

**UNIVERZITET PRIVREDNA AKADEMIJA U NOVOM SADU
PRAVNI FAKULTET ZA PRIVREDU I PRAVOSUĐE
U NOVOM SADU**

**ZLOUPOTREBA OPOJNIH DROGA U ZAKONODAVSTVU I
PRAKSI**

Doktorska disertacija

Mentor:

Prof. dr Borislav Bojić

Kandidat:

Mr Mustafa. A. O. Qrifa

Novi Sad, 2018. godina

SADRŽAJ

1. Uvod.....	5
2. Opojne droge - komparativna studija	8
2.1. Pravna osnova za trostruku podelu krivičnog dela (zločin – prekršaj – manji prestup)	8
2.1.1. Efekat otežavajućih okolnosti na pravno objašnjenje krivičnog dela – pitanje menjanja dela	9
2.1.2. Zakoni koji primenjuju trostruku podelu krivičnih dela uz osvrt na uporedne zakone i zakoni koji ne prihvataju ovu podelu.....	11
2.1.3. Proučavanje standardne podele zakona u okviru zakonodavnih tekstova.....	13
2.2. Opojne droge.....	16
2.2.1. Definicija droga.....	17
2.3. Druga klasifikacija droga.....	24
2.3.1. Poređenje definicija.....	34
2.3.2. Definicija komparativne metode	35
2.4. Opojne droge i prekršaji u vezi sa dozvolama	38
2.4.1. Dozvole	39
3. Krivično delo nezavodenja u knjigama ili neregistracije	45
3.1. Elementi krivičnog dela	47
3.1.1. Element legitimnosti (nema krivičnog dela, niti kazne bez zakona).....	48
3.1.2. Fizički element	49
3.1.3. Mentalni element.....	49
3.2. Prvi osnovni pretpostavljeni element (narkotička supstanca).....	51
3.2.1. Pretpostavljeni element povezan sa prekršajima počinjenim od strane osoba zakonski ovlašćenih da budu u kontaktu sa narkoticima	52
3.2.2. Fizički element	62
3.2.3. Mentalni element.....	69
3.2.4. Krivične sankcije.....	72
3.2.5. Definicija prekršaja	79
3.2.6. Finansijska kazna	83
3.2.7. Zavisne i dodatne kazne	88

3.2.8.	Mere predostrožnosti.....	91
3.2.9.	Elementi krivičnog dela	105
3.2.10.	Krivične sankcije – kazne	112
3.2.11.	Povrat	118
4.	Krivična dela koja proizilaze iz druge vrste prekršaja u skladu sa odredbama zakona o opojnim drogama.....	124
4.1.	Prvi uslov - elementi krivičnog dela	129
4.1.1.	Fizički element.....	129
4.1.2.	Mentalni element.....	137
4.2.	Drugi uslov – kaznena mera (sankcije).....	138
4.2.1.	Kazna ili sankcija	139
4.2.2.	Preventivne mere.....	141
4.3.	Prekršaji pojedinačnih osoba	144
4.4.	Prvi uslov - Elementi krivičnog dela	147
4.5.	Drugi uslov: krivične sankcije	160
4.6.	Preventivne mere i oslobođanje od kazne.....	164
4.6.1.	Preventivne mere.....	165
4.7.	Elementi krivičnog dela	173
4.7.1.	Predmet krivičnog dela.....	173
4.8.	Krivične sankcije – kazne	188
4.8.1.	Originalne, dopunske ili posledične kazne.....	189
4.9.	Elementi krivičnog dela	200
4.9.1.	Materijalni element	200
4.10.	Mentalni element (sa namerom korišćenja ili lične upotrebe).....	205
4.11.	Krivične sankcije propisane za navedeno krivično delo.....	208
4.11.1.	Originalne, pomoćne ili komplementarne kazne.....	208
5.	Zloupotreba opojnih droga u zemljama bivše Jugoslavije.....	223
5.1.	Dostupnost opojnih droga u zemljama bivše Jugoslavije	224
5.2.	5.2. Zakonska regulativa kroz istoriju Jugoslavije.....	225
5.3.	Republika Srbija	227
5.2.1.	Neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga	230
5.2.2.	Neovlašćeno držanje opojnih droga	232
5.2.3.	Omogućavanje uživanja opojnih droga.....	234

5.2.4. Maloletnici kao uživaoci opojnih droga i izvršioци krivičnih dela protiv zdravlja ljudi.....	235
5.3. Republika Hrvatska.....	237
5.4. Republika Crna Gora	246
5.5. Bosna i Hercegovina	251
5.5.1. Republika Srpska.....	259
6. Zaključak	265
7. Literatura.....	289

1. Uvod

Opojne droge i psihotropne supstance predstavljaju stalnu pretnju za sigurnost i stabilnost društvenih zajednica. Nijedna svetska zemlja danas nije imuna na razorne efekte ovih supstanci. Države širom sveta, svesne ovih problema i opasnosti, odlučile su da preduzmu određene korake u cilju borbe i smanjenja raspostranjenosti ovih supstanci, te su 1961. godine usvojile jedinu međunarodnu Konvenciju o opojnim drogama, koja je potom dopunjena novim protokolom 1972. godine. Ovu Konvenciju je pratila Konvencija o psihotropnim supstancama iz 1971. godine i Konvencija za borbu protiv ilegalne trgovine opojnim drogama i psihotropnim supstancama iz 1988. godine, a sa ciljem osiguranja bezbednosti i integriteta međunarodne zajednice, kroz inkriminaciju obrazaca ponašanja, bez obzira koliko beznačajni bili ovi obrasci. Na ovaj način se omogućava neutralisanje prekršitelja u vezi sa opojnim drogama, što predstavlja pretnju po zajednicu, a u isto vreme se i minimizira širenje droge među članovima ove zajednice.

Brojni centri, međunarodna i regionalna tela koji su osnovani i nakon toga angažovani na pružanju pomoći u borbi protiv krivičnih dela u vezi sa opojnim drogama i psihotropnim supstancama. Međunarodne i regionalne konvencije su pozvale države potpisnice na saradnju kroz razmenu informacija kako bi se olakšalo blokiranje tranzita i transporta narkotika i psihotropnih supstanci do njihovih krajnjih odredišta. Relevantne međunarodne konvencije su takođe insistirale na ranom obaveštenju u slučaju otkrivanja novih supstanci koje se mogu svrstati u narkotike ili psihotropne supstance, kako bi ove supstance mogle da budu uključene u Liste koje predstavljaju priloge gore navedenih sporazuma, a nakon toga i kriminalizaciju ovih supstanci. Takođe, međunarodne konvencije su afirmisale pooštrenu kontrolu, kroz donošenje zakonskih i regulatornih kontrola, kako bi države članice ostale unutar kruga koji predstavlja ilegalna trgovina, ali i da bi naglasili razvoj zakonskih kontrola prilikom dodele dozvola određenim licima da dođu u kontakt sa narkoticima i psihotropnim supstancama. Svaki propust u zakonodavstvu nacionalnih zakona koji ne prati razvoj i kompleksnost prekršaja u vezi sa opojnim drogama će izazvati prekid u efikasnoj kontroli ovih krivičnih dela, a koji su sa druge strane, postali još više rasprostranjeni i mnogo opasniji, u odnosu na raniji period.

Istraživanje je usmereno na određena krivična dela u vezi sa opojnim drogama i metode borbi protiv ovih prekršaja u libijskom, egipatskom, jordanskom i libanskom zakonodavstvu, a potom upoređeno i sa srpskim zakonodavstvom i zakonima, kao i sa pojedinim evropskim zakonima, strategijama i konvencijama o borbi protiv opojnih droga. Pre razmatranja ove teme, u preliminarnom istraživanju o pravnim konceptima koji su sadržani u nazivu disertacije (prekršaji u vezi sa drogama – komparativna studija) dat je pregled i prikazan pravni koncept prekršaja, data je pravna pozadina samog pojma, koje su prednosti i nedostaci, koje države su usvojile trostruku podelu krivičnih dela (na zločine, prekršaje i manje prekršaje – prestupe), kao i države koje su prihvatile suprotnu podelu.

Nakon toga, u nastavku rada je dato objašnjenje opojnih droga, kao i njihov pravni koncept u zakonima koji su predmet ovog istraživanja ili u relevantnim međunarodnim konvencijama. Takođe je napravljen osvrt i na tip i podelu ovih krivičnih dela, kroz navođenje određenih zakonskih odredbi i obradu primera iz prakse – sudskih presuda. Istraživanje je usmereno i na poređenje tela koja su ovlašćena za izmenu Listi o opojnim drogama i psihotropnim supstancama, da li brisanjem, modifikovanjem ili dodavanjem, kao i šta je propisano u relevantnim međunarodnim konvencijama u vezi sa ovim pitanjem. Data je lingvistička definicija i pravni koncept za poređenje, kao i objašnjenje šta predstavlja sam pojam.

U tom smislu, biće dat pregled odredbi međunarodnih konvencija u vezi sa aspektom kriminalizacije određenih obrazaca ponašanja koje određeno lice može počinuti, kroz tri zasebne studije:

- 1) Prva studija predstavlja krivično delo nevođenja knjiga ili propusta prilikom registracije ulaznih stavki.
- 2) Druga studija razmatra krivično delo prekoračenja razlike u težini koja prati proces objašnjenja i daje pregled na isti način kao i prva studija.

- 3) Treća studija se bavi bilo kojim drugim prekršajem koji je u suprotnosti sa članovima zakona o opojnim drogama ili presudama koje su donete implementacijom istog.

Poslednje poglavlje ovog istraživanja se odnosi na prekršaje pojedinačnih osoba, kroz koje je dato objašnjenje obrazaca kriminalnog ponašanja za individualne osobe koje nisu ovlašćene od strane zakona da budu u kontaktu sa narkoticima i psihotropnim supstancama, a ovo poglavlje biće podeljeno na tri dela:

- 1) Prekršaj zloupotrebe opojnih droga za vreme i nakon korišćenja kroz pregled elemenata krivičnog dela i predviđenih krivičnih sankcija, vrsti kaznenih mera, aspektima po kojima se zakoni koji su predmet istraživanja slažu kao i razlike između njih.
- 2) Drugi prekršaj predstavlja krivično delo uvoza ili izvoza slabih anestetika, sa istim rasporedom kada su u pitanju teme.
- 3) Treće krivično delo je prekršaj posedovanja sa namerom korišćenja uz isti princip obrade krivičnog dela, prikaza njegovih elemenata i predviđenih krivičnih sankcija.

Kroz dostupne akademske reference, u radu će biti prikazan opseg kompatibilnosti zakona koji su predmet istraživanja i ukoliko postoje, koji su to zakonodavni aspekti koji predstavljaju nedostatak. Na kraju, dat je zaključak celokupnog istraživanja koji sadrži sve preporuke i nalaze. Sa namerom da se sve što je izneto u samoj studiji potkrepi dokazima i pravnim argumentima, biće dat i prikaz međunarodnih konvencija, naučnih istraživanja i presuda sudova, kako bi se postigli najbolji naučni rezultati.

2. Opojne droge - komparativna studija

Razmatranje bilo koje teme, a posebno razmatranje pitanja opojnih droga, od posebnog je značaja, pri čemu je neophodno početi od objašnjenja pojma krivičnog dela i usvojenog pravnog okvira za ovaj pojam.

2.1. *Pravna osnova za trostruku podelu krivičnog dela (zločin – prekršaj – manji prestup)*

Ova klasifikacija je poznata u brojnim uporednim zakonodavstvima u kojima se počela donositi početkom 19. veka do te mere da je ona postala jedna od najvažnijih tema oko koje se vrti većina odredbi krivičnog prava u svom najširem smislu, i suštinski i proceduralno.

Danas se pominje veliki broj krivičnih dela u različitim dokumentima krivičnog prava, kao i u mnogim specijalizovanim pravnim tekstovima. Svaki tekst definiše elemente zločina i kazne, a ponekad određuje i počinioca. Zbog velikog broja krivičnih dela i njihove stalne eskalacije, morali su se pronaći zajednički standardi da bi se odredio pravni sistem svakog skupa zločina. Stoga su naučnici predložili nekoliko klasifikacija zasnovanih na elementima zločina tamo gde je klasifikacija zasnovana na svakom od tri elementa zločina. Prema moralnim elementima, krivična dela se dele na one sa predumišljajem i iz nehata, a sa aspekta motiva na krivična dela običajnog prava i politička.

Postoji i nekoliko klasifikacija zasnovanih na materijalnom elementu, gde su krivična dela podeljena na privremena i stalna, materijalna i formalna ili na prosta i počinjena iz navike. Takođe, postoji i nekoliko kategorija zasnovanih na forenzičkom elementu, gde se mogu pronaći krivična dela iz običajnog i privatnog prava, vojna ili ekonomska krivična dela. Ipak, najistaknutija od svih je trostruka klasifikacija krivičnog dela.¹

¹ - Videti / Dr. Abdelaziz Ammir – Objašnjenje osnovnih odredbi Krivičnog zakona Libije , Univerzitet Garyounis, Libija – drugo izdanje 1987. godina, strana 21-30

Važnost definisanja pravnog objašnjenja krivičnog dela je dvostruka. Prvo, u pogledu Kaznenog zakona koji određena krivična dela definiše kao zločine, prekršaje ili u slučaju krivičnog dela u pokušaju, kao manji prestup, koji je kažnjiv po zakonu samo ukoliko zakon tako nalaže ili zbog razlike u identifikovanju dodatnih kazni, kao što su sprečavanje boravka i proterivanje stranaca.

S druge strane, bilo u smislu utvrđenog krivičnog postupka, nadležnosti ili zastarelosti, gde variraju u zavisnosti od različitih pravnih objašnjenja, zločini se moraju istražiti za razliku od prekršaja.²

2.1.1. Efekat otežavajućih okolnosti na pravno objašnjenje krivičnog dela – pitanje menjanja dela

Sudska praksa se razlikuje po ovom pitanju i uglavnom je podeljena na tri mišljenja:

- Prvo mišljenje tvrdi da strogost i uvođenje maksimalnog limita u okviru kazne za krivično delo, pretvara isto u krivično delo bazirano na pravnom objašnjenju koje prezicira maksimalnu kaznu.³
- Sa druge strane, drugo mišljenje tvrdi da se pravno objašnjenje ne menja, čak i ako se kazna menja.
- Treće mišljenje pravi razliku između olakšavajućeg pravnog izgovora ili olakšavajućih sudskih okolnosti; kod olakšavajućih pravnih izgovora, umanjene dela je propisano zakonom, a krivično delo se klasifikuje kao prekršaj. Sa druge strane pomilovanje ili smanjenje dela u slučaju olakšavajućih sudskih okolnosti je dopušteno, te s toga krivično delo ostaje klasifikovano kao zločin čak i ako je ukinuta zatvorska presuda. Možda je ovo mišljenje najpribližnije i najtačnije.⁴

² - Videti / Dr. Mansour Rahmani – Uputstvo za opšte krivično pravo – dal Al Auloum izdanja, Alžir – strana 83

³ - Videti / Internet – Forum pravnog fakulteta, Al Mansoura Univerzitet, Egipat 2007. godine

⁴ - Videti / Dr. Abdelaziz Ammir – Objasnjenje osnovnih odredbi Krivičnog zakona Libije , Univerzitet Garyounis, Libija – drugo izdanje 1987. godina, strana 21-30

Kao što je rečeno ranije, trostruka podela krivičnog dela ostaje od velikog značaja u sledećem:

1. Kod stupanja na snagu primene krivičnog zakona, u smislu mesta gde je krivično delo nastalo: ako je lice počinilo krivično delo u inostranstvu, da li su odredbe krivičnog zakona njegove države primenjive u slučaju njegovog povratka ili ne; određeni zakoni koji su izdvojeni u ovom smislu prave razliku između zločina, prekršaja ili manjeg prestupa i odobravaju kaznu u slučaju da se njegov akt smatra zločinom ili prekršajem u skladu sa krivičnim zakonom njegove države, a ista se isključuje u slučaju manjih prekršaja; kao primer se navodi član 6. Libijskog krivičnog zakona.
2. Ukoliko okolnosti zločina zahtevaju sudsku milost i saosećanje, zakon omogućuje zamenu ili smanjenje kazne u slučaju zločina ili prekršaja, ali i sprečavaju u korišćenju ovog prava kod sitnih prestupa; ovde se misli na termin „sudskih okolnosti“, a primer se može naći u članu 29. Libijskog krivičnog zakona.
3. Pokušaj činjenja krivičnog dela – zločina, prekršaja ili sitnog prestupa je kažnjivo u skladu sa članovima 59, 60 i 61. Libijskog krivičnog zakona.
4. Izvršenje kazne može biti suspendovano u slučaju prekršaja ili manjih prestupa, ali ne i u slučaju zločina; primer je član 21. Libijskog krivičnog zakona.
5. Odredbe zakona koje upućuju na ponovljeno krivično delo se odnose i na zločine, i na prekršaje i sitne prestupe; primeri članovi 96, i 97. Libijskog krivičnog zakona.
6. U slučaju zastarelosti krivičnog dela, na osnovu primera iz člana 107. Libijskog krivičnog zakona, zastarelost u slučaju zločina se podrazumeva za vremenski period od 10 godina, kod prekršaja za vremenski period od 3 godine i za sitne prestupe za 1 godinu, osim ukoliko zakon drugačije ne propiše.

Postoje i druge prednosti ove podele na suštinski i proceduralni aspekt koje su detaljno razradili tumači krivičnog zakona. Na kraju, radi rezimiranja bitno je napomenuti da je regulatorna svrha svih klasifikacija u suštini prikupljanje najvećeg mogućeg broja krivičnih dela, smeštanje istih u posebne klase i određivanje istih pravila, sa ciljem lakšeg određivanja njihovog pravnog sistema, samo kroz navođenje klase kojoj određeno krivično delo pripada.

2.1.2. Zakoni koji primenjuju trostruku podelu krivičnih dela uz osvrt na uporedne zakone i zakoni koji ne prihvataju ovu podelu

Libijski zakonodavac, kao i brojni drugi zakonodavci u drugim zemljama nije ustanovio tačnu definiciju tipova krivičnog dela u smislu trostruke podele (zločin, prekršaj, manji prestup), nego samo propisuje standarde koji se odnose na dužinu i iznos kazne kako bi se napravila razlika između ova tri tipa. Ovo je navedeno u odeljku III (prekršaji), poglavlje I (tipovi krivičnih dela), član 52. Libijskog krivičnog zakona. Među državama koje su prihvatile ovu trostruku podelu krivičnih dela se nalaze Egipat, Liban, Alžir, Francuska i Austrija, dok su neke druge zemlje prihvatile dualnu podelu krivičnih dela na zločine i prekršaje kao što su Kuvajt i Danska ili na ozbiljne prekršaje, manje ozbiljne prekršaje i sitne prestupe kao što je to slučaj u Španiji.

Kao primer za one države koje su gore navedene, a koje ne prihvataju trostruku podelu krivičnih dela, član 2. Kuvajtskog krivičnog zakona propisuje da postoje dve vrste krivičnih dela – zločini i prekršaji. Kuvajtski zakon je takođe usvojio standardnu visinu kazne kako bi se napravila razlika između zločina i prekršaja. Takođe u članu 3. je navedeno da je zločin krivično delo kažnjivo smrću, doživotnom robijom ili privremenom kaznom zatvora na period duži od 3 godine. Sa druge strane član 5. istog zakona propisuje da su prekršaji krivična dela kažnjiva zatvorom do tri godine i novčanom ili nekom drugom manjom kaznom.

Jordanski krivični zakon, klasifikuje krivična dela u zavisnosti od visine kazne na zločine i prekršaje i utvrđuje kazne za krivična dela manja od prekršaja (kazne kojima se utiče na kretanje). Član 16. Jordanskog krivičnog zakona propisuje kazne ograničenja kretanja. Nakon razmatranja svega rečenog, možemo zaključiti da je visina kazne u ovim slučajevima identična kao i u krivičnim zakonima onih država koji eksplicitno propisuju termin prestup ili manji prekršaj. Ukratko, u pitanju je samo razlika u terminu. Jordanski zakonodavac se ubraja u zakonodavce koji su usvojili trostruku podelu krivičnih dela. U Jordanskom krivičnom zakonu, krivično delo se može okarakterisati kao sitan prekršaj ili prestup, ako je kažnjivo kaznom ograničenja kretanja, a ovo uključuje široki spektar krivičnih radnji sa neznatnim posledicama koje su kažnjive dvema vrstama kazni – i to kaznom lišavanja slobode u periodu od 24 sata do 7 dana i novčanom kaznom.

Krivični zakonik Republike Srbije u glavi III, pod opštim odredbama o krivičnom delu u članu 14. definiše krivično delo kao ono delo koje je zakonom predviđeno kao krivično, koje je protivpravno i koje je skrivljeno. U stavu 2. ovog člana dalje stoji da nema krivičnog dela ako je isključena protivpravnost ili krivica, iako postoje sva obeležja krivičnog dela određena zakonom. Dakle, Krivični zakonik Republike Srbije ne razlikuje podelu krivičnih dela kao pojedini zakoni gore navedeni, a jedino je u članu 18. data definicija dela malog značaja, za koje kaže da je u pitanju delo koje ima sva obeležja krivičnog dela, ali da se ne tretira kao takvo jer predstavlja delo malog značaja. U pitanju je delo gde je stepen krivice počinioca nizak, ako nema štetnih posledica ili su one neznatne, te ako opšta svrha krivičnih sankcija ne zahteva izricanje krivične sankcije.

Kada su u pitanju **krivični zakonici određenih evropskih zemalja** kao što je gore pomenuto, razlikujemo trostruku i dvostruku podelu krivičnih dela, pa tako u **krivičnom zakoniku Francuske**, u knjizi broj 1, poglavlje I, navodi se, da su krivična dela kategorisana na osnovu njihove ozbiljnosti i to kao zločini, prekršaji i sitni prestupi. **Krivični zakonik Španije** kao što je već rečeno pravi razliku između **ozbiljnih prekršaja, manje ozbiljnih prekršaja i sitnih prestupa.**

Nemački krivični zakonik u članu 12. pravi podelu na zločine kao nezakonite radnje kažnjive sa minimalnom kaznom od jedne godine zatvora i na prekršaje kao nezakonite radnje kažnjive manjom kaznom zatvora ili novčanom kaznom.

Ostali krivični zakonici su dosta slični zakoniku Republike Srbije, poput **mađarskog**, gde gore pomenuta klasifikacija krivičnih dela ne postoji.

2.1.3. Proučavanje standardne podele zakona u okviru zakonodavnih tekstova

Radi lakšeg snalaženja je važno demonstrirati šta piše u tekstu zakona, a u nastavku je dat pregled teksta određenih krivičnih zakona iz ovog rada i to na sledeći način:

- A) Član 52., 1. odeljka, 3. dela Libijskog zakona, propisuje tri vrste krivičnih dela – zločin, prekršaj, manji prestup u skladu sa propisanim kaznama iz ovog zakona:
- Član 53. propisuje da su zločini krivična dela kažnjiva sledećim kaznama - smrtna kazna, doživotna kazna zatvora, zatvorska kazna.
 - Član 54. kaže da su prekršaji krivična dela kažnjiva sledećim kaznama- kazna zatvora duža od mesec dana uz maksimalnu novčanu kaznu do deset funti.
 - Član 55. Prestupi su krivična dela kažnjiva sledećim vrstama kazni - kaznom zatvora ne dužom od mesec dana i novčanom kaznom ne većom od deset funti.
- B) Član 9., 2. odeljak Egipatskog krivičnog zakona propisuje da postoje tri vrste krivičnih dela (zločini, prekršaji, sitni prestupi) na osnovu kazni propisanih za ova krivična dela i to:
- Član 10. propisuje da su zločini krivična dela kažnjiva sa - smrtnom kaznom, doživotnom kaznom zatvora, teškom robijom i zatvorskom kaznom.
 - Član 11. kaže da su prekršaji krivična dela kažnjiva zatvorskom kaznom i novčanom kaznom od maksimalno stotinu funti.

- Član 12. – prestupi su krivična dela kažnjiva novčanom kaznom ne većom od stotinu funti.⁵
- C) Članovi 14, 15 i 16 iz prvog poglavlja, drugog dela kaznenih odredbi Jordanskog krivičnog zakona predviđaju da je visina kazne osnovni kriterijum klasifikacije krivičnog dela kao zločina, prekršaja ili sitnog prestupa i to:
- Član 14. propisuje kazne za zločin u vidu smrtne kazne, doživotnog teškog rada, doživotne kazne zatvora, privremenog teškog rada i privremenog pritvora.
 - Član 15. kaže da su kazne za prekršaj pritvor i novčana kazna.
 - Član 16. propisuje kaznu koja podrazumeva ograničenje kretanja i novčanu kaznu.⁶
- D) Članovi 37, 39 i 41. iz prvog poglavlja, stava 1. Libanskog krivičnog zakona predviđaju standarnu visinu kazne koja se pripisuje pravnom opisu krivičnog dela i to na sledeći način:
- Član 37. predviđa najčešće vrste kazni za zločinačko krivično delo u vidu smrtne kazne, doživotnog teškog rada, doživotne robije, privremenog teškog rada i privremene kazne zatvora.
 - Član 39. propisuje redovne prekršajne kazne kao zatvorsku kaznu sa kaznom rada, običnu zatvorsku kaznu i novčanu kaznu.
 - Član 41. izmenjen u skladu sa zakonom iz 1948.godine, predviđa dve kazne za sitne prekršaje i prestupe i to kaznu ograničenja kretanja i novčanu kaznu.⁷
- E) Krivični zakonik Republike Srbije, definiše pojam krivične sankcije kao mere krivično-pravne prirode koje sud izriče u zakonito sprovedenom postupku učiniocu krivičnog dela, a radi zaštite društva od kriminaliteta, te se sastoji u lišavanju ili ograničavanju slobode i prava ili upozorenju učiniocu da će biti lišen ili ograničen slobode ili prava ako ponovo izvrši krivično delo.

⁵ - Videti / Egipatski krivični zakon broj 85. iz 1937. godine, sa dopunama i izmenama zakona broj 95 iz 2003. godine

⁶ - Videti / Jordanski krivični zakon broj 16. iz 1960. godine sa svojim izmenama do 2010. godine

⁷ - Videti / Libanski krivični zakon broj 340 iz 1943. godine sa svojim dopunama

U skladu sa težinom krivičnog dela, gde Krivični zakonik Republike Srbije pravi razliku između teških i lakših krivičnih dela, izriče se odgovarajuća kazna i određuje stepen odgovornosti počinioca:

- U glavi IV, članu 42. je definisana svrha kažnjavanja kao sprečavanje počinioca da čini krivična dela i uticanje na njega da ubuduće ne čini krivična dela, uticanje na druge da ne čine krivična dela i izražavanje društvene osude za krivično delo, jačanje morala i učvršćivanje obaveze poštovanja zakona.
- Član 43. propisuje vrste kazni koje se mogu izreći i to kazna zatvora, novčana kazna, rad u javnom interesu i oduzimanje vozačke dozvole.
- Član 44. predviđa glavne i sporedne kazne, od kojih kazna zatvora i rad u javnom interesu predstavljaju samo glavnu kaznu, a novčana kazna i oduzimanje vozačke dozvole glavnu i sporednu kaznu. Ako je za jedno krivično delo propisano više kazni, samo jedna se može izreći kao glavna kazna.
- Član 45. definiše dužinu zatvorske kazne koja ne može biti kraća od trideset dana niti duža od dvadeset godina. Za najteža krivična dela i najteže oblike teških krivičnih dela, može se izuzetno propisati i kazna zatvora od trideset do četrdeset godina.

F) Krivični zakonicu pojedinih evropskih zemalja definišu krivične sankcije na sledeći način:

- **Francuski krivični zakonik** u članu 111-2 definiše zločine i prekršaje, kao i sankcije primenjive na njihove počinioce. Takođe u članu 111-3 se određuje da niko ne može biti kažnjen za zločin ili prekršaj ako ta kazna nije propisana zakonom, niti za sitan prestup ako to nije propisano regulativom. Ponašanje po članu 112-1 je kažnjivo samo ako kao takvo predstavlja krivično delo u vreme kada se i dogodilo. Predviđene kazne zatvora za krivična dela zločina se kreću od deset godina do doživotne kazne zatvora. Za prekršaje je predviđena kazna

zatvora, novčana, dnevna kazna, građanski tečajevi, javni rad, uskraćivanje prava i ostale dodatne kazne.

- **Nemački zakonik** u članu 39. predviđa kaznu zatvora u tačno utvrđenom periodu koji se kreće od mesec dana do petnaest godina, osim ako zakon ne predviđa doživotnu kaznu. Pored zatvorske kazne, zakonik propisuje i novčanu kaznu pojedinačno ili u kombinaciji sa zatvorskom, kao i ostale dopunske kazne.

Kroz gore navedene primere se jasno vidi da većina krivičnih zakona koja je uzeta u obzir, ne postavlja pravnu definiciju zločina, prekršaja ili prestupa nego se oslanjaju na standardne tipove i dužinu kazni da bi pravili razliku između tri vrste krivičnih dela prema ovoj podeli. Ipak, mišljenje je da se ovakva praksa može opravdati imajući u vidu njenu regulatornu neophodnost i pored kritika protiv ovakvog standarda.⁸

2.2. Opojne droge

Bez ikakve sumnje, danas je problem opojnih droga duboko ukorenjen u međunarodnoj zajednici, a vremenom je značajno pogoršan, što sve zajedno zabrinjava svetske državnike usled posledica koje ovaj problem nosi po javno zdravlje, moral i radnu sposobnost stanovništva.

S tim u vezi, postalo je jasno da je neophodno doneti zakon za borbu protiv opojnih droga, u cilju regulisanja korišćenja i trgovine narkoticima, posebno ukoliko se ima u vidu da psihotropne supstance predstavljaju supstance neophodne za proizvodnju velikog broja lekova i medicinskih proizvoda. Tipovi ovih materijala variraju u pogledu stepena njihovog uticaja na ljudsko zdravlje. Originalno, ove supstance se koriste za potrebe lečenja, ali njihova zloupotreba neizbežno vodi ka šteti i degradaciji društvenog zdravlja. Stoga je predviđena izrada zakona, dizajniranog tako da preduzme striktno mere radi sprečavanja zloupotrebe psihotropnih supstanci i pokušaja nezakonite trgovine.

⁸ - Videti / Dr. Abdelaziz Ammir – Objašnjenje osnovnih odredbi Krivičnog zakona Libije , Univerzitet Garyounis, Libija – drugo izdanje 1987. godina, strana 21-30

2.2.1. Definicija droga

2.2.1.1 Lingvistička definicija

Na arapskom: izvedeno od Al Khadar. Khadar – tama, Al Khadra – intenzivna tama i Al Khadir – lenjost. Otupelost koja usled pića i lekova izaziva klonulost i slabost kod onoga koji pije.⁹ Takođe je rečeno da kada je u pitanju utrnuli ekstremitet koji je opušten i ne može da se pomera kao i sve što sprečava da vidimo jasno, u tom slučaju se karakteriše kao otupelost.

Imam Quraafi je u tekstu pod nazivom “Razlike” okarakterisao opijat kao sredstvo koje obuzima razum bez gubitka sopstvenih čula i ...“Al Marqad je kvaritelj uma kao što su hašiš, opijum i druge droge koji izazivaju svojstvenu konfuziju u telu“.¹⁰ U francuskom jeziku reč droga se pripisuje mnogim hemikalijama, čak i onim koje koristimo u svakodnevnom životu i koje se mogu naći kod prodavca lekova.

U engleskom jeziku rečju “DRUG” (droga) se opisuju kao supstanca koju svakodnevno koristimo, kao i lekovito bilje, narkotici i druge toksične supstance.¹¹

Droga, lek ili narkotik se naučno definiše kao hemikalija koja izaziva pospanost, nameće potrebu za spavanjem i utiče na smanjenje svesnosti. Droge se definišu kao skup supstanci biljnog porekla ili direktno proizvedenih koje izazivaju zavisnost i trovanje nervnog sistema, a čiji je promet, uzgajanje ili proizvodnja zabranjen, osim u slučaju potreba definisanih zakonom (u medicinske svrhe na primer).

Još jedna definicija kaže da su u pitanju hemikalije koje izazivaju pospanost, utiču na smanjenje svesnosti povezano sa osećajem smanjenja bola, te se stoga doping i halucinogene droge, strogo uzev prema naučnoj definiciji ne smatraju drogama. Sa druge strane, vino se smatra drogom.¹²

⁹ - Videti / Abdulgani Abu Al Azm – Bogati leksikon, opširna enciklopedija, strana 11003

¹⁰ - Videti / Dr Osama Asayid Abdusamea – Kazne za zloupotrebu opojnih droga i ilegalnu trgovinu između šerijatskog i sekularnog prava, 2000, strana 23

¹¹ - Videti / Internet – link / http://www.moqatel.com/openshare/Behoth/Mowajhat-A/sec03.doc_cvt.htm

¹² - Videti / Mohamed Meri Saab – Zločini u vezi sa opojnim drogama, strana 4.; Videti takođe / Dr Adel Adamardash – Zavisnost, manifestacije i lečenje, izdanje 1982. godina – strana 9

Idiomatski: ne postoji sveobuhvatna definicija koja bi pojasnila koncept narkotičkih supstanci, ali sa druge strane postoji grupa konvencionalnih idiomatskih definicija droga, koje se razlikuju između šerijatskog prava, opšteg prava i medicine. Neke definišu droge kao bilo koje supstance koje prilikom konzumiranja dovode do stanja totalne ili delimične ošamućenosti sa ili bez gubitka svesti ili pružaju lažni osećaj euforičnosti i sreće uz beg u svet fantazije. Neke je pak definišu kao supstancu koja predstavlja opasnost po zdravlje pojedinca ili zajednice.

Na kraju, postoje i definicije koje droge definišu kao supstance koje izazivaju zavisnost i opterećenje nervnog sistema, čiji je promet, uzgajanje ili proizvodnja zabranjena, osim u slučaju za potrebe propisane zakonom i jedino od strane ovlašćenih lica.¹³

1. Definicija lekova u specijalnoj konvenciji Ujedinjenih nacija o nezakonitoj trgovini narkoticima i psihotropnim supstancama iz 1988. godine

Ova konvencija definiše droge kao sve sirove supstance ili jedinjenja koja sadrže hipnotičke ili analgetičke elemente koji kada se koriste u nemedicinske ili industrijske svrhe dovode do stvaranja navike i zavisnosti na štetu pojedinca, zajednice bilo psihički, fizički ili socijalno.¹⁴

2. Definicije droga u nacionalnim zakonodavstvima

Brojni komparativni zakoni izbegavaju definisanje droga nego detaljno navode samo tipove u skladu sa priloženim dodacima zakona o drogama. Među ovim zakonima, libijski zakon posebno zakon broj 7. iz 1990. godine propisuje u članu 1. sa izmenama i dopunama, sledeće:

¹³ - Videti / Internet – Definicija opojnih droga i uzroka zavisnosti – 18.06.2008. godine

¹⁴ - Videti / Specijalna konvencija UN o nedozvoljenoj trgovini opojnim drogama i psihotropnim supstancama – 19.12.1988. godine

Prilikom primene odredbi ovog zakona:

- a) narkotičke supstance predstavljaju one navedene u prilogu zakona, aneks 1
- b) psihotropne supstance predstavljaju one supstance utvrđene u prilogu zakona, aneks 2
- c) isključeni iz gore navedenih su farmaceutski proizvodi utvrđeni u prilogu zakona, aneks 7.¹⁵

Egipatski zakon ne uspostavlja definiciju droga, slično kao i libijski zakon, nego ih pominje u sledećim delovima: u članu 1. prilikom primene odredbi ovog zakona, narkoticima se smatraju supstance navedene u priloženoj listi broj 1. Spiska. Farmaceutski proizvodi navedeni u listi broj 2. su isključeni.¹⁶

Jordanski zakon o drogama i psihotropnim supstancama broj 11 iz 1988. godine, sa izmenama i dopunama, sledi ovu praksu nedefinisanja narkotika i narkotičkih supstanci, nego ih navodi u dodacima priloženim uz zakon o drogama, gde član 2. ovog zakona određuje narkotičke supstance kao bilo koje prirodne ili veštačke (sintetičke) supstance između onih navedenih u dodacima zakonu broj 1, 2 i 4.¹⁷

Libanski zakon broj 376 iz 1998. godine o narkoticima i psihotropnim supstancama definiše droge u skladu sa sledećim terminima usvojenim u ovom zakonu: termin "droga" predstavlja sve biljne, prirodne i veštačke proizvode koji se nalaze pod kontrolom i predmet su primene kontrolnih mera u skladu sa odredbama ovog zakona. Ovo je prilično nejasna definicija, te stoga zakon kao prilog ovim odredbama navodi dopune iz međunarodnih konvencija o drogama i psihotropnim supstancama.¹⁸

Krivični zakonik Republike Srbije iz 2006. godine daje definiciju opojnih droga kao supstanci i preparata koji su propisima zasnovanim na zakonu proglašeni za opojne droge. Donošenjem Zakona o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama 2010. godine,

¹⁵ - Videti / Libijski zakon broj 7. iz 1990. godine o opojnim drogama i psihotropnim supstancama sa izmenama i dopunama zakona broj 19. iz 1425. hidžretske godine i zakonom broj 23. iz 2011. godine

¹⁶ - Videti / Egipatski zakon broj 182. iz 1960. godine sa izmenama i dopunama o kontroli opojnih droga i regulisanju njihove upotrebe i prometa

¹⁷ - Videti / Jordanski zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama broj 11. iz 1988. godine sa dopunama

¹⁸ - Videti / Libanski zakon broj 673. u vezi opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1998. godine

prethodni zakoni o proizvodnji i prometu opojnih droga i zakon o određivanju organa za vršenje određenih poslova u oblasti proizvodnje i prometa opojnih droga su prestali da važe.

Novi Krivični zakonik Republike Srbije je u članu 2. predvideo da su psihoaktivne kontrolisane supstance one koje se nalaze na Spisku psihoaktivnih kontrolisanih supstanci i to:

1. opojne droge, odnosno narkotici,
2. psihotropne supstance,
3. proizvodi biološkog porekla koji imaju psihoaktivno dejstvo,
4. druge psihoaktivne kontrolisane supstance.

Član 3. dalje određuje značenje upotrebljenih izraza :

1. opojna droga je svaka supstanca biološkog, odnosno sintetičkog porekla koja se nalazi na Spisku, u skladu sa Jedinstvenom konvencijom o opojnim drogama („Službeni list SFRJ”, broj 2/64), odnosno supstanca koja deluje primarno na centralni nervni sistem smanjujući osećaj bola, izazivajući pospanost ili budnost, halucinacije, smetnje u motornim funkcijama, kao i druge patološke ili funkcionalne promene centralnog nervnog sistema;
2. psihotropna supstanca je svaka supstanca biološkog, odnosno sintetičkog porekla koja se nalazi na Spisku, u skladu sa Konvencijom o psihotropnim supstancama („Službeni list SFRJ”, broj 40/73), odnosno supstanca koja deluje primarno na centralni nervni sistem i menja moždane funkcije, zbog čega se menja percepcija, raspoloženje, svest i ponašanje.

Kada su u pitanju evropski zakoni, **nemački zakon o narkoticima** od 28.07.1981. sa izmenama i dopunama od 18.12.2009. godine, definiše opojne droge kao supstance i preparate navedene u listama I, II, i III. Ove liste se menjaju ili dopunjavaju na bazi naučnih saznanja o efektima određene supstance posebno sa aspekta stvaranja zavisnosti, na bazi mogućnosti proizvodnje opojne droge iz same supstance ili za potrebe sigurnosti i kontrole trgovine narkoticima i ostalim supstancama i preparatima, a sve zbog mogućnosti njihove zloupotrebe, direktne ili indirektno opasnosti za zdravlje. **Mađarski krivični zakonik** definiše narkotičke droge kao supstance definisane u listama I i II Aneksa jedinstvene konvencije o opojnim drogama iz 1961. Opasne psihotropne

supstance su definisane u listama I i II Aneksa sporazum o psihotropnim supstancama iz 1971. godine, dok se psihotropnim supstancama smatraju supstance iz priloga zakona o medicinskim proizvodima za ljudsku upotrebu. **Francuski zakon o javnom zdravlju od 24.03.2000. godine** definiše narkotičke supstance i preparate kao supstance navedene u aneksima I, II, III i IV, priloga zakona. **Zakon Kraljevine Španije broj 6/1997** u preliminarnom delu, a za potrebe zakona definiše droge kao supstance primenjene na telo osobe, a koje su u stanju da generišu zavisnost, izazovu promene u ponašanju i štetne efekte na zdravlje i po dobrobit ljudi. Tu se ubrajaju opojne droge, psihotropne supstance koje su pod nadzorom i kontrolom na temelju nacionalnih propisa i međunarodnih konvencija potpisanih od strane države, bilo koja druga prirodna ili sintetička supstanca koja nije predmet nadzora ili kontrole, a koja može da izazove gore navedene efekte, alkoholna pića, ostale hemikalije, inhalanti, lepila i sl.

2.2.1.2 Vrste i podela narkotika

Postoji nekoliko različitih klasifikacija droga, koje se razlikuju u zavisnosti od standarda podele. Među njima, najpoznatiji su sledeći standardi podele: poreklo supstance, vrste zavisnosti, boja i tvrdoća, međunarodni sistem kontrole, i sl.

1. Podela droga u zavisnosti od materijala od kojih su proizvedene

Droge se u ovom slučaju dele na:

- a) prirodne droge: čovek već dugo vremena poznaje narkotičke supstance biljnog porekla, ali ćemo tek u narednom periodu čuti i za narkotike životinjskog porekla. Naučne studije su dokazale da se aktivne supstance nalaze u delu ili delovima biljke – narkotika na primer:
 - u biljkama maka, aktivne supstance opijuma su koncentrovane u nezrelom delu biljke,
 - u kanabisu, aktivne supstance su koncentrisane u listovima i u cvetnim vrhovima,

- u biljci kat, aktivne supstance se nalaze koncentrovane u listovima,
- u biljci koka, aktivne supstance se takođe nalaze u listovima,
- u muskatnom orašćiću na primer, aktivne supstance su koncentrovane u semenu.¹⁹

Efektivne materije se mogu ekstrahovati iz delova biljke karakterističnih za svaki narkotik posebno i to organskim rastvaračima, a jednom izdvojene koncentrovane supstance se nakon toga lako krijumčare radi proizvodnje i pripreme za ilegalnu trgovinu, na primer ulje hašiša, sirovi opijum, morfijum i kokain. Za vreme ovog procesa, ne dolazi ni do kakve hemijske reakcije na izdvojenu narkotičku supstancu, odnosno droga zadržava svoja fizička i hemijska svojstva.

- b) polu-sintetičke droge nastaju jednostavnom hemijskom reakcijom sa ekstraktima iz narkotičkih biljaka, gde kao rezultat nastaje proizvod koji je znatno jači i efikasniji od originalne supstance; na primer heroin nastaje kao reakcija morfijum supstance dobijene iz opijuma sa hemijskim jedinjenjem acetil-hlorid ili sirćetnom kiselinom.
- c) sintetičke droge (industrijski proizvedene) su proizvodi nastali kao rezultat kompleksnih hemijskih reakcija između različitih hemijskih jedinjenja kreiranih u laboratorijama farmaceutskih kompanija ili razvojnih centara, a nisu biljnog porekla.

2. Podela u zavisnosti od uticaja droga na mentalnu aktivnost i psihičko stanje korisnika

- a) Depresanti – usporavaju centralni nervni sistem i signale koji telo emituje ka i iz mozga, usporavaju rad srca i disajnih organa, a tu spadaju alkohol, blaža sredstva

¹⁹ - Videti / Dr Mohamed Jabr Al Alfi – Konvencije i zakonodavstvo na polju kontrole opojnih droga, Rijad 2011. godine – strana 9

za smirenje, inhalatori (lepak, benzin, specijalne boje i lakovi), kokain i opijati kao što su metadon, kanabis (marihuana, kanabis, ulje kanabisa) i heroin.²⁰

- b) Stimulanti – ubrzavaju centralni nervni sistem i signale koje telo emituje ka i iz mozga, ubrzavaju rad srca i telesnu temperaturu, a ubrajaju se:
- i. legitimni stimulanti kao što su nikotin (cigarete) i kofein (kafa, koka-kola, čokolada, pilule za mršavljenje, neka osvežavajuća pića za dobijanje snage i izdržljivosti, kao i ephedrine koji se može naći u lekovima za kašalj i prehladu;
 - ii. ilegalni stimulanti kao što su kokain i amfetamini koji se ne izdaju putem recepta.²¹
- c) Halucinogeni – utiču na percepciju, korisnici mogu da vide stvari na zamršen način, čula im postaju zbunjena posebno u pogledu vremena, zvukova i boja. Efekti halucinogenih droga se razlikuju u velikoj meri i nije ih lako predvideti. Ilegalni halucinogeni uključuju LSD, magične pečurke, meskalin, ekstazi i marihuana (u velikim i jakim dozama).²²

Ustanovljeno je da efekti kanabisa na mentalnu aktivnost variraju u zavisnosti od uzete količine; na primer, hašiš se smatra depresantom kada se uzima u malim dozama, ali i halucinogenom drogom kada se koristi u velikim količinama. Stoga je kanabis potrebno svrstati u posebnu klasu, te tako sada podela izgleda ovako: depresanti, stimulanti, halucinogeni i hašiš.

²⁰ - Videti / Dr Abdurahman Abdallah Al Werthan – Kontrola prekursora i hemikalija koje se koriste u proizvodnji lekova, Nayif Arapski Univerzitet za bezbednosne nauke, 1. izdanje – Rijad 2010. godine, od strane 7 pa nadalje

²¹ - Videti / Izdanje ministarstva prosvete – Al Asier distrikt – Droge, koncept i terminologija, od strane 20 pa nadalje

²² - Videti / Internet – link - <http://shamela.ws/browse.php/book-12235/page-9/>

3. Podela droga u zavisnosti od porekla materijala i njegovog uticaja na mentalnu aktivnost korisnika

U principu ovo bi predstavljalo integraciju prvog i drugog sistema podele, pa se može konstatovati da se narkotici dele na:

- a) Depresante u koje spadaju:
 - 1) prirodne,
 - 2) polu-sintetičke i
 - 3) sintetičke droge;
- b) Stimulante u koje se ubrajaju:
 - 1) prirodne i
 - 2) sintetičke;
- c) Halucinogene koji se dele na:
 - 1) prirodne,
 - 2) polu-sintetičke i
 - 3) sintetičke;
- d) Hašiš, kao zasebna kategorija.

2.3. Druga klasifikacija droga

1. Klasifikacija droga na osnovu njihovog uticaja

- a) Alkohol gde spadaju: alkohol, hloroform i benzol
- b) Opioidni proizvodi u koje spadaju opijum i njegovi derivati
- c) Halucinogeni kao što su meskalin, Amanita pečurke, Atropa belladonna biljka i indijska konoplja
- d) Hipnotici: hloral hidrat, i pojedini lekovi od kojih je najpoznatije jedinjenje kalijum-bromid.

2. Klasifikacija na osnovu proizvodne metode

- a) Droge koje se dobijaju direktno od biljaka prirodnim putem i to hašiš, kat, opijum i kanabis.
- b) Proizvedene droge koje se dobijaju ekstrahovanjem supstanci iz prirodnog narkotika izlaganjem određenim hemijskim procesima, koji ih pri tome konvertuju u drugačiju formu: morfin, heroin i kokain.
- c) Sintetičke droge koje se proizvode od hemijskih elemenata i ostalih jedinjenja i imaju isti efekat kao i ostale vrste narkotika koje se sastoje od sedativnih, hipnotičkih i halucinogenih supstanci.

Ukratko, narkotičke i psihotropne supstance koje se navode u prilogama zakona o narkoticima i opojnim drogama, ostaju predmet izmene, kao na primer u slučaju kada se pojavi nova kategorija koja spada pod narkotičke supstance, brisanja ili transfera iz jednog priloga zakona u drugi: ovo je prilično uspešna kaznena politika, imajući u vidu da kriminalno podzemlje i međunarodne zločinačke organizacije, koje se bave ilegalnom trgovinom opojnim drogama, nikada ne prestaju sa razvojem, proizvodnjom i uvođenjem novih tipova droga i stimulansa, mnogo jačih za korisnike nego što su to oni tipovi koji su ranije sintetizovani. Ove inovacije su takvog tipa da najčešće imaju efekat na hemiju mozga u smislu audio-vizuelne i čulne strane, kao i da izazivaju osećanja euforije i zadovoljstva, što ih čini potpuno drugačijim od prethodno dostupnih droga na tržištu sa hemijskom kompozicijom kao što su amfetamini. Veoma često, međunarodni narko-karteli razvijaju nove tipove droga iz nekoliko razloga uključujući i zaobilaznje zakona i izbegavanje kazne. Lica koja vrše kriminalnu radnju pretražuju priloge zakona o opojnim drogama i narkotičkim supstancama koje objavljuje komisija Ujedinjenih nacija za narkotičke droge i psihotropne supstance koji su kažnjivi sa najmanjom mogućom kaznom i onda razvijaju, proizvode i stavljaju u promet takve droge sa namerom da zaštite krijumčare i dilere od zakonske kazne.²³

²³ - Videti / Internet – link / <http://www.startimes.com/?t=34909388/>

Kako bi se osiguralo da lica koja vrše kriminalnu radnju neće izbeći kaznu u slučaju kršenja zakona o opojnim drogama, supstanca pre svega mora biti okarakterisana kao narkotik. Drugi uslov je da je ta ista supstanca predviđena prilogom zakona o opojnim drogama. U tom kontekstu, međunarodne konvencije i domaće zakonodavstvo propisuju mogućnost dodavanja, brisanja, modifikovanja stope ili prenosa iz jednog priloga zakona u drugi, a sve radi dokumentovanja optužbe. Nema sumnje da će se smatrati da osoba, koja načini prekršaj koji nije naveden u prilogu zakona o opojnim drogama, nije počinila krivično delo, čak i u slučaju da je supstanca definisana kao narkotik ili kao psihotropna supstanca. Imajući ovo u vidu, u produžetku je dat primer sudske presude:

- U libanskom kasacionom sudu, na raspravi održanoj 17.02.1998. godine, sud je doneo sledeću presudu: žalbeno veće potvrđuje da je doneta presuda pogrešna, i da je došlo do prekršaja i pogrešnog tumačenja zakona; narkotičke supstance se definišu od strane ministra zdravlja na osnovu odluke donete sa njegove strane, a po predlogu generalnog direktora. Uvidom u prilog zakona o opojnim drogama, ne postoji dokaz da je pomenuta supstanca (Rugenol) narkotik, te kako se osporena presuda ne bavi ovim pitanjem, ona se stoga smatra ništavnom.

Takođe, izjava data od strane žalbenika ima zakonsko utemeljenje, relevantno telo se nije pozabavilo ovim pitanjem te je stoga došlo do kršenja zakona, što ovu presudu čini predmetom poništenja.²⁴

Žalba br. 1153, saslušanje od 25.05.1982. godine gde žalbenik tvrdi da zaplenjena supstanca ne potpada pod stavku broj 94, priloga 1, zakona broj 182 iz 1960. godine, i izmena i dopuna zakona broj 40 iz 1966. godine i gde se radi donošenja ispravne presude za posedovanje narkotičke supstance zahteva da se zaplenjena supstanca nalazi u listi narkotika navedenih u prilogu zakona o opojnim drogama koji tačno navodi nivo krivične odgovornosti i adekvatnu kaznu. Treba imati u vidu da se ispitivanje i potvrda zaplenjene supstance može utvrditi jedino analizom u skladu sa članom 94. gore navedenog zakona, dopunjenog ministarskim dekretom broj 295 iz 1976. godine, a vezano za „Methaqualone“ supstancu, a ne Motolon koja je navedena u izveštaju hemijsko-laboratorijske analize. Na osnovu ovoga, sud treba da utvrdi i to preko tehničkog

²⁴ - Videti / Samir Fernam Bali i Hussam Eddin Al Ahmad – Zločini u vezi sa opojnim drogama: pravni tekstovi, sudska praksa, Al Halabi izdanja, 2012. godina – strana 324

eksperta, da li je zaplenjena supstanca Methaqualone droga ili ne. Veze sa drugim izveštajima koje nisu dostavljene sudu ili su podneti u drugim slučajevima nisu dovoljni da potkrepe odluku suda da je ova supstanca zabranjena.

Utvrđeno je da sud treba da donese presudu samo na osnovu dostavljenih odobrenih elemenata i dokaza iz predmeta, a u slučaju da se sud osloni na dokaze i činjenice koji potiču iz dokumenata o drugom slučaju, a ti isti dokazi i činjenice nisu uključeni u predmet za vreme rasprave o istom, niti su diskutovani na raspravi o slučaju u prisustvu stranki, ovakva sudska presuda se smatra ništavnom. Stoga je doneta prethodna presuda puna manjkavosti, da kasacioni sud ne može da prati primenu zakona u slučaju ovog incidenta, te smatra donetu presudu diskreditovanom i zahteva njeno poništenje.²⁵

I u slučaju žalbe krivičnom sudu broj 736, 39 godina na raspravi održanoj 29.03.1970. godine gde se konstatuje da se otkrivanje i uvid u suštinu zaplenjene supstance može utvrditi jedino analizom. U slučaju da u presudi nedostaje tehnički dokaz, onda je presuda manjkava i podložna poništenju.²⁶

U vezi sa ovom temom u nastavku je dato dalje razjašnjenje kroz prikaz zakonskih tekstova iz međunarodnih konvencija i nacionalnih zakona:

1. Međunarodne konvencije

Jedinstvena konvencija o opojnim drogama iz 1961. godine je u svom članu 3. pod naslovom „Promena obima kontrole“, predvidela određene mere i dala ovlašćenje za predlog revizije Svetskoj zdravstvenoj organizaciji²⁷, a na osnovu mehanizama utvrđenih u stavovima iz ovog člana koji propisuje:

²⁵ Videti / Pravni portal egipatskog Kasacionog suda – žalba broj 1153

²⁶ - Videti / Pravni portal egipatskog Kasacionog suda – žalba broj 736

²⁷ - Svetska zdravstvena organizacija (SZO) je agencija Ujedinjenih nacija specijalizovana za zdravstvo. Osnovana je u aprilu 1948. godine i trenutno joj je sedište u Ženevi, Švajcarska. SZO je glavno i koordinaciono telo u okviru sistema UN sa zadatkom da se bavi aktivnostima na polju zdravstva, te praktično predstavlja lidera na globalnom nivou po pitanju zdravlja svetske populacije, upravljajući istraživačkim projektima, razvojem pravila i procedura, prosleđuje različite politike bazirane na dokazima, pruža tehničku pomoć zemljama članicama i nadgleda i vrši procenu zdravstvenih trendova. Zdravlje je u 20. veku postalo zajednička odgovornost koja uključuje osiguranje jednakog pristupa osnovnim uslugama lečenja i predstavlja glavnog protivnika masovnim transnacionalnim pretnjama.

a) U slučaju da bilo koja od država potpisnica konvencije ili članica Svetske zdravstvene organizacije dobiju informacije za koje se smatra da zahtevaju izmenu bilo kog priloga zakona o opojnim drogama, potrebno je informisati generalnog sekretara i u potpunosti upoznati sa informacijama kako bi podržao ovu izmenu,

b) Generalni sekretar prenosi dalje ovo obaveštenje, kao i bilo koju drugu informaciju za koju smatra da je ključna ostalim članicama, Komitetu ili Svetskoj zdravstvenoj organizaciji ako su informacije potekle od države članice,

c) U slučaju da se obaveštenje odnosi na supstancu koja nije navedena u listama I i II zakona o opojnim drogama, treba navesti sledeće:

i. države potpisnice će u svetlu raspoloživih informacija, proučiti mogućnost da pomenuta supstanca bude privremeno podložna svim kontrolnim merama koje se primenjuju na narkotike navedene u listi I zakona o opojnim drogama,

ii. komitet može odlučiti da, dok traje proces donošenja odluke u skladu sa tačkom 3. ovog stava, sve države potpisnice primenjuju kontrolne mere primenjive na listu opojnih droga navedenu u listi I zakona; države potpisnice ove mere na navedenu supstancu primenjuju privremeno,

iii. ako Svetska zdravstvena organizacija ustanovi da određena supstanca može da dovede do njene zloupotrebe ili da izazove štetne efekte slično kao što je to slučaj sa opojnim drogama iz liste I ili liste II ili da se na kraju može konvertovati u narkotik, o tome obaveštava Komisiju koja na osnovu preporuke Svetske zdravstvene organizacije odlučuje da li će određenu supstancu uvrstiti na listu I ili II,

iv. u slučaju da Svetska zdravstvena organizacija ustanovi da određena supstanca ne izaziva štetne efekte niti da može doći do njene zloupotrebe i pretvaranja u opojnu drogu (stav 3), Komisija može uvrstiti ovo jedinjenje u listu III na osnovu preporuke SZO,

v. SZO može ustanoviti da je supstanca koja se nalazi u listi I posebno podložna zloupotrebi ili izazivanju štetnih efekata (stav 3), ali i da ova podložnost ne može poništiti njene suštinske terapeutske prednosti koje se ne mogu pronaći ni u jednoj

supstanci osim u onim zavedenim u listi IV, Komisija može navedenu supstancu registrovati u ovoj listi na osnovu preporuke SZO,

vi. u situacijama kada se obaveštenje odnosi na neku od droga navedenih u listama I i II ili na neko od jedinjenja iz liste III, Komisija u tom slučaju može osim primene mera iz stava 5 da donese odluku o izmeni bilo kog priloga na osnovu preporuke SZO na jedan od sledećih načina:

- transfer droge iz liste I u listu II i obrnuto,
- brisanje droge ili jedinjenja iz bilo koje liste prema potrebi,

vii. generalni sekretar saopštava bilo koju odluku donetu od strane Komisije u skladu sa ovim članom i to svim državama članicama Ujedinjenih nacija, ostalim državama koje nisu potpisnice konvencije, Svetskoj zdravstvenoj organizaciji i Komisiji. Ova odluka stupa na snagu od dana dobijanja obaveštenja za sve države članice koje su obavezne da odmah preduzmu sve adekvatne mere propisane Konvencijom,

viii. sve odluke donete od strane Komisije o izmeni bilo kog priloga se razmatraju i proveravaju na zasedanjima posebnog Veća, a na izričit zahtev bilo koje države članice i to u vremenskom periodu od devedeset dana od dana dobijanja obaveštenja o odluci. Ovaj zahtev se šalje direktno generalnom sekretaru, zajedno sa svim relevantnim informacijama na kojima se zahtev za ponovno razmatranje bazira. Generalni sekretar podnosi kopije ovog zahteva i sve potrebne informacije Komisiji, SZO i državama članicama, pozivajući ih da podnesu komentare u roku od devedest dana, a svi podneti komentari se dostavljaju Veću na razmatranje. Veće može da potvrdi odluku Komisije, izmeni je ili ukine u potpunosti; odluka Veća se smatra konačnom i kao takva ona se dostavlja svim državama članicama UN-a, članicama koje nisu potpisnice konvencije, SZO i Komisiji. Prvobitna odluka Komisije ostaje na snazi sve do njenog ponovnog razmatranja.

ix. odluke Komisije donete u skladu sa odredbama iz ovog člana, neće biti predmet revizije, predviđene u članu 7.²⁸

²⁸ - Videti / Jedinствена konvencija o opojnim drogama, 1961. godina, član broj 3

Konvencija o kontroli psihotropnih supstanci iz 1971. godine, takođe predviđa ove mere u članu 2. i to pod nazivom „nivo kontrole supstanci:“

i. Ako država članica ili SZO poseduju informacije koje se odnose na supstancu van međunarodne kontrole, a za koju se može zahtevati uvrštavanje na bilo koju listu supstanci iz konvencije, potrebno je obavestiti generalnog sekretara i preneti mu sve relevantne informacije koje idu u prilog ovom objašnjenju. Gore navedena procedura se takođe primenjuje kada država članica ili SZO poseduju informacije koj opravdavaju prebacivanje supstance iz jednog priloga u drugi ili njeno brisanje u potpunosti sa liste,

ii. Generalni sekretar prosleđuje ovo objašnjenje i bilo koju informaciju koju smatra relevantnom ostalim članicama i Komisiji, a u slučaju kada je obaveštenje stiglo od države članice, ono se prosleđuje ka Svetskoj zdravstvenoj organizaciji,

iii. Ako informacija koja se prenosi ovakvim obaveštenjem sadrži i dopis kojim se navodi da je određena supstanca stavljena na raspored za uključenje iste u listu I ili listu II, u skladu sa stavom 4, države članice će u svetlu svih raspoloživih informacija po potrebi razmotriti privremenu primenu svih suštinskih mera kontrole koje važe za supstance iz liste I i liste II,

iv. Kada SZO ustanovi da određena supstanca ima:

a. kapacitet da proizvede stanje zavisnosti, stimulaciju centralnog nervnog sistema, depresiju, halucinacije, poremećaje motornih funkcija organizma, razmišljanja, ponašanja, percepcije, raspoloženja i druge slične zloupotrebe i štetne efekte kao i supstance zavedene u listama I, II, III i IV,

b. kao i da postoji dovoljno dokaza da je supstanca zloupotrebljena ili da postoji mogućnost zloupotrebe na taj način da predstavlja pretnju po javno zdravlje i socijalni problem, opravdava stavljanje ove supstance pod međunarodnu kontrolu. SZO u tom slučaju dostavlja Komisiji procenu supstance, uključujući i obim ili verovatnoću zloupotrebe, nivo ozbiljnosti štete po javno zdravlje i socijalne probleme, nivo korisnosti supstance u slučaju upotrebe u medicinske svrhe, kao i preporuke za eventualnu primenu kontrolnih mera koje bi bile adekvatne u svetlu ove procene,

v. Komisija potom, uzevši u obzir saopštenje SZO, čije su procene odlučujuće sa medicinskog i naučnog stanovišta, a imajući u vidu i ekonomske, socijalne, pravne, administrativne i druge relevantne faktore, može dodati supstancu listi I, II, III ili IV. Komisija može zahtevati i dodatne informacije od SZO ili iz drugih odgovarajućih izvora.

vi. U situacijama kada se obaveštenje iz stava 1. odnosi na supstancu koja se već nalazi na listi u okviru priloga, SZO treba da dostavi Komisiji nove zaključke, bilo koju novu procenu supstance u skladu sa stavom 4. i svaku novu preporuku za primenu adekvatnih kontrolnih mera u svetlu te procene. Komisija potom na osnovu saopštenja SZO i u skladu sa stavom 5. može da odluči da određenu supstancu premesti iz jednog dodatka u drugi, ili da je potpuno izbriše sa liste,

vii. Svaka odluka Komisije u skladu sa ovim članom se prenosi od strane generalnog sekretara svim državama članicama Ujedinjenih nacija, članicama koje nisu potpisnice konvencije, Svetskoj zdravstvenoj organizaciji i Veću. Ovakva odluka stupa na snagu za sve članice 180 dana nakon ovog obaveštenja, osim za one članice koje u okviru ovog perioda a uzevši u obzir odluku o dodavanju supstance na listu, ne dostave pisano obaveštenje generalnom sekretaru u kom navode da u skladu sa nastalim vanrednim okolnostima nisu u mogućnosti da primene sve mere propisane konvencijom, a koje se odnose na supstance sa određene liste. Obaveštenje mora da sadrži razloge za ovakvu vanrednu odluku.

Konačno uloga kontrole narkotika u međunarodnim okvirima kao i u državama članicama ostaje u nadležnosti dva tela koja imaju moć da predlažu izmene priloga međunarodnih konvencija kao što je predviđeno u članu 5., Jedinствене konvencije o opojnim drogama. Ta dva tela su:

a) CND – pomoćno telo Ekonomskog i socijalnog saveta sastavljeno od jednog broja država članica UN, koje ima centralnu ulogu u donošenju odluka u okviru UN za rešavanje svih pitanja koja se tiču opojnih droga. Među ovlašćenjima datim Komisiji jesu i rešavanje pitanja da li bilo koja nova supstanca treba da bude na listi u okviru nekog od priloga konvencije kao i da li određena supstanca treba da bude premeštena iz jednog priloga u drugi, obrisana i sl.

b) SZO – ova organizacija ima savetodavnu ulogu u sistemu kontrole opojnih droga, što je i predviđeno članom 3. konvencije; Komisija za opojne droge treba da uzme u obzir zaključke i preporuke Svetske zdravstvene organizacije sa ciljem stavljanja određenog narkotika na listu, prebacivanja iz jedne u drugu ili brisanja sa liste; SZO slično kao i države članice, ima ovlašćenje da pokrene proceduru čiji je cilj ozvaničenje ovakvih promena; Pored svega, SZO imenuje tri člana od ukupno trinaest članova Međunarodnog odbora za kontrolu narkotika, što je propisano članom 9. konvencije o opojnim drogama.²⁹

2. Nacionalni zakoni

Na osnovu svega gore rečenog, nacionalni zakoni su ovlastili nadležne organe da mogu da menjaju priloge, dodavanjem ili brisanjem supstanci, gde relevantnu odluku donosi ministar zdravlja i upućuje zakonodavnim telima na usvajanje.

Libijski zakon o opojnim drogama br. 7 iz 1990. godine sa svojim izmenama i dopunama, u članu 55. navodi da je centralno narodno veće odgovorno za donošenje odluke o izmenama priloga i liste narkotika bilo dodavanjem novih, premeštanjem ili brisanjem postojećih, koje su bazirane na preporukama bivšeg centralnog narodnog odbora za zdravstvo.³⁰

Egipatski zakon o opojnim drogama br. 182 iz 1960. godine, sa izmenama i dopunama, u članu 32. navodi da je resorni ministar nadležan za donošenje odluke o izmenama listi iz priloga zakona bilo dodavanjem novih supstanci, premeštanjem postojećih ili brisanjem istih sa liste, kao i izmenom koeficijenata koji se nalaze unutar supstance.³¹

²⁹ - Videti / Jedinstvena konvencija o opojnim drogama iz 1961. godine, I deo – Međunarodni sistem kontrole opojnih droga i narkotika - E/INCB/2005/NAR_1 ARABIC

³⁰ - Murad Al Raoubi i Abdel Salam al-Mazougi – Ministarstvo pravde Libije - Zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama iz 1990. godine i njegove izmene i dopune – Publikacije Nacionalnog centra za pravne studije i ljudska prava - 2005 - Član 55.

³¹ - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg/>- Ministarstvo pravde Egipta – Egipatski Zakon o opojnim drogama br. 182 iz 1960. I njegove izmene i dopune - član (32)

Jordanski zakon o opojnim drogama br. 11 iz 1988. godine sa svojim izmenama i dopunama u članu 30. navodi da Veće ministara vrši sve izmene listi iz priloga zakona a na osnovu preporuke resornog ministra.³²

Libanski zakon o drogama br. 673 iz 1998. godine sa izmenama i dopunama, u članu 7. predviđa da 4 priloga ovom zakonu predstavljaju zakonski dodatak, koji može biti modifikovan da omogući ulazak novih, izmenu ili brisanje postojećih a na osnovu odluke doneteu skladu sa predlogom Ministra zdravlja.³³

Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama R. Srbije u članu 8. propisuje da je odgovorno lice koje utvrđuje Spisak na predlog Komisije ministar nadležan za poslove zdravlja. Spisak sadrži psihoaktivne kontrolisane supstance u skladu sa potvrđenim konvencijama UN koje uređuju ovu oblast. Spisak se objavljuje u Službenom glasniku.

U članu 10. je predviđeno razvrstavanje Spiska u liste od 1 do 7 u skladu sa potvrđenim konvencijama UN.

Kada su u pitanju evropski zakoni, **nemački zakon o narkoticima** na primer predviđa da je federalna vlada zadužena za izmene i dopune aneksa od I do III, a na osnovu mišljenja eksperata i uz saglasnost *Bundesrat-a*, federalnog veća. U hitnim slučajevima koji se odnose na nadzor i kontrolu trgovine narkoticima, federalni ministar zdravlja je ovlašćen da uključi pomoću pravilnika a bez prethodne saglasnosti veća one supstance i preparate u anekse I do III koji nisu medicinski proizvodi, ukoliko je ovakav korak neophodan zbog nivoa zloupotrebe i indirektno ili direktne opasnosti po zdravlje.

Nesumnjivo je da mogućnost inkriminacije za supstance koje se nalaze na listama u sklopu pomenutih priloga, zavisi od njihovog prisustva ili odsustva sa liste. U tom smislu, ako se počinjeno delo odnosi na susptancu koja se ne nalazi na listi priloga zakona o opojnim drogama, onda se smatra da krivično delo nije počinjeno zbog ovog

³²- Videti / Internet – link - <http://vvv.farrajlavier.com>-Ministarstvo pravde Jordana –Zakon o opojnim drogama broj 11 iz 1988. godine i njegove izmene i dopune - član (33)

³³- Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb> – Ministarstvo pravde Libana–Zakon o drogama br.673 iz 1998.godine, sa izmenama i dopunama - Član 7

nedostatka. Sa druge strane, odlučujući faktor za inkriminaciju jeste činjenica da je određena supstanca deklarirana kao narkotik, da je označena kao kriminalna i da je ovo dokazano kroz tehničku analizu. Na kraju se može izvući zaključak da ne čini svaka supstanca narkotik-drogu kažnjivu zakonom.

Kao što je rečeno gore, ovi međunarodni i nacionalni mehanizmi izmene priloga zakona predstavljaju uspešnu politiku koja omogućava zakonu da se obnavlja i da ide u korak sa bilo kojim izmenama narkotika ili psihotropnih supstanci, nastalim prilikom dodavanja, brisanja, premeštanja ili menjanja procenata utvrđenih u listama iz priloga zakona.

2.3.1. Poređenje definicija

Odnosi se na istraživanje pristupa koji bi trebao da prati istraživač u svojoj studiji, a u cilju postizanja rezultata u otkrivanju prirode ovih pojava, prikrivenih razloga i uzroka, kao i zakona kojima su ovakvi fenomeni i pojave izloženi.³⁴

Još jedna od lingvističkih definicija kaže da je potrebno uočiti sličnosti i razlike između dve stvari, a poređenjem jedne njihove polovine, moguće je utvrditi sličnosti između dve stvari, pružajući tako mogućnost da se u drugoj polovini ovih stvari uoče razlike ili kontrasti između njih.³⁵ Pojedini ih definišu kao analogiju između dve ili više pojava, kroz identifikaciju sličnosti i razlika.

Idiomatski: u pitanju je mentalni proces koji se ostvaruje kroz utvrđivanje sličnosti i različitosti između dva i više socijalnih ili ekonomskih događaja, čime stičemo preciznije znanje koje nam pruža mogućnost identifikovanja predmeta studije ili događaja u sferi upoređivanja i klasifikacije. Ovaj događaj može biti pogodan za analizu kvalitativno ili kvantitativno kako bi se mogao konvertovati u vrednost koja se količinski može izračunati. Njegov značaj leži u mogućnosti razlikovanja teme istraživanja od ostalih tema i ovde se nalazi srž našeg znanja o tome; Emil Dirkem kaže “da je ovo

³⁴ - Videti / Grupa egipatskih i arapskih profesora – Rečnik društvenih nauka, egipatska organizacije knjige, Kairo 1975. godina – strana 568.

³⁵ - Videti / Abdelghani Abu Al Azm – Al Ghani Azahir leksikon, Al Ghani izdavačka kuća – 2013. godina, strana 25563

savršen alat za socijalni način". Ovaj događaj definisan po svom mestu, vremenu i svojoj istoriji može biti podložan kvalitativnoj i kvantitativnoj analizi, a radi konvertovanja u računsku kategoriju.³⁶

2.3.2. Definicija komparativne metode

Naučno-istraživačke metode su brojne, u zavisnosti od mnoštva aspekata studije, s tim da postoji i istorijski aspekt, koji objašnjava istorijske činjenice i utvrđuje stvarne uzroke. Prisutan je i deskriptivni aspekt koji proučava pojavu ili događaj sa svim svojim karakteristikama i dimenzijama i postoji komparativni-uporedni aspekt, na osnovu kog su mnogi naučnici doneli svoje definicije.

Komparativna pravna nauka koristi komparativne metode u brojnim istraživanjima poređenjem pravnih institucija između različitih pravnih sistema.³⁷

Džon Stjuart Mil je doprineo razjašnjavanju upotrebe ove komparativne metode, ali se takođe nije složio sa eksperimentalnom metodom koja se koristila prilikom ispitivanja i proučavanja stvari sa njihovog objektivno-senzualnog aspekta. On je tvrdio da je ispravna naučna metoda ona koja poredi stvari u smislu proučavanja njihovih karakteristika, sličnosti i različitosti, a sve sa ciljem postizanja nerazdvojivih zajedničkih prednosti.

1.3.1. Komparativna metoda sa gledišta pravnih naučnika

Može se uzeti u obzir definicija uporednog prava i njenog razvoja sa ciljem razjašnjenja komparativnog pristupa kao nauke specijalizovane za poređenje.³⁸ Uporedno pravo se definiše kao grana pravnih nauka namenjena za korišćenje komparativne metode u proučavanju pravnih sistema i tekstova nekoliko zemlja, sa ciljem dobrog razumevanja

³⁶ - Videti / Dr Atif Albi – Komparativna metoda sa primenjenim studijama slučaja, Osnove univerziteta za studije i izdavačku delatnost, Bejrut Liban – 1. izdanje 2006. godina, od strane 129 pa nadalje

³⁷ - Videti / Dr. Abdelhadi Al Fadli – Osnove naučnih istraživanja – Islamska knjiga izdavačka kuća, strane 62-64

³⁸ - Videti / Dr Atif Albi – Komparativna metoda sa primenjenim studijama – Al Majd univerzitet osnovnih studija, izdavačke delatnosti i distribucije, 1. izdanje 2006. godina – strana 133 pa nadalje

i razvoja nacionalnih zakona, a zatim i postizanja međunarodne unifikacije pravnih normi.

Naziv „uporedno pravo“ je skorašnji, a koristi se manje od sto godina i predstavlja idiomatski naziv. Sam naziv ne predstavlja ono što sugeriše, a to je da je u pitanju set pravila kao i u ostalim granama pozitivnog prava, što nije, jer uporedno pravo ne predstavlja set pravila koji uređuju određenu aktivnost, kao što je to slučaj sa građanskim ili privrednim pravom. Svi idiomatski izrazi ukazuju na to da je u pitanju pravna studija ili pravno istraživanje bazirano na poređenju dva ili više zakona.

Na osnovu praćenja razvoja komparativne studije kroz vekove, uočeno je da ima svoje istorijske korene; primenjivana je i proučavana od strane grčkih filozofa, kao što je Platon uradio u svom delu „Zakon“, gde je vršio upoređivanje između zakona svoje ere; u 17. veku ideja univerzalnog prava se pojavila u Evropi od strane nemačkih naučnika koji su pozivali na potragu za zajedničkim idejama u pravu, kroz poređenje svih zakona i onda izvlačeći nalaze u jedan univerzalni zakon.³⁹

Uporedno pravo je prošlo kroz značajan razvoj u 19. veku sa uspostavljanjem Društva za uporedno zakonodavstvo u Parizu 1869. godine, a proučavanje uporednog zakonodavstva ustanovljeno kao način poređenja zakona iz različitih zemalja sa ciljem pronalaženja sličnosti i različitosti između ovih zakona, kao i tumačenja između različitih grana prava.⁴⁰

Prethodna faza se smatra preliminarnom fazom uspostavljanja uporednog prava, ali je faza osnivanja započela početkom 20. veka na međunarodnom kongresu za uporedno pravo, održanom u Parizu 1900. godine, što se smatra godinom rođenja uporednog prava. Značaj ovog prava je posebno porastao nakon završetka Drugog svetskog rata, te je tako ovo pravo postalo osnovni element svakog pravnog znanja ili pravne kulture.

³⁹ - Videti / Internet – link / <http://www.shatharat.net/vb/showthread.php?t=12216-3-11-2013/>

⁴⁰ - Videti / Internet – link / <http://kenanaonline.com/users/ScientificClub/posts/251370-> / 24. april, 2011. godine

Pitanje koje se postavlja, kao deo poznavanja teme uporednog prava jeste, da li je u pitanju metod ili nauka ili je u pitanju nauka i metod.

Nema sumnje da je uporedno pravo nauka i pristup, iz nekoliko razloga:

a. Uporedno pravo vodi ka zbližavanju i razumevanju među narodima kroz poređenje njihovih zakona i uspostavljanja pravila ili zajedničkih principa između njih, čime dobija dvostruku prirodu; takođe se pojavljuje i kao nauka u delu koji se odnosi na poređenje između prava nakon klasifikacije u kategorije i osnovne veće grupe, označene na osnovu njihovih metoda i geografske pozicije.

Dakle, tzv. pravna geografija može biti sastavljena tako da se bavi svojom geografskom pozicijom i svojim istorijskim razvojem, a nakon toga se vrši poređenje demonstriranjem zajedničkih karakteristika između njih, što dovodi do potpunog formiranja informacija o ključnim elementima prava i zakona drugih zemalja.

b. Nauka i metod su međusobno zavisni na temeljima uporednog prava, kao i kada se uporedno pravo primenjuje kao sredstvo za poređenje između dve pravne osnove; ovakvo poređenje vodi ka prikupljanju novih naučnih informacija kao što su osnivanje ili istorija pravne osnove kao i identifikovanje njenog izvora.

c. Mnogi naučnici tvrde da je uporedno pravo nauka, koja utire put ka korišćenju komparativne metode, te se stoga može opisati kao mlada nauka koja je još uvek u svojim ranim fazama razvoja.⁴¹

Uporedno pravo se ističe kao veoma značajan alat za razvoj domaćeg zakonodavstva i sprovođenje pravnih reformi, ali i kod identifikovanja novih rešenja za stare probleme i kreiranju rešenja za nove probleme. Na kraju, koristi se i za pronalaženje i identifikovanje pravnih rupa u nacionalnom pravnom sistemu. Takođe se smatra načinom za razumevanje zakonskih pravila namenjenih pravnom istraživanju i kao alat za procenu učinka nacionalnih pravnih institucija, alat za ujedinjenje zakonskih propisa na regionalnom i međunarodnom nivou i na kraju kao alat za proučavanje pravnog fenomena (pojave ili događaja) u pravnoj sociologiji.⁴²

⁴¹ - Videti / Internet – link / <http://www.droitentreprise.org/>

⁴² - Videti / Internet – link / <http://www.droitentreprise.org/web/?p=208> / Pravno-poslovni žurnal, 2013 godina

Nesumnjivo, poređenje između različitih zakonodavstava i demonstriranje činilaca koji su doveli do uspeha ali i sve mane, dodatno koristi nacionalnom zakonodavstvu kroz postojanje dostupnog naučnog materijala koje omogućava korišćenje u svakom trenutku. Takođe, kroz ovo poređenje se stvaraju intelektualna poznanstva između naučnika, nekoliko različitih škola i sistema mišljenja iz različitih krajeva sveta.

2.4. Opojne droge i prekršaji u vezi sa dozvolama

Međunarodna Konvencija o kontroli opojnih droga iz 1961. godine⁴³ i Konvencija o psihotropnim supstancama iz 1971. godine naglašava važnost fokusiranja na zakonodavni segment, kada su u pitanju osobe ovlašćene od strane zakonodavca da koriste narkotičke i psihotropne supstance u skladu sa zakonom, kao što su medicinske, terapijske ili istraživačke svrhe. Kroz međunarodnu inspekciju i monitoring koji zahteva efikasnu kontrolu ljudi i institucija ovlašćenih za kontakt sa narkoticima i pod naslovom Inspekcija i supervizija, mehanizmi su predviđeni:

- u članu 50: na temelju člana 34. Jedinствене konvencije, svi ovlašćeni organi, proizvođači i trgovci, bolnice i naučnici koji su u kontaktu sa opojnim drogama moraju da vode izveštaje koji pokazuju način raspoređivanja droga u poslednje dve godine, štaviše sve osobe koji se nalaze na položajima nadzornih članova u državama članicama moraju biti adekvatno kvalifikovani za ove pozicije, a u pogledu proizvodnje / trgovine opojnim drogama.
- član 51. kaže: iako naslov člana 34. ukazuje na inspekciju, tekst člana ne uključuje bilo koju posebnu odredbu o inspekciji. Razlog za ovo je što je prilikom izrade Jedinствене konvencije utvrđeno da ne postoji potreba za jednom ovakom izričitom odredbom, imajući u vidu da vlade svih zemalja zahtevaju inspekciju kao deo regulatornih mera. Treba istaći da inspekcija nije rutinska i površna stvar, nego treba da predstavlja čestu i preciznu meru dovoljno da osigura efikasnu implementaciju kontrolnih mera i ostalih inspekcija u različitim fazama posla sa

⁴³ - Jedinствена konvencija o opojnim drogama iz 1961. godine sa izmenama i dopunama protokolom iz 1972. godine

opojnim drogama – uzgajanje, proizvodnja, ručna proizvodnja, trgovina i distribucija.

- član 52: inspekcije mogu da uključe verifikaciju licenciranih uzgajivača, proizvođača, trgovaca i distributera opojnih droga, kao i proveru da li ova lica ispunjavaju predviđene standarde koji se odnose na osiguranje ovih supstanci u etičkom smislu i po pitanju tehničkih kvalifikacija, te da li su izveštaji koji se zahtevaju na osnovu konvencije o opojnim drogama vode na tačan, adekvatan i kompletan način.

Sama kontrola nije ograničena na opojne droge, već se na osnovu konvencije o psihotropnim supstancama iz 1971. godine propisuje takođe striktan sistem kontrole i u ovom pravcu, a koji poziva države članice na rigorozne mere kontrole.⁴⁴

Konvencija iz 1971. godine zahteva od država članica po pravilu da preduzmu sve potrebne zakonodavne i administrativne mere kako bi se:

- a) sprovodile odredbe konvencije unutar njenih teritorija
- b) saradivalo između zemlja i međunarodnih organizacija da bi se ostvarili ciljevi konvencije

2.4.1. Dozvole

Kako bi se osiguralo da se aktivnosti koje su vezane za supstance navedene u listama II, III i IV Spiska iz Konvencije od 1971. godine, a koje su limitirane na samo za neophodne medicinske i naučne svrhe, član 8. konvencije zahteva pribavljanje dozvola ili slične vladine mere kontrole kada je u pitanju proizvodnja i stavljanje u promet ovih supstanci, uključujući izvoz, uvoz i distribuciju. Vlade moraju da kontrolišu sve osobe i institucije koje su izdale odobrenje za sprovođenje ovih operacija.⁴⁵

⁴⁴ - Videti / Trening materijal – Jedinствена konvencija o opojnim drogama, 1961. godina – I deo – Međunarodni sistem za kontrolu opojnih droga – strana 15

⁴⁵ - Videti / Sekretarijat međunarodnog borda za kontrolu narkotika – Odeljenje kontrole psihotropnih supstanci – trening materijal, strana 15

Osim toga, stav 2b ovog člana propisuje monitoring institucija i mesta gde se obavlja proizvodnja, trgovina i distribucija na osnovu dozvole ili druge slične mere. Vlade mogu u skladu sa ovom poslednjom odredbom da zahtevaju izdavanje dozvola za izgradnju ovakvih zgrada sa bilo kojom opremom na način koji bi olakšao nadzor i zaštitu od krađe.

U slučaju supstanci navedenih u listi I Spiska iz Konvencije od 1971. godine, a u skladu sa podstavom b člana 7. Konvencije predviđeno je da se pribavi posebna dozvola ili prethodno odobrenje za proizvodnju onih materijala, trgovinu, distribuciju ili posedovanje. Podstav člana 7. zabranjuje izvoz i uvoz supstanci navedenih u prvoj listi A ukoliko i izvor i dobavljač nisu nadležne ustanove zemlje za izvoz i uvoz, ili su u pitanju osobe i institucije koje su posebno ovlaštene od strane nadležnih organa u njihovoj sopstvenoj državi. Podstav a, člana 7. veoma ograničenu upotrebu priznatu od strane konvencije za supstance navedene u listi I mogu da koriste samo osobe koje su propisno ovlaštene na osnovu zakonskih propisa.⁴⁶

Možda s obzirom na nadzor psihotropnih supstanci, konvencija UN o borbi protiv ilegalne trgovine drogom i psihotropnih supstanci iz 1988. godine predstavlja prvi dogovor koji uključuje odredbe za kontrolu prekursorskih hemikalija korištenih prilikom ilegalne proizvodnje opojnih droga. Konvencija je odredila član 12. za objašnjenje ovih odredbi. Broj država članica u samoj Konvenciji do novembra 2009. godine je bio 148 država, a ovaj broj je ostao nepromenjen do novembra 2010. godine sa jednakim brojem država članica u Jedinstvenoj konvenciji o opojnim drogama iz 1961. godine uz izmene i dopune novim protokolom iz 1972. godine i veći brojem u odnosu na broj država članica u konvenciji o psihotropnim supstancama iz 1971. koji je do novembra 2010. godine dostigao broj od 198 članica.

Nažalost, arapska Konvencija protiv opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1994. godine nije uključila odredbe koje regulišu arapsku kontrolu prekursora i hemikalija korištenih za ilegalnu trgovinu opojnih droga. Međutim, ovo je ublaženo

⁴⁶ - Videti / Dr. Mohamed Fathi Ead – Pravne i proceduralne mere za kontrolu prekursora i hemikalija korištenih za neovlašćenu proizvodnju opojnih droga i psihotropnih supstanci – Naif Univerzitet za bezbednosne nauke, 2011. godina – strana 64 i nadalje

činjenicom da su sve arapske zemlje osim Somalije članice konvencije iz 1988. godine, te su stoga obavezne da se pridržavaju njenih odredbi.⁴⁷

Stav 14. člana 12. Konvencije Ujedinjenih nacija iz 1988. godine izuzima supstance koje su pripremljene u apotekama, a nalaze se u listama I i II Spiska u slučaju ekstremnih teškoća prilikom izdvajanja narkotičkog jedinjenja. Stav konvencije kaže da se odredbe ovog člana neće primenjivati na farmaceutske i druge preparate koji sadrže supstance navedene u listama I ili II Spiska, a koje su formulisane na način koji predviđa da je izdvajanje ovih supstanci veoma težak proces ili uz lako primenjiva sredstva.⁴⁸

Uporedni zakoni naglašavaju zakonsku kontrolu u ovoj osetljivoj oblasti. Većina zemalja namerava da se fokusira na zakonodavnu kontrolu zakona o opojnim drogama i psihotropnim supstancama ili u zakonima koji regulišu medicinske profesije kao što je farmacija ili zakon o medicinskim uslugama i ustanovama. Ove zakonske mere su u skladu sa međunarodnom zakonskom politikom za kontrolu opojnih droga, a koja je uslovljena potrebom za efikasnim monitoringom onih društvenih grupa koje nose teret medicinskih koristi od ovih supstanci unutar najužeg kruga.

Zakonski tekstovi o farmaceutskim uslugama pominju opojne droge, koji podrazumevaju legitiman kontakt sa narkoticima i psihotropnim supstancama. U nastavku je dat pregled zakona o farmaceutskoj profesiji kao dokaz važnosti takvog zakonodavstva u oblasti opojnih droga:

1. Libijski zakon o zdravstvenom osiguranju i farmaciji broj 106. iz 1973. godine propisuje u članu 58., stav 2. izveštaje koje se moraju voditi od strane apotekarske ustanove i procedure za registraciju i očuvanje. Izvršne odredbe ovog zakona koje su izdate na osnovu dekreta ministra zdravlja broj 654. iz 1975. godine objašnjavaju detalje iz ovog stava na sledeći način - libijski zakonodavac je propisao u svojim izvršnim propisima u poglavlju X, pod naslovom „izveštaji koje apotekarska ustanova mora voditi

⁴⁷ - Videti / Konvencija UN o usvajanju konvencije protiv ilegalne trgovine opojnim drogama i psihotropnim supstancama usvojena na konferenciji u okviru šeste plenarne sednice održane u decembru, 1988. godine – član 16. stav 14.

⁴⁸ - Zakonodavstvo koje se odnosi na apotekare, lekare i ostale medicinske profesionalce propisuje kriminalizaciju dela na koje su međunarodni dogovori skrenuli pažnju i za koje su propisali u nacionalnim zakonima o drogama da nijedan kriminalac ne može da izbegne kaznu, a na ovim merama se najčešće slamaju prestupnici opojnih droga.

i procedure za registraciju i čuvanje“, član broj 533. da svaka farmaceutska ustanova mora da vodi sledeće izveštaje:

- a) izveštaj o lekovima – specijalni izveštaj u koji se unose svi podaci vezani za ulaz narkotičkih supstanci navedenih u zakonu broj 32. iz 1974. godine sa izmenama.⁴⁹ Ulaz supstanci ima određenu formu za potrebe administrativne organizacije kroz korišćenje određene forme za kodiranje i pisanje izveštaja. Libijski zakonodavac pravi razliku između privatnog i javnog sektora u pogledu podataka koji su zakonski neophodni da se evidentiraju i čuvaju.
- b) izveštaj o psihološkim supstancama – ovaj specijalni izveštaj se odnosi na anaboličke stimulanse, sedative i hipnotičke lekove i uz ograničenja koja sadrži, sam izveštaj mora da ima sledeće podatke: datum izdavanja, naziv patenta, ime lekara ili klinike, datum recepta, naziv leka i količina, potpis izdavaoca.
- c) dnevnik priprema leka – lekar zapisuje pripremu leka od strane apotekara koji je instaliran u okviru apotekarske ustanove.

Takođe su predviđene odredbe u članu X i sa naslovom „droge u bolnicama i identifikovanje pravne administrativne odgovornosti u okviru delokruga bolnice“ u sledećim članovima libijskog zakona:

- Član 534 – direktor apoteke u bolnici ili farmaceut se delegira za posao koji podrazumeva odgovornost za čuvanje pod nadzorom droga u bolnici,
- Član 535 – odlaganje lekova u različite delove bolnice je bazirano na pismenom zahtevu od šefa odeljenja i zavedeno u dnevniku koji se odnosi na lekove odnosno droge,
- Član 536 – šef odeljenja ili osoba delegirana sa njegove strane je odgovorna za nadzor nad odeljenjem narkotika,
- Član 537 – korišćenje droge na pacijentu je bazirano na knjizi koju je odredio lekar, a koja je kodirana u izveštaju o drogama sa obavezom pisanja podatak u registar i to: datum razmene, utrošen iznos, vreme, ime pacijenta, broj kreveta, potpis prisutnog lekara, potpis sestre,

⁴⁹ - Ovaj zakon je ukinut i zamenjen zakonom broj 7. iz 1990. godine sa izmenama. Međutim ova odredba se zadržala i u novom zakonu.

- Član 538 – pre plaćanja bilo koje količine droge svako odeljenje treba da bude sigurno u podatke iz izveštaja, uz potrebu revidiranja zdravstvene sekcije zaliha lekova pre bilo kakve nove razmene određenih količina,
- Član 539 – odeljenje za potpis predsednika mora biti podržano u apoteci, kao i svi potpisi lekara koji koriste lekove za njihove pacijente,
- Član 540 – u slučaju krađe injekcije droge, oštećenja ili gubitka bilo koje količine, nema odgovornosti, a potpis na izveštaju potpisuju dva svedoka izabrana među zvaničnicima. Izveštaj se u roku od 48 sati predaje direktoru farmacije koji je zadužen za njegovo čuvanje.⁵⁰

2. **Egipatski zakon o apotekarskoj delatnosti broj 127. iz 1955. godine** o poslovima i aktivnostima iz oblasti farmacije. Odredbe koje se tiču materijala u javnim apotekama se nalaze u članu 36. a materijali za apoteke, bolnice, klinike i ostale slične ustanove, ali se za sve primenjuju opšte odredbe pomenutog zakona osim članovi 30-32. Materijali za medicinske posrednike u članu 45. i materijali za skladištenje medicinskih proizvoda u članu 50. Legalizovanje trgovine medicinskim biljkama i nastavak razmatranja odredbi na član 53 i materijale iz farmaceutske fabrike kroz član 56. u kojim je naglasak teksta na vođenje određenih izveštaja i upis na način propisan zakonom, u periodu od pet godina. Treba imati u vidu da je egipatski zakon o apotekarskoj delatnosti priložio dve liste da bi se prikazali farmaceutske preparate propisane ovim zakonom. Posebno se to odnosi na listu II za farmaceutske objekte, koji ulaze u sastav narkotičkih supstanci, kao što su: opšti anestetici, sa izuzetkom preparata koji se pripremaju na očit način, voda hloroform i etar kao i svi ostali preparati koji sadrže narkotičke supstance i to manje od dva hiljadita dela morfija ili kokaina. A potrebna je i dodatna opreznost sa ovom listom.⁵¹

3. **Jordanski zakon** o medicini i farmaciji broj 12. iz 2013. godine je objavio na strani 4517 Narodnih novina broj 5244 od 01.10.2013. godine kojim je ukinuta privremeni zakon o medicini i farmaciji broj 80. iz 2001. godine. Tekst u trećoj četvrtini i pod naslovom “Zloupotreba supstanci i psihotropnih opijata, u članu 72 tvrdi da je

⁵⁰ - Videti- Internet-link -<https://vfv.health.gov.ly> - i Ministarstvo zdravlja Libije - Zakon br. 106 iz 1973, sa izmenama i dopunama - Član 34

⁵¹ - <http://www.pharmadk.com/> - Ministarstvo zdravlja Egipta – Zakon o farmaceutskim aktivnostima br. 127 iz 1955. - Član 23

procenat opojnih droga i psihotropnih supstanci izračunat na osnovu pokazatelja ekvivalentno prikazanim u listi zakona o opojnim drogama i psihotropnim supstancama prikačenoj uz ovaj zakon i sa bilo kojim izmenama odobrenim od strane ministra, a baziranim na preporuci Stalne kancelarije za borbu protiv droga.⁵²

4. Libanski zakon o farmaciji broj 367. izdat 01.08.1994. godine određuje u članu 31. beleženje u izveštajima apoteka o unetim receptima, lekovima i sintetičkim materijalima namenjenim kontroli od strane inspekcije, a što je propisano ovim zakonom. Član 79. govori o vlasnicima skladišnih prostora koji moraju da uspostave limit za unete i iznete proizvode i lekove. U svim slučajevima, ograničenja moraju biti uključena u izveštaje postavljene u smislu materijala korišćenog u skladištima, a koji se nalazi na listama te primljenim računima i dozvolama. Ovi podaci i dokumenti moraju da se čuvaju pet godina. Skladišta su predmet inspekcije koji je nametnut apotekama.⁵³

5. Nacrt zakona R. Srbije o apotekarskoj delatnosti predviđa u članu 15. način vođenja evidencije kao i spisak obavezne dokumentacije, a koja između ostalog obuhvata evidenciju o nabavkama i potrošnji lekova, medicinskih sredstava, farmaceutske supstanci, evidenciju o prijemu i izdavanju kontrolisanih psihoaktivnih supstanci, evidencije o kontroli kvaliteta. Osim toga, apoteke moraju da imaju važeći registar gotovih lekova izdat za teritoriju R. Srbije, od strane nadležnog organa.

U članu 28. je propisano da nadzor nad radom apoteke obavlja farmaceutski inspektor u skladu sa zakonom. Član 29. istog zakona određuje poslove nadzora – vrši se nadzor nad zakonitošću rada apoteka, preduzimaju se preventivne mere u cilju sprečavanja nastupanja štetnih posledica po stanovništvo, razmatraju se prijave fizičkih i pravnih lica vezanih za rad apoteka i apotekarskih radnika.

6. Nemački zakon o narkoticima u poglavlju III, odeljku 17 propisuje neophodnu dokumentaciju i način vođenja evidencije, kao i neophodan nivo podataka, dok je u odeljku 18 definisan način obaveštavanja i izveštavanja. Izveštaji se podnose Federalnom institutu za lekove i medicinska sredstva i to dva puta godišnje, a gore navedeno telo je i

⁵² - <http://vvy.jpa.org.jo/> -Ministarstvo zdravlja Jordana – Jordanski zakon o medicini i farmaciji broj 12 iz 2013. Godine . Član 33 .

⁵³ - <http://www.mohamah.net/> -Ministarstvo zdravlja Libana – Libanski zakon o farmaciji br. 367 od 08.01.1994 . Član 44 .

zaduženo za poslove nadzora i kontrole, pripremu, izdavanje, i evaluaciju zvaničnih formi propisanih za izdavanje opojnih droga. Kada su u pitanju ostali zakoni, nadzor uglavnom sprovode posebno ovlašćena tela od strane ministra zdravlja ili specijalnog veća i komisije, koji su zaduženi za nadzor i kontrolu, kao i proveru izveštaja koje ovlašćena lica vode u okviru svojih aktivnosti.

Kao i većina upoređenih zakonodavstava, teksts libijskog zakona broj 7. iz 1990. godine o narkoticima i psihotropnim supstancama u članu 43. naglašava dva krivična dela koja može da počini samo osoba ovlašćena od strane zakonodavca za kontakt sa narkoticima i psihotropnim supstancama i to – krivično delo ne vođenja knjiga ili rezervisanja gde se težina prekršaja i krivičnog dela razlikuje. Treće krivično delo je navedeno u članu 45. te se u većini dozvola ova krivična dela mogu uporediti kroz istraživanje i poređenje kaznenih odredbi posmatranih zakona o opojnim drogama – libijskog, egipatskog, jordanskog, libanskog i zakona Republike Srbije.

3. Krivično delo nezavođenja u knjigama ili neregistracije

Libijski zakon br. 7. iz 1990. godine 43 P 1 propisuje da će počinilac ovakvog krivičnog dela biti kažnjen kaznom zatvora na period od ne manje od jedne godine i novčanom kaznom od najmanje 200 dinara, a najviše 500 dinara svako lice licencirano za trgovinu drogama ili psihotropnim supstancama ili posedovanje u slučaju neadekvatnog vođenja knjiga, kao što je predviđeno u članovima 2, 10, 20, 26 i 28 ili nije ograničeno.⁵⁴

Tekst egipatskog zakona broj 182 iz 1960. godine i isti broj člana i stava zakona, a bez obzira na odredbe i propise iz prethodnih članova, propisuje da će počinilac krivičnog dela, lice ovlašćeno za trgovinu ili posedovanje droga, biti kažnjeno kaznom ne manjom od 1.000 funti i ne većom od 3.000 funti, za svako odsustvo podataka u knjigama što je propisano članovima zakona broj 12, 18, 24, 26 ili nije ograničeno.⁵⁵

⁵⁴ - Videti – libijski zakon o opojnim drogama broj 7. iz 1990. godine sa dopunama

⁵⁵ - Videti – tekst egipatskog zakona o opojnim drogama broj 182. iz 1960. godine sa izmenama i dopunama

Tekst libanskog zakona, član 138 kaže da je kažnjivo kaznom zatvora od jednog meseca do godinu dana i novčanom kaznom od dva do 5 miliona funti svako licencirano lice uključanjem u proces propisan ovim zakonom se obavezuje na vođenje evidencije, sprovođenje ograničenja i popisa, davanje izjava i podnošenje periodičnih ili ne periodičnih izveštaja organima vlasti, a ako to ne učini ili se ne ponaša u skladu sa članovima zakona br. 90, 99, 126, 129, 111, 110 i 117, a kazna se dodatno naglašava u slučajevima manipulacije radi prevare, prikrivanja, ponavljanja, i slično.⁵⁶

U tekstu jordanskog zakona, član broj 19, propisuje da svaka licencirana trgovina drogama i psihotropnim supstancama za medicinske ili naučne svrhe mora da vodi knjige, a propisano je da svaki model i podatak moraju biti zabeleženi u njima. Kažnjivo je zakonom i to novčanom kaznom od minimalno 500 dinara, a maksimalno 2.000 dinara svako lice koje ne vodi knjige kako je to propisano u stavu odgovarajućeg člana zakona, lice koje prikriva informacije ili ne podnosi izveštaje o podacima u skladu sa propisima nadležnog ministra i ministarstva.⁵⁷

Srpski zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama predviđa u članu 74. da se sva lica, ustanove i privatne prakse koje obavljaju poslove u skladu sa ovim zakonom upisuju u odgovarajući registar koje vodi Ministarstvo, a čiju sadržinu i način vođenja propisuje nadležni ministar.

U članu 75. zakona je propisano da lice koje je upisano u gore navedeni registar dužno da ima odgovarajuću dokumentaciju i da vodi odgovarajuće evidencije u skladu sa ovim zakonom. Dokumentaciju i evidencije propisuje ministar, a obaveza čuvanja izveštaja i podataka je najmanje 5 godina od dana izdavanja, dobijanja, odnosno sačinjavanja dokumentacije. Na osnovu evidencije, odgovorno lice sačinjava izveštaj koji je dužan da dostavi Ministarstvu, a odgovoran je za potpunost i tačnost podataka.

⁵⁶ - Libanski zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama i prekursorima – zakon broj 673 – 1998. godina

⁵⁷ - Videti / Zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama broj 11 iz 1988. godine sa izmenama i dopunama – objavljen na strani 511 službenog glasnika broj 3540, datum 17.03.1988. godine, skoro izmenjen i dopunjen sa terminom privremenih narkotičkih i psihotropnih supstanci broj 28. iz 2003. godine objavljen na strani 1699 službenog glasnika broj 4592. od datuma 16.04.2003. godine

Član 111. ovog zakona predviđa da se novčanom kaznom od pet stotina hiljada do milion i pet stotina hiljada dinara kažnjava za prekršaj pravno lice koje ne prijavi Ministarstvu svaku promenu osnovnih podataka upisanih u registar u propisanom roku, a u skladu sa odredbama člana 74. stav 5. Dalje, istom kaznom se kažnjava pravno lice koje nema odgovarajuću dokumentaciju i ne vodi odgovarajuće evidencije, a u skladu sa članom 75. zakona.

Evropski zakoni, među kojima **nemački zakon o narkoticima** predviđaju u poglavlju III, odeljak 17. obavezu vođenja evidencije od strane lica vlasnika licenci, ovlašćenih za obavljanje aktivnosti u vezi sa opojnim drogama u naučne svrhe, a za šta je zadužen Federalni institut za lekove i medicinska pomagala. Izveštaji, odnosno kopije računa se čuvaju na odvojenom mestu tri godine od datuma poslednjeg izveštaja ili poslednjeg računa. Zakon predviđa sankcije za nevođenje evidencije, pogrešno vođenje ili u suprotnosti sa odeljkom 17, kao i sa odeljkom 18 koji predviđa pravilno obaveštavanje, u vidu administrativnih kazni koje mogu da iznose do dvadeset pet hiljada evra. **Španski zakon o medicinskim sredstvima broj 25 iz 1990. godine** predviđa da nadležni organi i inspektori ministarstva zdravlja vrše kontrolu i nadzor, kako bi se osiguralo postupanje držaoca licenci u skladu sa odredbama zakona. U članu 108. je propisana podela dela na manje, ozbiljne i teške prekršaje, a krivično delo nevođenja knjiga i adekvatnih izveštaja je klasifikovano kao manji prekršaj za šta je predviđena novčana kazna.

3.1. Elementi krivičnog dela

Lingvistički, element je aspekt na kom se krivično delo bazira i sprovodi, a element stvari je njen najznačajniji aspekt. Krivično delo se dešava onda kada se ustanove svi njegovi elementi, a ako je element poreknut, savršeno krivično delo je poništeno. Svako krivično delo ima tri elementa.

3.1.1. Element legitimnosti (nema krivičnog dela niti kazne bez zakona)

Određeni čin se smatra nezakonitim na osnovu krivičnog zakonika, ali i njegovih dodatnih zakona i odredbi, poput krivičnog dela protiv imovine – krađe.

Krivično delo se dešava ljudskim fizičkim aktom, a zbog intenziteta ovog akta, kao i zbog pretnji i opasnosti po bezbednost i sigurnost pojedinaca i zajednice, čovek je zakon pretpostavio krivičnom delu sa namerom identifikovanja ovih akata i određivanja odgovarajućih sankcija u skladu sa kaznenim odredbama krivičnog zakona.⁵⁸

Osim za one odredbe na koje se primenjuje načelo zakonitosti dela i kazne, krivična dela se određuju na osnovu teksta krivičnog zakona koji se primenjuje na počinjeno delo.

Lice ne može biti kažnjeno smrtnom kaznom za počinjeno delo, osim ako zakon izričito ne propisuje smrtnu kaznu, jer na osnovu krivičnog zakona, nijedna osoba ne može biti kažnjena za počinjeno krivično delo bez odgovarajuće kazne za to delo koja je propisana od strane zakona što upućuje na pravilo u pravu koje kaže – nema krivičnog dela bez odgovarajuće kazne u tekstu zakona.⁵⁹

U odbranu tima koji je odbio da uključi forenzički element krivičnog dela u okviru generalne studije o krivičnom delu ili u specijalnim razmatranjima istog, najvažnija je činjenica da se u zakonskom tekstu ne može naći naučna logika, niti pravna, da bi bila kreator istog.

⁵⁸ - Videti / Bganah Abdul Salam Sudassi IV – Opšte mere krivičnog prava, istraživanje prezentovano studentima Fakulteta za šerijat i pravo – Univerzitet Princ Abdul Qader za ljudske nauke – 2014/2015. akademska godina, str. 12.

⁵⁹ - Videti / Mohammed Abdel-Karim Zaher – Pravne i tehničke vrednosti u otkrivanju i pretrazi mesta zločina – Palestinska Bar asocijacija – 2010. godina, strana 5.

3.1.2. Fizički element

Da bi se delo posmatralo kao krivično delo, ono u svom fizičkom svojstvu mora da izražava fizičku stvarnost i ovo svojstvo se ne pojavljuje i nema prisustvo u spoljnom svetu, osim činjenice da je osoba počinila fizički akt koji je u skladu sa tekstem zakona kriminalizovan.⁶⁰

Sam fizički akt koji izvrši počinioc i koji se tretira kao krivično delo, predstavlja akt koji mora da se bazira na materijalnom elementu, čime se akt karakteriše kao pozitivan ili negativan.⁶¹

- Pozitivna reakcija (ubistvo, krađa, i sl.).
- Pasivno ponašanje – uzdržavanje od reakcije (majka koja se uzdržava od dojenja svog sina što može izazvati smrt bebe; medicinska sestra koja ne daje lek pacijentu na vreme i sl.).
- Materijalni elementi na kojima se celokupno krivično delo zasniva:
 - a. kriminalno ponašanje počinioca,
 - b. posledica koju je počinioc ostavio u spoljnom svetu,
 - c. uzročno-posledična veza između ponašanja počinioca i krajnjeg ishoda krivičnog dela.

Na kraju, u slučaju kada krivično delo nije nastalo kao rezultat ponašanja, imamo nepotpuno krivično delo – pokušaj.

3.1.3. Mentalni element

Zločin mora biti počinjen pod uticajem kriminalne volje, psihološkog odnosa između samog fizičkog akta i počinioca dela. Takođe, počinioc mora da snosi posledice, jer je zločin – krivično delo nastalo pod uticajem volje počinioca.⁶²

⁶⁰ - Videti / Dr Amer Abdulaziz – Osnovne odredbe krivičnog dela, strana 13.

⁶¹ - Videti / Dr Mansour Rahmani – Pregled opšteg krivičnog zakona, strana 158 i nadalje

⁶² - Videti / Dr Amer Abdul Aziz – Osnovne odredbe krivičnog dela – strana 310 i nadalje

U slučaju kada neka od ova tri stuba nisu ispunjena, odnosno kada akt ne predstavlja krivično delo u nekom od ova tri slučaja zbog određenih okolnosti povezanih sa zločinom, a koji istovremeno utiču na ublažavanje ili pooštavanje kazne, to se u praksi i u teoriji naziva nizom olakšavajućih ili otežavajućih okolnosti.⁶³

❖ **Element utiče na krivično delo, dok okolnosti ne utiču.**

Uslovi predstavljaju sekundarne elemente i oni ne utiču na pravno definisanje krivičnog dela, ali utiču na veličinu i iznos kazne. Osim toga, odsustvo uslova, elemenata ili sastavnih delova, ne utiče na pravno postojanje krivičnog dela. Na primer, uslovi su povremeni delovi zločina, dok sam element predstavlja osnovnu i konstantnu osnovu.⁶⁴

U produžetku su dati određeni detalji iz specijalnih zakona vezano za osnovne elemente krivičnog dela, kao što su postojanje posebne zločinačke volje u pojedinim krivičnim delima, koji po vrsti spadaju u istu takvu posebnu kategoriju poput namernog puštanja u promet i trgovanja opojnim drogama ili zahtev za privatnim podacima počinioca, kada ovaj uslov postaje element krivičnog dela.⁶⁵

U tekstu libijskog zakona o opojnim drogama, član 45. propisuje gore navedene specijalne podatke o počiniocu kao i posebno telo ovlašćeno od strane zakonodavca da bude u kontaktu sa kriminalizovanim materijalima. Ovo veće je ovlašćeno od strane zakonodavca da obavlja određene poslove u skladu sa aktom o opojnim drogama, broj 7 od 90. Sam zahtev je proizveo reakciju takvu da se smatra da zahtev negira proveru krivičnog dela.

Prilikom obraćanja pažnje na elemente nekih krivičnog dela, da bi oni bili prihvaćeni od strane zakonodavca, potrebno je da zakonodavac predvidi neke od inkriminišućih dela koji predstavljaju opasnost ili veliku pretnju po društvo, a koji imaju

⁶³ - Pogledati / Istraživanje pod naslovom – Neophodnost i proporcionalnost u krivičnim osnovama – dva istraživača Saif Saleh i Mehdi Ugaili, mentor Dr Mehdi Ugaili – strana 19 i nadalje

⁶⁴ - Videti / Mahmoud bin Mohammed Idriss, mentor Dr Mohammed Fathi Ead – Otežavajuće okolnosti u Saudijskom sistemu opojnih droga – Naif arapski univerzitet za bezbednosne nauke, 2009. godina – strana 109

⁶⁵ - Videti / Dr Mohammed Ramadan Barh – Objašnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama i psihotropnim supstancama, prethodno pomenuta referenca – strana 107 i nadalje

pretpostavljeni ili realni pravni status, što bi sve trebalo da bude dostupno pre same pojave krivičnog dela.

3.2. Prvi osnovni pretpostavljeni element (narkotička supstanca)

Nesumnjivo, specifična priroda opojnih droga i drugih supstanci predstavlja jedinstven izvor krivičnog rizika i opasnosti pretpostavljenih od strane zakonodavca, te stoga nije potrebno dokazivati pojavu stvarnog rizika i štete i kao rezultat primene ovih pravila krivična dela koja se odnose na opojne droge su pro forme krivična dela dovoljno da određeno fizičko ponašanje povežu sa naukom i voljom bez potrebe za dokazivanjem. Rezultat krivičnih dela je krivični zakon koji je nastao iz potrebe zaštite socijalnih interesa.⁶⁶

Kao objašnjenje gore navedenih činjenica, može se izvesti zaključak da je u pitanju element u kome zakon pretpostavlja vreme trajanja prestupne radnje, bez deklarisanja ove aktivnosti kao krivičnog dela. Zakon zahteva postojanje pretpostavljenog elementa za utvrđivanje krivičnog dela ili za nameru određenog tipa dela kao što su zločin ili prekršaj.

Napomenuto je da se pretpostavlja, da se raniji element dogodio i kao posledica toga sledi:

1. Raspoloživost ne može biti postignuta pokretanjem implementacije, a koja se sprovodi inicijacijom.
2. Mesto zločina je određeno fizičkom lokacijom ili delimično mestom na kojoj se krivično delo dogodilo.
3. Pretpostavljeni element je podložan načinima dokazivanja ustanovljenim u zakonu, a koji pripadaju samom elementu, dok su osnovni delovi krivičnog dela pretpostavljeni utvrđenom pravilu propisanom za stvari koje se odnose na kriminalna dela.⁶⁷

⁶⁶ - Videti / Ihab al-Assar – Pretpostavljeni element zločina u vezi sa opojnim drogama, objavljeno 18.06.2009. godine

⁶⁷ - Videti / Dr Mohammed Ramadan Barh – Objašnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama i psihotropnim supstancama, prethodno pomenuta referenca – strana 54-55

Prekršaji u vezi opojnih droga, zahtevaju njihovu specijalnu prirodu koja se fokusira na narkotičku ili psihotropnu supstancu kao što predviđa zakon i gde se u slučaju nepostojanja opojne droge, prekršaj smatra nepostojećim.

Ovaj element nastaje pre samog krivičnog dela a kroz detaljne liste droga i psihotropnih supstanci definisanih u međunarodnim konvencijama, a koje su predmet razmatranja, izmene i dopune na zahtev zemalja članica SZO i u skladu sa članom 3, Konvencije iz 1961. godine o borbi protiv opojnih droga, krivično delo se desilo samo onda kada je pronađen gore navedeni element pre same pojave zločinačkog ponašanja.⁶⁸

3.2.1. Pretpostavljeni element povezan sa prekršajima počinjenim od strane osoba zakonski ovlašćenih da budu u kontaktu sa narkoticima

Učinitelac mora biti vlasnik radnje koja ima dozvolu za trgovinu lekovima li dozvolu za proizvodnju farmaceutskih proizvoda koji sadrže narkotike, što je sadržano u Konvenciji za borbu protiv opojnih droga iz 1961. godine i članovima konvencije koji se odnose na farmaceutske kompanije, apoteke i proizvode – članu 9. koji se odnosi na recepte. Takođe, član 11. se odnosi na evidenciju, a ovo pitanje je regulisano i sporazumom o psihotropnim supstancama iz 1971. godine, zajedno sa članom 30. tog sporazuma, koji se odnosi na trgovinu i distribuciju, kao i članom 34., koji se odnosi na inspekciju. Gore pomenuta Konvencija i sporazum o opojnim drogama i psihotropnim supstancama je naložio zemljama članicama da u svoje zakonske tekstove uključe nadzor i kontakt lica i drugih subjekata nosilaca licenci za narkotike i psihotropne supstance.⁶⁹

Nema sumnje da je za počinioca krivičnih dela koji nisu vodili adekvatnu evidenciju ili koji se ne pridržavaju ograničenja koja nameću licence za rad sa narkoticima i psihotropnim supstancama, zakonodavac uveo i posebna ograničenja i prinude, kao što je redovno vođenje knjiga i provera istih, kao i da je ne pridržavanje istih krivično delo.

⁶⁸ - Videti / Jedinstvena konvencija o opojnim drogama iz 1961. godine

⁶⁹ - Videti / Tužilac Bayan Isa Yousif – Istraživanje prezentovano prilikom promocije iz Klase III u Klasu II, mentor Babacar Mohammed Abbas – 04.05.2011. godine, strana 23

Takođe je uvedena i zabrana gde se poslovima koji se odnose na opojne droge i psihotropne supstance mogu baviti samo ovlašćene osobe koje je zakonodavac obavezao da redovno ažuriraju svoje knjige i ulaznu evidenciju i to vlasnike radnji ovlašćene za trgovinu lekovima, odnosno osobe ovlašćene za proizvodnju lekova koji sadrže opojne droge ili psihotropne supstance.

Svi narkotici i psihotropne supstance koje imaju licencu za trgovinu u prodavnicama na dan prodaje moraju biti zavedene u knjigama na isti dan, potpisane i overene pečatom od strane nadležnog i ovlašćenog organa, a u napomeni se moraju navesti tačan datum, naziv i adresa prodavca, kupca, kao i datum razmene, a u svim slučajevima se mora navesti kompletan član, poreklo, količina i procenat supstance i svi ostali podaci koje zahteva nadležni organ uprave.⁷⁰

Svi narkotici i psihotropne supstance koje se dostavljaju apotekama moraju biti registrovane i zavedene istog dana kada su i primljene i to u specijalnoj knjizi ulaza i troškova pod posebnim brojem, zapečaćene i overene od strane nadležnog organa uprave i tako upisane na razumljiv način sa sledećim podacima:⁷¹

- Prvo u pogledu ulaznih supstanci: datum ulaza, ime i adresa prodavca – pošiljaoca, tip i količina narkotičke ili psihotropne supstance
- Drugo po pitanju izlaznih, izdatih supstanci:
 - ime i adresa izdavaoca recepta,
 - pacijentovo puno ime i prezime, datum rođenja i adresa,
 - datum razmene, broj recepta u knjizi pod kojim je lek registrovan, kao i količina narkotika ili psihotropne supstance sadržanu u leku.

Osim toga, svi ostali podaci koji su navedeni u odluci generalne komisije za javno zdravlje moraju biti uneti u ovu knjigu.

⁷⁰ - Videti / Dr Mohammed Ramadan Barah – Objašnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama i psihotropnim supstancama – Nasser univerzitet, 1995. godina – strana 181

⁷¹ - Videti / Isto kao gore navedena referenca – strana 181 i nadalje

Svaka osoba koja je navedena u članovima 11. i 21., a koja je licencirana za posedovanje narkotika ili psihotropnih supstanci je ograničena po pitanju ulaza i izdavanja ovih materijala, te činjenicom da promet ovih supstanci ne može da se obavi istog dana, kroz specijalnu knjigu koja je overena i zapečaćena od strane nadležnog organa uprave.

Kada su u pitanju podaci za muške pacijente ili ako su u pitanju životinje, navode se ime i prezime pacijenta ili vlasnika životinje, datum rođenja i adresa ako se izdavanje leka odvija u bolnicama, klinikama ili ambulantama, kao i drugim slučajevima koji pokazuju svrhu za šta se ovi materijali koriste.

Ovlašćena lica ne smeju pripremati medicinske preparate koji su registrovani kao narkotici ili psihotropne supstance bez pribavljanja posebne dozvole od generalne komisije za javno zdravlje i uslovima koji su utvrđeni u članu 7.⁷²

Farmaceutske kompanije ne mogu da koriste narkotičke ili psihotropne supstance koje nisu navedene u receptima njihovih proizvoda i isto tako moraju da se pridržavaju odredbi člana 12. i 13., koji kontrolišu rezultate korišćenja narkotičkih i psihotropnih supstanci, kao i odredbi iz člana 1., 12. i 30. koji kontrolišu proizvode koji se dobiju mešanjem medicinskih preparata sa narkotičkim ili psihotropnim supstancama u bilo kom odnosu.

Član 43. egipatskog zakona o opojnim drogama ukazuje na sledeće supstance:

- Član 12: Sve narkotičke supstance koje imaju licencu za trgovinu i prodaju, moraju biti numerisane, zadužene i overene pečatom nadležnog organa uprave na isti dan kada se desi i prodaja ove supstance. Takođe se moraju voditi detaljni podaci o datumu prijema, imenu prodavca i adresi, datumu izdavanja iste i detaljni podaci o kupcu – ime, adresa i sl. Takođe se u knjizi u kojoj se vode narkotici mora navesti puno ime supstance,

⁷² - Videti / Libijski zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama broj 7. iz 1990. godine sa izmenama i dopunama

poreklo, količina i procenat, te na kraju datum kada je ova supstanca odobrena i stavljena u promet od strane nadležnog organa uprave.⁷³

- Član 18: Sve supstance moraju biti zavedene u posebnoj knjizi u apoteci na dan njihovog prijema, a takođe i zabeležene u specijalnoj knjizi ulaza i troškova, zavedene pod posebnim brojem, overene, zapečaćene od strane nadležnog organa uprave i označene na jasan i čitljiv način sa sledećim podacima:

- a. Podaci u vezi sa ulaznim supstancama:
 - i. datum prijema, ime i adresa pošiljaoca,
 - ii. vrsta i količina narkotika.
- b. Podaci u vezi sa izdatim supstancama:
 - i. ime i adresa izdavaoca recepta,
 - ii. puno ime i prezime pacijenta, adresa i datum rođenja
 - iii. datum izdavanja leka i registracioni broj pod kojim je lek zaveden u agenciji, kao i količina supstanci koje sadrži; osim toga, svi ostali podaci koji su odlukom ministra takođe dodati ovoj supstanci se moraju uneti u evidencionu knjigu.

- Član 24: Svaka osoba navedena u članu 11.19, a koja je vlasnik dozvole za posedovanje narkotika ili psihotropnih supstanci je obavezna da ulaz i izdavanje ovih supstanci vrši istog dana kada se to i desi, a da se u specijalnoj knjizi vodi tačna evidencija, gde će supstance biti numerisane i zavedene pečatom nadležnog državnog organa uprave uz popunjavanje ostalih podataka poput imena pacijenta, titule, datuma rođenja i sl. i to ukoliko se izdavanje leka odvija u bolnicama, klinikama ili ambulantomama, kao i za druge svrhe za koje je predviđeno korišćenje ovih supstanci.

- Član 26: Farmaceutskim kompanijama nije dozvoljeno da proizvode proizvode koji u sebi sadrže narkotičke supstance za koje nemaju dozvolu; jedino nakon pribavljanja dozvole, članom 7. je omogućeno korišćenje ovih supstanci, ali i tada samo za pripremu receptata kod proizvodnje njihovih proizvoda, a u tom slučaju treba da se pridržavaju članova 12. i 13. Ovim se vodi računa o medicinskim preparatima koji se dobijaju proizvodnjom proizvoda gde jedan sastojak čini narkotička supstanca. Ovim se

⁷³ - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg/> - Ministarstvo pravde Egipta – Egipatski Zakon o opojnim drogama br. 182 iz 1960. I njegove izmene i dopune - član (22-43)

bave ovlašćena lica – vlasnici licenci za narkotike zajedno sa ostalima, a to podrazumeva vođenje knjiga i precizne evidencije.⁷⁴

Član 138. libanskog zakona o opojnim drogama ukazuje na sledeće supstance:

- Član 92: licencirano mesto za izdavanje lekova koji se nalaze na listi dodatka II zakona o narkoticima su dužni da u toku prve nedelje svakog trećeg meseca šalju Ministarstvu zdravlja detaljan opis izdatih lekova, overen pečatom zdravstvene ustanove u kome se navodi ulaz i izlaz, kao i trenutno stanje svake stavke za vreme ovog perioda. Takođe je potrebno navoditi ukupan iznos izdatih recepata sa imenom lekara koji je prepisao lek, poreklo i količinu lekova izdatih za svaki poseban recept, a sve u skladu sa formama koje su pripremljene od strane Ministarstva za javno zdravlje baš za ovu svrhu. Ova uredba se odnosi kako na apoteke, tako i na bolnice i ambulante, odnosno klinike.

- Farmaceuti u licenci moraju da navedu količinu i datum izdavanja leka i da svojim potpisom potvrde ove podatke – supstance se ne izdaju farmaceutima nego vlasnicima kartice, uz navođenje datuma, punog imena narkotika ili psihotropne supstance, količine u brojevima i slovima, broj licence i datum izdavanja iste; vlasnik kartice je dužan da vrati istu nadležnom organu uprave u roku od jedne nedelje od njenog isteka.

- Član 108: Sva fizička i pravna lica, kao i državne institucije koji se bave poslovima pripreme i obrade biljaka, supstanci i drugih preparata su predmet kontrolnih mera propisanih ovim zakonom, a u okviru ograničenja koja su u nadležnosti Ministarstva za javno zdravlje.

- a. U sezoni, tokom prve nedelje na početku kvartala, u izveštaju koji se objavljuje za prethodni period, daje se tačan prikaz stanja u zemlji i inostranstvu, stanje preostalog materijala koji je pod posebnom kontrolom i tačne informacije o operacijama koje su napravljene.
- b. U toku januara svake godine daje se presek stanja za prethodnu kalendarsku godinu koji prikazuje sledeće:
 - i. sve proizvedene količine i svaku pripremu materijala,

⁷⁴ - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg/>- Ministarstvo pravde Egipta – Egipatski Zakon o opojnim drogama br. 182 iz 1960. I njegove izmene i dopune - član (22-43)

- ii. količine svakog materijala korišćenog u proizvodnji ostalih supstanci na koje se poziva ovaj zakon ili izuzetih proizvoda i materijala koji nisu pokriveni ovim zakonom,
- iii. iskorišćene količine svake stavke i kompletna priprema, sve količine koje su obezbeđene za potrebe distribucije ili prodaje na malo radi upotrebe u medicinske svrhe ili u oblastima naučno-istraživačkog rada,
- iv. uskladištene količine svakog materijala i svakog preparata na poslednji dan u godini na koju se odnose podaci. Ministar za javno zdravlje obaveštava institucije da su dužne da dostave tražene podatke.⁷⁵

- Član 109: Svaka osoba koja je ovlašćena za poslove kupovine biljaka, materijala ili proizvoda navedenih u listama dodataka zakona II i III, a koje se prodaju, izvoze ili uvoze, je ograničena procesima koji su implementirani u specijalnom registru sa numerisanim stranicama i indeksima i to od strane ovlašćene osobe koju imenuje Ministar za javno zdravlje.

Ulaz supstance uključuje datum registracije transakcije, ime i adresu osobe koja je preuzela istu, a potom i adresu, tip, oznaku ili instalaciju, količinu svakog proizvoda koji je bio u posedu i ostale informacije tražene od strane Ministarstva za javno zdravlje gde je to moguće:

- a. nije predviđeno da se ostave prazna mesta u izveštaju, kao što nije predviđeno ni otpisivanje, precrtavanje, izmene i dopune, jer sve ove izmene moraju biti predložene inspektorima Ministarstva za javno zdravlje,
- b. institucije koje su angažovane na pravljenju, konvertovanju, deljenju ili bilo kojoj drugoj upotrebi materijala, a pomenute su u ovom članu, treba u svom izveštaju prilikom sprovođenja svakog procesa da uključe i izjavu o količini i poreklu svakog korištenog materijala i svakog nabavljenog proizvoda, sa dokazom o eventualnim gubicima kao rezultatu ovih operacija.
- c. takođe, potvrda u izveštaju o količinama izgubljenim u požaru, krađi ili bilo kom drugom incidentu uz dodatni opis okolnosti pod kojima su se ovakvi događaji desili, lokacije, kao i komunikacije sa nadležnim organima o nedostajućim količinama. Ovaj izveštaj omogućava praćenje podataka na način koji dozvoljava posebnu evidenciju zaliha.

⁷⁵ - Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb> – Ministarstvo pravde Libana–Zakon o drogama br.673 iz 1998.godine, sa izmenama i dopunama - Član 138.

d. vodi evidenciju deset godina uz druga ograničenja vezana za proces predaje izveštaja nadležnim organima na njihov zahtev.

- Član 111: Sva lica i institucije koji dođu u posed specijalnih biljaka, materijala, kozmetičkih preparata ili lekova (narkotika) navedenih u listama priloga II i III, su dužni da urade godišnji inventar, da pripreme posebne izveštaje o ovih supstancama i da zavedu tačne količine zaliha.

- Član 112: Vlasnici licenci i apoteke su dužni da prilikom prodaje drugim institucijama ili apotekama, kako supstanci, tako i drugih biljaka, preparata ili lekova (narkotika) koji se nalaze na listi iz priloga II i III da urade popis preostalih količina i izdatih količina u prisustvu kupca, kao i da isti popis potpišu zajedno sa kupcem.⁷⁶

- Član 117: Proizvođači, uvoznici i izvoznici, veletrgovci i maloprodaje moraju da zabeleže u izveštaju potpisanom od strane Ministarstva za javno zdravlje, svaku kupovinu ili prodaju supstanci navedenih u prilogu IV, uz pridržavanje procedure o zabrani ostavljanja praznih mesta, naknadnog dodavanja ili brisanja supstanci. U izveštaju se navodi količina, ime i adresa, kao i zanimanje krajnjeg kupca ili prodavca (maloprodaje nisu obavezne da unose ime kupca). Izveštaj se čuva deset godina uz druga ograničenja vezana za proces predaje izveštaja nadležnim organima na njihov zahtev.

- Članovi 92, 99, 108, 109, 111, 112 i 117 se odnose samo na lica ovlašćena za obavljanje poslova sa narkoticima i psihotropnim susptancama uz navođenje obaveza koje se odnose na posebno knjigovodstvo, specijalne izveštaje i registraciju.⁷⁷

- **Član 19. jordanskog zakona o opojnim drogama propisuje da:**

a) osoba ovlašćena za trgovinu opojnim drogama i psihotropnim supstancama za medicinske ili naučne svrhe ima obavezu vođenja knjiga za koje je ministar odredio formu i podatke koji treba da budu evidentirani,

b) je kažnjivo novčanom kaznom ne manjom od pet stotina dinara i ne većom od dve hiljade dinara svake osobe koja ne vodi evidenciju i knjige u skladu sa gore navedenim stavom, osobe koja prikriva ili ne zapisuje podatke na način propisan od strane ministra.⁷⁸

⁷⁶ - Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb> – Ministarstvo pravde Libana–Zakon o drogama br.673 iz 1998.godine, sa izmenama i dopunama - Član 112.

⁷⁷ - Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb> – Ministarstvo pravde Libana–Zakon o drogama br.673 iz 1998.godine, sa izmenama i dopunama - Član 112.

⁷⁸ -- Videti / Internet – link - <http://www.farrajlavier.com>-Ministarstvo pravde Jordana –Zakon o opojnim drogama broj 11 iz 1988. godine i njegove izmene i dopune - član (19)

Srpski zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama propisuje sledeće:

- a) U članu 74. zakona je predviđen upis u odgovarajući registar svih pravnih odnosno fizičkih lica, zdravstvenih ustanova i privatnih praksi koji obavljaju poslove u skladu sa ovim zakonom. Registri koji se vode u skladu sa zakonom podrazumevaju:
- i. registar pravnih i fizičkih lica koja gaje biljke od kojih se mogu dobiti psihoaktivne kontrolisane supstance, proizvode ih, obavljaju promet na malo supstanci navedenih u listama 1, 3, 5 i 6 Spiska,
 - ii. registar pravnih lica koja obavljaju uvoz i izvoz psihoaktivnih kontrolisanih supstanci,
 - iii. registar pravnih lica koja poseduju psihoaktivne kontrolisane supstance radi obavljanja naučnoistraživačke delatnosti
 - iv. registar apoteka koje obavljaju promet na malo psihoaktivnih kontrolisanih supstanci navedenih u listama 1, 3, 5 i 6 Spiska, u skladu sa propisima i dr.

Podaci koji se upisuju u registar su naziv, sedište, adresa, delatnost, matični broj, kao i drugi podaci koji su značajni za registar. Lica koja su upisana u registar su dužna da prijave svaku promenu osnovnih podataka upisanih u registar najkasnije u roku od 15 dana od dana kada je nastala promena.

- b) Član 75. propisuje obavezu posedovanja odgovarajuće dokumentacije i vođenja odgovarajuće evidencije najmanje pet godina od dana izdavanja, dobijanja, odnosno sačinjavanja dokumentacije.
- c) Obavezu sačinjavanja izveštaja o potrošnji psihoaktivnih kontrolisanih supstanci u svrhe lečenja bolesti zavisnosti propisuje član 77, a član 78. izveštaje o potrošnji ovih supstanci za potrebe lečenja.
- d) Članovi zakona broj 79, 80, 81, 82, 83 i 84. predstavljaju odredbe zakona kojima se propisuje obaveza lica koja poseduju dozvolu za proizvodnju odnosno promet psihoaktivnih kontrolisanih supstanci da nadležnom Ministarstvu dostave izveštaj o izvozu i uvozu svake supstance najkasnije 15 dana po obavljenom prometu, a u pitanju su:
- i. redovni izveštaji (sadrže podatke poput izjave lica o obavljenom uvozu i izvozu, original ili kopiju JCI obrasca, izjavu o količini, dozvolu za izvoz ili uvoz i druge podatke o supstanci),

- ii. periodični izveštaji (u pitanju tromesečni izveštaj o izvezenoj odnosno uvezenoj količini svake psihoaktivne kontrolisane supstance najkasnije 15 dana po završetku svakog tromesečja i godišnji izveštaj za prethodnu kalendarsku godinu koji se dostavlja najkasnije do 31. januara tekuće godine),
- iii. izveštaji naučnoistraživačkih organizacija o posedovanju psihoaktivnih kontrolisanih supstanci – jednom godišnje do 31. januara tekuće godine za prethodnu kalendarsku godinu,
- iv. vanredni izveštaji – na zahtev Ministarstva najkasnije 10 dana od dana dobijanja zahteva bilo kada u toku godine,
- v. izveštaj o posebnim okolnostima – šalje se Ministarstvu u slučaju nestanka, neuobičajenim porudžbinama i drugim nedozvoljenim aktivnostima u vezi sa psihoaktivnim kontrolisanim supstancama,
- vi. popis psihoaktivnih kontrolisanih supstanci se vrši na kraju svake godine, a na zahtev Ministarstva i u toku godine.

- **Nemački zakon o narkoticima** u poglavlju III, odeljak 17. predviđa za vlasnike dozvola da kontinuirano vode izveštaje i statistiku o svakom povećanju ili smanjenju zaliha i to sa sledećim podacima: datum, naziv kompanije i adresa isporučioaca, primaoca ili bilo koji drugi izvor i dispozicija, količina koja je zaprimljena, i rezultat zaliha nakon prijema, u slučaju uzgajanja navodi se lokacija i površina kao i datum sejanja, u slučaju proizvodnje unosi se specifikacija opojne droge koja je korišćena ili proizvedena, supstance koje nisu predmet zakona ili izuzeća u vidu preparata zbog vrste i količine, a u slučaju snabdevanja, unosi se naziv kompanije i adresa primaoca.

U odeljku 18. su predviđene forme i vrste izveštaja koje vlasnik dozvole treba da podnosi Federalnom institutu za droge i medicinska sredstva, posebno za svako mesto i svaku opojnu drogu određene količine koja je:

- a) dobijena kultivacijom, navodeći obrađivanu površinu kroz njenu lokaciju i površinu,
- b) proizvedena ili dobijena iz drugih izvora,
- c) korištena u proizvodnji drugih opojnih droga, supstanci koje nisu obuhvaćene ovim zakonom, izuzetih preparata i sl.,
- d) došla kroz uvoz ili izvoz, nabavljena ili uništena, i dr.

Podaci koji se navode u izveštajima se odnose na težinu supstance ili na broj jedinica. Izveštaji se podnose Federalnom institutu 31. januara i 31. jula.

Stoga se ne smatra krivičnim delom kada osoba koja nije zakonski ovlašćena dođe u kontakt sa narkotičkim ili psihotropnim supstancama, kao što ove osobe nisu obavezne da vode posebnu evidenciju ovih supstanci. Ovo je slučaj kod pacijenata, a zakon omogućava osobama koje imaju licencu da se bave proizvodnjom narkotičkih supstanci za potrebe lečenja, u medicinske ili naučne svrhe.

Krivična dela i propisi koji se odnose na ove supstance su primenjivi i na lekare, apoteke i druge ovlašćene osobe za posedovanje opojnih droga i psihotropnih supstanci u skladu sa zakonom.⁷⁹

Ukoliko ne postoji dozvola, posedovanje narkotika se smatra zločinom.⁸⁰

Postavlja se važno pitanje, šta se dešava u slučajevima kada je licenca istekla ili kada nije obnovljena.

Nema sumnje da je zakonodavac za profesije koje poseduju licence predvideo ovakvu situaciju i u skladu sa tim omogućio različite periode obnove licenci. U slučaju da licenca nije obnovljena na vreme, svako izazvano krivično delo propisano u zakonu o opojnim drogama i psihotropnim supstancama se smatra zločinom. Ovo predstavlja važan zakonski odgovor za sve poslodavce koji omogućava da njihovim radnicima dozvole kontakt sa narkoticima i psihotropnim supstancama, što je tehnička stvar. Na kraju, evidentno je da krajnji datum važenja dozvole predstavlja i završetak člana koji se odnosi na kontakt sa opojnim drogama. Po pravilu svaki kontakt nakon toga se posmatra kao krivično delo, gde se ovo pravilo koristi da opiše prekršaj u okviru zakona o opojnim drogama i psihotropnim supstancama. Mora se imati u vidu da utvrđivanje statusa prestupnika zahteva srodne zakone za medicinske radnike, gde je zakonodavac omogućio lekarima i licima koja se bave medicinom da budu u kontaktu sa ovim supstancama, a što je sve povezano sa zakonom o opojnim drogama i psihotropnim supstancama kroz neke pravne materijale.

⁷⁹ - Videti / Dr Mohammed Ramadan Barah – Objasnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama i psihotropnim supstancama – već pomenuta referenca, strana 181.

⁸⁰ - Videti / Zakon Libije o opojnim drogama broj 7. iz 1990. godine sa izmenama i dopunama i ostali zakoni protiv opojnih droga i psihotropnih supstanci

U nekim slučajevima regulatorni aspekti zakona o drogama upućuju na Ministarstvo zdravlja i obrnuto zakon o javnom zdravlju i zdravstvenim ustanovama upućuje na zakon o opojnim drogama, posebno u smislu kriminalizacije određenih dela i kaznenih odredbi.⁸¹

3.2.2. Fizički element

Kada počilac fizički izvrši krivično delo, taj akt mora biti baziran na materijalnom elementu, koji ovaj akt karakteriše kao pozitivan ili negativan. Kriminalno ponašanje se definiše kao delovanje ili uzdržavanje od dela koja se po zakonu karakterišu kao kriminalna. Svako kriminalno ponašanje koji nije na dobrovoljnoj bazi, svaki pokret koji po svojoj prirodi materijalni efekat kriminalnog događaja čini opipljivim predstavlja pozitivno ponašanje. Sa druge strane, negativno ponašanje je ono u kom se počilac uzdržava od činjenja nekog dela koji je u suprotnosti sa zakonom, jer bi u suprotnom slučaju bio izložen kazni zakona propisanoj za krivična dela ovog tipa.⁸²

Počilac usvaja negativan stav za neka pitanja diktirana zakonom. Uzdržavanje ima nekoliko elemenata:

- uzdržavanje od činjenja određene pozitivne akcije,
- postojanje dužnosti koja je nametnuta zakonom,
- dobrovoljni karakter uzdržavanja.⁸³

Jedan od primera je nepridržavanje obaveze vođenja knjiga ili registracije po članu 43-1. libijskog zakona o opojnim drogama, a postignuti materijalni element ovog krivičnog dela predstavlja negativno ponašanje. Knjigovodstvo podrazumeva pridržavanje propisa iz zakona kroz vođenje specijalne knjige ulaznih i izlaznih narkotika

⁸¹ - Videti / Dr Magdi Mustafa Harjah – Prekršaji u vezi sa opojnim drogama u svetlu sudske prakse i pravosuđa – Arapska izdavačka kuća, Aleksandrija – 1992. godina, strana 140.

⁸² - Videti / Dr Amer Abdul Aziz – Osnovne odredbe krivičnih dela – izvor gore pomenut, strana 226. i nadalje

⁸³ - Videti / Fahd bin Ali al-Qahtani – Uzdržavanje od zločina – Master rad, mentor Dr Mohamed Arafa – Naif univerzitet za bezbednosne nauke, 2005. godina

ili psihotropnih supstanci, označenih brojevima, overene pečatom nadležnog organa – članovi 12.20, 26.28 libijskog zakona br. 7 iz 1990. godine sa izmenama i dopunama.⁸⁴

Ukoliko korisnik licence nije vodio ovakvu knjigu, kaznene mere se mogu primeniti na njemu, u skladu sa gore navedenim članom, a isto važi i za vođenje knjiga koje su različite od propisanih.

Libijski zakon o drogama i psihotropnim supstancama obavezuje ovlašćene osobe da proveravaju nosioce licenci za narkotičke ili psihotropne supstance, čija je dužnost da drže zvanične knjige u periodu od deset godina od njihovog poslednjeg unosa (Član 32/1).⁸⁵

U kontekstu ovog pravila, egipatski zakonodavac je u zakonu o opojnim drogama u članu 13. predvideo obavezu vođenja knjiga, što je u članovima zakona broj 12, 18, 24 i 26. obaveza koja traje deset godina od datuma poslednjeg unosa podataka u njima, kao i primljenih rezervacija na isti period što je predviđeno članom 14.⁸⁶

Jordanski zakon o opojnim drogama se posebno ne osvrće na period u kom postoji obaveza čuvanja i vođenja knjiga, ali upućuje na organizacione aspekte Ministarstva zdravlja.⁸⁷

Član 87-3, libanskog zakona o opojnim drogama kaže da je primljeni recept potrebno uneti u knjigu u delu koji se odnosi na izdate prepisane lekove, unos potpisati i sačuvati na period od deset godina.⁸⁸

⁸⁴ - Videti / Dr Mohammed Ramadan Barah – Objašnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama i psihotropnim supstancama – već pomenuta referenca, strana 181.

⁸⁵ - Murad Al Raoubi i Abdel Salam al-Mazougi – Ministarstvo pravde Libije - Zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama iz 1990. godine i njegove izmene i dopune – Publikacije Nacionalnog centra za pravne studije i ljudska prava - 2005 - Član 32-1.

⁸⁶ - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg/>- Egipatski Ministarstvo pravde - Egipatski Zakon droge br 182 od 1960 i njegove izmjene i dopune - član (32)

⁸⁷ - Videti / Internet – link - <http://www.farrajlavier.com/>- Justice Department Jordan- lekovi deluju broj 11 iz 1988. godine i njegove izmjene i dopune - član (33)

⁸⁸ - Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb/> - Libanski Ministarstvo pravde - droga Zakon br 673 od 1998. godine, sa izmenama i dopunama - Član 7

Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama R. Srbije u članu 75. propisuje da je lice koje je upisano u registar koji vodi Ministarstvo dužno da ima odgovarajuću dokumentaciju koja prati delatnost koju obavlja i da vodi odgovarajuću evidenciju u skladu sa ovim zakonom.

Lice je dužno da čuva propisanu dokumentaciju najmanje pet godina od dana izdavanja, dobijanja, odnosno sačinjavanja dokumentacije. Lice iz stava 1. ovog člana sačinjava izveštaj na osnovu evidencije koju vodi i odgovorno je za potpunost i tačnost podataka u izveštaju koji je dužno da dostavi Ministarstvu.⁸⁹

Obaveze lica, vlasnika dozvola kada su u pitanju pojedini zakoni su već navedene, a najočitiji primer je **nemački zakon o narkoticima**, koji u već pomenutim odeljcima 17. i 18. iz poglavlja III predviđa obavezu vođenja knjiga i predaje izveštaja, kao i obavezu čuvanja podataka i računa najmanje tri godine nakon datuma poslednjeg računa ili nakon datuma poslednjeg unosa u knjige.

Ograničenje koje je namenjeno unosu podataka propisanih zakonom u knjige koje su pripremljene za ovu svrhu predstavlja ostvareni materijalni element krivičnog dela, i to ako obavezujuća dužnost nije već prekršena kršenjem zakona na neki drugi način, odnosno krivično delo ne podrazumeva sve podatke nametnute zakonom.

Jedan primer gore navedenog je farmaceut koji ne poseduje knjigu ulaza i izlaza za apoteku, datum prijema narkotika ili psihotropne supstance od strane apoteke, ime i adresa prodavca, tip i količina narkotika ili drugih značajnih supstanci, kao i ostali podaci vezani za izdavanje lekova – puno ime i adresa pacijenta, starost, kao što je predviđeno libijskim zakonom o opojnim drogama i psihotropnim supstancama.

Na osnovu zakona o apotekarskoj delatnosti, farmaceut treba da vodi računa o sledećem:

- dokumentovanje recepata o narkoticima i drugim psihotropnim supstancama, kao i preparatima u posebnoj vrsti izveštaja što je propisano zakonom i regulativom,

⁸⁹ - Videti / Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama R. Srbije – Službeni glasnik Republike Srbije broj 99/10 od 2010. godine

- čuvanje recepata koji su izdati, kao i računa u specijalnom registratoru u kom su dokumenti organizovani na osnovu datuma i trajanja određenih zakona,
- da čuva sva dokumenta i recepte do njihovog uništenja od strane farmaceutskih inspektora.

Primeri činjenja ovih krivičnih dela i krivičnih žalbi u egipatskim sudovima:

a) Prva presuda: Po odluci Ministra zdravlja broj 351 iz 1976. godine o regulisanju trgovine određenim materijalima i lekovima koji utiču na mentalno stanje – izdatoj na osnovu zakona broj 127 iz 1955. godine o apotekarskoj delatnosti – dodat je deo teksta u prvom članu na temu supstanci i farmaceutskih preparata na koje se ukazuje u članu II, a i na osnovu pravila o razmeni brojeva na koja se farmaceutskom menadžeru ukazuje za stavke pod rednim brojevima 10, 11, 12 i 13. iz ovog člana i to pod ulaznim i izlaznim preparatima pomenutim u specijalnoj knjizi potpisanoj od strane farmaceuta Uprave za poslove javnog zdravlja za svaku dodeljenu apoteku. To se odnosi i na deo nepovučениh lekova koji se izdaju uz medicinski recept ne više od jednog pakovanja po pacijentu, a vode se takođe u knjizi čime se ograničavaju raspoloživi serijski brojevi kao i brojevi u knjizi napitaka.⁹⁰

b) Druga presuda: koje se odnosi na tekst člana 26. zakona o opojnim drogama i to broj 21 iz 1928. godine koji eksplicitno nalaže da svaka licencirana osoba mora da ograniči ulazak i izlazak ovih supstanci najpre u specijalnoj knjizi overenoj od strane Ministarstva za javno zdravlje.

Prividnost zakona o opojnim drogama leži u činjenici da je tekst zakona tako napisan da postigne zadate ciljeve, ali oni ne mogu biti ostvareni ukoliko knjiga koja se pominje nema snagu zvaničnog dokumenta koja proizilazi iz zvaničnosti institucije koja je štampa, što ne ostavlja mesta sumnji da knjiga treba da bude uključena u tekst zakona i licenci. Ukoliko sama knjiga ne primenjuje adekvatnu kaznu u skladu sa članom 35/4 zakona, ona se ne zalaže za zabranu korišćenja bilo koje druge vrste knjiga.⁹¹

⁹⁰ - Videti / Internet – Pravni portal egipatskog Kasacionog suda – žalba broj 2454, sednica od 10.11.1982. godine

⁹¹ - Videti / Internet – Pravni portal egipatskog Kasacionog suda – žalba broj 683, sednica od 17.03.1939.

c) **Treća presuda:** koje se odnosi na zakon broj 21 iz 1928. godine i na odredbe iz člana 18. koji kaže da se sve narkotičke supstance koje se nalaze u apoteci moraju numerisati i zvesti u specijalnoj knjizi overenoj od strane Ministarstva za javno zdravlje, i to kako dolazne tako i izlazne supstance. Tekst zakona u stavu 4., člana 35. kaže da je obavezno kazniti sve farmaceute koji nemaju u posedu gore navedenu knjigu supstanci... ili se nalaze u posedu supstanci u količinama koje su veće ili manje nego što je propisano ili zavedeno u knjizi, a to se odnosi i na preparate koji moraju biti proizvedeni u skladu sa ovim ograničenjima... Dok tekst zakona piše i o ostalim obavezama, naglasak je na predviđenim oštrim kaznama u članu 35. za sve apotekare koji se ne pridržavaju obaveze zavođenja ulaznih i izlaznih supstanci u svojim knjigama, što je navedeno i u članu 18. pozitivno knjigovodstvo ne može biti ostvareno.

Međutim, postoje ograničenja gde zakon odsustvo adekvatne evidencije supstanci smatra prekršajem ili nepridržavanje zabrana zločinom, čime nameravana svrha teksta zakona ne može biti ostvarena, kako za farmaceute tako i za osobe ovlašćene za trgovinu ovim materijalima ili posedovanje istih. Na ovaj način ove osobe ne mogu biti slučajno optužene za situacije koje je predvideo zakon o opojnim drogama. Dakle, ako sudija dokaže optuženom da je zanemario knjigu koja nosi pečat i dozvolu Ministarstva zdravlja, a da je umesto toga koristio drugu nezvaničnu knjigu u koju je unosio izdate supstance i lekove, njegova osuda na osnovu stava 4., člana 35. zakona će biti ispravna. Pri tome se ne uzima kao olakšavajuća okolnost da se optuženi pridržavao ograničenja u pogledu supstanci koje nameće medicinska knjiga priznatih lekova, kao ni činjenica da javni biro zdravlja nije bio voljan da overi njegovu evidencionu knjigu ili da nije bilo drugih manipulacija lekovima u njegovoj apoteci. Ovo je zbog toga što tekst zakona jasno kaže da je obavezan unos supstanci u specijalnoj evidencionoj knjizi.⁹²

Na kraju, da bi se sumiralo sve gore rečeno, materijalni element krivičnog dela je predstavljen kroz tri pravila fizičkog uzdržavanja od nečinjenja:

- a. Neposedovanje ili nevođenje evidencione knjige, bez označenih i numerisanih stranica kao i pečata od strane Ministarstva zdravlja, ulaza i izlaza supstanci, slanja

⁹² - Videti / Internet - Pravni portal egipatskog Kasacionog suda – žalba broj 1847, sednica od 25.12.1944. godine

redovnih izveštaja ili nečuvanja istih u vremenskom periodu koji je predviđen zakonom.

- b. Pretpostavka da počinitelj krivičnog dela poseduje evidencionu knjigu koja nije u skladu sa zakonom, ili evidencija nije rađena na adekvatan način.
- c. Pretpostavka da je počinitelj imao knjige u svom posedu, izveštaje i unos podataka, kao i evidenciju, ali da ista nije bila obezbeđena od strane nadležnih organa, gde je nadležni organ Ministarstvo zdravlja ili ovlašćeni predstavnik.

Ako je lice koje je vlasnik licence počinilo bilo koja od tri gore navedena čina, smatra se da je fizički akt krivičnog dela uspostavljen.⁹³

3.2.2.1 Pokušaj izvršenja krivičnog dela

Najverovatnije je da važnost razlikovanja između pozitivnog i negativnog krivičnog dela leži u mogućnosti upuštanja u pozitivno ili negativno krivično delo, na osnovu uočenih pojava koje su inicirale nastanak krivičnog dela na prvom mestu.

Positivan nameravani zločin može biti ustanovljen i u smislu uzdržavanja, jer je zakonodavac predvideo kaznu i za uzdržavanje od činjenja određenih radnji.⁹⁴

Treba istaći da je u pogledu krivičnih dela koji se odnose na odsustvo adekvatne evidencione knjige ili ograničenja koja dovode do fizičkog umnožavanja krivičnih dela, ako je počinitelj izvršio dela u okviru ove teme, konačna sudska odluka se donosi bez izdvajanja ijednog od njih. Postavlja se pitanje, koje je značenje fizičkog mnoštva krivičnih dela, kako nastaje i koje su implikacije.

Fizička raznovrsnost krivičnih dela: definicija fizičke raznovrsnosti krivičnih dela. Fizičko ili stvarno mnoštvo krivičnih dela predstavlja nekoliko osuđujućih kriminalnih aktova od kojih svaki može zasebno da se definiše kao zločin. Svi ovi

⁹³ - Videti / Dr Mohammed Ramadan Barah – Objašnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama – prethodno pomenuta referenca, strana 181 i nadalje

⁹⁴ - Videti / Dr Abdul Aziz Amer – Objašnjenje opštih odredbi krivičnih dela u libijskom zakonodavstvu – Gar Younis univerzitet – Krivično pravo, drugo izdanje, 1987. godina – strana 36

kriminalni aktovi su jednaki među sobom po tipu dela, kao na primer kada počinitelj izvrši nekoliko krađa. Sa druge strane, ova dela mogu da budu u potpunosti različita, kao na primer krađa u mestu boravka žrtve, silovanje žene, udaranje žrtve ili namerno oštećenje njegovih pokretnosti.

U svetlu krivičnog dela koje se odnosi na odsustvo vođenja evidencione knjige, počinitelj može da počini neki od kriminalnih aktova ili da ponavlja neko od obrazaca ponašanja koje zakonodavac tretira drugom vrstom krivičnog dela, na primer – ukinuta licenca prilikom kontakta sa narkoticima ili psihotropnim supstancama, za sve koji ne vode knjige uz poštovanje ograničenja koja su zakonom propisana.⁹⁵

Ovde, libijski zakon o opojnim drogama broj 7. iz 1990. godine nije razmotrio ovu situaciju, nego upućuje na generalna pravila Krivičnog zakona u članovima 76/2.

Ukoliko je počinjeno nekoliko krivičnih dela sa jednom svrhom i ukoliko su ova krivična dela međusobno povezana tako da se ne prihvataju kao mali prekršaj, treba da budu tretirana kao jedinstveno krivično delo, a da se kazna propiše u skladu sa većinom ovih dela uz izvesno povećanje kazne. Član 84. Krivičnog zakona kaže da “ako je neko počinio krivična dela sa jednom svrhom i tako blisko međusobno povezana, a koja se ne mogu tretirati kao mala krivična dela, presuda za ova dela ne može da se izvede bez adekvatne kazne za većinu njih.”⁹⁶

Fokus primene ove odredbe zakona jeste da su dva uslova uvek dostupni među prvima i to jedinstvo cilja kao prvi uslov i nedeljivost kao drugi uslov. Kada su ovi uslovi ispunjeni, a krivična dela organizovana u vidu jednog kriminalnog plana sprovedenog kroz nekoliko komplementarnih akcija, to ih zajedno čini kriminalnom jedinicom.

Zakoni koji su predmet razmatranja skrenuli su u pravcu ka mogućnosti provere statusa fizičke različitosti kao što je slučaj u ovom delu koji se odnosi na krivična dela. Možda je sudija sam sposoban da izdvoji dostupnost fizičke različitosti. U tom smislu,

⁹⁵ - Pogledati u ovom smislu / Ali Adel Kshif Al Katta i Marwa Yousef Hassan Shammari – Višestruka krivična dela i njihov uticaj na krivičnu sankciju - 2012 – strana 210 i nadalje.

⁹⁶ - Ministarstvo pravde Libije - libijski Krivični zakon broj 48 iz 1956. godine i njegove izmjene i dopune - materijali (72/2 ; 84).

imajući u vidu odredbe egipatskog kasacionog suda u vezi pitanja da li određena dela pripisana jednom počiniocu treba da predstavljaju zbir krivičnih dela povezanih međusobno i da se ne prihvata koncept malog krivičnog dela, ili treba da budu tretirana kao jedno krivično delo u celini, te u skladu sa tim primena odredbi i sankcija iz člana 32. predstavlja diskreciono suštinsko pitanje. Prvostepeni sud je presudio da definitivno kasacioni sud ne treba da ih kontroliše kao što se vidi, sve dok po mišljenju ovog suda budu nespojivi sa odgovarajućim umom.

3.2.3. Mentalni element

Pravosudni sistem je mišljenja da je mentalni element svakog krivičnog dela oblik zločinačke namere koja je bazirana na znanju, a gde određene odredbe pravosuđa ovaj trend tretiraju kao krivično delo. Neprihvatanje vođenju evidencije u knjigama ili nedostatak registracije, što se smatra namernim ili krivičnim delom u pokušaju, što je predviđeno članom zakona.

Još jedan pogled na mentalni element krivičnog dela predstavlja krivično delo u pokušaju ili delo proisteklo iz greške, bez uvida u eventualna ograničenja, kao i namerni propust koji se odnosi na podnošenje izveštaja nadležnim organima bilo kao rezultat previda, zanemarivanja, ili zaborava. Ne treba eliminisati ni krivično delo nastalo kao rezultat neizbežnog postojanja više sile koja sprečava poštovanje odredbi propisanih zakonom.

Skloni smo da u prvom slučaju prilikom postojanja namernog krivičnog dela ne vršimo proveru visine kazne niti ublažavanje iste, te iz tog razloga zakonodavac na kraju mora da ima različite vrste kazni za one koji su počinili krivično delo sa jasnom namerom i one koji su isto delo počinili usled greške. Neprihvatljivo je sa zakonskog stanovišta da kazna bude jedna u oba slučaja. U oba slučaja, mi razmatramo našu definiciju namernog krivičnog dela, posebno ako zakonodavac nije navikao na ove situacije.

I u skladu sa ovim zaključkom je sledeći primer: prilikom rasprave na saslušanju od 25.12.1944. egipatski kasacioni sud je u slučaju određenog HD presudio tako da je kriminalna volja – namera postojala u smislu nepridržavanja vođenju evidencije u knjigama što je predviđeno članom 35. i ovo predstavlja dovoljan dokaz kao i u ostalim krivičnim delima – postoji znanje i volja. Kada počinitelj namerno počinio određeno delo koje se karakteriše kao zločin, čak i u situacijama za neprekršene odredbe zakona, nakon donošenja presude, optuženi za koga se ustanovi da nema obavezu pridržavanja ograničenja u evidencionoju knjizi ne može da izbegne kaznu sve dok se ne to ne reši između njega i više sile.

Kao i ustanovljeno pravilo na sednici od 16.12.1935. godine, po kome je član 26. zakona o opojnim drogama specijalno predviđen za ulazne i izlazne narkotike i druge supstance, uključujući i generalni tekst, a namenjen je lekarima, farmaceutima i drugim ovlašćenim osobama koje se nalaze u posedu narkotika. Kriminalna namera krivičnog dela koje podrazumeva nepridržavanje pravila vođenja evidencione knjige nije pomenuta u ovom članu.

Kako ovo krivično delo pripada vrsti krivičnih dela uzdržavanja, neophodno je razjasniti mentalni element u ovakvim krivičnim delima, kao što sledi: Dogovoreno je između analitičara krivičnog zakonika da mentalni element mora biti dostupan u krivičnim delima uzdržavanja voljom počinioca i da je uslovljen ponašanjem, ishodom i dostupnošću uslova diskriminacije, kao i slobodom izbora.

Međutim, pojedini analitičari smatraju neophodnim da se napravi razlika između dve vrste uzdržavanja:⁹⁷

1. Namerno uzdržavanje

Predstavlja uzdržavanje počinioca od činjenja dela koje se traži od njega zakonom i to usmeravanjem njegove volje ka postizanju određenih rezultata. Ovim uzdržavanjem se postiže određeni rezultat čime počinitelj neće biti nagrađen ako je reagovao pozitivno, ali će biti kažnjen ukoliko ne učini ono što predstavlja

⁹⁷ - Videti / Fahd bin Ali al-Qahtani, master rad – mentor Dr Mohamed El-Sayed Arafa, Studija i poređenje krivičnih dela uzdržavanja – Naif arapski univerzitet za bezbednosne nauke, 2005. godina, strana 171

zakonsku obavezu. Kao primer gore navedenog može da se navede upravljanje voljom koje dovodi do nepridržavanja vođenja evidencione knjige na propisan način, ograničenog knjigovodstva ili propust u podnošenju izveštaja nadležnim organima.

2. Nenamerno uzdržavanje

Prvobitno, krivična dela predstavljaju namerna dela, ali kao izuzetak od pravila, krivično delo može da nastane kao rezultat nenamerne greške, te gotovo da i nema zakonskih tekstova koji jasno definišu ovaj koncept, već samo u vidu određenih obrazaca, kao i u delima analitičara koji su se u svojim tekstovima dotakli teškog posla vezanog za ovu temu. Na ovaj način, jedan mali delić ovog mozaika krivičnih dela uzdržavanja može da se popuni, kroz razne potvrдне akcije.⁹⁸

Na kraju, ova podela je bazirana na prirodi kriminalnog ponašanja i na dva aspekta ponašanja – pozitivnom koje čini delo i negativnom koje se uzdržava od činjenja. Pozitivno krivično delo ovako predstavlja fizički stub potvrдне akcije koji se završava zakonom (počinilac koji koristi svoje ruke za krivično delo krađe ili svoj jezik za krivično delo klevete).

Negativan zločin predstavlja krivično delo gde se fizički stub sastoji od uzdržavanja počinioca da deluje u skladu sa zakonom i propisima koje nameće zakonodavno telo, a kroz kriminalno ponašanje pretpostavlja se dostupnost mentalnog elementa, koji se negira samo u slučaju više sile. Na primer, izostavljanje ljudi ovlašćenih za kontakt ili vođenje knjiga narkotika i psihotropnih supstanci na način ustanovljen odredbama zakona, ili nepridržavanje pravila na način kako je to propisala pravna organizacija.

Libijski zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama broj 7 iz 1990. godine, za borbu protiv zloupotreba ovih supstanci nije precizirao neophodnost delova za dostupnost mentalnog elementa kod krivičnih dela vezanih za knjigovodstvo ili uzdržavanje.

⁹⁸ - Videti / Nayef bin Ali al-Qahtani – Studija poređenja krivičnih dela uzdržavanja, prethodno pomenuta referenca – strana 172

Stoga je generalno pravilo koje je propisano u členu 26/2 libijskog krivičnog zakona, takvo da propisuje da kažnjavanje počinioca za delo koje se tretira kao zločin ili prekršaj po zakonu ako je ono počinjeno sa namerom, ali se razmatra i eventualni izuzetak od krivičnog dela i mogućnost izvršenja krivičnog dela u više navrata ili sa daljom namerom. Kako se ovo delo smatra prekršajem gde zakon predviđa mogućnost izvršenja više dela uzastopno, u slučaju nepostojanja kriminalne namere u izvršenju oba elementa – znanja i volje, smatra se da se krivično delo nije dogodilo.

Počinilac treba da bude svestan prekršaja nevođenja knjiga ili nepoštovanja nametnutih ograničenja, kao što i volja optuženog treba da bude usmerena ka činjenju ovakvih dela, ali ako se volja optuženog da počini ovakvo krivično delo, završi tako što će doći do negiranja kriminalne namere, tada dolazi i do neuspeha u izvršenju krivičnog dela.⁹⁹

Kao što je već navedeno, pravilo egipatskog pravosuđa je takvo da ako počinilac namerno počini akt koji se tretira kao prekršaj, treba da bude kažnjen. Kada je sudska odluka takva da je dokazala kako optuženi nema obavezu pridržavanja ograničenja u svojim knjigama, mogućnost izbegavanja kazne ipak ne postoji osim u slučaju više sile – sve što nije u domenu ljudske percepcije i ukoliko je moguće da se ne može izbeći.

3.2.4. Krivične sankcije

Krivične sankcije imaju dve forme: kazne i mere. Kazna je jedina forma krivične sankcije, ali zbog pojave mera bezbednosti ili preventivnih mera od strane pozitivne škole koja je uvela ideje o merama za rešavanje rizika koji su vezani za ličnost samo počinioca.¹⁰⁰

⁹⁹ - Videti / Dr Mohammed Ramadan Barah – Objašnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama, strana 182-183

¹⁰⁰ - Videti / Bdiar Maher – Istraga u kriminalnoj policiji, individualizacija krivične sankcije, pod nadzorom d. Tachur Abdul Hafeez – Univerzitet Center Khenchela, 2008/2009 – strana 13

Na osnovu ovoga, ovaj odeljak je podeljen u prvom delu na kazne i u drugom delu na mere bezbednosti ili preventivne mere. Pre razmatranja prirode kriminalnih sankcija propisanih za određenu vrstu krivičnih dela, potrebno je u početku razjasniti oba tipa odmazdi i to na sledeći način:

1. Koncept kazne u pozitivnom zakonskom sistemu

U pogledu ovog pitanja, postoje brojne definicije:

- a) kaznena mera propisana u ime zajednice, a radi implementacije sudske odluke prema osobi koja je odgovorna za počinjeno krivično delo,
- b) kaznena mera koja se odnosi na namerno povređivanje od strane počinioca civilnog krivičnog dela, donetoj na osnovu sudske odluke koja se bazira na pravnim tekstovima, a rezultira gubitkom prava počinioca, njegovih interesa ili u nemogućnosti korišćenja (u pitanju je kalendarska mera),
- c) prisilna kazna za namerno povređivanje u vidu socijalne osude sa moralnom, ali i praktičnom svrhom koja je unapred ustanovljena na način gde zakon prenosi javna ovlašćenja pred lice suda gde je svako odgovoran za sopstveno krivično delo u meri u kojoj je to delo proporcionalno sa drugim gore navedenim.

Iz ovih definicija je jasno da je tradicionalni koncept kazne baziran na onoj kazni koja je od strane zakonodavca propisana za određeno krivično delo, dok moderan koncept podrazumeva i kalendarske kaznene mere, rehabilitaciju počinitelaca i njihov povratak u zajednicu. Najverovatnije je da je moderni koncept kažnjavanja zamenio tradicionalni, koji se fokusira na ideje odvratanja i ukora, a sa svrhom kažnjavanja odnosno lečenja.¹⁰¹

Moderna definicija kazni daje naprecizniju definiciju koja kaže da kazna predstavlja uzvratnu meru – odmazdu i tretman izrečenu u ime društva nad osobom delimično odgovornom za krivično delo, a na osnovu odluke koju je doneo nadležni kazneni sud.

¹⁰¹ - Videti / d. Fouad Abdel-Moneim Ahmed – Poslednji trendovi u alternativnim sankcijama (koncept kazne i tipovi uporednih sistema, Odeljenje za kriminalistiku fakulteta za diplomске studije univerziteta Naif za bezbednosne nauke – strana 4-5

Nesumnjivo, načelo zakonitosti krivičnih dela i kazni je neizbežna stvarna garancija, te se postavlja pitanje kakvo je značenje zakonitosti kriminalnih kazni: Načelo zakonitosti je kamen teljamac opšteg krivičnog prava i u tom svojstvu predstavlja osnovni element i opštu garanciju kazne. Ovaj princip generiše i sve ostale principe koji upravljaju kaznom u bilo kojoj njenoj fazi – a legitimitet kriminalne kazne koja je poverena zakonodavnom telu je sankcija koja se primenjuje u slučaju povrede nivoa kriminalnog izveštaja.

Ako je imajući sve gore navedeno u vidu, određivanje kazne ili sankcije posao zakonodavne vlasti, u tom slučaju ta ista vlast može ovlastiti izvršno predstavništvo za određivanje vrste sankcija koje se mogu primeniti na samog zakonodavca kada se smatra krivim za određena dela, što se naziva omogućavanje zakonodavstvu elementa odmazde ili retribucija.

I nije više ispravno reći kako ne postoji drugi oblik kazne osim one propisane zakonom, a nema smisla ni tvrdnja da kazna ili sankcija može biti bazirana jedino na zakonu. Nakon toga, primena sankcija nije omogućila zakonodovnoj vlasti ili delegiranim organima za ovaj posao da utiču na legitimitet kazne koja je poništena.

2. Preventivne mere

Svojstva ovih mera su takva da se izdaju u skladu sa pravnim tekstom i uglavnom su neodređena, a na sudiji je da poveže odgovarajuću meru sa namerom suočavanja sa ozbiljnim kriminalnim delom, a adekvatan efekat ovih mera može da se izmeri tek nakon izvršenja krivičnog dela.¹⁰²

Razlika između mere i kazne se može sumirati u sledećem:

1. Tačke slaganja

- I mere i kazne su podložni principu zakonitosti (nema krivičnog dela i kazne osim na osnovu zakona).

¹⁰² - Videti / Dr Abdul Rahman Abu Tota – Penologija imovine, 2001. godina – strana 108 i nadalje

- I jedno i drugo se ne mogu primeniti samo na osnovu pravosuđa odnosno ne mogu se implementirati samo na osnovu sudske odluke izdate od strane nadležnog organa sa namerom zaštite individualaca od samovolje izvršne vlasti.
- Obe vrste karakteriše priroda prinude prilikom njihove implementacije.
- I mera i kazna nisu cilj same po sebi, već sredstva za postizanje određenog cilja.¹⁰³

2. Tačke razlike

- Predviđena kazna nad izvršiocem dela gde je greška i validnost krivične odgovornosti na raspolaganju. Preventivna mera je propisana u situacijama gde se opasnom kriminalcu pruža mogućnost da poćini naknadne zloćine.
- Sankcija je ekvivalentna kazni za greh te tako sadrži krivicu; preventivna mera je metod socijalne odbrane osmišljen tako da spreći rizik od ćinjenja krivićnih dela u budućnosti koji bi proizveli osećaj krivice.
- Kazna zalazi u prošlost poćinioca i njegovo vićenje dela kojim je oštetio zajednicu, kao i njegovu nameru da ćini prekršaje i u budućnosti; preventivna mera zakona zalazi u budućnost poćinioca sa namerom sprećavanja opasnog kriminalca da svojim krivićnim delima u budućnosti ugrozi društvo i pojedince.
- Većina krivićnih zakonodavstava prepoznaje kaznu i preventivne mere kao dva nezavisna sistema, svaki ima svoje polje primene i generalna pravila kojima se regulišu i upravljaju.

¹⁰³ - Videti / D. Fawzia Abdul Sattar – Principi kriminologije i kazne – Univerzitetska izdavaćka kuća, 2007 godina – strana 252 i nadalje

3.2.4.1 Kazna za krivično delo nevođenja knjiga ili registracije

Zakoni o opojnim drogama i psihotropnim supstancama koji su predmet istraživanja, propisuju kaznene mere u svojim tekstovima u skladu sa načelom zakonitosti na sledeće različite načine:

I. Kazne

Kao što je poznato, kazne su podeljene na originalne, zavisne odnosno posledične i komplementarne odnosno dodatne, a ova podela će biti razjašnjena na sledeći način:

1. **originalne kazne** su kazne propisane zakonom kao glavna kazna za krivično delo, tako da je samo prosto izricanje dovoljno za krivično delo, a u suprotnom je potrebno suditi kroz ponovno komentarisanje presude. Niti je sprovođenje ovih kazni moguće samo ako su izrečene od strane sudija u presudi, na primer: smrtna kazna, doživotna robija, teška kazna zatvora, zatvorska ili novčana kazna.¹⁰⁴

i. Libijski zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama broj 7. od 1990. godine propisuje u prvom stavu, člana 43. da će se kazniti svaka osoba koja se ne pridržava odredbi ovog zakona navedenih u članovima 10, 12, 26 i 28, a koje propisuju obavezu vođenja knjiga ili obavezu registracije, kaznom zatvora ne manjom od jedne godine i novčanom kaznom ne manjom od dve stotine dinara i ne većom od pet stotina dinara.

ii. Tekst egipatskog zakona o opojnim drogama, broj 182 iz 1960. godine u prvom stavu, člana 2. propisuje da će se, ne dovodeći u pitanje odredbe prethodnih članova, kazniti svaka osoba novčanom kaznom ne manjom od hiljadu funti i ne većom od tri hiljade funti, koja ne poseduje ili ne vodi evidencionu knjigu, ili ne vrši upis podataka o prometu narkotičkih supstanci u skladu sa članovima 12, 18, 24 i 26. ovog zakona. Novčanom kaznom ne manjom od pet stotina funti i ne većom od dve hiljade funti je kažnjiva svaka apoteka ili licencirano odeljenje za trgovinu narkoticima, koje nije poslalo izveštaj nadležnom organu uprave u predviđenom vremenskom roku, što je propisano članovima 13.23.

¹⁰⁴ - Videti / Dr Hisham Shehata – Lekcije iz penologije – Pravni fakultet, Univerzitet u Kairu – strana 22

iii. Libanski zakon o opojnim drogama broj 673 iz 1998. godine u članu 138. kaže da će se kazniti kaznom zatvora od jednog meseca do jedne godine i novčanom kaznom od dva miliona do pet miliona funti svaka osoba sa licencom koja je uključena u proces predviđen ovim zakonom, a koji obavezuje držanje evidencije i primenu ograničenja, pripremu i slanje izveštaja, podnošenje periodičnih i vanrednih izveštaja nadležnim organima, koja se ne ponaša u skladu sa odredbama zakona, koja postupa suprotno ili ne poštuje propisan proces definisan članovima 90, 99, 126, 129, 111, 110 i 117. Krivično delo prekršaja dobija na značaju u slučaju namerne manipulacije, prevare, prikrivanja, ponavljanja i slično.

iv. Tekst jordanskog zakona o opojnim drogama i psihotropnim supstancama broj 11 iz 1988. godine sa svojim izmenama i dopunama, u članu 19, 2. stav predviđa novčanu kaznu ne manju od pet stotina dinara i ne veću od dve hiljade dinara za svaku osobu koja se ne pridržava obaveze vođenja knjiga na način koji je predviđen stavom ovog člana ili za prikrivanje, kao i za druge propuste koji se odnose na odsustvo podataka ili izveštaja, kao i predviđenih podataka propisanih od strane nadležnog ministarstva.

v. **Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama Republike Srbije, propisuje** u članu 111. novčanu kaznu od 500.000 do 1.500.000 dinara pravnom licu za prekršaj obavljanja poslova u skladu sa zakonom, a bez odgovarajuće dokumentacije i bez vođenja odgovarajuće evidencije u skladu sa članom 75.

Ista kazna se propisuje i za zdravstvene ustanove koje ne postupaju u skladu sa odredbama članova 77. i 78. ovog zakona.

Novčana kazna u istom iznosu se propisuje i za pravna lica koja naprave prekršaj nedostavljanja izveštaja o uvozu (član 79.), izvezenim količinama (član 80.) i izveštaj o upotrebljenim količinama psihoaktivnih kontrolisanih supstanci (član 81.), vanredne izveštaje u propisanom roku (član 82.), obaveštenje Ministarstvu o posebnim okolnostima u odnosu na psihoaktivne kontrolisane supstance (član 83.) i ako ne izvrši popis psihoaktivnih kontrolisanih supstanci u skladu sa odredbom člana 84. ovog zakona.

vi. **Nemački zakon o narkoticima** predviđa administrativnu kaznu za kršenje odredbi iz odeljka 17. i 18. zakona u iznosu do maksimalno dvadeset pet hiljada evra, a kazne se propisuju za sva lica koja krše odredbe koje se odnose na adekvatno vođenje knjiga, podnošenje izveštaja, kao i bilo koju drugu evidenciju uvoza, izvoza, transporta, iskorištenih supstanci i stanja zaliha.

Poređenjem prethodnih kaznenih odredbi iz zakona, može se pronaći jednostavan kontrast između kaznenog predmeta poređenja i kontrasta pre detalja u pravilima angažovanja se mora više fokusirati na neke od koncepta sadržanih u tekstovima, a koji ukazuju na negativnu kaznu gubitka slobode i novčanu kaznu, bez obzira da li su sankcije originalne ili komplementarne i koje druge sankcije proizilaze iz krivičnog dela.

Zatvorske kazne nisu propisane osim u tekstu libijskog zakona o opojnim drogama u članu 43 i libanskog zakona u članu broj 138. Egipatski i jordanski zakon predviđa smrtnu kaznu koja je primenjiva za ovakva dela, kao i definiciju zatvorskih kazni, njihovu svrhu i koristi od primene istih.

2. Zatvorske kazne

Predstavljaju presudu koja podrazumeva gubitak slobode, kroz prisilan boravak u kazneno-popravnim ustanovama određeni period vremena između različitih krivičnih zakona.¹⁰⁵

Poznata kao negativna, kazna uskraćivanja slobode je kazna gde se osuđeniku određuje pritvor u pripremljenom mestu koje se nadgleda od strane države, a tokom perioda koji je određen presudom postoji propisani specifični program.

Svrha kažnjavanja, pre svega u tradicionalnom smislu je povređivanje, a potom i preventivno delovanje što predstavlja bazu i osnovni argument. Ostatak se odnosi na održanje bezbednosti zajednice koja je pod pretnjom, što predstavlja opšte pravilo kada je u pitanju svrha kažnjavanja, a u slučaju adekvatne primene kazni, koristi su višestruke poput generalnih koristi, posebnih kao što su generalna prevencija i odvraćanje od zločina, terapijske koristi i na osnovu moderne škole, tretiranje i lečenje individualnog počinioca što predstavlja opšte dobro za zajednicu.¹⁰⁶

¹⁰⁵ - Videti / D. Fawzia Abdul Sattar – Principi krivičnog dela i penologije – Izdanja Dar univerziteta, Egipat 2007. godina – strana 243

¹⁰⁶ - Videti / Dr Isaac Ibrahim Mansour – Navedeno u kriminalistici i krivičnim sankcijama – strana 63 i nadalje

Nema sumnje da kazna za ovakvu vrstu krivičnih dela predviđena u libijskom i libanskom zakonu jeste kazna zatvora za privatne prekršaje, što predstavlja jednu od originalnih kazni koje moraju biti izrečene i presuđene odlukom suda, što se po definiciji podrazumeva i smatra zakonskim rokom u ovom pravnom tekstu.

3.2.5. Definicija prekršaja

Definisano od strane libijskog krivičnog zakona u članu 22. predviđa smeštaj zatvorenika u centralnom ili lokalnom zatvoru, a njegova kazna ne može biti manja od 24 časa niti veća od tri godine, osim u specijalnim slučajevima propisanim zakonom. Zatvorska kazna je podeljena na jednostavnu zatvorsku kaznu i zatvorsku kaznu sa prisilnim radom.

Definicija prekršaja u tekstu egipatskog zakona u prvom i drugom stavu, člana 18. predviđa zatvorsku kaznu ne manju od 24 časa i ne dužu od tri godine, u centralnom ili lokalnom zatvoru, za sve slučajeve osim u posebnim slučajevima propisanim zakonom.

Svaka osoba osuđena na jednostavnu kaznu zatvora u trajanju od maksimalno tri meseca, može da služi kaznu izvan zatvora, u skladu sa zakonskim ograničenjima koja nameće krivična istraga, osim ukoliko je odluka takva da ga lišava ove opcije.¹⁰⁷

Definicija prekršaja u libanskom krivičnom zakonu predviđa u članu 51. kaznu zatvora koja varira od deset dana do tri godine, osim ukoliko je zakon predvideo specijalne izmene i dopune teksta. Osoba osuđena na kaznu zatvora, a što je ustanovljeno članom 46. zakona o osuđenima, ne primorava uhapšene i osuđene na jednostavnu kaznu zatvora na rad tokom trajanja kazne, nego im omogućava rad u pritvoru, u skladu sa njihovim izborom. Ukoliko se odluče na ovaj izbor, rad se odvija u skladu sa prihvaćenim obavezama do isteka kazne.

¹⁰⁷ - Videti / Egipatski Krivični zakonik broj 58. iz 1937. godine, dopunjen i izmenjen zakonom broj 95. iz 2003. godine

Definicija prekršaja u jordanskom zakonu – jordanski krivični zakon propisuje u svom članu 21: kod zatvorske kazne, osuđenik se smešta u reformističke ili rehabilitacione centre, a njegova kazna varira od jedne nedelje do tri godine, osim ukoliko zakon nije predvideo drugačije.

Na osnovu prethodno iznetih definicija iz libijskog, egipatskog, libanskog i jordanskog zakonodavstva, utvrđeno je da period kazni za prekršaj varira kada je u pitanju njihov početak. Kod libijskog i egipatskog zakonodavca to je period koji nije manji od 24 časa, a libanski zakonodavni tekst predviđa početak perioda od 10 dana, dok jordanski propisuje početak perioda zatvorske kazne od nedelju dana. Svi posmatrani zakoni se slažu da je maksimalna dužina kazne tri godine, osim ako zakonodavac nije propisao drugačije u posebnim situacijama.

Krivični zakonik R. Srbije ne daje definiciju prekršaja kao što je to slučaj u gore navedenim zakonima. Umesto toga, prekršaj je definisan u posebnom **Zakonu o prekršajima Republike Srbije** (Sl. glasnik RS broj 65/2013 i 13/2016) i to u članu 2. ovog zakona kao protivpravno delo koje je zakonom ili drugim propisom nadležnog organa određeno kao prekršaj i za koje je propisana prekršajna sankcija.

U skladu sa ovim zakonom, kao prekršajne sankcije su predviđene kazne zatvora, novčana kazna i rad u javnom interesu. Kazna zatvora i novčana kazna se mogu izreći za jedan prekršaj i obe se mogu izreći zajedno. Kod prekršaja pravnog lica se može propisati samo novčana kazna. Član 37. ovog zakona definiše dužinu trajanja kazne ne kraće od jednog dana i ne duže od šezdeset dana.

Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama Republike Srbije kaznene odredbe za prekršaje koji su u vezi sa ovim supstancama, a u suprotnosti sa zakonom definiše u članu 111. gde je za prekršaje predviđena novčana kazna, uz mogućnost propisivanja i zaštitne mere ukoliko je prestupnik zdravstveni radnik, zabranu vršenja zdravstvene delatnosti u trajanju od šest meseci do tri godine.

Nemački krivični zakonik u odeljku 11. definiše „nezakonit čin“ kao čin koji nedvojbeno ispunjava sve elemente za primenu krivične odredbe, a odeljak 12. pravi delu ovih nezakonitih radnji na zločine koji su kažnjivi kaznom zatvora od minimalno

jedne godine i na prekršaje koji su kažnjivi ili kraćom kaznom zatvora ili novčanom kaznom. Sa druge strane **zakon o narkoticima** u odeljku 32. predviđa visinu novčanih kazni za administrativne prekršaje.

Mađarski krivični zakonik daje definiciju krivičnog dela kao bilo kog ponašanja koje je počinjeno namerno ili usled nemara, a što je takođe kažnjivo i za koje se smatra da je potencijalno štetno za društvo i kažnjivo ovim zakonom. Čin štetan po društvo, predstavlja bilo koju aktivnost ili pasivni nemar kojim se ugrožava ili predstavlja rizik za osobu, prava ili druge osobe, osnovne konstitutivne, ekonomske ili socijalne strukture države predviđene Ustavom.

Krivični zakonik Kraljevine Španije definiše zločine i prekršaje kao namerne ili radnje iz nemara i nehata kažnjive zakonom.

Iz navedenog možemo posmatrati prekršaj kao uskraćivanje slobode osuđenoj osobi koja je ili osuđena na zatvorsku kaznu sa obavezom rada ili bez ove obaveze i na period koji je određen ovom odlukom.¹⁰⁸

Zakoni o opojnim drogama nisu obezbedili predmet poređenja, u suprotnom primenjuju se opšte pravilo krivičnog zakona i samim tim su u ovom slučaju usvojena i primenjiva pravila iz krivičnog zakona, a kao što je ranije navedeno, kazna propisana u libijskom i libanskom zakonu o opojnim drogama je kazna zatvora i novčana kazna. Ovde je identifikovan početak kazne koji nije manji od jedne godine, ali kraj nije preciziran i u ovom slučaju se primenjuju pravila sadržana u krivičnom zakonu, preciznije ne duže od tri godine.

Tekst libanskog zakona o opojnim drogama na ovaj način određuje početak i kraj perioda zatvorske kazne propisane za ovu temu, ali se mora imati u vidu ograničenje teksta, gde se u primeni teksta zakona mora uvesti zaštita počinioca od proizvoljnosti.

¹⁰⁸ - Videti / D. Fouad Abdel-Moneim Ahmed – Koncept kazne i tipovi u različitim sistemima poređenja – U skladu sa novim trendovima u alternativnim sankcijama – Odeljenje za krivično pravo fakulteta za diplomatske studije univerziteta Naif Arab akademija za bezbednosne nauke, strana 10

Sudija ne može da sudi duže od jedne godine počiniocu ovog krivičnog dela, dok libijski zakonodavni sistem ima najšira ovlašćenja data sudijama kada je u pitanju kraj perioda suđenja koji nije određen, ali je ostavio mesta za presudu u ovakvoj vrsti krivičnih dela, koja ne može biti duža od tri godine, na osnovu opštih pravila krivičnog zakonika. Oba teksta zakona stavljaju tačku na najnižu i najvišu kaznu zatvora i termin tzv. sudske individualizacije zatvorske kazne odnosno krivične sankcije.¹⁰⁹

Egipatski zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama broj 182 iz 1960. godine i jordanski zakon o narkoticima i psihotropnim supstancama broj 11 iz 1988. godine propisuje novčanu kaznu za ovakve vrste krivičnih dela, bez naglašavanja statusa negativne kazne za oduzimanje slobode, kao što su to učinili libijski i libanski zakon. Tekst egipatskog zakona o opojnim drogama kaže da se kažnjava svaka osoba novčanom kaznom ne manjom od hiljadu funti i ne većom od tri hiljade funti. Tekst jordanskog zakona o opojnim drogama propisuje novčanu kaznu ne manju od pet stotina dinara i ne veću od dve hiljade dinara. U oba teksta zakona, ističe se minimalna i maksimalna visina novčane kazne sa varijacijama u smislu količine teksta, nameni, svrsi apliciranja za ovu vrstu krivičnog dela, te raspravi da li je potrebna novčana kazna ili ne.

Kao što je već rečeno **srpski Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama** za pomenute prekršaje predviđa samo novčanu kaznu u članu 111. ovog zakona i to u iznosu od 500.000 do 1.500.000 dinara.

¹⁰⁹ - Individualizacija sudskim putem / Individualizacija sudskim putem samo na osnovu propisa i odluke od strane zakonodavca. Zakonodavac uspostavlja kaznu između minimalne i maksimalne, a potom onda ostavlja slobodu sudiji da u tom rasponu u zavisnosti od okolnosti izvršenog krivičnog dela i statusa počinioca odredi dužinu trajanja kazne. Ova sudska individualizacija takođe u pravoj meri predstavlja slobodu koju zakonodavac dobronamerno ostavlja sudijama da odluče između dva tipa kazni ili različitih stepeni iste kazne. Na primer – između smrtne kazne i doživotne robije za teška krivična dela, ili između kazne zatvora i novčane kazne za prekršaje, mogućnost smanjenja kazne za jedan ili dva stepena u skladu sa okolnostima krivičnog dela, mogućnost stopiranja izvršenja sudske presude ili bilo koji drugi sličan slučaj.

3.2.6. Finansijska kazna

Predstavlja kaznu koja se fokusira na finansijsko otkrivanje optuženog čime se povećavaju negativni elementi, kao što je slučaj sa novčanom kaznom i konfiskacijom privatne imovine, a postoje i druge vrste finansijskih kazni koje neće biti predmet detaljnije analize kao što je kazna za odgovor ili nadoknada od strane osuđenog svih pravnih troškova i naknada.¹¹⁰

Praktična primena i prisutni nedostaci sankcija, kao rezultat primene kratkoročnih kazni oduzimanja slobode su pokazali da je filozofija kažnjavanja zasnovana na temelju neophodne objektivne reforme osuđenog, kao i vraćanje na pravi put u zajednicu. Namena kazne nije osveta nad osuđenim primenom uslova koji su ga naveli na krivično delo, te stoga kratkoročna kazna zatvora i kretanje u krugovima osuđenih na smrtnu kaznu može da vodi ka višestrukim ponavljanjima krivičnih dela.

Iz pomenutog razloga ne treba mešati osuđenike sa ovakvim ljudima koji ne mogu pozitivno uticati na njihovo ponašanje, a pored toga ovo je razlog zašto je kazna ovoliko kratka.

Pružanjem mogućnosti Odeljenju za vaspitanje i rehabilitaciju da uvede osuđenog u bilo koji program rehabilitacije, gde izvodljivost pretvaranja ove kazne u javnu, kao i privatno odvracanje od krivičnog dela, može da predstavlja kompenzovanu alternativnu sankciju, koja na kraju može da postigne istu predviđenu svrhu.

Isto tako, pribegavanje ovoj vrsti kazni, prirodno vodi ka smanjenju broja zatvorenika u kaznenim i rehabilitacionim ustanovama, što rezultira poboljšanjem zdravstvenih uslova unutar ovih centara, a osuđenici za ovakvu vrstu sankcija nisu izloženi bolestima koje mogu da prevladavaju među zatvorenicima zbog međusobnog mešanja, a kao dodatak svemu ovom navodi se i ekonomska korist koja je privukla administraciju ka aktiviranju ovakvog tipa sankcija.

¹¹⁰ - Videti / D. Abdul Rahman Abu Tota – Osnove penologije – strana 87

Iz svega proističe činjenica da nadležne institucije za vreme služenja kazne osuđenika, nisu odgovorne za obezbeđenje hrane, odeće i mesta za spavanje.

Podrazumeva se da ekonomski razlog nije jedini razlog za primenu alternativne kazne, već da je generalni cilj kazne zastrašivanje i prevencija, kao i da je krivac u slučaju finansijskih kazni obeshrabren od činjenja onih dela koja je krivično zakonodavstvo označilo kao kriminalna, a što je nastalo kao rezultat nedostataka implementacije originalne kratkoročne kazne zatvora većine krivičnih zakonodavstava posebno onih koji se odnose na opojne droge. U isto vreme, kao rezultat pozitivnih faktora koji mogu biti ostvareni aktivacijom sistema finansijskih kazni i ostalih alternativnih sankcija kojima se pribegava, dolazi do izbegavanja negativnih sankcija koje podrazumevaju gubitak slobode.¹¹¹

Debate se vode kada je u pitanju pravni standard prilikom određivanja negativne kazne kratkoročnog lišavanja slobode: naučnici se ne slažu oko određivanja kratkoročnog boravka u ćeliji ili samici – da li je ispravna kazna nedelju dana, mesec ili godinu? Neslaganje oko ove teme se jasno pokazalo prilikom druge međunarodne konferencije o borbi protiv kriminala i tretmana počinitelaca koja je održana u Londonu, 1960. godine, gde su jedni videli potrebu da ovaj period bude 15 dana, drugi mesec, a treći čak dva meseca. Najmanji broj je zastupao stav da ovaj period treba da bude ne manji od godinu dana.¹¹²

Zakon definiše originalnu novčanu kaznu za manje prestupe i prekršaje. Sankcija u slučaju manjeg prestupa je obična kazna, gde zakonodavac više ne predviđa kaznu zatvora za ove prestupe, dok je novčana kazna za prekršaje od velike važnosti, koja se donosi na osnovu odredbi zakona za bitna krivična dela ili krivična dela finansijske prirode.

¹¹¹ - Videti / Sudija Osama al-Kilani – Alternativne sankcije za negativne sankcije kratkog lišavanja slobode, Palestina, 2013. godina – strana 25

¹¹² - Videti / D. Isaac Ibrahim Mansour – Pregled kriminologije i krivičnih sankcija, kancelarija univerzitetskih izdanja – Drugo izdanje, 1991. godina, strana 75

1. Egipatski krivični zakonik u članu 22. navodi da je kazna mera koja treba da natera okrivljenog da plati određeni iznos budžetu organa vlasti. Ovaj iznos ne bi trebao biti manji od stotinu funti niti veći od pet stotina funti za prekršaje, a bez obzira na granice propisane zakonom za svaki prekršaj.¹¹³

2. Jordanski krivični zakon u članu 22. definiše novčanu kaznu kao obavezu koju je osuđeni dužan da uplati u budžet države, čiji je iznos ustanovljen na osnovu sudske odluke, a koji varira između trideset i dve stotine dinara, osim ukoliko tekst zakona ne propiše više od ovog iznosa, uzimajući u obzir sledeće:

a. ukoliko osuđena osoba nije u stanju da isplati novčanu kaznu koja joj je dodeljena, obavezna je da svakih 10 dinara kazne odleži jedan dan u zatvoru, ali da ukupan period u pritvoru ne može da bude duži od godinu dana,

b. kada sud donese odluku da nametne novčanu kaznu u slučaju u kom je rezolucija propisala neophodnu zatvorsku kaznu za osuđenika na određeni period, a kada ova odluka ne može da se sprovede zato što nije predviđena u tekstu zakona, presuda se donosi na osnovu specijalne odluke izdate od strane javnog tužilaštva,

c. namirenje novčane kazne ustanovljene na osnovu pravila iz prvog stava ovog člana može da bude i parcijalno pre ili za vreme trajanja zatvorske kazne, a svaki iznos mora da bude izmiren.¹¹⁴

3. Libijski krivični zakon u svom članu 26. propisuje da je osuđenik obavezan presudom da plati kaznu ustanovljenu od strane vlasti u budžet države i da ne postoji mogućnost smanjenja iznosa ove kazne od deset pjastera na bilo koji način.¹¹⁵

4. Libanski krivični zakon za novčanu kaznu iz člana 53. modifikovanog u skladu sa zakonom broj 239 od 27.05.1993. godine propisuje visinu kazne za prekršaj između pedeset hiljada i dva miliona libanskih funti, osim ukoliko zakon drugačije ne propiše.¹¹⁶

¹¹³ - Videti / D. Fouad Abdel-Moneim Ahmed – U skladu sa novim trendovima po pitanju alternativnih sankcija (koncept kazne i tipovi uporednih sistema), Odeljenje za krivično pravo Naif Arab univerziteta za bezbednosne nauke - strana 11

¹¹⁴ - Videti / Internet – link - [http://www.farrajlavier.com- Justice Department- Jordanski Ministarstvo pravde](http://www.farrajlavier.com-Justice%20Department-Jordanski%20Ministarstvo%20pravde) - Jordanski Krivični zakon broj 16 iz 1960. godine i njegovim izmenama i dopunama - Član (22).

¹¹⁵ - Murad Al Raoubi i Abdel Salam al-Mazougi - Ministarstvo pravdeLibije - Zakon o Krivični Ministarstvo pravde - libijski Krivični zakon broj 48 iz 1956. godine i njegove izmjene i dopune- Publikacije Nacionalnog centra za pravne studije i ljudska prava - 2005 - Član (26).

5. **Krivični zakonik Republike Srbije** u članu 43. daje vrste kazni za počinioce krivičnih dela, gde se kao kazna može izreći i novčana kazna, pored kazne zatvora, rada u javnom interesu i oduzimanja vozačke dozvole. Član 44. predviđa dve vrste kazni – glavnu i sporednu, gde se kazna zatvora može izreći samo kao glavna kazna, dok se novčana i ostale vrste kazni mogu izreći i kao glavna i kao sporedna kazna.

a) **Član 48. krivičnog zakonika** daje opšte odredbe o novčanoj kazni, te se tako može odmeriti i izreći u dnevnom iznosima (član 49.) ili u određenom iznosu (član 50.).

b) **Član 49. krivičnog zakonika** - Kada je u pitanju novčana kazna u dnevnom iznosima, ona se odmerava tako što sud prvo utvrdi ukupan broj, a potom visinu jednog dnevnog iznosa. Broj dnevnih iznosa ne može biti manji od deset niti veći od tristašezdeset. Visina jednog se utvrđuje tako što se utvrdi razlika prihoda i nužnih rashoda učinioca krivičnog dela u protekloj kalendarskoj godini i podeli sa brojem dana u godini. Jedan dnevni iznos ne može biti manji od petsto niti veći od pedeset hiljada dinara. Broj dnevnih iznosa novčane kazne se utvrđuje u okviru sledećih raspona:

- do 60 dnevnih iznosa za kazne zatvora do tri meseca
- od 30 do 120 dnevnih iznosa za kazne zatvora do šest meseci
- od 60 do 180 dnevnih iznosa za kazne zatvora do jedne godine
- od 120 do 240 dnevnih iznosa za kazne zatvora do dve godine
- najmanje 180 dnevnih iznosa za kazne zatvora do tri godine i
- u okviru propisanog broja dnevnih iznosa za krivična dela gde je kao jedina kazna predviđena novčana kazna.

c) **Član 50. krivičnog zakonika** – Kada nije moguće utvrditi visinu dnevnog iznosa, sud izriče novčanu kaznu u određenom iznosu u okviru propisane najmanje i najveće mere novčane kazne, koja tako ne može biti manja od deset hiljada i veća od deset miliona dinara

d) **Član 51. krivičnog zakonika** – predviđa rok plaćanja novčane kazne koji ne može biti kraći od petnaest dana niti duži od tri meseca. Ukoliko osuđeni novčanu kaznu ne plati u određenom roku, kaznu je moguće zameniti kaznom zatvora, tako što se za svakih započelih hiljadu dinara novčane kazne određuje jedan dan kazne zatvora. Kazna zatvora ne može biti duža od šest meseci, a u slučaju novčanih kazni većih od sedamsto hiljada dinara ne duža od godinu dana. Umesto kazne zatvora, neplaćena novčana kazna

¹¹⁶ - Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb> - Libanski Ministarstvo pravde - Libanski lekovi deluju broj 673 iz 1996. godine , sa izmenama i dopunama - član (53)

se može zameniti kaznom rada u javnom interesu, gde je osam sati rada u javnom interesu ekvivalentno hiljadu dinara novčane kazne.

6. **Evropski zakoni** imaju slične odredbe, pa tako **nemački krivični zakonik** u odeljku 40. definiše jedinice dnevnih novčanih kazni, gde se minimalna kazna sastoji od 5, a maksimalna od 360 dnevnih jedinica. Visina dnevne jedinice se određuje od strane suda, a u obzir se uzimaju lične i finansijske okolnosti počinioca, gde se dnevna jedinica ne može odrediti u iznosu manjem od jedan i većem od trideset hiljada evra.

Krivični zakonik Kraljevine Španije određuje novčanu kaznu na nivou sistema dnevne kazne, gde je minimalna kazna deset dana, a maksimalna dve godine, odnosno u slučaju pravnih lica pet godina. Dnevna kvota je minimalno dva, a maksimalno četiri stotine evra, dok je kod pravnih lica to trideset odnosno pet hiljada evra.

Mađarski krivični zakonik na isti način određuje novčanu kaznu, gde je minimalna kazna trideset dana, a maksimalna petsto četrdeset dana. Iznos dnevne kazne se kreće od hiljadu do petsto hiljada forinti. Kaznu je moguće platiti u ratama u maksimalnom periodu od dve godine.

Francuski krivični zakonik zbog svoje trostruke podele krivičnih dela, novčane kazne propisuje za prekršaje i za manje prestupe. Kod presuđenih kazni zatvora za prekršaje, sud može odrediti da se ista odsluži kroz određivanje novčane kazne na dnevnom nivou koji ne može da pređe iznos od hiljadu evra, niti tristo šezdeset dana. Za sitne prekršaje, maksimalna novčana kazna je tri hiljade evra. Kazne za pravna lica su znatno veće, kao na primer za sitne prekršaje, gde su kazne veće pet puta.

Kazne se razlikuju od naknade koju je potrebno uplatiti pa do same klauzule o kazni. Pored ovih razlika, postoji i razlika između finansijskih i civilnih novčanih kazni, koje se ne dosuđuju samo na osnovu teksta, pošto krivično delo i kazna koja je za to propisana ne proističu iz zakona dok se ne utvrdi odgovornost za zločin počinjen od strane počinioca.

3.2.7. Zavisne i dodatne kazne

Definicija zavisnih ili posledičnih kazni objašnjava da su u pitanju manje važne kazne koje se ne izriču same, nego u principu prate sopstvenu originalnu sankciju po sili zakona i bez potrebe da se eksplicitno pominje u presudi, kao i bez ostavljanja mogućnosti sudijama da određuju dospeće niti da određuju obim ili da zaustave izvršenje kazne.

Dodatne kazne su novčane kazne koje su u skladu sa zavisnim (posledičnim) kaznama, a pripadaju originalnoj kazni i razlikuju se po tome što se posebno ne pominju u tekstu zakona, nego se eksplicitno pominju u sudskoj presudi, a ovako se dodatne kazne dele na dva tipa:

- prve su obavezne - moraju biti dostavljene od strane sudije, inače će njegova presuda biti ništavna i eventualno predmet žalbe;
- druge su diskrecione - njihovo izricanje zavisi od nahođenja sudije.¹¹⁷

Tekst libijskog zakona o opojnim drogama broj 7 iz 1990. godine sa svojim amandmanima u članovima 46. i 47. kaže da je sud obavezan da objavi sažetak pravosnažne presude za jedno od krivičnih dela predviđenih ovim zakonom i to dva puta u 3 različite novine, a ove troškove snosi tuženi, kao i izbor medija u kojima će ići objava. Bilo kakva dozvola ili licenca koja je izdata u skladu sa odredbama ovog zakona se automatski ukida, ako je osoba osuđena za kršenje određenog zakona, propisa ili odluka donetih u skladu sa tim.

Egipatski zakon o opojnim drogama broj 182 iz 1960. godine, sa izmenama i dopunama, u članu 46. propisuje sledeće:

- a) ne može se zaustaviti izvršenje presude za prekršaj za koji je osoba već osuđena za neko krivično delo predviđeno zakonom.

U svim slučajevima je precizirano da sud može naložiti objavljivanje finalnog kratkog pregleda presude o trošku osuđenog u tri dnevna lista.

¹¹⁷ - Videti / d. Ishak Ibrahim Mansour – Pregled kriminologije i krivičnih sankcija – Kancelarija univerzitetskih izdanja, drugo izdanje 1991. godine - strana 130 i nadalje

Egipatski zakon o opojnim drogama ne propisuje oduzimanje dozvole u slučaju krivičnog dela nevođenja knjiga.

U svakom slučaju, egipatski zakonodavac propisuje zavisne sankcije u krivičnom zakoniku broj 58. iz 1990. godine sa izmenama i dopunama na osnovu akta broj 95. iz 2003. godine koje su obavezujuće na osnovu krivičnog zakonika, osim ako zakon ne odredi zavisnu kaznu; sve koje su propisane na osnovu zakona će primenjivati odredbe iz krivičnog zakonika i člana 24. Zavisne kazne su:

- i. uskraćivanje prava i beneficija što je propisano u članu 25.
- ii. zamrzavanje državnih funkcija,
- iii. stavljanje optuženog pod nadzor policije.

Libanski zakon o opojnim drogama broj 673 iz 1988. godine propisuje u članu 116. i članu 39. sledeće:

1. Sud može da naloži objavljivanje skraćenog pregleda presude koja se odnosi na kaznu teškog rada ili zatvora za jedno od krivičnih dela propisanih ovim zakonom, a na trošak osuđenog i to precizirano u tri lokalna dnevna lista.
2. Sud može da naredi isticanje gore pomenute presude na označenim mestima i o trošku osuđenog.
3. Može da eliminiše provizionu dozvolu nakon što je izdata, u slučaju da se konačna presuda odnosi na jedan od prekršaja propisanih ovim zakonom.

Jordanski zakon nije predvideo zavisne ili dodatne kazne za ovakva krivična dela i ovo se smatra jasnim zakonskim nedostatkom, ali jordanski zakonodavac može da izbegne ovaj problem kroz novi nacrt zakona o opojnim drogama koji će propisati i odrediti zatvaranje svake licencirane radnje za trgovinu lekovima ili narkoticima i psihotropnim supstancama za medicinske ili naučne svrhe ili bilo koju drugu licenciranu instituciju, ukoliko je počinjeno bilo kakvo krivično delo.¹¹⁸

A kada se razmatra jordanski krivični zakonik broj 16. iz 1960. godine, sa izmenama i dopunama iz 2010. godine, jasno je da ova ispravka kao pravni koncept nije predvidela postojanje subordiniranih kazni u sistemu kazni, na pr. originalne kazne,

¹¹⁸ - Videti / Internet – Arabs Today, link / <http://alarabalyawm.net/?p=422570/>

kazne predostrožnosti i kazne ograničenja kretanja, te se stoga ono što se smatra bitnim odnosi na zakon koji propisuje posledične odnosno zavisne kazne.

Srpski krivični zakonik razlikuje jedino glavne i sporedne kazne, gde se kazna zatvora može izreći samo kao glavna kazna, dok se kao sporedna i glavna kazna mogu izreći novčana kazna, rad u javnom interesu i oduzimanje vozačke dozvole. Sam zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama nije posebno predvideo zavisne ili dodatne kazne za ova krivična dela, te se jedino u članu 112. ovog zakona pominje mogućnost izricanja zaštitne mere zabrane vršenja zdravstvene delatnosti u trajanju od šest meseci do tri godine.

Evropski krivični zakonici razlikuju nekoliko vrsta sankcija, ali ne prave posebnu podelu između njih. **Nemački** u posebnom odeljku koji se odnosi na sankcije razlikuje kaznu zatvora, novčane kazne u vidu dnevnih iznosa, kao i u kombinaciji sa zatvorskom kaznom ili kao njena zamena. Pomoćne kazne čine privremeno oduzimanje vozačke dozvole, a u pomoćne mere gubitak prava za glasanje, ili držanja javne pozicije i slično. Skoro identične podele prave i ostali zakoni poput francuskog, španskog, mađarskog.

Poređenjem prethodnih zakona, može se utvrditi da između egipatskog i jordanskog zakona nema velike razlike u smislu teksta zakona koji se odnosi na sankcije, kao originalne kazne, ali se tekst zakona razlikuje u pogledu visine novčane kazne, i ova razlika je u potpunosti očekivana, u zavisnosti od situacije u svakoj zemlji, a vrednost može da bude mala u jednoj a visoka u drugoj zemlji. Osnovni zadatak je da se ispita i održi konzistentnost kada je u pitanju vrednost odnosno visina kazne u odnosu na razmere krivičnog dela.¹¹⁹

Treba napomenuti da su libijski zakon o opojnim drogama i libanski zakon predvideli u svojim odredbama novčanu kaznu kao zamenu za kaznu zatvora, a ovo predstavlja suštinsku razliku između tekstova zakona, ukoliko se poređenje vrši sa naglaskom na počinioce krivičnih dela. Kazne su posebno propisane i povećane za dela

¹¹⁹ - Videti / D. Ahmed Barak – Alternativne sankcije između realnosti i očekivanja, Palestina – strana 6. i nadalje

kao što su namerna manipulacija, prevara, lažno predstavljanje, obmana, ponavljanje itd. Ciljevi koje zakonodavac nastoji da postigne ovim tekstom zakona koji se odnosi na sankcije jeste upravo njihova stvarna, praktična upotreba.

3.2.8. Mere predostrožnosti

Kao što je ranije pomenuto, kako je tradicionalno mišljenje da osnovni cilj krivične sankcije leži u ispunjenju ciljeva koji se odnose na smanjenje visoke i rastuće stope kriminala širom sveta, u mnogim slučajevima se pojavila ideja o preventivnim ili merama predostrožnosti kao sredstvo za smanjenje ili iskorenjivanje potencijalnog rizika i zaštita zajednice od pretnji koje joj donose kriminal i šteta nastala kriminalnim delima.¹²⁰

Na osnovu zakona o opojnim drogama i psihotropnim supstancama, a na osnovu proučavanja mera predostrožnosti za ovakve tipove krivičnih dela se navodi sledeće:

Libijski zakon o opojnim drogama broj 7. iz 1984. godine propisuje sledeće preventivne mere koje se primenjuju na sledeće specijalne slučajeve:

Konfiskaciju u članu 42. koji navodi da je u svim slučajevima, u kojima je propisana mera oduzimanja – konfiskacije narkotika, psihotropnih supstanci i drugih materijala kao što su biljke, prikupljene ili konfiskovane stvari iz krivičnog dela, takođe potrebno konfiskovati i sredstva transporta, kao i pribor ili alate korišćene u izvršenju krivičnog dela, osim ukoliko ih vlasnik ne preda dalje.

Libijski zakon u članu 51. (prilog) propisuje da tužilaštvo kada dobije nalog da istraži navodno krivično delo koje se odnosi na opojne droge i psihotropne supstance ima pravo da počiniocu onemogućí upravljanje imovinom, osim u posebnim slučajevima i sa posebnim dozvolama kada se parnica odlaže.

U članu 52. se kaže da sekretarijat zdravstvenih inspektora ima pravo ulaska u skladišta, prodavnice ovlašćene za trgovinu narkoticima i psihotropnim supstancama, apoteke, bolnice, klinike, ambulante, farmaceutske kompanije i fabrike, hemijske i

¹²⁰ - Videti / D. Abdul Rahman Abu Tota – Osnove penologije – prethodno pomenuta referenca, strana 103

industrijske laboratorije, kao i priznate naučne institute da potvrde sprovođenje odredbi ovog zakona. Inspektori imaju pravo pristupa knjigama i papirima vezanim za narkotike i psihotropne supstance, kao i zaplene istih u svojstvu pravosudnih službenika za prekršaje i druga krivična dela počinjena od strane ovakvih prodavnica i dr. subjekata, ali i da kontrolišu i prate implementaciju odredbi zakona u interesu državnih organa i institucija.

Libijski krivični zakonik predviđa i slučajeve ponavljanja, odnosno vraćanju krivičnim delima. Gore navedene mere se primenjuju i na ovakve prekršaje, jer u ovom slučaju ove mere važe za krivična dela koja po prirodi nisu predviđena samim zakonom, ali se zahteva da uslovi budu identični kao i tekst zakona.¹²¹

Egipatski zakon o drogama u članu 42. propisuje da se bez ugrožavanja prava drugih, nadgledanje i upravljanje konfiskacijom svih narkotičkih biljaka navedenih zakonu, kao i prihoda od krivičnog dela, alata i pribora, kao i sredstava transporta korišćenih prilikom činjenja krivičnog dela, a potom i konfiskovanje zemljišta zasađenog pomenutim biljkama ako je zemljište vlasništvo počinioaca ili ako delo nije registrovano nego se presuda zasniva samo na aktu posedovanja, obavlja od strane javne administracije za borbu protiv narkotika Ministarstva unutrašnjih poslova. Ovo se uglavnom dešava u situacijama kada ministar unutrašnjih poslova odluči da se aktivnosti njegovih odeljenja usmere ka praćenju graničara, a na osnovu odluke ministra za vojna pitanja kada se alati i sredstva transporta oduzmu po nalogu suda, a zahvaljujući informacijama dobijenim od ovih snaga.¹²²

Egipatski zakon u članu 50. nalaže inspekciju od strane farmaceutskih inspektora koji su ovlašćeni za ulazak u prodavnice, magacine subjekata ovlašćenih za trgovinu narkoticima, apoteke, bolnice, klinike, ambulante, fabrike preparata, hemijske i industrijske laboratorije i priznate naučne institute sa namerom provere sprovođenja odredbi zakona, uz pristup knjigama i papirima o supstancama u svojstvu pravosudnih

¹²¹ - Slučaj povrata kada je u pitanju krivično delo se sa stanovišta kriminologije ne dešava u dva slučaja: 1) osoba koja je osuđena za krivično delo i potom počinila drugo delo nezavisno od dokaza za prethodni prekršaj; 2) osoba koja je već osuđena za krivično delo, ali su nakon toga počinjene određene kriminalne radnje koje su povezane sa njegovom kriminalnom aktivnošću. Sa stanovišta penologije nema velikih razlika, stoga što se ne zahteva izvršenje presude za prethodno krivično delo. Postoji nekoliko drugih definicija kada je u pitanju termin povrata, ali bi zahtevalo dužu raspravu.

¹²² - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg/>- Ministarstvo pravde Egipta – Egipatski Zakon o pojnim drogama br. 182 iz 1960. I njegove izmene i dopune - član (42).

službenika.¹²³ Takođe, inspektori zarad utvrđivanja da li je došlo do pojave krivičnog dela, nadgledaju sprovođenje odredbi zakona i u vladinim odeljenjima i agencijama i ne postoji mogućnost inspekcije od strane drugih pravosudnih službenika osim u prisustvu jednog od gore pomenutih inspektora.

Jordanski zakon o drogama u članu 15. propisuje konfiskaciju. Konfiskovaće se narkotičke supstance, psihotropne supstance, kao i biljke od kojih se ove supstance proizvode, njihovo seme, ali i alati, pribor, oprema i mašine, kao i transportna sredstva, korišćena prilikom izvršenja krivičnog dela i bez predrasuda kada su u pitanju istinska prava trećih lica. Javni tužilac je zadužen da istraži stvarne izvore sredstava koji pripadaju počiniocima krivičnih dela, a što je propisano ovim zakonom, da bi se utvrdilo da li su izvori ovih sredstava doveli do zabranjenih radnji, gde je sud može da odluči da otkáže plenidbu - konfiskaciju.

Član 16. jordanskog zakona o opojnim drogama predviđa uništavanje ovih supstanci. Narkotičke, psihotropne supstance, biljke i seme od kojih se iste proizvode, a koje su od osuđenog konfiskovane preko komisije formirane ukazom ministra pravde, a na osnovu obrazloženja od strane tužioca i prvostepenog suda na osnovu uvida u ova pitanja i na osnovu zahteva javnog tužioca, može da se donese odluka o uništenju ovih supstanci, uz zadržavanje uzorka koji je pogodan za donošenje odluke o slučaju. Javno pravobranilaštvo je ovlašćeno za izručenje materijala koji će biti uništen delimično ili u potpunosti u ruke bilo kog vladinog tela, a za potrebe korišćenja u naučne, industrijske ili medicinske svrhe. Na osnovu odluke ministra, laboratorije vrše provere narkotičkih i psihotropnih supstanci, čime se dokazuje da su ove supstance ili nevažeće ili sa isteklim rokom trajanja, a ova odluka sadrži i procedure koje je potrebno ispoštovati u procesu uništenja supstanci i ovlašćeni organ zadužen za sprovođenje ove odluke.¹²⁴

Jordanski zakon o drogama u članu 26. propisuje da je ministar ovlašćen da delegira farmaceute zadužene da izvrše pregled svih mesta ovlašćenih za trgovinu ili poslovanje sa narkotičkim i psihotropnim supstancama, da ih klasifikuju, uđu u posed ili

¹²³ - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg/>- Ministarstvo pravde Egipta – Egipatski Zakon o opojnim drogama br. 182 iz 1960. I njegove izmene i dopune - član (55).

¹²⁴ - Videti / Internet – link - <http://vvv.farrajlavier.com/>- Ministarstvo pravde Jordana –Zakon o opojnim drogama broj 11 iz 1988. godine i njegove izmene i dopune - član ((15 -16).

koriste za bilo koje svrhe sa namerom verifikacije istih. Ove osobe su zadužene sprovođenje odredbi zakona, te je stoga farmaceut kao punomoćnik sudske policije zadužen i za sprovođenje zakona o apotekama, kao i za vršenje ovlašćenja iz ovog zakona u tom smislu.¹²⁵

Libanski zakon o drogama propisuje proterivanje stranaca i oduzimanje prava za vršenje prakse odgovornim profesijama, konfiskaciju i privremeno oduzimanje dozvole.

1. Član 152. kaže da ako sud osudi stranca za krivična dela vezana za droge, novac i prihode, da se mora vršiti kontrola trajno proteranih sa libanske teritorije u slučajevima kod ponovljenih prestupa i prekršaja.
2. Deportacija varira u rasponu od jedne do pet godina u slučaju prekršaja. Lice koje je osuđeno na deportaciju se dovodi na granicu nakon isteka zatvorske kazne.
3. Član 153. određuje da je kao dodatak kaznama propisanih zakonom, moguće osuđenog uskratiti za mogućnost obavljanja prakse i to u periodu koji je jednak dužini kazne, a u skladu sa odlukom o slobodi konkurencije.
4. Član 155. u svim slučajevima, sud donosi odluku o konfiskaciji zabranjenih biljaka i materijala radi zaplene i uništenja, a koje su dostavljene ovlašćenim nosiocima licenci za upotrebu na legitiman, zakonski način.
5. Član 176. koji propisuje suspenziju licenci i privremeno ukidanje: odredbe člana 39., stava 2. ovog zakona se odnose na ukidanje licence korisniku koji je jedan od počinitelja krivičnog dela, a kojem se pored privremenog ukidanja licence, zatvaraju i prostorije u kojima obavlja svoju delatnost do momenta donošenja presude.¹²⁶

Libanski zakon o drogama propisuje u članu 121. koji se odnosi na inspekciju da se sva lica, privatna preduzeća i vladine institucije, medicinske i naučne ustanove, čije se aktivnosti ili operacije bilo koje vrste odnose na biljke, supstance i preparate ili droge obuhvaćene ovim zakonom, stave pod nadzor i kontrolu ministarstva za javno zdravlje,

¹²⁵__

- Videti / Internet – link - <http://vvv.farrajlavier.com>- Ministarstvo pravde Jordana –Zakon o opojnim drogama broj 11 iz 1988. godine i njegove izmene i dopune - član (26).

¹²⁶- Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb> – Ministarstvo pravde Libana–Zakon o drogama br.673 iz 1998.godine, sa izmenama i dopunama - Član (152 , 155 , 176).

prezicnije farmaceutskih inspektora, a radi sprovođenja redovnih inspekcija objekata, radnji, stanja zaliha bar jednom godišnje. Ovo podrazumeva i hitne inspekcije kada je to potrebno, koje su takođe predmet iste kontrole i nadzora, kao na primer čuvanje i održavanje kutija za prvu pomoć u javnom transportu kojim se obavlja međunarodni saobraćaj.

Član 122. se odnosi na inspektore, farmaceutske službenike i službenike centralne uprave za borbu protiv narkotika za praćenje svih prekršaja. Oni imaju ovlašćenje za pristup svim mestima koja se odnose na operacije u prethodno iznetom članu, u skladu sa njihovim rasporedom i načinom uzimanja uzoraka. Farmaceutski inspektori nemaju pravo pristupa privatnim prostorijama, posebno onim koje se nalaze u vlasništvu osoba bez adekvatne licence. Operacije pomenute u prethodnom stavu se ne mogu sprovesti bez pisane saglasnosti ovih osoba ili na osnovu odluke nadležnog sudskog organa. U slučaju sumnje na regularnost poslovanja, predmet se predaje nadležnom javnom tužiocu.

Član 123. odnosi se na osobe i institucije, kao i privatna preduzeća koje su u obavezi da obezbede sva neophodna sredstva kako bi se farmaceutskim inspektorima i istražnim službama omogućilo da obave svoj zadatak, posebno pomažući njihove profesionalne sajtove i pružajući uvid u sva dokumenta koja se odnose na profesionalne aktivnosti.¹²⁷

Kada su u pitanju zakoni Republike Srbije, bitno je prevashodno pomenuti **Krivični zakonik Republike Srbije** koji u glavi VII, u članu 92. zakona je predviđeno da će se od počinioca oduzeti novac, predmeti od vrednosti i svaka druga imovinska korist koji su pribavljeni krivičnim delom, a ako oduzimanje nije moguće počinitelj se obavezuje da preda u zamenu drugu imovinsku korist koja odgovara vrednosti imovine pribavljene izvršenjem krivičnog dela ili proistekle iz krivičnog dela. Imovinska korist pribavljena krivičnim delom će se oduzeti i od pravnog ili fizičkog lica na koja je prenesena. U članovima zakonika broj 246. i 246a. koji se odnose na opojne droge je u svim slučajevima predviđeno oduzimanje opojnih droga i sredstava za proizvodnju i preradu.

¹²⁷- Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb> – Ministarstvo pravde Libana–Zakon o drogama br.673 iz 1998.godine, sa izmenama i dopunama - Član (121-122-123).

Sa druge strane Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama Republike Srbije u poglavlju XII, pod naslovom: “Nadzor u oblasti psihoaktivnih kontrolisanih supstanci” u članu 96. zakona određuje obavezu obavljanja nadzora od strane inspektora, a na osnovu ovlašćenja od strane Ministarstva.

Član 97. propisuje ovlašćenja inspektora koji tako ima mogućnost da:

- i. pregleda opšte i pojedinačne akte, i svu ostalu dokumentaciju o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama,
- ii. pregleda poslovne prostorije, objekte, postrojenja, uređaje, opremu, vozila, stanje zaliha i sl.
- iii. uzme kopije dokumenata i uzorke supstanci zarad daljeg ispitivanja,
- iv. naredi da se preduzmu druge mere i radnje u skladu sa zakonom.

Član 98. zakona propisuje da inspektor prilikom vršenja poslova nadzora iz člana 96. ima pravo i dužnost da:

- naredi usklađivanje poslovanja, odnosno otkloni nedostatke u pogledu uslova propisanih ovim zakonom,
- zabrani obavljanje proizvodnje, prometa psihoaktivnih kontrolisanih supstanci,
- naredi stavljanje van prometa, odnosno oduzimanje psihoaktivne kontrolisane supstance.

Poglavlje XIII, član 104. propisuje postupak sa oduzetim psihoaktivnim kontrolisanim supstancama koje se uništavaju u skladu sa zakonom, ako ne mogu da se upotrebe kao sirovina za proizvodnju ili u druge svrhe. Ostale psihoaktivne kontrolisane supstance koje mogu da se upotrebe kao sirovina za proizvodnju ili u druge svrhe mogu da se prodaju ili ustupe bez naknade pravnom licu koje ispunjava uslove za proizvodnju, odnosno promet psihoaktivne kontrolisane supstance. Sredstva ostvarena prodajom predstavljaju prihod budžeta Republike Srbije i upotrebljavaju se u borbi protiv zloupotrebe droga.

Evropski zakoni takođe u svojim odredbama predviđaju gore navedene mere, pa tako **nemački krivični zakonik** u poglavlju VII, odeljak 73. propisuje da u slučaju počinjenog protivpravnog dela iz kog su glavni ili sporedni učesnik stekli određenu korist, sud može da naloži oduzimanje stečenog. Takođe, u odeljku 73a. je predviđeno da sud može naložiti oduzimanje novčanih sredstava u vrednosti onoga što je stečeno

protivpravnim, krivičnim delom, a u slučaju kada je to nemoguće izvršiti zbog prirode objekta ili iz nekog drugog opravdanog razloga. Odeljak 74. definiše uslove za lišavanje sredstava i objekata koji su stečeni ili su korišteni prilikom izvršenja krivičnog dela.

Mađarski krivični zakonik u članu 72. predviđa konfiskovanje predmeta ili objekta koji je korišten ili je postojala namera za njegovo korišćenje kao instrumenta za pokušaj izvršenja kriminalnog čina. Član 74. propisuje konfiskovanje imovine u vidu bilo koje finansijske koristi ili dobiti proistekle iz kriminalnih aktivnosti, a posebno onih sredstava koje su u vezi sa nezakonitom trgovinom opojnim drogama. Konfiskovanje imovine se članom 75. može zameniti za tačno određeni iznos novčanih sredstava u slučaju da nemogućnosti konfiskovanja imovine iz bilo kog razloga. **Francuski i španski krivični zakonik** takođe propisuju u svojim odredbama konfiskovanje i uništenje supstanci, sredstava, instrumenata i izvora koji su korišćeni prilikom izvršenja krivičnog dela ili su stečeni protivpravnim nezakonitim radnjama.

Poređenjem prethodno iznetih tekstova zakona koji se odnose na mere predostrožnosti, možemo da zaključimo sledeće:

- a. svi gore navedeni zakoni predviđaju meru konfiskacije kao meru predostrožnosti,
- b. svi zakoni predviđaju iznenadne inspekcije ili ovlašćenje za oduzimanje licenci povezanih sa narkotičkim ili psihotropnim supstancama,
- c. libijski zakon prepoznaje termin zamrzavanja ili rezervisanja, ostavljajući mogućnost javnom tužiocu u slučajevima bilo kakve zloupotrebe narkotika, da donese meru oduzimanja sredstava u skladu sa tekstom zakona u članu 42. i ova mogućnost je u skladu sa odredbama konvencije Ujedinjenih nacija protiv ilegalne trgovine opojnim drogama i psihotropnim supstancama iz 1988. godine, koja u članu 1., stav 1. za termin zamrzavanja ili rezervacije objašnjava da je u pitanju privremena mera zabrane na rezervisanje, transfer, raspolaganje ili menjanje sredstava, a na osnovu naloga suda ili drugog nadležnog organa.¹²⁸
- d. jordanski zakon najbolje predstavlja termin uništenja narkotika namenjenih ovoj svrsi i to u stvarnosti pre finalnog objavljivanja zahteva u presudi za zadržavanje uzoraka ovih materijala, do konačnog donošenja presude; državni tužilac

¹²⁸ - Videti / Jedinstvena konvencija Ujedinjenih nacija o borbi protiv ilegalne trgovine opojnim drogama i psihotropnim supstancama iz 1988. godine, strana 16

odobrava isporuku zaplenjenog materijala onim javnim subjektima koji mogu da imaju koristi od projekta,

- e. libanski zakon u tekstu zakona detaljnije navodi mere predostrožnosti koje treba preduzeti, kao na primer predviđeno proterivanje stranaca u slučaju ponavljanja na period od jedne do 5 godina u zavisnosti od težine prekršaja; sud ima pravo zabrane obavljanja delatnosti na period jednak dužini kazne, a tekst zakona predviđa i mogućnost stopiranja licence ili zatvaranja radnji do dobijanja konačne presude o slučaju.
- f. kao što je napomenuto **Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama** u članu 104. je propisan postupak sa oduzetim psihoaktivnim kontrolisanim supstancama. Kontrolu uništavanja oduzetih supstanci vrši posebna Komisija koju obrazuje Vlada, a što je predviđeno članom 105. zakona.
- g. **Kada su u pitanju evropski zakoni, nemački zakon o narkoticima** u odeljku 16. propisuje obavezu uništavanja opojnih droga, od strane vlasnika, u prisustvu svedoka i uz pisani izveštaj koji se mora čuvati minimum tri godine. Federalni institut za droge i medicinska sredstva mogu naložiti vlasniku slanje opojnih droga predviđenih za uništenje nadležnoj ustanovi, o njegovom trošku. **Španski krivični zakonik** u članu 374. propisuje uništenje lekova, narkotika i psihotropnih supstanci od strane nadležnog organa kome je povereno njihovo čuvanje, a nakon što su obavljene potrebne analize i sačuvane dovoljne količine uzoraka za potrebe sudskog procesa. Nakon završetka procesa, uništavaju se i uzorci. Takođe, kako bi se garantovala efikasnost procesa konfiskovanja, izvori, sredstva i instrumenti se unapred mogu zapleniti i smestiti na čuvanje od strane sudskog organa od momenta prvog ispitivanja.

Za zakone koji su razmatrani i u situacijama kada u tekstu zakona o opojnim drogama nije predviđeno, opšta pravila u krivičnim zakonima predstavljaju mere primenjive za ovakvu vrstu krivičnih dela, a imajući u vidu odredbe koje se u tekstu krivičnog zakona odnose na narkotike i ostale psihotropne supstance. Kao rezultat, svi zakoni propisuju konfiskaciju kao preventivnu meru imajući u vidu ovakvu vrstu krivičnih dela ili druga.

Definicija eksproprijacije predstavlja oduzimanje specifične stvari ili novca namenjenih transferu, a koji se nalaze u vlasništvu osuđenog lica ili dela države. Konfiskacija može da bude privatna ili javna, kao u situacijama kada novac osuđenog predstavlja vlasništvo u potpunosti ili delu javnog udela. Oduzimanje može da bude i diskretno, na primer oduzimanje predmeta dobijenih kroz kriminalne aktivnosti ili predmete korišćene u izvršenju krivičnih dela; konfiskacija može da bude obavezna ukoliko su u pitanju ilegalne stvari poput zabranjenog oružja, eksploziva i droga.¹²⁹

Zakonodavne politike razlikuju pojam konfiskacije; dok jedni zakoni konfiskaciju smatraju originalnom kaznom, kao na primer francuski krivični zakon u članu 131., drugi zakoni konfiskaciju posmatraju kao dopunsku kaznu za određena krivična dela, dok ostali ovu meru posmatraju isključivo kao meru predostrožnosti (egipatski krivični zakon u članu 24/2/3) ili kao preventivnu meru poput italijanskog krivičnog zakona u članu 36.

Jordanski zakon predviđa konfiskaciju kao originalnu kaznu u članu 11/1 u pojedinim slučajevima, kao što je to u zakonu o vatrenom oružju i municiji sa izmenama i dopunama broj 34 iz 1952. godine, kao posledičnu ili dopunsku kaznu u ostalim slučajevima ili kao obaveznu kaznu u slučajevima navedenim u članu 15/1. zakona o opojnim drogama i psihotropnim supstancama iz 1988. godine. U stavu 2. istog člana se predviđa i mogućnost diskretne kazne, a takođe i kao mera predostrožnosti što je navedeno u članovima 30-31 krivičnog zakona.¹³⁰

Što se tiče prekršaja koji se odnosi na odsustvo vođenja knjiga ili registracije, konfiskacija predstavlja preventivnu meru u tekstovima zakona o opojnim drogama koji se razmatraju i nema sumnje da će primena ove mere kod ovakvog tipa krivičnih dela omogućiti izbegavanje ozbiljnih kriminalnih implikacija na javno mišljenje koje zakonodavac želi da zaštiti, ali i jedan tip saosećajnosti za počinioca kroz obeshrabrivanje od budućih zločina.

¹²⁹ - Videti / D. Hisham Shehata Imam – Lekcije iz penologije – Pravni fakultet u Kairu, Univerzitet u Kairu – izdanje 49.50

¹³⁰ - Videti / D. Hisham Shehata Imam – Lekcije iz penologije – Pravni fakultet u Kairu, Univerzitet u Kairu – izdanje 49.50

Naglašavanje termina konfiskacije od strane zakonodavca, a u vezi sa krivičnim delima koji se odnose na opojne droge, predstavlja pokušaj proširenja teksta zakona na prihode stečene kriminalnom i pokretnosti koje su pomogle ili asistirale prilikom izvršenja zločina, ali tekst egipatskog zakona o konfiskaciji zemljišta zasađenog biljkama, ili narkotika koji pripadaju počiniocu deklariše kao ozbiljno krivično delo.

Najverovatnije da posebne kaznene odredbe razjašnjavaju bez svake sumnje da predmet konfiskacije – oduzimanja sredstava transporta koje je trebalo da bude instrument za činjenje krivičnog dela, ne spada u obavezne oduzete predmete samo ako se dokaže direktna veza sa krivičnim delom. Isto važi i za različite kaznene odredbe za demonstraciju ovih tipova mera ili kazni.

1. Prvo tumačenje

Nakon što tumačenjem dokaza koji su ustanovljeni bude doneta presuda, rezultat odredbi u članovima 1/1, 2, 37, 38 zakona - uredbе broj 182. iz 1960. godine sa izmenama i dopunama zakona broj 4 iz 1966. godine, stavka 103 iz tabele 1 priloga za posedovanje droge, slučajni promet, zloupotrebu ili ličnu upotrebu, jeste konfiskovanje zaplenjene droge u skladu sa članom 42. zakona i po njihovom tumačenju na primer bez oduzimanja zaplenjenog vozila zato što sud ili ne smatra vozilo predmetom oduzimanja iz razloga što nije ustanovljeno sa sigurnošću da je optuženi koristio vozilo u trenutku posedovanja narkotika. Takođe predmeti stanovanja, odeća i slično nisu predmet oduzimanja osim u slučaju skrivanja psihodelične droge, za šta je po članu 30. krivičnog postupka predviđena mera konfiskacije – stvari koje su od značaja za krivično delo ili koje su pod pretnjom počinioca se stavljaju pod nadzor državnih organa do donošenja konačne presude.

Kao dodatna opcija se pojavljuju dodatne kazne za zločine i prekršaje gde se kao obavezna mera predviđa konfiskacija, osim ukoliko nije drugačije predviđeno zakonom.

Javni ukaz vezan za situaciju u kojoj je preventivna mera neizbežna, kao i tekst zakona broj 182 iz 1960. godine u članu 24. vezano za kontrolu narkotika, regulisanje njihove upotrebe i trgovinu i upravljanje svim slučajevima konfiskacije narkotičkih

biljaka pomenutih u tabeli 5, kao i zaplenjene opreme i sredstava transporta koji su korišteni prilikom izvršenja krivičnog dela, pokazuju da pribor, oprema i prevozna sredstva korištena za izvršenje krivičnog dela od strane počinioca povećavaju mogućnosti za sprovođenje zločina ili izbegavanje prepreka koji sprečavaju izvršenje zločina. U slučaju sudske odluke kojom sud donosi presudu da konfiskacija opreme i prevoznih sredstava nije potrebna pošto isti nisu bili angažovani prilikom izvršenja krivičnog dela, a u slučaju propusta u dostavljanju ispravnog pravnog zahteva, žalba je neosnovana i odbacuje se u predmetu.¹³¹

2. Drugo tumačenje

Tekst zakona broj 182. iz 1960. godine u članu 42. predviđa konfiskaciju sredstava transporta za zaplenjenu drogu u svim okolnostima, ali se isti mora tumačiti u svetlu pravila postavljenih u članu 30 krivičnog zakonika koji štiti prava nevinih trećih lica. Zakon zahteva da se stopira promet stvarima u vlasništvu počinioca, a u slučaju kada ove stvari pripadaju licima koja nisu bila saučesnici u izvršenju krivičnog dela, ne postoji pravna osnovanost za konfiskaciju.¹³²

Kao primer može da se navede osoba koja je više puta bila počinitelj krivičnog dela, a svako uplitanje bilo koje druge osobe dobre volje koja nema nikakve veze sa krivičnim delom, predstavlja nedostatak koji bi mogao u potpunosti da onesposobi kasacioni sud da kontroliše pravilnu primenu zakona, do realnosti slučaja kako bi postala priznata u presudi i zahteva poništenje ovog uplitanja drugih lica.

Mere predostrožnosti koje su propisane zakonima koji se trenutno razmatraju se mogu predstaviti na sledeći način:

1. konfiskacija,
2. uništenje,

¹³¹ - Mustafa Kamel Shahabuddin - Enciklopedija droge među fikha i sudstva - Egipatski Znanje House -- 2011 - Stranica 88 od 100.

¹³² - Mustafa Kamel Shahabuddin - Enciklopedija droge među fikha i sudstva - Egipatski Znanje House -- 2011 - Stranica 88 od 100.

3. inspekcija (redovna i iznenadna),
4. proterivanje stranaca,
5. zamrzavanje ili blokiranje sredstava,
6. zabrana obavljanja prakse (poslovnih delatnosti),
7. privremena suspenzija licence,
8. mogućnost zatvaranja objekta do momenta donošenja konačne presude.

Poznato je da politika kažnjavanja krivičnih dela razlikuje i određene izuzetke od kazne. Od krivičnog zakonodavstva se očekuje da osnovna pravila iz krivičnog prava šalje na razmatranje javnosti, a kako je osnovna svrha kazne promena ponašanja optuženog, sudijama je omogućeno da donesu presudu koja podrazumeva oslobađanje od kazne u pojedinim slučajevima.¹³³

3.2.8.1 Pojam suspendovane kazne

Pod suspenzijom kazne se podrazumeva sistem u kojem je sudija izrekao presudu i odredio kaznu počiniocu, a zatim odredio odlaganje izvršenja kazne u određenom periodu. Ova odluka može da se donese ukoliko osuđeni pokaže ozbiljnost i dobro ponašanje u periodu pre samog donošenja presude. Ukoliko u suprotnom osuđenik izvrši krivično delo u ovom periodu, odlaganje izvršenja kazne se ukida.¹³⁴

Sa druge strane, u pojedinim specijalnim slučajevima kontrole kriminalnih aktivnosti zakonodavac je primoran da odstupi od opštih pravila i to je propisano u sledećim zakonima:

¹³³ - Videti / D. Abdul Rahman Mohammed Aputoth – Osnove penologije, ELGA 2001. godina, strana 360 i nadalje izdanja

¹³⁴ - Videti / Istraživanje - Hossam Mohammed Salah al-Din Muhammad Ali, Komparativna studija i istraživanje krivičnih zakonika – master rad, 2015. godina – strana 89

Egipatski zakon o drogama broj 182 iz 1960. godine u članu 46. vezano za kontrolu narkotika propisuje da se odlaganje ili stopiranje izvršenja kazne ne može odobriti ukoliko je osuđenik već osuđen za prekršaje predviđene ovim zakonom.¹³⁵

Libanski zakon o drogama propisuje u članovima 160-161 sledeće:

b. Član 160. kaže da odluka o odlaganju ili stopiranju izvršenja kazne ne može biti doneta za revidirane presude za prekršaje propisane ovim zakonom.

c. Član 161. predviđa da za krivična dela propisana ovim zakonom i u slučajevima kazni zatvora nije moguće doneti odluku o suspenziji izvršenja kazne zatvora u periodu od jedne godine, kao što nije moguće doneti odluku o uslovnoj kazni za prve dve trećine kazne, suspenziji dela kazne, mogućnosti služenja van zatvora, kao ni dozvole za uslovno, prevremeno ili otpuštanje iz zatvora bez ograničenja.

Zakonodavac je praktično ukinuo mogućnost da pravosuđe koristi svoje diskreciono pravo u ovakvim slučajevima.¹³⁶

U potpunosti je jasno da ozbiljni prekršaji u vezi sa opojnim drogama zahtevaju rezervu kada su u pitanju ovakve dozvole, koje u stvarnosti predstavljaju odstupanje od opštih pravila, a posebno ukoliko bi suspenzija izvršenja kazne predstavljala opasnost po opšte interese zajednice. U skladu sa ovim egipatski kasacioni sud je doneo presudu da obustavljanje izvršenja kazne može da bude samo u korist društvene rehabilitacije osuđenog i sprečavanju mogućnosti za povratak kriminalnim aktivnostima.

Svrha uslovne odnosno suspendovane kazne je oličena u društvenom interesu koji se ogleda u rehabilitaciji osuđenog, ponovnoj integraciji ovih osoba unutar društva kao korisnih članova zajednice, ali ova mogućnost ne važi za osobe koje su u prošlosti osuđene za počinjena krivična dela predviđena zakonom o opojnim drogama i psihotropnim supstancama.

Libanski i jordanski zakon o opojnim drogama nije posebno propisao ovakve slučajeve, te su u ovim situacijama primenjuju članovi 113. i 54. krivičnog zakona.¹³⁷

¹³⁵ - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg/>- Ministarstvo pravde Egipta – Egipatski Zakon o opojnim drogama br. 182 iz 1960. I njegove izmene i dopune - član (46).

¹³⁶-- Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb> – Ministarstvo pravde Libana–Zakon o drogama br.673 iz 1998.godine, sa izmenama i dopunama - Član (160 , 161).

¹³⁷ - Anzer- Libanski lekovi deluju br 673 od 1996 Jordanian lekovi deluju broj 11 iz 1988. Godine.

Krivični zakonik R. Srbije nije predvideo mogućnost stopiranja ili odlaganja izvršenja kazne, a kao jedina mogućnost se u članu 64. pominje uslovna osuda i izricanje kazne sudske opomene kao mera upozorenja.

Evropski zakoni uglavnom u svojim odredbama propisuju mogućnost stopiranja ili odlaganja izvršenja kazne, te tako **nemački zakon o narkoticima** propisuje u članu 31. i 31.a mogućnost ublažavanja ili uzdržavanja od kazne osim za prekršaje gde je predviđena kazna zatvora duža od tri godine. Takođe, sud uz saglasnost javnog tužioca može doneti odluku o uzdržavanju od krivičnog gonjenja ako se prekršaj počinioca smatra minornim, ili ukoliko je počinilac uhvaćen u posedu manje količine narkotika za sopstvenu upotrebu. Član 35. predviđa mogućnost odlaganja izvršenja kazne ukoliko presuda ne predviđa kaznu zatvora dužu od dve godine i u slučaju kada se može dokazati zavisnost od narkotika. **Krivični zakonici Mađarske, Francuske, Španije i Nemačke** takođe predviđaju ovu mogućnost, a skoro svi zakoni se slažu da se odlaganje izvršenja ili stopiranje kazne prekida u slučaju ponavljanja krivičnog dela, izvršenja dela u okviru kriminalnih organizacija, izvršenja krivičnog dela za vreme uslovne kazne, ili gde je kazna zatvora zamenjena novčanom ili kaznom društveno-korisnog rada.

3.2.8.2 Prekršaj prekoračenja razlike u težini

Krivična dela koja su u vezi sa drogama treba da se fokusiraju na narkotičke supstance, bez kojih se krivično delo ne može ni ustanoviti, a takođe i na kriminalno ponašanje počinioca u prošlosti. Pored činjenice da krivična dela koja su vezana za anestetičke droge predstavljaju kriminalni pravac, koji ga čini nezavisnim elementom za olakšavanje tipova napomena za više različitih vrsta i etiketa lekova, kao i potvrde količine leka iz razloga što postoje posebni slučajevi vezani za količinu leka da bi se dokazalo postojanje krivičnog dela.¹³⁸

¹³⁸ - Videti / Isa Yousif, zamenik tužioca – Istraživanje pod naslovom Prekršaji u vezi sa opojnim drogama podneti sa svrhom prebacivanja iz Liste II u Listu III, mentor Babacar Mohammed Abbas – 2011. godina, strana 19

Kada su u pitanju prekršaji u vezi sa narkoticima koji su počinjeni od strane ovlašćenih lica za kontakt sa narkoticima, zakonodavac propisuje određenu količinu narkotika koju je potrebno prekoračiti kako bi se prekoračenje moglo smatrati krivičnim delom. I pored oskudnih proporcija ustanovljenih u zakonima o opojnim drogama i psihotropnim supstancama, rizik koji ove supstance nose sa sobom zahteva kriminalizaciju i kažnjavanje najužeg kruga ljudi koji su bili uključeni u nezakonite radnje u vezi sa ovim supstancama, ali i pravne tekstove utvrđene u zakonima o opojnim drogama kroz poređenje sa opštim pravilima koja važe za krivična dela, kao što sledi:

3.2.9. Elementi krivičnog dela

Kao što je ranije rečeno, dostupnost elemenata krivičnog dela identifikovanih u pravnom tekstu gde ne postoji sudska praksa u ovoj oblasti, bazirana je na principu zakonitosti (*nullum crimen, nulla poena sine lege – nema zločina i nema kazne ako to nije propisano zakonom*) te stoga počev od ovog principa prvo navodimo tvrdnju koja se odnosi na posebne delove krivičnog dela (zaobilazeći razlike u težinama) i to:

- **I: opšti pretpostavljeni element**

Kao što je u prethodnom delu teksta već objašnjeno, pretpostavljeni element predstavlja element koji podrazumeva direktnu dostupnost zakona vremenu i aktivnostima prestupnika, a ove aktivnosti su neopisive kao krivično delo. Zakon u tom slučaju zahteva dostupnost pretpostavljenog elementa postojanju krivičnog dela ili za potrebe posebnog tipa (zločin ili prekršaj).¹³⁹

Za zakonodavca, priprema supstance koje utiču na mentalno stanje korisnika u ovakvim krivičnim delima je prva mera kojom se ocenjuje da li je počinitelj već prilikom činjenja krivičnog dela razlike u težinama koristio druge zabranjene supstance propisane ovim zakonom u formi koja se navodi u priložima sadržaja materijala, gde je takođe

¹³⁹ - Kamal bodljikavo prase - Generalštab zločina droge - Časopis za civilizovan dijalog - pravne studije i istraživanja - Ne 19-18-15-3-2013.

zakonom ustanovljeno da ovaj čin više ne predstavlja krivično delo na osnovu zakona o opojnim drogama i psihotropnim supstancama.¹⁴⁰

Ne postoji prostor za dodatno širenje komentara i objašnjenja ovog elementa, već samo podsetnik u svakom krivičnom delu koji se tiče narkotika i psihotropnih supstanci.

- II: pravni element

Poređenje zakona o opojnim drogama i posledica na mentalno stanje korisnika, sa kriminalnim obrascima ponašanja počilaca u ovim krivičnim delima je data na sledeći način:

a. **Libijski zakon o opojnim drogama broj 9/70 sa izmenama i dopunama** propisuje u drugom stavu člana 43. zakona broj 7 od 90 o opojnim drogama i psihotropnim supstancama sledeće: biće kažnjen novčanom kaznom koja ne prelazi iznos od 200 libijskog dinara – nadležni za posedovanje ili sticanje opojnih droga i psihotropnih supstanci ukoliko povećaju ili smanje količinu u tolikoj meri da se razlikuje od rezultata liste težina koje se tolerišu, ustanovljenih odlukom ministarstva zdravlja, a povećanje ili smanjenje ne sme da bude veći od sledećih proporcija:

1-10% u količini koja ne prelazi 1 gram,

2-5% u količinama koje se kreću od 1 do 25 grama, ali ne više od iznosa tolerancije do pola grama,

3.2% na količine preko 25 grama,

4-5% u tečnim i psihotropnim supstancama bilo koje količine.

Kazna se duplira u slučaju ponavljanja krivičnog dela navedenog u stavu 2 ovog člana.¹⁴¹

b. Egipatski zakon o opojnim drogama broj 182. iz 1960. godine propisuje u drugom stavu člana 43. da će se kazniti novčanom kaznom ne manjom od dve hiljade funti i ne većom od deset hiljada funti svaka osoba navedena u dva prethodna stava koja je

¹⁴⁰ - Mustafa Kamel Shahabuddin - Enciklopedija droge među fikha i sudstva - pravnog znanja House - 2011- 188 200.

¹⁴¹ - Murad Al Raoubi i Abdel Salam al-Mazougi – Ministarstvo pravde Libije - Zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama iz 1990. godine i njegove izmene i dopune – Publikacije Nacionalnog centra za pravne studije i ljudska prava - 2005 - Član (43).

uključena u posedovanje psihodeličnih narkotika u manjim ili većim količinama što proizilazi iz liste koja se odnosi na zahteve po pitanju težine ako ne prelazi razlike:

- 10% u količinama koje ne prelaze 1 gram,
- 5% u količinama između 1 i 25 grama, ali ne više od iznosa tolerancije do 0,5 grama,
- 2% u količinama većim od 25 grama,
- 5% u tečnim narkoticima bilo koje supstance.

U slučaju ponavljanja krivičnog dela utvrđenog u ovom članu, predviđena kazna podrazumeva kaznu zatvora i novčanu kaznu.¹⁴²

c. Jordanski zakon o drogama broj 11 iz 1988. godine propisuje u članu 20 da će počinitelj biti kažnjen novčanom kaznom ne manjom od 500 i ne većom od dve hiljade dinara – a ovo se odnosi na ovlašćene osobe za posedovanje narkotika ili psihotropnih supstanci, kao i za čuvanje većih količina narkotika što je rezultat mnoštva procesa koji se odnose na težinu supstanci, pod uslovom da razlika povećanja ili smanjenja supstanci nije veća od sledećih proporcija:

- 1-10% u količinama ne težim preko 1 grama,
- 2-5% u količinama preko 1 grama i ne većim od 25 grama, pod uslovom da nema više od dozvoljenih količina na 0,5 grama,
- 3.2% na količine preko 25 grama,
- 4-5% na opojne droge ili psihotropne supstance, tečnosti, bez obzira na količinu.

Ukoliko počinitelj ponovi neko od krivičnih dela ustanovljenih u prethodnom stavu ovog člana, kazniće se kaznom zatvora ne manjom od tri meseca i novčanom kaznom ne manjom od hiljadu dinara i ne većom od tri hiljade dinara.¹⁴³

d. Libanski zakon o drogama broj 376 iz 1989. godine u članu 139. propisuje da će počinitelj biti kažnjen istom kaznom kao i u prethodnom članu koja predviđa kaznu zatvora od jednog meseca do jedne godine i novčanu kaznu od dva miliona do pet miliona funti za prekršaje kao što su odsustvo dozvole za posedovanje opojnih droga ili psihotropnih supstanci, držanje većih količina od onih koje nastaju kao rezultat mnoštva operacija vezanih za proveru težine, premeštanje ovih supstanci, odsustvo u knjigama

¹⁴² - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg/>- Ministarstvo pravde Egipta – Egipatski Zakon o opojnim drogama br. 182 iz 1960. I njegove izmene i dopune - član (43).

¹⁴³ - Videti / Internet – link - <http://www.farrajlavier.com/>- Ministarstvo pravde Jordana –Zakon o opojnim drogama broj 11 iz 1988. godine i njegove izmene i dopune - član (20).

traženih podataka i propuštanje informisanja Ministarstva za javno zdravlje odmah nakon što se ustanove razlike koje prelaze sledeće proporcije:

- 1-10% za količine koje ne prelaze 1 gram,
- 2-5% za količine veće od 1 grama i do 25 grama, ali ne više od iznosa za toleranciju na 0,5 grama,
- 3.2% za količine veće od 25 grama,
- 4-5% za narkotičke ili psihotropne supstance, tečnosti bilo kojih količina.

Ukoliko sud ustanovi da je povećanje razlika urađeno sa namerom, počinitelac se u tom slučaju kažnjava sa najozbiljnijim relevantnim krivičnim delom.

Istom kaznom iz prethodnog člana, kazniće se svaka ovlašćena institucija koja prekorači dozvoljene količine prilikom nabavke ili proizvodnje, što je predviđeno u članovima 54. i 55. zakona.¹⁴⁴

e. **Srpski zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama** ne propisuje posebno gore navedene situacije kao što je to slučaj sa zakonima u usporedbi, ali se u članu 111. propisuje novčana kazna od petsto hiljada do milion i pet stotina hiljada dinara za prekršaj pravnog lica koje primenjuje psihoaktivne kontrolisane supstance suprotno odredbama člana 64. stav 2. i 6. ovog zakona koji određuju zdravstvenu zaštitu ljudi.

f. **Evropski zakoni** ne predviđaju posebno količine, te jedino prave razliku u smislu ozbiljnosti krivičnog dela i dužine trajanja sankcije ukoliko je protivpravni akt počinjen sa većom količinom zabranjenih supstanci.

Analizom prethodnih pravnih tekstova, videli smo da je libanski zakonodavac bio nepopustljiv i rigidan prilikom definisanja dodatnog nivoa kazni za počinjena ista dela, dok drugi zakoni ne razmatraju ovu opciju.

Pošto krivično delo povezano sa težinom i dvostrukim operacijama zahteva pozivanje na zakon o metrologiji (zakona koji uređuje mere i vage), a koji su pravno ograničeni na garancije ovlašćene osobe prilikom očitavanja težine, pozivanje na ove zakone je

¹⁴⁴ - Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb> – Ministarstvo pravde Libana–Zakon o drogama br.673 iz 1998.godine, sa izmenama i dopunama -Član (139).

potrebno makar i na kratko, dok se nije pronašao način kako da se ova dva zakona povežu:

1. tekst zakona o uspostavljanju opštinske straže iz dekreta opšteg narodnog odbora broj 149 od 9.8.05, r6002 tekst u članu 10. sa naslovom „težine i merenja“.
2. Egipatski zakon broj 1 iz 1994. godine koji se odnosi na težine, mere i vage.
3. Tekst Jordanskog krivičnog zakona broj 16 iz 1960. godine sa izmenama i dopunama za 2010. godinu u poglavlju pod naslovom „Transakcione prevare“.
4. Libanski zakon o zaštiti potrošača broj 659 u članovima 113, 115, 116 po pitanju pravnih stvari koje su u vezi sa kontrolama i operacijama.
5. Zakon o metrologiji Republike Srbije od 04.03.2016. godine, a kojim se zakonski uređuje kontrola merila, uslovi za njihovo stavljanje na tržište i sl.

Svi ovi zakoni i u svom glavnom tekstu upućuju na težinu i operacije merenja u smislu organizacije, izveštaja o povezanim krivičnim delima i obezbeđivanjem kazni koje su primenjive na ponašanje počinioca. Zakonodavno krivična regulativa se međusobno podržava iz razloga što su krivična dela koja su počinjena, predviđena u drugim zakonima.

- III: pravni element

Treba biti oprezan kada je u pitanju promet narkotičkim i psihotropnim supstancama prilikom identifikovanja osoba koje su ovlašćene da izdaju dozvole za promet. U ovo slučaju je potrebno biti isključiv, bilo koja osoba koja nema poverenje, bez obzira na primere iz prakse, ne može biti uključena u aktivnosti u vezi sa opojnim drogama, a član 7. egipatskog zakona o opojnim drogama broj 122. iz 1989. godine i libijskog zakona broj 7. iz 1990. godine sa izmenama i dopunama, te jordanski zakon o opojnim drogama broj 11. iz 1988. godine sa izmenama i dopunama i libanski zakon broj 673/1998 sa izmenama propisuju da su sva ova krivična dela bazirana isključivo na dozvolama.¹⁴⁵

¹⁴⁵ - Videti / Mujahidi Ibrahim – Mehanizmi međunarodnog prava i nacionalni okviri za prevenciju i tretman prekršaja u vezi sa opojnim drogama – Univerzitet saad dahlab Blida, 2011. godina – str. 95

Kao što je već navedeno, zakonodavac pretpostavlja da su ova krivična dela počinjena od strane ljudi koji poseduju dozvole zakonodavca za promet narkotika i psihotropnih supstanci. Kao rezultat, zakonodavac pretpostavlja da krivična dela nisu počinjena jedino od strane ove grupe ljudi (koji imaju dozvolu) te da krivično delo nije jedino od strane ovlašćene osobe, a koje podrazumeva delo posedovanja, ili nabavljanja narkotičkih i psihotropnih supstanci, a mudrost zakonodavstva prilikom kriminalizacije ovih radnji leži u činjenici da je ove osobe potrebno tretirati pažljivo prilikom ocenjivanja težine ovih supstanci.

- **IV: fizički element**

Podrazumeva proveru postojanja fizičkog elementa za ovakvo krivično delo, ukoliko je u pitanju osoba ovlašćena za posedovanje ili promet narkotičkih i psihotropnih supstanci, ili se sa druge strane umanjuje razlika koja se toleriše među navedenim težinama na osnovu odluke ministra zdravlja da nije ili jeste prekoračena na bilo koji način upućenost na pravne tekstove koji su već ranije pominjani.¹⁴⁶

Zakonodavac predlaže proporciju droge koja se toleriše, što je obrnuto povezano sa količinom supstance – više droge manji iznos za toleranciju i manji nivo droge, više prostora za toleranciju. Propust u ovom tekstu se odnosi na činjenicu da trgovina i promet opojnih droga zahteva operacije kupovine i prodaje utvrđene težine, a prirodno je da postoje razlike u ovim operacijama ukoliko su višestruke.

Ukoliko razlike u težini ne prelaze nivo određen na osnovu odluke ministra zdravlja, neće biti postignut objektivni element krivičnog dela, zbog činjenice da postoje ove razlike, koje su tako male da se normalno mogu dogoditi tokom procesa, te da samim tim ne bi trebale da budu predmet bilo kakvog kažnjavanja, imajući u vidu da razlike u težini rastu uvek kada je nivo anestezije i manje izmerene količine veći.

¹⁴⁶ - Videti / Mohammed Ramadan, pravedni – Objašnjenje opojnih droga i psihotropnih supstanci, libijski zakon – strana 185

Zakonodavac je podigao ili snizio stope varijacija gde je tolerancija u proporciji. Ako su u pitanju narkotičke ili psihotropne supstance, te ukoliko je ovakav tečni materijal, on može da čini do 5% od bilo kog iznosa ovih supstanci.¹⁴⁷

- **V: moralni element**

Čitanjem teksta člana 43. zakona broj 7. iz 1990. godine o opojnim drogama i psihotropnim supstancama se primećuje da ovaj član zakona ne upućuje na sliku mentalnog elementa krivičnog dela.

Ovo se zahteva jedino u slučajevima kada je potrebno dokazati da je počinitelj postupao sa jasnom namerom u procesu razlika u težinama, te da je kriv za jedno od sledećih krivičnih dela:

a) zločin rasporeda nivoa droge ili opijata za svrhu koja nije u okviru projekta, a što je propisano članom 35/1, stav 3 gde se kaže da je kažnjivo doživotnom kaznom zatvora ili na period ne manji od 10 godina i novčanom kaznom ne manjom od pet hiljada dinara i ne većom od dvadeset hiljada dinara.

b) u slučaju smanjenja izmerene količine, iznos koji je trebao biti dostavljen drugima bez zakonski propisanih proporcija, a uz znanje počinioca što je rezultiralo manjom količinom koja je trebala biti isporučena, u ovom slučaju počinitelj je učinio krivično delo - prekršaj posedovanja ili čuvanja bez dozvole od strane nadležnog organa i to je predviđeno u članu 38, zakona o opojnim drogama, a što je kažnjivo kaznom zatvora ne većom od 10 godina i novčanom kaznom ne manjom od 500 dinara, ali ne većom od tri hiljade dinara. Svaka osoba koja počinio delo opisano u prethodnom članu, a koje predstavlja nenamernu trgovinu, zloupotrebu ili držanje opojne droge za ličnu upotrebu, osim u slučajevima koji su obuhvaćeni zakonom, te je stoga razumevanje stvarnosti takvo da je u pitanju počinjeno krivično delo kao rezultat nehata, nesmotrenosti ili nedostatka znanja i smatraju se krivičnim delima počinjenim zbog greške.¹⁴⁸

¹⁴⁷ - Videti / Mustafa Magdy Hrh – Prekršaji u vezi sa opojnim drogama u svetlu islamskog prava (Fih) i sudska praksa – strana 279-280

¹⁴⁸ - Videti / D. Mohammed Ramadan Bara – Opšte odredbe krivičnih dela – Otvoreni univerzitet, 1990. godina – strana 290 i nadalje

3.2.10. Krivične sankcije – kazne

Kao što je ranije navedeno, krivična kazna ili sankcija se u savremenom vremenu javlja u dva oblika: **prvi oblik je sama kazna dok su drugi oblik mere predostrožnosti**, koje su istorijski najstarije, a u novim vremenima su dostigle moderna mišljenja o ideji koja meru posmatra kao borbu protiv počinioaca krivičnog dela i u određenim slučajevima.¹⁴⁹

3.2.10.1 Originalne kazne

1. **Član 43. libijskog zakona o opojnim drogama** propisuje kaznu ne veću od dve stotine dinara,

2. **Stav 2, člana 43. pomenutog zakona** kaže da novčana kazna ne može biti manja od dve hiljade funti i ne veća od deset hiljada funti,

3. **Član 20. zakona o opojnim drogama** propisuje kaznu ne manju od 500 dinara i ne veću od dve hiljade,

- **Član 139. libanskog zakona o drogama** propisuje kaznu zatvora od jednog meseca i novčanu kaznu od dva miliona do 5 miliona funti.

- **Član 108. srpskog zakona o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama** propisuje novčanu kaznu za privredni prestup pravnog lica u iznosu od milion do tri miliona dinara. Član 109. predviđa kaznu od osam stotina hiljada do dva miliona dnara. Takođe **Krivični zakonik R. Srbije u članu 246.** predviđa ili novčanu kaznu ili kaznu zatvora do tri godine.

- **Evropski zakoni** se razlikuju, a uglavnom predviđaju kazne zatvora (maksimalno pet godina u slučaju nemačkog), novčane kazne ili kombinaciju.

Poređenjem prethodnih pravnih tekstova, treba istaći da se svi tekstovi slažu oko novčane kazne, osim libanskog zakona koji propisuje i kaznu zatvora pored novčane kazne, kao što je navedeno u prethodnom delu. Kada su u pitanju zakoni R. Srbije, oni eksplicitno ne navode gore obrađena krivična dela, ali se u zakonu o psihoaktivnim

¹⁴⁹ - Videti / D. Ishak Ibrahim Mansour – Prikaz kriminologije i kažnjavanja – Kancelarija univerzitetskih izdanja, Alžir, drugo izdanje 1991. godina – strana 62

kontrolisanim supstancama za veliki opseg privrednih prestupa i prekršaja predviđa određeni nivo novčanih kazni. Osim ovoga, u Krivičnom zakoniku R. Srbije je predviđena ili kazna zatvora ili novčana kazna, iako samo delo nije eksplicitno navedeno. Kada su u pitanju originalne kazne, primenjuju se različiti tipovi i procedure, kao na primer telesna kazna, smrtna kazna ili odmazda. Tu je i kazna lišavanja slobode, kao što je kazna zatvora ili pritvora. I na kraju tu je i novčana kazna.

Menjanje samog iznosa kazne, dolazi i do promene kaznenog postupka. U slučajevima kada optuženi nije u mogućnosti da plati novčanu kaznu za koju je osuđen, zakon dozvoljava da se ova suma prikupi jednostavnim lišavanjem slobode optuženog i to na način koji je ekvivalentan iznosu novčane kazne u libijskom zakonu o krivičnom postupku (jedan dan za svakih pet dinara kazne). Postoje pravni detalji koji se odnose na primenu, a prisila se ne primenjuje kada je zamenjena ručnim ili industrijskim radom.¹⁵⁰

1. Posledične ili dodatne kazne

i. **Član 46. libijskog zakona broj 7. iz 1990. godine o opojnim drogama** propisuje da će sud objaviti konačnu presudu ili izvod iz presude donetu za jedan od prekršaja predviđenih ovim zakonom i to dva puta i tri novine određene unapred i na trošak optuženog.

Svaka dozvola koja je izdata u skladu sa odredbama ovog zakona se automatski poništava ukoliko je vlasnik optužen za kršenje ovih odredbi, propisa ili odluka donetih na temelju ovog zakona.¹⁵¹

ii. **Egipatski zakon o opojnim drogama broj 182. iz 1960. godine** sa izmenama, u članu 46. propisuje da nije dozvoljeno obustaviti izvršenje presude u slučaju kazne za prekršaj koja je već izrečena u jednom od krivičnih dela predviđenih ovim zakonom. U svim slučajevima, sud može naložiti objavljivanje izvoda finalne presude o trošku osuđenika u tri određena dnevna lista.

¹⁵⁰ - Videti / D. Mohammed Ramadan Barah – Osnovne odredbe kažnjavanja i mera predostrožnosti, drugi deo – 2010. godina, str. 9-47

¹⁵¹ - Murad Al Raoubi i Abdel Salam al-Mazougi- Libijski Ministarstvo pravde - droga i psihotropnih supstanci libijski Zakon br 7 iz 1990. godine , sa izmenama i dopunama- Publikacije Nacionalnog centra za pravne studije i ljudska prava - 2005 - Član (46).

Treba istaći specijalne kaznene odredbe o posledičnim kaznama koje donesi predsednik sudskog veća za kaznena dela, a za koje nijedan tekst zakona nije predviđen.¹⁵²

iii. **Jordanski zakon o drogama broj 11. iz 1988. godine** sa svojim izmenama i dopunama utvrđuje pravilo u vezi sa opojnim drogama, koje treba primeniti o zatvaranju svake licencirane radnje za trgovinu narkoticima i psihotropnim supstancama za medicinske ili naučne svrhe ili bilo koje druge licencirane ustanove do donošenja finalne presude ukoliko je bilo koji od krivičnih dela o opojnim drogama počinjen u njoj.¹⁵³

iv. **Libanski zakon o drogama broj 673. iz 1988. godine** u članu 116. i članu 39. propisuje da sud može naložiti objavljivanje izvoda finalne presude, a koja se kategorički odnosi na kaznu teškog rada ili kaznu zatvora za jedno od krivičnih dela propisanih ovim zakonom o trošku osuđenog u tri lokalna dnevna lista koja se posebno odrede.¹⁵⁴

Sud može naložiti takođe i prikaz izvoda presude pomenute u prethodnog stavu na mestima koja su unapred određena o trošku osuđenog.

Dozvola koja je izdata se poništava ukoliko je finalna presuda koja je izrečena usmerena ka vlasniku dozvole za jedan od prekršaja predviđenih ovim zakonom.

v. **Srpski Krivični zakonik** u članu 89. propisuje da se u slučaju krivičnih dela koja su prouzrokovala opasnost za život ili zdravlje ljudi, gde bi objavljivanje presude doprinelo da se otkloni ili umanju ta opasnost, sud može doneti odluku da se o trošku osuđenog objavi sudska presuda u celini ili u izvodu. Zakonom se može odrediti obavezno objavljivanje presude. U tom slučaju sud odlučuje putem kog sredstva javnog informisanja će se presuda objaviti i da li će biti objavljena u celini ili u izvodu.

¹⁵² - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg>- Egipatski Ministarstvo pravde - Egipatski lekovi deluju broj 182 iz 1960. godine , sa izmenama i dopunama - član (46).

¹⁵³ -Videti / Internet – link - <http://www.farrajlavier.com>- Jordanski Ministarstvo pravde - Jordan narkotika Zakon broj 11 od 1988. godine , sa izmenama i dopunama.

¹⁵⁴ - Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb>- Libanski Ministarstvo pravde - Libanski lekovi deluju broj 673 iz 1996. godine , sa izmenama i dopunama - član (39 ; 116).

vi. **Evropski zakoni** prilično ograničeno propisuju ove mere, i to samo **nemački** koji u odeljku 200. propisuje objavu osude u slučaju uvrede koja je naneta javno ili pisanim putem. Španski krivični zakonik propisuje takođe objavu presude za krivična dela povezana sa intelektualnom svojinom.

Kako bi se izbeglo ponavljanje prethodno već opisanih mera, u nastavku će kroz pregled uporednih zakona biti dat komentar samo o merama koje se primenjuju:

i. **Libijski zakon**

Član 42. propisuje konfiskaciju

Član 51. propisuje priloge

Član 52. nalaže inspekciju.¹⁵⁵

ii. **Egipatski zakon o opojnim drogama**

Član 42. propisuje konfiskaciju

Član 50. nalaže inspekciju.¹⁵⁶

iii. **Jordanski zakon**

Član 15. propisuje konfiskaciju

Član 16. uništenje i

Član 26. Inspekciju.¹⁵⁷

iv. **Libanski zakon o opojnim drogama**

Član 155. propisuje konfiskaciju

Član 152. određuje proterivanje stranca

Član 153. propisuje uskraćivanje obavljanja delatnosti

Libanski zakon o drogama je u članu 176, stav 1. predvideo privremenu suspenziju dozvole i zatvaranje radnje.¹⁵⁸

¹⁵⁵- Murad Al Raoubi i Abdel Salam al-Mazougi - Libijski Ministarstvo pravde - droga i psihotropnih supstanci libijski Zakon br 7 iz 1990. godine , sa izmenama i dopunama- Publikacije Nacionalnog centra za pravne studije i ljudska prava - 2005 - Član (42-51-52).

¹⁵⁶ - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg/>- Ministarstvo pravde Egipta – Egipatski Zakon o opojnim drogama br. 182 iz 1960. I njegove izmene i dopune - član (42-50)

¹⁵⁷ - Videti / Internet – link - <http://www.farrajlavier.com/>- Ministarstvo pravde Jordana –Zakon o opojnim drogama broj 11 iz 1988. godine i njegove izmene i dopune - član(15-16-26).

v. **Krivični zakonik Republike Srbije**

U članu 88. je predviđeno proterivanje stranca iz zemlje.

Član 87. propisuje oduzimanje i uništenje, kao i član 246. zakonika

Član 96. zakona o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama predviđa nadzor, odnosno inspekciju.

vi. **Evropski zakoni** u svojim odredbama propisuju gore navedene mere.

Kroz gore navedeno jasno je da svi prethodno pomenuti zakoni imaju usvojene mere konfiskacije i razlikuju se u ostalom, kao što su libijski, egipatski i jordanski zakon, kao i krivični zakon R. Srbije. Isto važi i za predviđenu inspekciju.

Zakoni propisuju i otežane okolnosti krivičnog dela na sledeći način:

2. Otežavajuće okolnosti za ovu vrstu kazne

Imajući u vidu ono što je već pomenuto u samom tekstu, otežavajuće okolnosti sa sobom povlače mnogo ozbiljniju kaznu, pre svega zbog težine krivičnog dela. Svi zakonom propisani izvori prava kod otežavajućih okolnosti jamče prava građana u skladu sa načelom zakonitosti *nullum crimen, nulla poena sine lege* (nije dozvoljeno kažnjavati za određeno krivično delo, ako ono u vreme izvršenja nije bilo predviđeno u zakonu kao krivično delo, niti se može za neko krivično delo izreći kazna koja u vreme njegovog izvršenja nije ni bila predviđena u zakonu. Zahvaljujući ovom načelu, ne postoji mogućnost drugih mera ili izveštaja o otežavajućim okolnostima osim onih propisanih eksplicitno zakonom.¹⁵⁹

Poređenje kroz zakone određenih otežavajućih okolnosti za krivično delo je opisano u nastavku:

¹⁵⁸ - Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb> – Ministarstvo pravde Libana–Zakon o drogama br.673 iz 1998.godine, sa izmenama i dopunama - član(152-153-155-176).

¹⁵⁹ - Videti / Mahmoud bin Mohammed Idriss Hakmi (doktorska disertacija), mentor Dr Mohammed Fathi – Otežavajuće okolnosti u saudijskom sistemu opojnih droga, Rijad 2009. godina – strana od 97-103

- i. **libijski zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama** propisuje u trećem stavu člana 43. da se kazna duplira u slučaju višestrukog ponavljanja prekršaja ustanovljenog u stavu 2. ovog člana.¹⁶⁰
- ii. **egipatski zakon o opojnim drogama** u stavu 3. člana 43. kaže da u slučaju višestrukog ponavljanja počinjenih prekršaja ustanovljenih u ovom članu, kazna treba da bude kazna zatvora, dvostruka kazna u odnosu na propisanu, i to bilo koja od predviđene ili obe.¹⁶¹
- iii. **jordanski zakon** navodi da u slučaju ponavljanja počinioca za bilo koji od dela, utvrđuje kazna zatvora ne manja od tri meseca i novčana kazna ne manja od hiljadu dinara i ne veća od tri hiljade dinara.¹⁶²
- iv. **libanski zakon** obezbeđuje u stavu c) člana 139. mogućnost povećanja kazne ako se dokaže da je u pitanju ponovljeno ili namerno krivično delo.¹⁶³
- v. **Krivični zakonik R. Srbije** u delu koji se odnosi na opšta pravila o odmeravanju kazne u okviru člana 54. propisuje da će sud počiniocu odrediti kaznu u granicama koje su propisane zakonom, a uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti).
U članu 55. je predviđena mogućnost ponavljanja odnosno povrat za počinioca koji nakon izdržane, oprostene, zastarele ili oslobođenja od kazne počine krivično delo, što se može uzeti kao otežavajuća okolnost prilikom odmeravanja kazne za novo delo protiv zakona.
- vi. **Evropski zakoni** takođe predviđaju mogućnost ponavljanja odnosno povrat za počinioca što se uzima kao otežavajuća okolnost prilikom odmeravanja kazne za novo protivpravno delo.

¹⁶⁰ - Murad Al Raoubi i Abdel Salam al-Mazougi – Ministarstvo pravde Libije - Zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama iz 1990. godine i njegove izmene i dopune – Publikacije Nacionalnog centra za pravne studije i ljudska prava - 2005 - Član (43).

¹⁶¹ - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg/>- Ministarstvo pravde Egipta – Egipatski Zakon o opojnim drogama br. 182 iz 1960. I njegove izmene i dopune - član (43).

¹⁶² - Videti / Internet – link - <http://vfv.farrajlavier.com/>- Ministarstvo pravde Jordana –Zakon o opojnim drogama broj 11 iz 1988. godine i njegove izmene i dopune .

¹⁶³ - Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb> – Ministarstvo pravde Libana–Zakon o drogama br.673 iz 1998.godine, sa izmenama i dopunama – član(139).

3.2.11. Povrat

Okolnosti povrata kao otežavajućih okolnosti se primenjuju u slučaju počinjenih krivičnih dela, a važno je razjasniti efekat otežavajućih okolnosti na samo krivično delo. Nema sumnje da će ovo uticati na visinu kazne, da li u smislu povećanja, menjanja u drugi tip kazne, dupliranja ili pretvaranja u kaznu koja se dodeljuje za mnogo ozbiljnije prekršaje.

Izmena visine i količine krivične sankcije se obavlja samo kroz zadržavanje istog tipa kazne u odnosu na prvobitno delo (krivična dela fizičkog povređivanja, ranjavanja, napada ili nasilja sa umišljajem), a što povlači kaznu zatvora od jednog meseca do godinu dana i novčanu kaznu, koja se zbog utvrđenih otežavajućih okolnosti može povećati na kaznu zatvora od tri godine i veću novčanu kaznu nego u prvobitnom slučaju. Ukoliko je kao što je gore rečeno u pitanju krivično delo sa umišljajem, a podrazumeva upotrebu oružja, visina kazne se povećava, ili se zamenjuje za mnogo ozbiljniju kaznu.

Zamena originalne kazne za kazneno delo kao rezultat utvrđivanja otežavajućih okolnosti u smislu donošenja novih kazni ili dodatnih iste vrste, na primer za zločin kao što je počinjeno ubistvo se sa kazne zatvora usled otežavajućih okolnosti menja u smrtnu kaznu ukoliko je povezano sa umišljajem i nadzorom ili ako je prethodilo ili je praćeno drugim krivičnim delom. Isto se odnosi i u slučaju pripreme kaznenog dela ili organizovanja bekstva počinitelaca i saučesnika, ubistvo mučenjem i zverstvima.

Zakonodavac je u ovom slučaju kao uticaj na jednu od okolnosti gore navedene zamenio smrtnu kaznu za kaznu doživotnog lišavanja slobode, dok je sačuvao i propisuje i dalje obe vrste kazni. Povećanje kazne na novu težu vrstu kazni je u suprotnosti sa vrstom sankcija za krivično delo kao što je krađa, pretnje nasiljem, nezakonito nošenje zvanične uniforme, ilegalan prelazak granice, falsifikovanje ključeva, obijanje sefova, razbojništvo i slično.

Dupliranje kazne koja je prvobitno predviđena za određeno krivično delo prilikom nastalih i utvrđenih otežavajućih okolnostim na primer kada počinitelj počinio krivično delo pod dejstvom alkohola ili opojne droge i pokuša da se oslobodi krivične i građanske odgovornosti bekstvom sa lica mesta, menjanjem mesta zločina ili na bilo koji drugi način.

Pooštrena originalna kaznena sankcija kada nastupe otežavajuće okolnosti u slučajevima kao što su ozbiljniji prekršaji poput mita upućenog članovima porote ili sudijama sud što u određenim slučajevima predstavlja kazneno delo koje se karakteriše kao zločin. Kazna oduzimanja slobode samo bez novčane kazne kada je krivično delo povezano sa otežavajućim okolnostima.¹⁶⁴

Krivični zakonici su slučaj povrata predvideli u zakonima o opojnim drogama:¹⁶⁵

Kada je u pitanju počinitelj koji je ponovo počinio krivično delo, zakoni o opojnim drogama su predvideli određena izuzeća od opštih pravila definisanih u krivičnim zakonima poput: otežavajuća okolnost kod povrata. Ne postoji poseban zahtev za primenu ove odredbe u slučaju počinitelja koji je ponovo počinio drugo kazneno delo u određenom vremenskom intervalu, ali ova otežavajuća okolnost se potvrđuje ukoliko je krivično delo počinjeno u bilo kom trenutku.

Navođenjem statusa u slučaju povrata kod počinjenih krivičnih dela u krivičnom zakonu, primenjuje se opšte pravilo. Specijalne odredbe u zakonima o opojnim drogama se primenjuju samo ako predstavljaju prvu implementaciju i to na sledeći način:

i. **Libijski krivični zakonik broj 48. iz 1956. godine u glavi II, član 96.** definiše povratnika kao osuđenog za krivično delo zločina i potom dokazana krivica za krivično delo zločina ili prekršaja;

¹⁶⁴ - Videti / Internet – link / <http://rachelcenter.ps/news.php?action=view&id=18043/>

¹⁶⁵ - Videti / Mahmoud bin Mohammed Idriss sudija – Otežavajuće okolnosti u Saudijskom sistemu za borbu protiv opojnih droga, Master rad – mentor D. Mohammed Fathi, 2009. godina – strana 139

- osuđenog na krivičnu kaznu zatvora u trajanju od jedne godine ili duže i potom dokazano da je počinio prekršaj pre isteka perioda od pet godina od dana kada je odslužio prethodnu kaznu;

- bivši osuđenik za zločin ili prekršaj kaznom zatvora ne manje od jedne godine ili novčanom kaznom i da je nakon toga dokazano da je počinio slično krivično delo kao i kod prvog zločina pre isteka pet godina od datuma presude.¹⁶⁶

ii. **Egipatski krivični zakonik broj 58. iz 1937. godine sa izmenama i dopunama zakonu broj 95. iz 2003. godine** u poglavlju VII, član 49. definiše termin povrata krivičnom delu kao osobu koja je:

- osuđena za krivično delo zločina i nakon toga dokazano da je kriva za drugi zločin ili prekršaj;

- osuđena na godinu dana zatvora ili više i nakon toga je dokazano da je ista osoba počinila prekršaj pre isteka perioda od pet godina od dana isteka kazne ili dana pada pojma;

- osuđena za kazneno delo zločina ili prekršaj sa kaznom zatvora ne manjom od jedne godine ili novčanom kaznom i potom dokazano da je počinjen prekršaj sličan prvom kaznenom delu pre isteka pet godina od datuma presude.

Kao otežavajuća okolnost se smatraju manji prekršaji kao što su krađa, nepoštenje koji su identični u slučaju ponovljenog dela. Ovde se ubrajaju i manji prekršaji poput klevete, vređanja i sl.¹⁶⁷

iii. **Jordanski krivični zakonik broj 16. iz 1960. godine sa izmenama i dopunama za 2010. godinu u poglavlju III, članu 101-102-103-104:**

Član 101 – Ko god je osuđen na odredbu krivične kazne podrazumeva da je delo počinjeno u periodu od 10 godina od presude ili zbog nakon neispunjavanja jednog od zakonskih razloga koji pravno zahtevaju kazne za zločin kao što je teški rad ili zatvor.

Član 102 – U slučaju pravosnažne presude za krivično delo i potom počinjenog krivičnog dela pre samog izvršenja kazne, za vreme iste, ili u roku od tri godine nakon

¹⁶⁶ - Murad Al Raoubi i Abdel Salam al-Mazougi- Libijski Ministarstvo pravde Zakona o libijskom Krivičnog zakonika broj 48 iz 1956. godine i njegove izmjene - Publikacije Nacionalnog centra za pravne studije i ljudska prava - 2005 - člana (96).

¹⁶⁷ - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg>- Egipatski Ministarstvo pravde -6- egipatskog Krivičnog zakona br 58 iz 1937. i njegovim izmenama - člana (49).

tog datuma ili zbog neispunjenja jednog od zakonskih uslova koji su slični kazni za prvi prekršaj.

Član 103 – imajući u vidu slične prekršaje sa svrhom suvišnosti što je predviđeno u prethodnom članu – namerni prekršaji propisani u glavi 1 ovog zakona; prekršaji protiv javnog reda i mira, kao prekršaji vređanja morala građana koji su sadržan u poglavlju VII ovog zakona; namerna dela kažnjavanja čoveka, poglavlje VIII; namerna dela pronevere sredstava, poglavlje XI ovog zakona.

Član 104 – prethodna presuda se neće smatrati bazom za ponavljanje ukoliko nije doneta od strane suda.¹⁶⁸

iv. Ne postoji povezanost **libanskog zakona o drogama** koji naglašava okolnosti povrata, te će stoga predmet poređenja biti oni zakoni o opojnim drogama gde se pod otežavajućim okolnostima naglašava slučaj baziran na povratu.¹⁶⁹

v. **Krivični zakonik R. Srbije** u članu 54. propisuje mogućnost određivanja otežavajućih i olakšavajućih okolnosti. U članu 55. KZ je predviđena mogućnost povrata, gde sud prilikom odmeravanja kazne počiniocu za krivično delo počinjeno posle izdržane, oprostene, zastarele kazne ili oslobođenja od kazne po proteku roka opozivanje uslovne osude ili posle izrečene sudske opomene, sve ove okolnosti može posmatrati kao otežavajuće. Pri tome se posebno ceni težina prethodno učinjenog dela, okolnosti pod kojima je učinjeno, proteklo vreme i sl.

vi. **Evropski zakoni** predviđaju u slučaju povrata otežavajuće okolnosti pod kojima će se posmatrati novo počinjeno krivično delo, gde se posebno izdvaja **francuski krivični zakonik** koji predviđa duple kazne kod fizičkih lica, a u slučaju povrata kada je prvobitno dosuđena presuda predstavljala zatvorsku kaznu.

Ne postoji mogućnost za preispitivanje odredbi, ko je povratnik a ko ne, a tekstovi krivičnih zakona su pokazali nekoliko slučajeva gde je počinitelj ponavljač.

¹⁶⁸ - Videti / Internet – link - <http://www.farrajlavier.com>- Jordanski Ministarstvo pravde - Krivični zakon broj 16 iz 1960. godine , sa izmenama i dopunama - član (101-102-103-104).

¹⁶⁹ - Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb>- Libanski Ministarstvo pravde - libanski krivični zakon br 340 1943 , sa izmenama i dopunama.

II: Važnost razlikovanja predmeta od ostalih sličnih slučajeva, kao što je primer „mnoštva“ (višestrukost) i to na sledeći način:

1. Razlikovanje između povrata i višestrukosti

Krivična dela koja su počinjena jednom ili više puta u nekoliko kaznenih dela se smatraju višestrukim krivičnim delima koja se ne razdvajaju međusobno prilikom donošenja finalne presude; višestruki prekršaji su konstantni, gde se prilikom dokazivanja zahteva ponavljanje svakog od njih od strane počinioca krivičnog dela, ali su najvažnije razlike između odredbi koje su ustanovljene kao:

Povrat može biti ostvaren jedino presudom za prethodni prekršaj, dok višestrukost ne zahteva postojanje ovakve odredbe. Zahteva se da se počiniocu sudi za sva krivična dela koja je počinio.

Povrat predstavlja uzrok za određivanje težih kazni, dok višestruki u sebi ne opravdavaju kaznu dok se svakim od njih upravlja na osnovu opšteg pravila za kazne bez pogoršanja.¹⁷⁰

Diskriminacija između povrata i višestrukosti se ne može videti osim u slučaju pojednostavljenih pogleda i ukupnih pravila višestrukosti gde praktičnu korisnost razlike između ovih odredbi koje se nalaze u kaznama koje se primenjuju od strane sudije, tako da lične okolnosti predstavljaju nerazdvojiv deo od kazne koja je zakonski propisana za ova dela, dok karakteristike višestrukosti uzrokuju aktivnost i ponašanje počinioca, a kazne variraju u zavisnosti od toga da li smo u procesu formalne ili stvarne višestrukosti.

2. Razlikovanje između povrata i ponavljanja

Zakon zahteva za uobičajene prekršaje kriminalizaciju i kažnjavanje, a u slučaju ponavljanja više od jednog puta, moguće je da je u pitanju lice koje vrši kriminalnu radnju, te je stoga potrebno napraviti razliku između navike koju počinitelj stekne

¹⁷⁰ - Videti / Internet Star Times Forum – link / <http://www.startimes.com/>

prilikom činjenja odvojenih krivičnih dela i povrata kao otežavajuće okolnosti u odmeravanju kazne.

Bez obzira na tendenciju većine krivičnih zakonodavstava da se kazna pooštri u slučaju utvrđenih okolnosti povrata, sa druge strane od protivnika ovakve tendencije stiže tvrdnja da povrat izvršenom krivičnom delu ne menja fizički prirodu kaznenog dela, te stoga pooštavanje kazne sadrži u sebi jednu vrstu praktične samostalne procene prvog krivičnog dela za koje je počiniocu već suđeno, što je opet u suprotnosti sa ustanovljenim principom o nemogućnosti suđenja za isto delo više od jednog puta.

Zagovornici pomenute tvrdnje naglašavaju da povratak počinioca krivičnom delu i kriminalu znači da društvo nije preuzelo prema njemu adekvatne metode lečenja i rehabilitacije, te stoga pooštavanje kazni predstavlja nošenje krivice za odgovornost neuspelog pokušaja društva da se počinioc popravi i reformiše. Ovo takođe pokazuje naučno istraživanje koje je utvrdilo postojanje veze između slučajeva povrata i to internih i eksternih faktora koji imaju snažan uticaj ka usmeravanju počinioca da ponovi svoje kriminalno ponašanje. Te se stoga moraju primeniti različite metode koje su mnogo prikladnije za ličnu krivicu, nakon što prva presuda nije uspela da ostvari svoje ciljeve.

Ovaj trend koji se suprotstavlja otežavajućim okolnostima nije dočekan blagonaklono od većine komentatora. Većina je naglasila da otežavajuće okolnosti prilikom kažnjavanja za novo krivično delo ne indukuje ponavljanje jednog čina, ali je naglasak na temelju te nove posebne karakteristike počinioca što je evidentno nakon povratka kriminalu. U pitanju je volja koja insistira na kršenju pravila, što podrazumeva ozbiljnost krivične podobnosti.¹⁷¹

Okolnosti povrata su ustanovljene kroz činjenično stanje kaznenim postupkom, što predstavlja potvrdu nadležnih tela, ukazujući na presude osuđene osobe.¹⁷²

¹⁷¹ - Videti / Internet – link / <https://www.facebook.com/Asylawfirm/posts/790636157689458?fref=nf/>

¹⁷² - Videti / Mahmoud Ben Mohamed Edris Hakmi – Kazne u slučaju otežavajućih okolnosti u Saudijskom sistemu za kontrolu opojnih droga, Master rad – mentor Dr Mohamed Fathi Eid, 2006. godina – str. 111.

Libanski zakon o opojnim drogama koji propisuje otežavajuće okolnosti nema ništa povezano sa okolnostima povrata. Ukoliko sud ustanovi da je počinitelj mogao namerno da izazove razliku u težini, onda se ova osoba tereti za mnogo ozbiljniji prekršaj, odnosno ovo delo se pretvara iz prekršaja u zločin. Primer je klauzula 2, stavka 10 član 126. libanskog zakona o opojnim drogama.

4. Krivična dela koja proizilaze iz druge vrste prekršaja u skladu sa odredbama zakona o opojnim drogama

Član 45. libijskog zakona broj 7. iz 1990. godine o narkoticima i psihotropnim supstancama, sa izmenama i dopunama, propisuje:

- Kažnjava se kaznom zatvora ne manjom od jednog meseca niti većom od tri meseca i novčanom kaznom ne manjom od dve stotine dinara i ne većom od pet stotina dinara ili bilo kojom od ovih kazni svaka osoba koja napravi prekršaj u skladu sa odredbama ovog zakona ili njegovim donetim izvršnim odlukama.¹⁷³

Član 45. egipatskog zakona broj 182 iz 1960. godine, sa izmenama i dopunama vezano za borbu protiv droga i regulisanje njihove upotrebe, propisuje sledeće:

- Kažnjivo je kaznom zatvora ne manjom od tri meseca i novčanom kaznom koja ne prelazi iznos od dve hiljade funti ili bilo kojom od ovih kazni svaka osoba koja napravi prekršaj u skladu sa odredbama ovog zakona ili njegovim izvršnim odlukama. Odluka o zatvaranju se donosi na osnovu prekršaja propisanih u članu 8.¹⁷⁴

¹⁷³ - Murad Al Raoubi i Abdel Salam al-Mazougi – Ministarstvo pravde Libije - Zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama iz 1990. godine i njegove izmene i dopune – Publikacije Nacionalnog centra za pravne studije i ljudska prava - 2005 - Član (45).

¹⁷⁴ - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg/> - Ministarstvo pravde Egipta – Egipatski Zakon o opojnim drogama br. 182 iz 1960. I njegove izmene i dopune - član (45).

Članovi 13-23 jordanskog zakona o opojnim drogama propisuju:

- a) Član 13. propisuje da je kažnjiva kaznom zatvora u periodu ne manjem od tri meseca i ne većem od jedne godine ili novčanom kaznom ne manjom od pet stotina dinara i ne većom od hiljadu dinara ili obema kaznama svaka osoba koja izdaje, nabavlja ili prepisuje bilo koje jedinjenje gore pomenutih supstanci koje nije dozvoljeno zakonom i odredbama koje su trenutno na snazi.¹⁷⁵
- b) Član 23. propisuje da je kažnjiva kaznom zatvora ne manjom od dve godine svaka osoba koja poseduje licencu za prenos narkotika i psihotropnih supstanci u tranzitu, a koja pri tom prenosu izvrši promenu krajnje destinacije ili sredstava transporta kojima se prenos izvršio bez prethodnog odobrenja za ovakve promene od strane nadležnih zvaničnih organa.¹⁷⁶

Libanski zakon o drogama propisuje u sledećim članovima:

- a) Član 134. kaže da je kažnjiva kaznom zatvora od dva meseca do dve godine i novčanom kaznom od tri miliona do šest miliona lira svaka osoba koja u zahtevu za dobijanje licence prikaže lažne podatke ili informacije, a koja za posledicu ima dobijanje licence, a gde bi posledica otkrivanja istine dovela do odbijanja zahteva za licencu, članovi 1/23 do člana 28 implicitno i članovi 46, 51 i 58.
- b) Član 135. propisuje da će biti kažnjena svaka osoba sa kaznom zatvora u trajanju od dva meseca do dve godine i novčanom kaznom od tri miliona do šest miliona funti i to:
 - 1) farmaceut odgovoran za tehničko upravljanje u preduzeću koji se ne pridržava mera propisanih zakonom ili licencom – član 19.
 - 2) farmaceut koji sprečava adekvatno upravljanje institucijom i koji nastavlja to da radi preko vlasnika institucije protiv koga je jedan od njegovih službenika izdao kaznu sprečavajući ga da radi i pri tome ga ne menjajući sa osobom ovlašćenom od strane nadležnog organa koji je izdao licencu – član 21.
 - 3) nosilac licence koji se odrekne iste u suprotnosti sa odredbama člana 34. ovog zakona.

¹⁷⁵ - Videti / Internet – link - <http://www.farrajlavier.com>- Ministarstvo pravde Jordana –Zakon o opojnim drogama broj 11 iz 1988. godine i njegove izmene i dopune - član(13-23).

¹⁷⁶ -- Videti / Internet – link - <http://www.farrajlavier.com>-Ministarstvo pravde Jordana –Zakon o opojnim drogama broj 11 iz 1988. godine i njegove izmene i dopune - član(13-23).

- 4) nosilac licence koji prekrši bilo koju od ovih kontrolnih mera ustanovljenih zakonom, a za koga ozbiljnija kazna nije primećena.
- c) Član 136. propisuje da će biti kažnjena kaznom zatvora od jednog meseca do jedne godine i novčanom kaznom od jednog miliona do pet miliona funti:
- 1) svaka osoba koja prekrši odredbe člana 85. zbog uključivanja zastarelih podataka u prodajne knjige supstanci i letaka sa objašnjenjima zakačenim uz pakovanja namenjena za maloprodaju
 - 2) svaka osoba koja prekrši odredbe člana 86. vezano za način transporta, slanja i etiketiranja materijala, jedinjenja i supstanci iz priloga I i III
 - 3) svaka osoba koja prekrši odredbe člana 84. koji se odnosi na deklarisanje materijala, kozmetike i lekova iz priloga II i III namenjenih javnosti i na dostavljanje uzoraka lekarima ili pojedincima
 - 4) komercijalni prevoznik koji zanemaruje primenu meru predviđenih članom 74. ovog zakona
 - 5) svaki vlasnik pošiljke koji prekrši odredbe člana 71. ovog zakona
- d) Član 137. propisuje kažnjavanje kaznom zatvora u trajanju od dva meseca do dve godine i novčanom kaznom od dva miliona do šest miliona lira, svaki počinitelj koji:
- 1) ispiše ili propiše recept koji ne ispunjava zakonske uslove sadržane u članovima 82, 78, 88, 89. i 90. ovog zakona ili suprotno tome
 - 2) prekrši odredbe članova 76. i 77. ovog zakona u pribavljanju profesionalnih zaliha
 - 3) vrši izdavanje isteklih narkotika, što je objašnjeno u članu 79.¹⁷⁷
- e) **Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama Republike Srbije** u glavi XIV, članu 108., predviđa novčanu kaznu od milion do tri miliona dinara za pravno lice za krivično delo koje obuhvata proizvodnju i promet te prenošenje dozvole za proizvodnju, promet, uvoz, izvoz i transport na drugo lice, psihoaktivnih kontrolisanih supstanci u suprotnosti sa zakonom.

Takođe, u članu 109. je predviđena novčana kazna od osam stotina hiljada do dva miliona dinara za privredni prestup svakog pravnog lica i to za davanje, odlaganje, odnosno ostavljanje psihoaktivne kontrolisane supstance i medicinskih sredstava koja su

¹⁷⁷ - Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb> – Ministarstvo pravde Libana–Zakon o drogama br.673 iz 1998.godine, sa izmenama i dopunama – član(134-135-136-137).

iskorišćena u suprotnosti sa članom 6. zakona. Osim ovog prestupa obuhvaćeni su i prestupi izostanka obaveštenja ministarstva o promeni odgovornog lica, ako pravno lice ne podnese zahtev za obnovu dozvole za proizvodnju i promet psihoaktivne kontrolisane supstance 90 dana pre isteka roka važenja, skladišti supstancu, obavlja transport, pakuje i označava suprotno odredbama zakona i sl. Predviđena je i novčana kazna za odgovorno lice u iznosu od osamdeset hiljada do dve stotine hiljada dinara.

Osim ovih kazni, **Krivični zakonik Republike Srbije** u članu 255. predviđa pored novčane i kaznu zatvora do tri godine za sva lica ovlašćena za izdavanje lekova za upotrebu u medicini, a ukoliko izdaju drugi lek umesto propisanog ili zahtevanog leka, ako zamena nije dozvoljena ili ako ne napravi lek u propisanoj razmeri ili količini.

Predviđena kazna zatvora na osnovu člana 246. Krivičnog zakonika R. Srbije za lica koja neovlašćeno drže supstance ili preparate koji su proglašeni za opojne droge može biti u periodu do tri godine ili može biti zamenjena novčanom kaznom. Izuzeće od kazne može biti doneto ako je u pitanju supstanca namenjena ličnoj upotrebi.

Gore navedeni tekstovi zakona predstavljaju preventivne mere kojima je zakonodavac pribegao kako nijedna osoba koja krši odredbe zakona o opojnim drogama ili njegove izvršne odluke ne bi mogla da izbegne kaznu, a da u isto vreme ne može da bude kažnjena na osnovu drugih odredbi zakona o opojnim drogama. Ovaj zakon je kroz nekoliko tekstova dodelio specifična zaduženja određenim važnim ljudima, a u isto vreme ih nije podržao ni sa jednom kaznom.

Ukoliko pogledamo odredbe libijskog zakona o opojnim drogama i psihotropnim supstancama broj 7. iz 1990. godine, primetno je da zakon nameće obaveze ovlašćenim osobama da budu u kontaktu sa narkoticima, ali bez posebnih odredbi u samom zakonu kojima će biti kažnjene one osobe koje se uzdržavaju od ovih obaveza; stoga će kršenje ovih odredbi dovesti do materijalnog elementa krivičnog dela, kažnjivog po članu 45. zakona o opojnim drogama.¹⁷⁸

¹⁷⁸ Videti / Dr Mohammed Ramadan Bara – objašnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama – prethodna referenca – str. 198.

Tekst člana 45. egipatskog zakona je takođe u skladu sa tekstem libijskog zakona kada je u pitanju gore navedeno krivično delo, uzimajući u obzir da je tekst zakona preventivna mera iz razloga što i libijski i egipatski zakonodavac pominju inkriminišuće akcije i obezbeđuju jedan upravljački tekst. Kriminalni obrasci ponašanja u oba zakona ne daju posebnu sankciju za svako krivično delo: zakonodavac nije ignorisao njihovo organizovanje; imajući to u vidu, dat je generički tekst koji se odnosi na sva zločinačka ponašanja, bez obzira koliko ovakva zločinačka ponašanja bila zanemarljiva u smislu težine poredeći ih sa ostalim obrascima koje je zakonodavac dodelio samom opisu krivičnog dela. Član 45. ova dva zakona propisuju jedinstvenu kaznu za sve nedozvoljene radnje iz ovih krivičnih dela ustanovljenih u pravnim tekstovima zakona o opojnim drogama.

Jordanski i libanski zakoni se podudaraju sa libijskim i egipatskim zakonima u smislu kriminalizacije obrazaca zločinačkog ponašanja. Razlika između ovih zakona je u tome što jordanski i libanski zakon o opojnim drogama ne propisuju jedinstveni inkriminišući tekst ovih kriminalnih radnji, već odvajaju svako zločinačko ponašanje posebno i dodeljuju ovom ponašanju sankciju koja je odvojena od ostalih krivičnih dela. Razlika je ovde čisto regulatorne prirode u pogledu izrade nacrtu zakona, što sa naše tačke gledišta opravdava ovu razliku. Svaki zakon ima svoju sopstvenu pravnu formulaciju i svaki zakonodavac ima određeni nivo znanja, iskustva i dobre procene u svom opsegu rada. Razlika koja se ovde pojavljuje stoga predstavlja samo razliku u organizacionom smislu, čak i ako se visine krivičnih kazni razlikuju.

Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama Republike Srbije evidentno se razlikuje u većini elemenata u odnosu na gore posmatrane zakone. Ova razlika se pre svega ogleda u propisanim kaznama za određena krivična dela. Sam zakon propisuje kazne koje se odnose na privredne prestupe i prekršaje, dok se u **Krivičnom zakoniku Republike Srbije** bliže određuju krivična dela protiv zdravlja ljudi, a gde spada i zloupotreba opojnih droga, te nesavesno postupanje pri spravljanju i izdavanju lekova. Kada je u pitanju dužina kazne, odredbe zakona ne odstupaju u većoj meri od ostalih posmatranih zakona u o okviru ovog rada. Isto objašnjenje može da se primeni i kod **evropskih zakona** koji su takođe predmet ove komparativne studije.

4.1. Prvi uslov - elementi krivičnog dela

U ovom delu će se utvrditi pravni elementi propisani od strane zakonodavca za potrebe utvrđivanja krivičnog dela i to na dole opisani način.

4.1.1. Fizički element

Kao što je već ranije istaknuto, fizički element predstavlja eksterno fizičko ponašanje utvrđeno zakonom koje se spoznaje čulima i gde se pretpostavlja da krivično delo ne postoji ukoliko ne postoji fizički element. Poznato je da se materijalni element sastoji od nekoliko podvrsta: samog čina, rezultata tog čina ili posledica, uzročne veze između čina i posledice. Nema sumnje da krivično delo, bilo ono pozitivno ili negativno mora proći kroz pomenute faze, koje se dele na sledeći način:

- I faza – razmišljanje, planiranje i namera (mišljenje ili svrha),
- II faza – pripremna faza,
- III faza – predstavlja nastavak za izvršenje krivičnog dela.

Zakonodavac nije u mogućnosti da interveniše u prvoj fazi koja se odnosi na planiranje i nameru, pošto ova faza zakonodavcu nije poznata.

Takođe se ne uključuje niti u drugoj fazi, osim ukoliko ova faza u sebi ne sadrži izvršenje krivičnog dela, kao što je kupovina oružja. Opšte pravilo je da zakonodavac nema mogućnost niti može da kažnjava samu nameru.

Treća faza je kažnjiva od strane zakonodavca, što podrazumeva nastavak aktivnosti koji dovode do izvršenja krivičnog dela, bilo u situaciji započinjanja ili završetka tako da se dobije krajnji rezultat ili odsustvo istih zločina ponašanja i kao rezultat – samo zločini ponašanja.¹⁷⁹

¹⁷⁹ Videti / D. Abdulaziz Amer – objašnjenje opštih odredbi krivičnog dela u libijskom zakonu – Univerzitet Gar Youngish, Libija – drugo izdanje 1987. godina, str. 226, 239.

Kada su u pitanju ovakve vrste krivičnih dela, zločinačko ponašanje kao što je propisano u tekstu članova zakona koji su predmet upoređenja u ovom istraživanju, se definiše na sledeći način:

1. Libijski i egipatski zakoni

Zločinačko ponašanje predstavlja primenu onih obrazaca ponašanja koje zakonodavac nije posebno predvideo u tekstu zakona. Svaki čin, koji predstavlja kršenje odredbi ovog zakona ili bilo kojih njegovih odluka potpada pod inkriminišuće delo koje se nalazi u tekstu člana libijskog i egipatskog zakona o opojnim drogama.

Kao što je ranije pomenuto, postoje dela obuhvaćena zakonom, na primer u libijskom zakonu, u članu 16. stav 1. koji krivično delo objašnjava kao zabranu farmaceutima da izdaju narkotik ili psihotropne supstance u količinama većim od propisanih u listi 4. kao prilogu libijskog zakona o opojnim drogama, a koji propisuje maksimalnu količinu opojnih droga koje ne smeju biti prekoračene u receptu izdatom od strane lekara, stomatologa i nosilaca akademskih kvalifikacija, priznatih od strane Ministarstva zdravlja. Isto se odnosi i na odredbe člana broj 18. istog zakona koji inkriminiše farmaceute za izdavanje medicinskih recepata koji sadrže narkotičke ili psihotropne supstance tri dana nakon pisanja ovakvog recepta, kao i na odredbe člana broj 19. koji osuđuje povratak korišćenjem recepata koji sadrže narkotičke ili psihotropne supstance njihovim vlasnicima kao i zabranu višestrukog korišćenja.

Predviđena je i potreba da se sačuva apoteka kroz posebno isticanje datuma izdavanja i broj pod kojim je recept zabeležen u specijalnoj knjizi medicinskih recepata. Zakonodavac je predvideo da prilikom izdavanja recepta i njegove overe zvaničnim pečatom, nosilac recepta nije u mogućnosti da izdatu supstancu ponovo koristi po osnovu korišćenja istog recepta.

Na osnovu člana 24. stava 1. farmaceut je obavezan da prikaže dozvolu sa iznosima supstanci koje je ovlašćen da izda i da potpiše ovaj podatak, kao i neprihvatljivost isporuke lekova ili psihotropnih supstanci od bilo koga osim od vlasnika licence sa punim podacima propisanim i zahtevanim od strane zakona. Član 25. se osvrće

i na ponašanje farmaceuta predviđeno zakonom o opojnim drogama, a koje podrazumeva obavezu slanja nadležnom organu uprave za vreme perioda od prvih 15 dana u prvom i sedmom mesecu svake kalendarske godine sledećih dokumenata – kopija svih dokumenata o receptima sa povratnicama, obelodanjivanje svih lokacija gde su izdate ove supstance, kao i gde se nalaze one koje su još uvek na stanju u poslednjih 6 meseci. Svi ovi izveštaji se šalju na osnovu modela propisanih od strane nadležnih organa.¹⁸⁰

Tekst egipatskog zakona o opojnim drogama u članovim 16-17, 22-23 o obrascima zločinačkog ponašanja je u skladu sa odredbama libijskog zakona. Ovo se odnosi na oduzimanje pasoša za farmaceute koji su osuđeni za razmenu recepata koji sadrže narkotičke supstance pet dana nakon oslobađanja; na nemogućnost vođenja ordinacije sa nosiocem licence sa izdavanje narkotičkih supstanci; zabrana njihovog korišćenja više od jednog puta, uz obavezu čuvanja koja je propisana od strane zakona; nemogućnost korišćenja identifikacionih dokumenata drugih farmaceuta za dobijanje opojnih droga ili drugih medikamenata koji sadrže ove supstance – farmaceut na koga se odnosi recept je dužan da navede tačnu količinu, datum razmene, da stavi svoj potpis i da isporuku narkotičkih supstanci obavi direktno sa vlasnikom licence i to nakon dobijanja dokaza o samom vlasniku i važnosti licence. Pred istek licence, vlasnik je dužan da podnese zahtev za obnavljanje nadležnom organu uprave u roku od jedne nedelje i to tokom prvih 15 dana u januaru i julu svake godine. Zahtev treba da sadrži sve podatke propisane zakonom, a mora biti potpisan na način koji je propisan u tekstu zakona i treba da sadrži sve validne podatke iz prethodnih šest meseci koji su pripremljeni na predviđeni način.¹⁸¹

Svako kršenje odredbi koje se odnose na korišćenje gore navedenih supstanci u egipatskom i libijskom zakonu je obuhvaćeno u tekstu člana 5. oba zakona koji se bave borbom protiv opojnih droga i psihotropnih supstanci.

¹⁸⁰ - Murad Al Raoubi i Abdel Salam al-Mazougi- Libijski Ministarstvo pravde - droga i psihotropnih supstanci Zakon br 90 godine -- Publikacije Nacionalnog centra za pravne studije i ljudska prava - 2005 - član- (18-19-24-25).

¹⁸¹ Videti / Dr. Mohammed Ramadan Bara – objašnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama – prethodna referenca, str. 198.

2. Jordanski i libanski zakoni

Svako posebno zločinačko ponašanje je uređeno tekstom koji ima drugačije stavove u odnosu na stavove libijskog i egipatskog zakonodavca, a fizički element u jordanskom i libanskom zakonskom okviru je određen u skladu sa relevantnim zakonodavnim tekstovima na sledeći način:

a) Jordanski zakon

Član 13. jordanskog zakona o opojnim drogama u vezi zločinačkih obrazaca ponašanja se odnosi na razmenu, obezbeđivanje ili opisivanje bilo kog proizvoda pokrivenog ovim zakonom osim onih koji su predviđeni važećim zakonom i član 22. krivičnog zakona koji se odnosi na transfer u tranzitu narkotičkih supstanci ili psihotropnih supstanci koje deluju na svest korisnika i tom prilikom dolazi do menjanja načina transporta ili krajnje destinacije bez prethodne saglasnosti nadležnih organa uprave. Nema sumnje da se zločinačko ponašanje ovde odnosi na osobe koje imaju dozvolu za transport u tranzitu narkotičkih ili psihotropnih supstanci, gde je takođe i u članu 2. jordanskog zakona o transportu predviđen transfer u tranzitu narkotičkih ili psihotropnih supstanci sa jednog na drugo mesto unutar kraljevstva.¹⁸²

b) Libanski zakon

Krivični zakon koje je ustanovi libanski zakonodavac, u članovima 134-135, 136-137 i 138 koji se odnose na obrasce ponašanja, opisuje krivično delo ustanovljeno u tekstovima vezanim za gore pomenute supstance na sledeći način:

Član 134. se odnosi na davanje lažne informacije ili podatka prilikom podnošenja zahteva za izdavanje licence ili prilikom izdavanja, odnosno drugim rečima ukoliko bi bile pružene tačne informacije, kao rezultat bismo dobili dobijanje dozvole za rad.

Član 135. ovog zakona se odnosi na sledeća krivična dela: mere protiv farmaceuta koji ne podnesu zahtev za dobijanje licence, kao što je predviđeno i u članu 19. ovog zakona. Ovaj član predviđa da licenca može biti odobrena samo farmaceutu koji je lično

¹⁸² - Videti / Internet – link - <http://www.farrajlavier.com>-Ministarstvo pravde Jordana –Zakon o opojnim drogama broj 11 iz 1988. godine i njegove izmene i dopune- član(13-22).

odgovoran za primenu odredbi predviđenih zakonom kao i za merenje u skladu sa licencom. Svaka osoba koja je uključena u rad, administraciju ili primenu tehničkih mera i upravljanje ogrankom ne može biti nosilac licence i odgovorna osoba.

Sve u skladu sa članom 21. istog zakona, koji propisuje ukidanje licence nakon što se donese presuda o nekom od gore pomenutih krivičnih dela protiv vlasnika. Licenca se ukida i u slučaju donošenja konačne presude o odgovornoj osobi ukoliko nije zamenjena na osnovu odluke ovlašćenog organa koji je izdao dozvolu.¹⁸³

Poslednji paragraf se primenjuje u slučaju privatne presude donete protiv farmaceuta koji predstavlja deo tehničkog menadžmenta u organizaciji.

Odricanje od dozvole od strane vlasnika, osim onih slučajeva predviđenih u članu 34. zakona, koji predviđa da lična licenca ne može biti prodana, kao i da može biti predana ili poreknuta jedino nakon dobijanja odobrenja od strane ministra za javno zdravlje. Za fizička i pravna lica ovlašćena za iste aktivnosti sa licenciranim materijalom, ministar za javno zdravlje donosi dekret koji se odnosi na uslove i procedure isporuke i prijema lekova koji su prodani ili vraćeni.¹⁸⁴

Nasuprot vlasnicima licence, bilo koja kontrolna mera koja je uočena u ovom zakonu ne nosi sa sobom teže kazne.

3. Član 136. se bavi aktivnostima kriminalne grupe u okviru ovog zakona i to na sledeći način:

Suprotno članu 86. zakona jeste način slanja označenog materijala, kao i kozmetičkih preparata navedenih u listama II i III, kroz isticanje zabrane transfera supstanci i preparata koji su svrstani u pomenutim listama. Takođe, ova zabrana se odnosi i na supstance koje nisu upakovane niti prenete u posebno označenim posudama, kao i slanje supstanci i preparata iz liste II na način gde oznaka nije jasno navedena velikim podebljanim crvenim slovima. Zabranjeno je i pogrešno označavanje na

¹⁸³ - Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb> – Ministarstvo pravde Libana–Zakon o drogama br.673 iz 1998.godine, sa izmenama i dopunama - član(134-135-136-137-138).

¹⁸⁴ * / Ovde je ilustrovana integrativna uloga između Ministarstva za javno zdravlje i sredstava za borbu protiv droge preko stalnog posmatrača pri Ministarstvu zdravlja, koji je zadužen da nadzire ovlašćene osobe u skladu sa limitima koji se primenjuju na organizaciju i zakonima o javnom zdravlju ili na osnovu rezolucija izdatih od strane Ministra za javno zdravlje kroz data i uspostavljena ovlašćenja u zakonu o opojnim drogama.

paketima za slanje, a na pakovanjima namenjenim za slanje u inostranstvo, natpisi ne smeju da sadrže ništa drugo osim imena i adrese pošiljaoca, kao i primaoca.

U suprotnosti sa odredbama člana 84. jeste objavljivanje materijala, kozmetičkih preparata i lekova iz tabela II i III javnosti i obezbeđivanje uzoraka lekarima ili pojedincima. Tekst člana 84. zakona kao što sledi zabranjuje usmeravanje bilo kakvog oglašavanja za supstance, preparate ili lekove navedene u listama II ili III u javnosti. Zabranjeno je obezbeđivanje uzoraka supstanci, preparata ili lekova iz listi II lekarima ili pojedincima, a ova zabrana je dopunjena odlukom Ministra za javno zdravlje, gde se odgovarajući propisi odnose na reklamiranje.

Komercijalni prevoznici imaju mogućnost primene mera predviđenih u članu 74. zakona, koji podrazumeva preduzimanje razumnih mera radi sprečavanja korišćenja njihovih sredstava za transport kod ilegalne trgovine biljkama, supstancama i preparatima koji su obuhvaćeni ovim zakonom. Takođe, već pomenuti zakon primorava komercijalne prevoznike da se pridržavaju ovih odredbi u njihovom svakodnevnom radu prilikom ulaska na teritoriju države, uključujući posebno sledeće: deponovanje tovarnog lista unapred, kada god je to moguće; stavljanje pomenutih proizvoda u zatvoren i zapečaćen kontejner gde ovakvo skladištenje onemogućava krivotvorenje, kao i kontrolu svakog pojedinačno; informisanje nadležnih organa u što kraćem roku o svim okolnostima koje praktično predstavljaju povod za sumnju o postojanju ilegalne trgovine.¹⁸⁵

U suprotnosti sa odredbama člana 71. zakona koji se odnosi na vlasnike pošiljki, a koji kaže da se odluka o transferu pošiljki biljaka, materijala ili preparata navedenih u listama II i III kojima se omogućava prolaz preko teritorije Libana, sprovodi s obzirom na njihovu štetnost uz poštovanje sledećih odredbi: zabranjen je prolaz pošiljki koja nije dobila odobrenje za izvoz od nadležne carinske ispostave; zabranjena je bilo kakva zloupotreba ovlašćenja za isporuku sa teritorije Libana na destinaciju navedenu u formi ovlašćenja za izvoz i bavi se zahtevima za dozvolu transfera u vidu izvoza sa destinacije u Libanu na novu destinaciju – krajnje odredište; zabranjeno je adresiranje pošiljke u

¹⁸⁵ * / Konvencija Ujedinjenih nacija o borbi protiv nezakonite trgovine opojnim drogama i psihotropnim supstancama iz 1988. godine u stavu D. člana 1. definiše termin komercijalnog prevoznika kao bilo koje javno, privatno ili drugo lice angažovano u procesu transporta ljudi, dobara ili poštanskih pošiljki, a koje za tu uslugu dobija odgovarajuću plaćenu naknadu ili neku drugu korist.

tranzitu kroz Liban, na način koji bi mogao naglasiti prirodu pošiljke, kao i menjanje pakovanja bez dozvole odeljenja delegiranog od strane Ministra za javno zdravlje; bez predubedenja u vezi gore pomenutih odredbi navedenih u međunarodnim konvencijama potpisanih od strane Libana i ograničenja koja se mogu uspostaviti za pošiljke u tranzitu.

4. Član 137. libanskog zakona o opojnim drogama u vezi zločinačkih obrazaca ponašanja kaže sledeće:

Zamena ili ispravka recepta koja ne ispunjava propise nametnute zakonom je određena u članovima 82, 78-88, 89-90. ovog zakona. Suprotno sa odredbama članova 76-77 zakona je dozvola za otvaranje profesionalne prodavnice. Razmena narkotika koji su nevažeći ili koji su istekli se odvija u skladu sa članom 79. koji određuje da svako ko ima dodira sa istaklim ili nevažećim narkoticima i psihotropnim supstancama, što se opet dokazuje laboratorijskim putem ili datumom validnosti, treba da se u tom slučaju pridržava odredbi i procedura donetih na osnovu odluke Ministra za javno zdravlje.

5. Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama Republike Srbije:

U članu 23. i 24. zakona propisuje vrstu lica i način podnošenja zahteva za izdavanje dozvole za proizvodnju odnosno promet psihoaktivne kontrolisane supstance. Zahtev podnosi pravno lice kome je izdata dozvola za proizvodnju leka, koji je upisan u registar proizvođača aktivnih supstanci, te pravno lice registrovano za proizvodnju hemikalija, a koje je upisano u registar. Dozvola za proizvodnju odnosno promet psihoaktivne kontrolisane supstance se izdaje samo za određenu supstancu, količinu i promet koji se obavlja dok važi dozvola. Prenos dozvole za proizvodnju odnosno promet na drugo pravno ili fizičko lice je zabranjen. Sama dozvola se na osnovu člana 28. ovog zakona izdaje u roku od 90 dana od dana prijema zahteva koji sadrži potpunu dokumentaciju, a ovo predstavlja i rok do kog je potrebno predati zahtev za obnovu dozvole kojoj ističe rok trajanja, a što je predviđeno članom 34. zakona.

Kada su u pitanju skladištenje, transport, pakovanje i promet na veliko i malo psihoaktivne kontrolisane supstance, oni su predviđeni članovima zakona broj 39, 40, 41 i 42. Pravno lice imalac dozvole za proizvodnju odnosno promet ovih supstanci iz lista 1, 2, 4, 5 i 6 je dužno da ih skladišti u zaključanim prostorijama, a dužno je da preduzme mere zaštite od oštećenja, gubitka, krađe, i zloupotrebe kako supstance tako i opreme koja se koristi za njenu proizvodnju.

Transport je predviđen članom 40. zakona, a može da ga obavlja pravno lice kome je izdata dozvola za proizvodnju odnosno promet. Zabranjeno je menjanje pakovanja tokom transporta, sami pravci transporta ne smeju biti poznati javnosti, a utovar i istovar se obavlja uz fizički nadzor. Same supstance moraju biti označene na način da neovlašćeno lice ne može da utvrdi šta je predmet transporta.

Kada su u pitanju supstance sa listi 3 i 7 Spiska, na njih se ne primenjuju odredbe pomenutog člana.

Pakovanje u skladu sa članom 41. se obavlja u posebnoj transportnoj ambalaži koja je oplepljena dvostrukom crvenom trakom, a obeležava se u skladu sa zakonom kojim se uređuju lekovi i medicinska sredstva. Promet na malo i veliko se u skladu sa zakonom može odvijati samo sa drugim pravnim licima imaoćima dozvole za proizvodnju odnosno promet psihoaktivne kontrolisane supstance, dok se promet na malo odvija u apotekama u skladu sa zakonom.

Na osnovu svega gore rečenog, možemo videti koliko su pomenuti zakoni koji su predmet poređenja slični međusobno, posebno u delu ustanovljenih krivičnih dela (materijalni element), a ukoliko se uspostavi drugačije, u pitanju je regulatorno pravilo koje se odnosi na izradu propisa i regulatorna razmatranja za svaki propis i zakon. U delu koji se odnosi na zločinačko ponašanje, možemo da vidimo da su se zakoni dogovorili da kriminalizuju svaki akt, tj. svaki čin, što će dovesti do činjenja krivičnih dela u užem opsegu kriminalizacije.

4.1.2. Mentalni element

Kao što je već pomenuto u prethodnim krivičnim delima, kriminalna namera predstavlja mentalni element krivičnog dela i smatra se nužnim uslovom za utvrđivanje krivične odgovornosti kod počinioca, a isto tako i ne manje važnim i opasnim od materijalnog elementa, koji varira u zavisnosti od tipa krivičnog dela. Rezultat krivičnog dela se ne mora proveriti da bi se utvrdila kriminalna namera, ali i u slučajevima kada se ne može utvrditi kriminalni čin koji je zastupljen u fizičkom i moralno-rasističkom delu i kada je dostupnost znanja počinioca o svim elementima krivičnog dela i kada odsustvo njegove volje dovodi do kriminalnog rezultata, ostaje već utvrđena i nepromenjiva odgovornost, a postojanje krivične odgovornosti i namere je ostavljeno sudiji da odredi po vrsti krivičnog dela i prezentovanim dokazima u njemu.¹⁸⁶

U ovom krivičnom delu, libijski zakon o opojnim drogama broj 7. iz 1990. godine sa izmenama i dopunama, nije pokazao kroz član 45. zakona mentalni element krivičnog dela; u ovom delu se vraćamo na odredbe člana 162/1 koji propisuje da se počinitelj ne kažnjava za počinjeno delo koje se može smatrati zločinom ili prekršajem prema zakonu, ako delo nije počinjeno sa stvarnom i utvrđenom namerom, uz izuzetak za krivična dela – zločine i prekršaje za koje zakon posebno predviđa mogućnost činjenja usled greške ili namere zaobilaženja dužnosti.

Kako je zakonodavac dodelio ovom krivičnom delu opisani prekršaj, a što nije predviđeno u zakonu o opojnim drogama kroz mogućnost činjenja greške ili prevazilaženja namere, ovaj zločin se nije ni trebao desiti. Dostupnost opšte kaznene namere i volje, kada je počinjena, tj. to bi trebalo pokrenuti volju počinitelja da počinji delo koje se tretira kao kršenje zakona, uključujući i upravljanje sopstvenim znanjem. Ali ako se kršenje zakonske dužnosti desi kao rezultat nemara, nepažnje ili na neki drugi način koji stvara pogrešnu sliku registrovanu od strane libijskog zakonodavca, mentalni element ovde nije dostupan.¹⁸⁷

¹⁸⁶ - Videti / Internet – link / <http://www.startimes.com>

¹⁸⁷ - Videti / D. Mohammed Ramadan Barah – obrazloženje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama – op – str. 198 i 199.

U tom kontekstu, odluka egipatskog Kasacionog suda predviđa da za sva krivična dela obuhvaćena zakonom o narkoticima nije potrebno pružanje posebno dela koji se odnosi na nameru i volju. Takođe ne nedostaje i deo koji se odnosi na prevarne misli ili posebno loše namere. Prisustvo svesnog dela predstavlja suštinsko pitanje, gde sudija može iz rasprave izvući implikacije koje su generalno kažnjive utvrđivanjem vrste incidenta.¹⁸⁸

Tekst odluke egipatskog Kasacionog suda od 15.02.1971. godine, pitanje o zločinačkoj nameri nerazjašnjenih pitanja utvrđuje odlukom sudije na osnovu onoga što sudija vidi kao okolnosti slučaja.¹⁸⁹

Ono što se može primeniti u libijskom zakonu, važi i za ostale zakone koji su predmet poređenja, osim u slučaju da postoji poseban jezik u okviru istog zakona koji reguliše pitanje i posmatra gore pomenute zakone tako da nam pokazuje da posebna odredba zakona koja pokazuje sliku mentalnog elementa krivičnog dela nije izdvojena. Sve ovo bi trebalo da upućuje na opšte odredbe koje se odnose na kažnjavanje i sankcije u okviru zakona.

4.2. Drugi uslov – kaznena mera (sankcije)

Sankcija, odnosno kaznena mera, ima zakonski efekat na ponašanje koje predstavlja krivično delo u krivičnom zakoniku ili komplementarnim zakonima. Pravna osnova uključuje dve komponente i to širenje informacija i kaznu odnosno sankciju. Širenje informacija može da se objasni kao slanje pisma koje je adresirano na sve osobe, a koje ih upućuje da se uzdržavaju od krivičnog dela, dok skup sankcija predstavlja kaznu koju će snositi svako ko se usudi da prekrši ova pravila; u slučaju kada ovo pravilo ne uključuje posebnu sankciju, imamo samo moralnu osnovu.

¹⁸⁸ - Videti / G-din Ahmed Essam – odredbe kasacionog suda vezano za opšte krivične namere u zločinima koji se odnose na opojne droge – Egipatski centar za pravne poslove – krivična žalba u toku 1963. godine, odnosno za sednicu od 15.11.1978. godine

¹⁸⁹ - Videti / G-din Ahmed Essam – odredbe kasacionog suda vezano za opšte krivične namere u zločinima koji se odnose na opojne droge – Egipatski centar za pravne poslove – krivična žalba u toku 1453. godine, str. 25

Dve kaznene mere su u većini kaznenih zakona bazirane na temelju rasnog poređenja kažnjavanja i preventivne mere, pri čemu se ovo naziva dupliranjem krivične sankcije u isto vreme.

U nastavku će biti razrađene sankcije koje se sprovode usled ovakvih krivičnih dela:

4.2.1. Kazna ili sankcija

Krivični zakoni su podeljeni na originalnu kaznu, uslovnu kaznu i ostale komplementarne kazne u detaljima koji su pomenuti ranije.

1. Originalna kazna

a. Libijski i egipatski zakoni

Tekst libijskog zakona o opojnim drogama u članu 45. kaže da je kažnjivo kaznom zatvora ne manjom od 1 meseca, ali i ne većom od tri meseca, kao i novčanom kaznom ne manjom od dve stotine dinara i ne većom od pet stotina dinara ili bilo kojom od ovih kazni.

Egipatski zakon o drogama u članu 45. kaže da je kažnjivo kaznom zatvora ne manjom od tri meseca i novčanom kaznom koja nije veća od dve hiljade funti, ili bilo kojom od ovih kazni.

b. Jordanski i libanski zakon:¹⁹⁰

Član 13. jordanskog zakona o drogama propisuje da je kažnjivo kaznom zatvora ne manjom od tri meseca i ne većom od jedne godine ili novčanom kaznom ne manjom od pet stotina dinara i kaznom koja ne prelazi iznos od jedne hiljade dinara, ili obema kaznama.

¹⁹⁰ - Videti internet – link / <http://droit-dz.com>

Član 22. jordanskog zakona o drogama propisuje da je kažnjivo kaznom zatvora ne manjom od dve godine...

Član 134. libanskog zakona o drogama određuje kaznu zatvora od dva meseca do dve godine i novčanu kaznu od tri miliona do šest miliona funti.

Član 135. libanskog zakona o drogama određuje kaznu zatvora od dva meseca do dve godine i novčanu kaznu od tri miliona do šest miliona funti.

Član 136. libanskog zakona određuje kaznu zatvora od jednog meseca do jedne godine i novčanu kaznu od jednog miliona do pet miliona funti.

Član 137. libanskog zakona o opojnim drogama propisuje kaznu zatvora od dva meseca do dve godine i novčanu kaznu do šest miliona funti.

2. Dopunske kazne

a. Član 46. libijskog zakona broj 7 iz 1990. godine određuje:

i. da je sud naložio objavljivanje pregleda finalne presude za krivično delo što je unapred određeno zakonom i to dva puta uzastopno u tri označena novinska lista, a o trošku osuđenog,

ii. da se podrazumeva kako će bilo koja dozvola koja je izdata u skladu sa odredbama ovog zakona biti automatski oduzeta ukoliko se dokaže da je vlasnik iste osuđen za kršenje odredbi ovog zakona, propisa ili odluka donetih na temelju ovog zakona.

b. Egipatski zakon o opojnim drogama broj 182 iz 1960. godina sa izmenama i dopunama u članu 46. propisuje:

i. ne mora biti donet moratorijum na smrtnu kaznu za prekršaj na sudu, već u jednom od krivičnih dela propisanih ovim zakonom. U svim slučajevima, sud može naložiti objavljivanje konačne presude o trošku osuđenog u tri dnevna lista prethodno izabrana. Moraju se pomenuti specijalne odredbe krivičnog zakona, zavisne kazne koje se mogu prezentovati sudiji u kriminalnim delima.

c. Jordanski zakon broj 11 iz 1988. godine sa svojim izmenama i dopunama u zakonu o opojnim drogama propisuje i kontroliše zatvaranje svakog objekta ovlašćenog za trgovinu opojnim drogama i psihotropnim supstancama za medicinske, naučne ili neke druge ovlašćene potrebe do drugog zamenjenog mesta konačnog zatvaranja ukoliko je počinjeno neko krivično delo povezano sa opojnim drogama.

d. Libanski zakon broj 673 iz 1988. godine u članovima 116. i 39. propisuje:

i. sud može naložiti objavljivanje konačne presude i to njenog kratkog pregleda, kada je u pitanju kazna koja podrazumeva teški rad ili kaznu zatvora za bilo koje krivično delo određeno ovim zakonom i o trošku osuđene osobe u tri označena dnevna lista.

ii. Sud može naložiti dodavanje opisane presude iz prethodnog stava na mesta označena od strane osuđenog i o trošku sudije.

iii. Licenca može da bude odobrena, ukoliko je doneta odluka nakon konačne sudske presude o krivičnim delima propisanim u ovom zakonu.

4.2.2. Preventivne mere

Da bi se izbeglo ponavljanje, u produžetku je dat pregled mera, bez dodatnih objašnjenja:

1. Libijski zakon o opojnim drogama:¹⁹¹

- a. Tekst člana 42. o njihovoj konfiskaciji,
- b. Tekst člana 51. o njihovoj rezervaciji,
- c. Inspekcija koja je predviđena u članu 52.

2. Egipatski zakon o opojnim drogama:

- a. Član 42. propisuje konfiskaciju,
- b. Član 50. propisuje inspekciju.

¹⁹¹ -* Konfiskacija – Libijski zakonodavac propisuje u članu V zakona broj 23 sa izmenama i određenim dopunama odredbi zakona broj 7. iz 1990. godine, a koji se odnosi na zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama. Tekst člana 42. zakona broj 7 iz 1990. godine propisuje sledeće: oduzimaće se narkotici i psihotropne supstance koje su dobijene zaplenom, kao i novac dobijen ili zarađen krivičnim delom, pa su čak i promenjena, izmešana ili transformisana sredstva legitimna, kao i prihodi ili druga sredstva i imovina koja su transformisana, konvertovana ili izmešana. Ove hemikalije će se oduzimati kao i transportna sredstva, alati koji su korišćeni prilikom činjenja krivičnog dela, a kada se na kraju dokaže da ništa od gore rečenog nije u vlasništvu počinioca, sredstva koja se nalaze u vlasništvu počinioca su sredstva koja se smatraju njegovim posedom sve dok se ne dokaže suprotno.

3. Jordanski zakon:

- a. Član 15. istog zakona propisuje konfiskaciju,
- b. Član 16. propisuje uništenje,
- c. Član 26. propisuje inspekciju.

4. Libanski zakon:

- a. Član 155. predviđa konfiskaciju,
- b. Član 152. predviđa proterivanje stranca,
- c. Član 153. propisuje zabranu vršenja delatnosti,
- d. Libanski zakon o opojnim drogama u članu 176., stav 1. predviđa privremenu suspenziju licence i mogućnost zatvaranja radnje.

5. Zakoni Republike Srbije predviđaju u svojim članovima

- a. Član 108. i 109. zakona o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama propisuje novčane kazne za privredne prestupe
- b. Član 110. istog zakona propisuje zabranu obavljanja delatnosti i oduzimanje supstanci bez naknade
- c. Članovi Krivičnog zakonika R. Srbije broj 246 i 255. propisuju novčanu, kaznu zatvora i konfiskaciju spornih supstanci

6. Evropski zakoni uglavnom propisuju novčane kazne za ovakve, administrativne prestupe, konfiskovanje supstanci i u posebnim slučajevima njihovo uništenje, kao i u određenim težim slučajevima i kazne zatvora u skladu sa posebnim zakonima o narkoticima, ili krivičnim zakonicima određenih država članica.

Iz gore navedenog se jasno vidi da se upoređeni pravni tekstovi slažu u delovima koji se odnose na kazne, a koje najčešće podrazumevaju zatvorsku i novčanu kaznu ili bilo koju od ovih sankcija pojedinačno. Razlika se odnosi jedino na visinu kazne koja je predviđena za ovo krivično delo. Visina kazne u okviru egipatskog zakona predviđa minimalnu kaznu („kazna zatvora ne manja od tri meseca...“) za prekršaj dok gornja granica nije određena. Stoga su tekstovi iz prvog člana, stav 18. egipatskog krivičnog zakonika, koji određuje da je kazna zatvora ona vrsta sankcije koja podrazumeva pritvor ne manji od 24 časa i ne veći od tri godine, ali i služenje javne kazne, gde zakon nije predvideo gornju granicu kazne, te stoga i kazna može da dostigne nivo koji podrazumeva doživotnu kaznu zatvora.

Dok je libijski zakon predvideo kaznu zatvora i to ne manju od jednog niti veću od tri meseca, u isto vreme nije ostavio punu slobodu sudskim presudama za prekršaje navodeći gornju granicu kazni za ovu vrstu krivičnih dela. Jordanski i libanski zakon, kao i libijski i egipatski sa osvrtom na ovo krivično delo, zajedno sa osobljem koje podleže ovim krivičnim delima posebno, predstavlja glavni razlog za ovo posebno navođenje.

Ovi zakoni sadrže odredbe za sankcije koje variraju od kazni zatvora u dužini od tri meseca pa do dve godine za određena krivična dela, a osnovni razlog za ovo je nedostatak u pomenutim zakonima, što je u suprotnosti sa stavovima libijskog i egipatskog zakonodavca koji u celini propisuje da tekst zakona uređuje sve prekršaje gde se sankcija posebno ne pojavljuje u samom zakonu. Vezano za novčane kazne, ovde se pravi poređenje između tekstova zakona gde novčana kazna nije predviđena uz negativnu sankciju koja podrazumeva gubitak slobode i tekstova zakona gde novčana kazna predstavlja dodatak zatvorskoj kazni, gde se ostavlja sudijama mogućnost izbora da donesu najbolju moguću presudu koja će podrazumevati novčanu kaznu zajedno sa zatvorskom ili samo zatvorsku kaznu.

Ova činjenica predstavlja posebno upozorenje za krivična dela počinjena od strane ovlašćenih osoba za kontakt sa narkoticima i psihotropnim supstancama, gde se primenjuju odredbe i kazne iz specijalnih zakona ukoliko ne sadrže inkriminišuće odredbe.

Zakoni o opojnim drogama često primoravaju medicinsko osoblje u svojoj praksi pridržava odredbi zakona vezano za krivična dela koja su povezana sa njima, ali u određenim slučajevima dodaju neke druge sankcije, što se u tekstu zakona može posmatrati kao interes struke.¹⁹²

¹⁹² * - Videti / zakoni o medicinskim profesijama kao što su: pravila o farmaceutskoj industriji, zakoni o zdravstvu, zakon o osoblju koje poseduje dozvolu za kontakt i rukovanje opojnim drogama i psihotropnim supstancama.

4.3. Prekršaji pojedinačnih osoba

Krivično delo može biti počinjeno od strane bilo koje osobe, bez posebnog uslova koji podrazumeva dostupnost posebnog recepta kod prekršaja vezanih za opojne droge, ali se u mnogim obrascima zločinačkih ponašanja otkrivaju upravo osobe ovlašćene od strane zakonodavca za kontakt sa ovim supstancama. Sa druge strane ovo ne predstavlja nedostatak krivičnih dela počinjenih od strane individualaca.

Postoji veliki broj dela koja se međusobno razlikuju u svom opisu od zločina, preko prekršaja do manjih prestupa i nepravilnosti, a kod proučavanja krivičnih dela običnih ljudi, postoji razlika i između strožijih uslova i oslobađanja od kazne u pojedinim slučajevima. Ova situacija posebno ne zahteva da situaciju gde će zakonodavac kriminalizovati privatnost u krivičnim delima, ali samo zbog zločinačkog oblika ponašanja koje u sebi sadrži sam recept. Primer predstavlja postavljanje krivičnog dela ili prisustvovanje mestu gde dolazi do zloupotrebe droge prilikom njenog korišćenja ili izvoz slabijih anestetika, kao i druga krivična dela koja su predviđena zakonom kroz poređenje prodajnih mesta, a bez uticaja drugih zakona na krivično delo posedovanja ili namere sticanja gore pomenutih supstanci.

- **Prvi prekršaj – zloupotreba opojnih droga za vreme i nakon korišćenja:**
 - a) libijski zakon o narkotičkim i psihotropnim supstancama broj 7. iz 1990. godine propisuje ovaj prekršaj u članu 39.
 - b) egipatski zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama broj 182. iz 1960. godine sa izmenama i dopunama predviđa ovo krivično delo u članu 39.
 - c) zakon o opojnim drogama Jordana, broj 11. iz 1988. sa izmenama nije predvideo ovu vrstu krivičnih dela
 - d) libanski zakon broj 673. iz 1998. godine sa izmenama i dopunama takođe nije predvideo ovu vrstu krivičnih dela
 - e) krivični zakonik R. Srbije u članu 246. propisuje ovu vrstu prekršaja

• **Drugi prekršaj – uvoz ili izvoz slabih anestetika:**

- a) libijski zakon broj 7. iz 1990. godine propisuje ovaj prekršaj u članu 44.
- b) egipatski zakon broj 182. iz 1960. godine sa izmenama i dopunama, propisuje ovaj prekršaj u članu 12.
- c) jordanski zakon broj 11. iz 1988. sa svojim izmenama u članu 12. i
- d) libanski zakon broj 673. iz 1998. godine u članu 136. stav 1.¹⁹³
- e) srpski krivični zakonik i zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama nema jasno predviđene kazne za ovu vrstu prekršaja, ali su kaznene mere predviđene u članu 246. krivičnog zakonika i članu 108. zakona o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama.

Prva studija: postavka na mestu ili priprema za zloupotrebu droga ili psihotropnih supstanci

Ne samo da je zakonodavno telo predvidelo kažnjavanje koje je povezano sa neovlašćenim korišćenjem ovih supstanci, nego sprovodi kažnjavanje svih osoba prisutnih na mestu pripreme za zloupotrebu i korišćenje droga, i to u vreme kada se ova zloupotreba svesno odvija. Nema sumnje da je zakonodavac pokušao da spreči ljude od učestalosti upotrebe droga na određenim mestima, kao i da ih zaštiti od opasnosti koje sa sobom nose ovakve vrste zavisnosti.¹⁹⁴

Libijski zakon o opojnim drogama broj 7. iz 1990. godine i egipatski zakon broj 182. iz 1960. godine sa istom temom, deklariše ovakve prekršaje na sledeći način:

a) Član 39. libijskog zakona o opojnim drogama predviđa kažnjavanje kaznom zatvora ne manjom od šest meseci i novčanom kaznom ne manjom od stotinu dinara, ali i ne većom od pet stotina dinara ili jednom od ovih kazni za pripremanje droga ili psihotropnih supstanci za njihovu upotrebu, ako je ta zloupotreba i korišćenje ovih

¹⁹³ (*) – Pojam pojedinac se ovde odnosi na osobe kojima nije dozvoljen pristup i kontakt sa narkoticima i psihotropnim supstancama; oni su u očima zakonodavca suprotni od osoba koje poseduju licencu – dozvolu za ovo.

¹⁹⁴ - Videti u ovom smislu / Hassan Mahmoud Aobeido – nadležnost sudske policije u pružanju ovlašćenja policiji za borbu protiv opojnih droga – op, str. 52. i 53.

supstanci urađeno svesno sa namerom. Ovaj član ne isključuje osobe koje se nalaze u neposrednoj blizini pripreme ili na samom mestu.

b) Član 39. egipatskog zakona o opojnim drogama propisuje da je kažnjivo kaznom zatvora ne manjom od jedne godine i novčanom kaznom ne manjom od hiljadu funti i ne većom od tri hiljade funti svaka osoba koja uspostavi mesto pripreme ili samu pripremu zloupotrebe i korišćenja opojnih droga, a gde je samo korišćenje urađeno svesno i sa namerom. Kazna se duplira u slučaju da je narkotik o kom govorimo kokain, heroin ili neka druga supstanca koja se nalazi u prvom delu liste I. Ovo pravilo člana zakona se ne primenjuje na supružnike, imovinu, rodbinu ili osobe koje imaju isto prebivalište kao i osuđenik.

Verovatno je namera zakonodavca bila kada je predstavljen tekst ovog dela zakona o pomenutim prekršajima, da dodatno proširi znanje o tome kako su osobe koje su često povezane sa korisnicima narkotika takođe u prekršaju, ali da često izbegnu kaznu zbog nedostatka dokaza koji bi mogli da ih osude ili još bolje od toga da je stvarna namera teksta zakona ta da je samo prisustvo na mestu gde se koriste opojne droge jedna vrsta ohrabivanja i solidarisanja sa korisnicima i zavisnicima. Cilj zakonodavca, čak i kada nema dovoljno dokaza kako bi se optužba dokazala, jeste samo isticanje mogućnosti kako su ovakve osobe koje su u kontaktu sa korisnicima narkotika u prekršaju, ali da ovakva vrsta povezanosti sama nije dovoljna za opravdavanje zločinačkog čina, te samim tim i ne vodi ka krajnjoj osudi.¹⁹⁵

Vrlo je moguće da je libijski zakonodavac krenuo sa namerom ka ublažavanju gore pomenutog prekršaja u izveštaju zakona 23 od 70 o opojnim drogama i ukinuo deo izgubljenog teksta u članu 39. koji kaže da je kažnjivo kaznom zatvora ne manjom od šest meseci i novčanom kaznom od stotinu funti do pet stotina funti svaka osoba koja se nalazi na označenom mestu ili učestvuje u pripremanju zloupotrebe i korišćenja droge. Nijedan odeljak ovog člana zakona se ne primenjuje na supružnike, imovinu ili delove vlasništva osobe koja je osumnjičena i osuđena za pripremanje ili uspostavljanje mesta zloupotrebe i korišćenja narkotika.

¹⁹⁵ - Videti / Rauf Obaid – objašnjenje o dopunskom kaznenom zakonu – Dar Al Arab mišljenja – peto izdanje, 1979. godina str. 93 i 94.

Propisano je za isto krivično delo isti broj člana 39. zakona broj 7. iz 1990. godine koji predviđa zatvorsku kaznu ne manju od šest meseci i novčanu kaznu od stotinu do pet stotina dinara, ili samo jednu od pomenutih kazni za svaku osobu koja je pripremala ili priprema zloupotrebu i korišćenje opojnih droga ili psihotropnih supstanci, a koja to radi svesno i sa namerom. Odredbe člana zakona se ne primenjuju na rodbinu osuđenog ili osobu koja bez prethodnog znanja dođe na označeno mesto.

Poređenjem dva teksta zakona, nalazimo da je zakonodavac u zakonu broj 23. iz 1971. godine kombinovao novčanu i zatvorsku kaznu, te da nije ostavio prostora sudijama da biraju između njih, a pri tome je definisao kategorije koje su izostavljene iz primene ovog člana njihovim posebnim navođenjem i definisanjem. Sa druge strane u zakonu broj 7. iz 1990. godine, sudijama se pruža opcija biranja između primene zatvorske i novčane kazne ili primena jedne bez primene druge kazne. Zakon je takođe proširen kategorijama koje su izuzete od kažnjavanja uključujući bliskih osoba osuđenog, gde se u bliske osobe po članu 16/2 PSC. L ubrajaju i imovina, supružnici, braća, sestre, tazbina, stričevi i njihova deca i sl.

4.4. Prvi uslov - Elementi krivičnog dela

Podela zločina u javnosti je bazirana na fizičkom i moralnom okviru, čime se definišu materijalni i mentalni element krivičnog dela. Materijalni element je sačinjen od nekoliko obrazaca ponašanja koji svi kombinuju fizički okvir i ukoliko nedostatak jednog od njih dovede do negiranja fizičkog okvira, kao što smo napomenuli na početku, odnosimo se prema krivičnom delu kao legitimnom što je navedeno i u pravnim tekstovima. Ovde nema prostora za ponavljanje, što se jasno vidi i iz teksta zakona u članu 39. libijskog zakona o opojnim drogama, kao i u tekstu člana 39. egipatskog zakona o drogama. Ovaj uslov se deli na dve osnovne grane na sledeći način:

1. Materijalni element krivičnog dela se dokazuje kroz dostupnost kombinacije sledećih uslova.

Najčešće naučnici definišu materijalni element krivičnog dela kroz isticanje virtuelnog krivičnog dela dajući mu sadašnji status i postojanje u inostranstvu, pojavu čina ili izostavljanje zabrane od strane zakona da prenese krivično delo u potpunosti u sadašnjost ili da ostane nekompletan. Na bazi ovih definicija, može se reći da je materijalni element baziran prvenstveno na zločinačkom ponašanju i ponekad je deo ove komponente dovoljan sam za sebe. Zločinačko ponašanje se definiše kao činjenje ili uzdržavanje od delovanja koje je zabranjeno zakonom.

Poređenje između datih definicija zločinačkog ponašanja i datih definicija o fizičkim okvirima, daje mogućnost raspoznavanja važnosti krivičnih dela ili vrednosti ponašanja u pogledu dostupnosti materijalne strane krivičnog dela. Sa druge strane, postoje i oni koji veruju da ponašanje nema nikakvu vrednost, a da je pravedno da se pojedinac – počinitelj krivičnog dela koji nije kažnjen za svoje zločinačko ponašanje bude kažnjen zato što je njegov karakter doveo do ozbiljne štete po društvo, a njegovo ponašanje predstavlja dokaz ovog rizika. U stvarnosti, italijanska škola je na osnovu ovoga utvrdila da nije neophodno za određenu osobu da bude umešana u činjenje krivičnog dela, već su doneli odluku da iskoriste mogućnost kažnjavanja osobe pre samog zločinačkog ponašanja sa namerom izbegavanja rizika nerazdvojivog od iste osobe, a koji bi kasnije bio izražen i u materijalnom elementu krivičnog dela.

Međutim, iako je kod ove teorije utvrđeno da nisu u potpunosti ukinute njene zakonske odredbe, princip koji tvrdi da zločinački čin ne predstavlja samo fizičko delo ili ponašanje, utisak koji se nameće sa aspekta spoljnog gledišta na opseg intervencija krivičnog zakona, upućuje da namerna dela nisu inicijalno uključena u isti.

Zločinačko ponašanje je preduslov da bi se moglo pripisati osobi koja je počinila krivično delo sa bilo koji fizičkim svojstvom, a praktično je nezamisliv zločin koji ne predstavlja rezultat određenog zločinačkog ponašanja. Takođe zločinačko ponašanje je razlog zašto je potrebno imati rezultat prilikom nastojanja da se pruži dokaz uzročne veze između njih, kao i napuštanje naučnih okvira i dokazivanja volje kao rasističkog mentalnog elementa u namernim zločinima. Na kraju, ponašanje kao i karakter samog mesta nije legalan način na osnovu okvira u forenzičkim krivičnim delima, jer o ovome

vodi računa zakonodavac, a svaki incident koji nije obeležen ponašanjem, inicijalno nije zamišljen kao predmet kriminalizacije.

Gledajući iz zakonskog opisa krivičnog dela kada je u pitanju materijalni element, zločinačko ponašanje predstavlja više dela i bazirano je na slučaju “*in flagrante delicto*” (uhvaćen na delu), kao uslov za kažnjivo ponašanje. Fizički element ovde zahteva nekoliko akcija i uslova u kombinaciji kod krivičnog dela. Krivično delo nije prisutno na mestu pripremljenom za zloupotrebu narkotika, a na osnovu propisa navedenih u članu 39. egipatskog i libijskog zakona o opojnim drogama. U nastavku će biti objašnjen materijalni čin koji sadrži kombinovan materijalni element na sledeći način:¹⁹⁶

a) Hapšenje na pripremljenom mestu ili mestu označenom za pripremu zloupotrebe opojnih droga ili psihotropnih supstanci

Prvi stub ovog krivičnog dela, kao što je i navedeno u krivičnom tekstu (...nalaziti se na pripremljenom ili mestu predviđenom za pripremu...) zahteva da se počinitelj fizički nalazi na pripremljenom mestu ili mestu označenom za pripremu zloupotrebe opojnih droga, bez obzira na dužinu boravka na pomenutom mestu. Ovo ne predstavlja zamenu u slučaju druge tvrdnje koja navodi da je optuženi bio prisutan na određenom mestu pre same zloupotrebe opojnih droga, što samo po sebi nije dovoljno za utvrđivanje ovog elementa kojim se može posvedočiti da je osumnjičena osoba boravila na određenom mestu i u vidu dokaza kao što su otisci prstiju, registracija ili lične fotografije. Za utvrđivanje ovog krivičnog dela je neophodno da počinitelj bude prisutan na mestu pripremljenom ili označenom za pripremu zloupotrebe opojnih droga u trenutku kada se svesno i sa namerom ta zloupotreba i dogodila.¹⁹⁷

Dakle, samo prisustvo na mestu koje je pripremljeno i označeno za zloupotrebu opojnih droga ne može predstavljati osnov za utvrđivanje postojanja krivičnog dela, već je potrebno utvrditi i ustanoviti materijalni element vezan za počinioca u periodu dok je boravio na označenom mestu. Samim tim nije dovoljno određenu osobu osuditi na

¹⁹⁶ - Videti / internet – link <http://ar.jurispedia.org/index.php> i u skladu sa ovim videti takođe D. Abdul Aziz Amer – objašnjenje elemenata krivičnog dela u libijskom zakonu – op, str. 223 i td.

¹⁹⁷ - Videti / D. Mohammed Ramadan Bara – Objasnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama – op str. 190.

osnovu potvrde da je bila prisutna na mestu zločina, a da je isto mesto napustila pre nego što je došlo do hapšenja.¹⁹⁸

Kontroverze prevladavaju među pravnim naučnicima oko toga da li materijalni element krivičnog dela čini priprema mesta zločina ili prisutnost na samom mestu. Možda je najbolji odgovor na ovo pitanje koje će biti razrađeno u nastavku teksta kroz osiguranje pravne dileme pravnik novog doba.

Pitanje koje se postavlja jeste, da li fizički okvir predstavlja hapšenje ili prisustvo na mestu zločina?

Dr Fathi Sorour pravi razliku u ovom posebnom delu između elemenata krivičnog dela i dokazivanja istog, a u isto vreme on tvrdi da ozbiljna krivična dela zahtevaju dokaz koji se nalazi u posebnom skupu dokaznog materijala, inače sudija ne može doneti osuđujuću presudu.¹⁹⁹

U ovom krivičnom delu, zakon ne prihvata puko hapšenje, jer se materijalnim elementom smatra prisustvo na mestu zločina, ali hapšenje je u potpunosti legalan dokaz, kao u slučajevima kod počinjenih krivičnih dela preljube. Sve dok se ne dokaže suprotno, in flagrante delicto odnosno uhvaćenost na delu predstavlja postupak procesa dokazivanja, a zakon zbog ozbiljnosti ovog krivičnog dela, ne dozvoljava sudiji da se zadovolji samim dešavanjem krivičnog dela i prisutnošću za vreme kršenja odredbi, osim u slučaju stvarno hapšenja.²⁰⁰

Hapšenje nije materijalni element, ali je legalan deo dokaza dok se ne dokaže suprotno. Stoga materijalni element krivičnog dela nije sam po sebi parametar i ne treba ga mešati sa fizičkim okvirom i dokazom o ponašanju. Za ovo krivično delo dokaz u pravnom smislu ne podleže oceni sudije o prisutnosti počinioca ili čak nije potrebno biti

¹⁹⁸ - Videti / D. Mohammed Ramadan Bara – Objašnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama iz 1995. str. 190

¹⁹⁹ - Videti / Rauf Obaid – Objašnjenje dopune krivičnog zakonika – Dar Al Arab misao – peto izdanje, 1979. godine, str. 94 i td.

²⁰⁰ - Videti / Majdi Mustafa Hrijh – Prekršaji u vezi sa opojnim drogama u svetlu sudstva i religije, Univerzitet kućnih izdanja – Aleksandrija, 1992. godina, str. 254-255.

uhvaćen u činjenju dela za vreme angažovanosti, a za ove potrebe ne treba mešati materijalni element i dokaz ovog okvira.

Ukoliko se zahteva da se postigne ovaj element, on predstavlja parametar za određeno mesto ili planirano mesto za pripremu korišćenja opojnih droga a ukoliko je došlo do zloupotrebe kontrolišu se lica u slučaju zloupotrebe opojne droge.²⁰¹

b) Hapšenje mora biti na mestu pripremljenom za zloupotrebu opojnih droga

Potrebna je činjenica da je u pitanju mesto postavljeno od strane učesnika, spremno ili podesno za korišćenje droge od strane nekog drugog u zamenu za nadgledanje od strane tog lica. Ukoliko se optuženi zatekne na mestu na kom je došlo do zloupotrebe opojnih droga, krivično delo se eliminiše ako je na pomenutom mestu prisutna osoba ili više drugih osoba koje igrom slučaja koriste narkotike.²⁰²

U tom smislu, pravilo egipatskog Kasacionog suda o tekstu, administraciji ili broju i kreiranju mesta za zloupotrebu opojnih droga u odredbama iznetim u stavu d, člana 34. zakona broj 182 iz 1960. godine o osudi za krivično delo pripremanja, i administriranja prilikom kreiranja mesta za upotrebu narkotika, treba da uključi izjavu da je upravljanje ovim mesto bazirano na naknadi primljenoj od strane te osobe. Ova povreda zakonskih odredbi predstavlja nedostatak.²⁰³

Može se reći da priprema mesta za korišćenje narkotika znači dodeljivanje mesta na trajnoj osnovi za zloupotrebu droga i da se ne zahteva ponavljanje dela.²⁰⁴

Pravilo egipatskog Kasacionog suda sadrži tekst zakona iz 25.02.1981. godine, koji kaže da se od zakona ne zahteva kazna za krivično delo kreiranja mesta za zloupotrebu droga od strane drugih osoba, nego su postojali objekti koji su bili specijalno

²⁰¹ - Videti / Rauf Obaid – Objašnjenje dopunskih odredbi krivičnog zakona – pomenuta referentna koordinacija, str. 94.

²⁰² - Videti / Hassan Mahmoud Abido – Sudska policija ovlašćena za poslove policije u borbama protiv zvaničnika za krivična dela protiv narkotika – Master Naif arapska akademija za sigurnosne znanosti – 2006. – Referentni broker, str. 53

²⁰³ - Videti / Internet - <http://www.justice-lawhome.com/vb/showthread.php?9389>

²⁰⁴ - Videti / Međunarodna informativna mreža – Menendbat Star Times – link <http://www.startimes.com/>

pripremljeni za ovakvu vrstu posla ili da je originalna namera otvaranja bila iskorištenje u ovu svrhu. Ovi objekti su bili otvoreni za svakoga ko je nameravao da zloupotrebi drogu, da uđe u objekat sa ovom svrhom, čak i ako je radnja registrovana za neku drugu svrhu.²⁰⁵

c) Hapšenje za vreme zloupotrebe

Članovi 39. libijskog i egipatskog zakona o opojnim drogama predviđaju da se zloupotreba droge na označenom mestu eksplicitno događa u trenutku hapšenja. Nije dovoljno samo odrediti mesto u svrhu zloupotrebe i korišćenja opojnih droga, ukoliko nijedna druga osoba nije uhapšena u tom momentu osim osumnjičenog. Ukoliko je optuženi već ranije bio osuđivan za isti prekršaj, a u trenutku hapšenja se nalazi na mestu zloupotrebe, u tom slučaju se ovo krivično delo karakteriše kao učestvovanje u zločinu zloupotrebe opojnih droga, a ne prekršaj, što je sadržano u članu 39. stav 4.²⁰⁶

Osoba koja boravi na mestu zloupotrebe opojnih droga, ne može biti optužena za krivično delo boravka na mestu zloupotrebe ili pripreme mesta za korišćenje opojnih droga.²⁰⁷ Ali se krivičnim delom koje se karakteriše kao prekršaj, te je stoga kažnjivo u skladu sa zakonskim odredbama, smatra omogućavanje supstance za zloupotrebu.²⁰⁸

Ono što je potrebno uraditi da bi se čin smatrao krivičnim delom jeste postavljanje mesta u prisustvu optuženog ili priprema istog za zloupotrebu opojnih droga u vreme kada se tu nalazi druga osoba koja je korisnik narkotika.²⁰⁹

Ovde je potrebno proveriti slučaj "*in flagrante delicto*" (uhvaćen na delu) za vreme određivanja počinioca, a slučaj *in flagrante delicto* predstavlja prisutnost nek

²⁰⁵ - Videti / Internet – Forum studenata pravnog fakulteta – (2.221 zahtev za izmenu u period od 50 godina- link <http://law-zag.com/>

²⁰⁶ - Videti / Rauf Obaid – Objasnjenje dodatnih sankcija – Zakon op - str. 94

²⁰⁷ - Videti / Edward Ghali Golden – Krivična dela u vezi sa opojnim drogama u egipatskom zakonodavstvu – Prvo izdanje iz 1987. godine, Kairo – Arapska renesansna izdavačka kuća, str. 189

²⁰⁸ - Videti / Hassan Mahmud Aobeido, Master – mentor D. Mohammed Fathi – Dela protiv opojnih droga (empirijsko istraživanje) – Naif Arab Univerzitet za bezbednosne nauke, 2006. godina str. 40

²⁰⁹ - Videti / D. Mohammed Ramadan Barh – objašnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama već pomenutim, str. 191.

osobe na mestu pripremljenom za korištenje opojnih droga gde hapšenje mora biti obavljeno u trenutku dok traje proces uzimanja droga.

Nema sumnje da će se slučaj hvatanja na delu pojaviti sa objašnjenjem ovog krivičnog dela, propisanom od strane zakonodavca u zakonima koji su predmet poređenja u ovom radu, a važno je obratiti pažnju na ovaj deo na sledeći način:²¹⁰

- **Definicija termina *in flagrante delicto*:**

In flagrante delicto predstavlja sinhronizaciju između činjenja krivičnog dela i otkrivenih hronoloških okolnosti koje su u relaciji sa optuženim za počinjeno krivično delo, a koje je otkriveno od strane nadležnih organa vlasti. Stoga je bitno da se ovde ne navodi i ne pojavljuje nijedna objektivna naznaka o temi krivičnog dela ili da se utiče na bazu i elemente istog.

Biti uhvaćen na delu, u smislu termina znači približavanje dva trenutka – trenutka činjenja krivičnog dela i trenutka otkrivanja istog. *In flagrante delicto* je slučaj ili status incidenta posebnog krivičnog dela. Posebna definicija ovog termina navodi značaj približavanja kada je vreme krivičnog dela potpuno izloženo, a ne objektivni entitet ovog termina sa njegovim okvirima i komponentama. Prethodno pomenuta usporedba krivičnih zakonika pokazuje da dolazi do zamene pravnih tekstova kada su pronađeni slučajevi gde su krivična dela posmatrana u smislu “*in flagrante delicto*”, odnosno kao slučajevi uhvaćenih na delu. Odredbe ovih zakonodavstava će biti razrađene na sledeći način:

i. **libijski zakon** – u slučajevima *in flagrante delicto*, krivična dela koja se odnose na opojne droge se ne posmatraju drugačije u odnosu na ostala krivična dela, a uglavnom se smatraju za zločine ili prekršaje – 1. ukoliko je počinitelj uhapšen za vreme činjenja prekršaja ili neposredno nakon; 2. ukoliko se za počinioem i dalje javno traga nakon činjenja krivičnog dela; 3. ako se počinitelj pronađe kratko nakon što je počinio delo i to u posedu oružja ili inkriminišućim stvarima koji pokazuju da je učestvovao u izvršenju kriminalnog dela, a ovo važi i za situacije kada se vide efekti ili potpiše priznanje o učešću.

²¹⁰ - Videti / Poe Durbin Allam – Krivično delo in flagrante u alžirskom zakonodavstvu – Master rad i mentorstvo d. Lembark Ali – Tizzy Ouzo Univerzitet, Alžir, datum debate 19.12.1993. Videti takođe – internet, link - <http://www.lawjo.net/vb/showthread.php?25354>

ii. **egipatski zakon** – definiše slučaj *in flagrante delicto* identično kao i libijski zakon – smatra se počinjenim krivičnim delom u situacijama kada: a) ukoliko je praćen žrtvom ili je javno objavljeno da je krivično delo počinjeno odmah nakon što se zločin i dogodio; b) ako je počinitelj pronađen odmah na osnovu unapred poznatih činjenica o krivičnom delu ili u neposrednoj blizini mesta sa mašinama, oružjem, prtljagom, papirima ili nekim drugim stvarima koje upućuju na njegovu umešanost u vidu učesnika ili saučesnika; ovde se uzimaju u obzir i efekti ili znaci koji ovo mogu da potvrde a pronađeni su u istom trenutku.²¹¹

Ipak, slučaj na kom ćemo se u nastavku bazirati, bez pominjanja ostalih krivičnih dela, je onaj koji je bitan za zloupotrebu opojnih droga:

- **Slučaj izvršenja krivičnog dela ili nakon izvršenja**

Ovaj slučaj se smatra najznačajnijim slučajem *in flagrante delicto* kod krivičnih dela povezanih sa opojnim drogama. Ovaj slučaj se ne može ustanoviti ako počinitelj nije uhvaćen na delu, što znači da je potrebno posmatrati prestupnika za vreme fizičkog čina koji se odnosi na prekršaj u vezi sa opojnim drogama ili za nakon što je sam čin završen. Pouzdan i prihvatljiv je samo onaj trenutak izvršenja krivičnog dela ili nakon njega, kako bi se ovaj koncept mogao implementirati direktno. Gledište na ovaj koncept sa aspekta prisutnosti službenika sudske policije je na sledeći način – ukoliko službenik nije prisustvovao samom izvršenju krivičnog dela, a na osnovu iskaza žrtve ili svedoka slučaj *in flagrante delicto* se u tom slučaju može potvrditi direktnim pregledom mesta zločina i ovo je zakonodavac posebno naglasio u tekstu zakona kroz utvrđivanje pojma “**nakon izvršenja**”.²¹²

Kao prilog gore navedenom tekstu, u nastavku je dat pregled nekih sudskih odluka sa namerom detaljnijeg uvida u slučajeve *in flagrante delicto*: ...Presuda može da pokaže da inicijalno kažnjavanje apelanta, kao i nelegitimnost hapšenja i pretresanja korespondira na sledeći način – “Kada je u pitanju inicijalno kažnjavanje i nelegitimnost hapšenja optuženog kao i njegovog pretresanja, kroz tvrdnju da postoji nedostatak slučaja uhvaćenog na delu (*in flagrante delicto*), označava se istinita činjenica ili zakon, gde je

²¹¹ - Videti / internet – link <https://ar.wikipedia.org/wiki>

²¹² - Videti / Internet – link <http://www.f-law.net/law/threads/41933>

zakonski propisano da su prvi ovakvi slučajevi propisani sa ograničenjima u članu 30. zakona o kaznenom postupku. Ova ograničenja podrazumevaju da je potrebno imati uvid u krivično delo kada je ono počinjeno, a da se odluka o tome da li je prikupljeno dovoljno dokaza da se slučaj posmatra kao *in flagrante delicto* kroz eksterno manifestovanje predviđenog krivičnog dela, te da se ove pojave posmatraju sa ciljem potpunog utvrđivanja krivičnog dela bez ikakve sumnje.²¹³ ...Ustanovljeno je da je dovoljno za utvrđivanje postojanja *in flagrante delicto*, potvrđivanje samostalnih eksternih pojava da se krivično delo desilo...²¹⁴

Budući da je procenjena dostupnost *in flagrante delicto* i nedostupnost prostih stvari koje su inicijalno dodeljene službeniku pravosudnih organa da budu pod nadzorom istrage vlasti i pod nadzorom prvostepenog suda u skladu sa činjenicama pre nje – bez progonitelja; dokle god je ishod u skladu sa uvodima i činjenicama u svojoj presudi; inherentan karakter *in flagrante delicto* krivičnog dela pokazuje da nije ista osoba počinitelj...²¹⁵ ...budući da je odlučeno da dostupnost *in flagrante delicto* ili nedostupnost materijalnih pitanja koja su nezavisna od prvostepenog suda bez tužioca sve dok je uspostavljena nadležnost na temelju opravdanih razloga...²¹⁶

Tekst presude egipatskog Kasacionog suda o ukidanju odluke koja se odnosi na nedostatak slučaja *in flagrante delicto* što je predviđeno zakonom i ograničeno tekstem odluke na sledeće: pažljivim pregledanjem papira i slušanjem izveštaja, što je bilo praćeno sudijskim zakazivanjem ročišta i nakon razmatranja na osnovu zakona i gde je takođe i žalbeni postupak bio ispunjen u istom obliku zakona.

Ono što je učesnik tražio da se preispita je u suštini osporena presuda koja ga tereti sa krivičnim delom pravljenja anestetika i nenamerne trgovine, prodaje ili lične upotrebe, a što uključuje grešku prilikom primene zakona kao odgovor na isplatu podnetom radi nelegitimnosti hapšenja i pretresanja radi utvrđivanja prisutnosti *in flagrante delicto*, uključujući i grešku u upravljanju, te ova presuda treba da bude poništena.

²¹³ - Videti / Internet – Pravni portal egipatskog kasacionog suda - <http://www.cc.gov.eg/>

²¹⁴ - Videti / Egipatski krivični žalbenik – br. 9116

²¹⁵ - Videti / Egipatski krivični žalbenik – broj 138

²¹⁶ - Videti / Sammir Fernand Bali i Hassam El-Din Al-Ahmad – Krivična dela povezana sa opojnim drogama (jurisprudencija i pravni tekstovi) – Al-Halabi izdanje – 2012. godina, str. 554

Članovi 34-35 izmenjenog zakona o krivičnom postupku broj 73 iz 1972. godine o garantovanju slobode građanima može omogućiti službenicima sudske policije u slučajevima namernih zločina ili prekršaja koji su kažnjivi sa kaznom zatvora većom od 3 meseca da izvrše hapšenje optuženog, te da postoji dovoljan broj dokaza da bi mogao biti osuđen.

Ukoliko nije prisutna, verzija upravitelja je postavljena i doneta kao što je delegirano u članu 46. istog zakonskog ispitivanja optuženog u slučajevima gde osoba može biti uhapšena od strane predstavnika zakona. Predviđeno je po principu namernog zločina da prati ovo krivično delo gde osoba nije počinitelj, što dalje omogućava sudskom izvršitelju koji je prisustvovao događaju da odredi da je zaplena svakog od dokaza u ovu svrhu, kao i pretres bez službene dozvole javnog tužioca, kao i utvrđivanje činjenica u kojima se krivično delo desilo, na kraju određen datum kada je delo počinjeno i adekvatnošću istog za kvalifikaciju u *in flagrante delicto*. Ovaj slučaj se poverava prvostepenom sudu pod uslovom da su razlozi i okolnosti na kojima se može graditi sudsko priznanje važeći, jer mogu dovesti do rezultata koji će privesti kraju ovaj slučaj.

Ispravna odluka, koja je navedena u delu koji se odnosi na podnošenje dokaza, a ističe izjavu iz zakona o krivičnom postupku, predstavlja da u slučaju dostupnosti dovoljne količine dokaza može da se dozvoli hapšenje optuženog koji nije napustio zemlju, ali samo u slučaju ako postoji jasno utvrđena namera kod izvršenja krivičnog dela, te fotografija incidenta kako je istaknuto od strane sudije u njegovim beleškama na gore navedenu izjavu – za ovo delo se ne predviđa pripremanje opojnih droga, po čemu je apelant sa religijske strane u prekršaju *in flagrante delicto*, bazirano isključivo na članu 30. zakona o krivičnom postupku. Uspostavljanje sudskog zahteva za plaćanjem dostupnosti dostatne kazne o postojanju optužbe, opravdava hapšenje uprkos neuspehu dokazivanja postojanja *in flagrante delicto* krivičnog dela, a takođe i pogrešna presuda kod demonstriranja postojanja slučaja koji se ogleda u manifestaciji zbunjenosti apelanta i to od onog momenta od ulaska službenika na mesto kao što je navedeno u odluci suda.²¹⁷

²¹⁷ - Videti / Baza egipatskih propisa i sudskih tumačenja – žalba br. 1622 str. 32 od 50, Q 01/07/1981 1:00 Sesija 23 – link / <http://www.arablegalportal.org/>

U svakom slučaju, bez obzira na ponašanje optuženog, konfuziju i zbunjenost, usled dovoljnog broja dokaza, on je optužen za krivično delo *in flagrante delicto*, uhapšen i pretrešen. Ono što se dogodilo nakon toga, apelant je ulaganjem žalbe na hapšenje i pretresanje bez pribavljanja naloga od nadležnog organa potvrdio da je u pitanju nelegitiman i nelegalan čin, te je sudija prilikom iznošenja činjenica i pravdanja izneo stav da je hapšenje i pretresanje bilo nedosledno i da nije bilo u skladu sa odredbama zakona, te da ovakva presuda zahteva poništenje i upućivanje bez potrebe za raspravljanjem o drugim aspektima žalbe.

Zbog ovih razloga: sud je odlučio da usvoji žalbu i da promeni ukinutu presudu tako što će slučaj uputiti krivičnom sudu kako bi razdvojio predmet od drugog tela. Kada je u pitanju slučaj koji se odnosi na prisustvovanje mestu koje je pripremljeno ili na kom se koriste opojne droge, slučaj može da se posmatra u smislu hvatanja optuženog na delu (*in flagrante delicto*) i to prvo ako je osoba u trenutku hapšenja još uvek na mestu, drugo ako postoji mogućnost dokazivanja da je mesto namenjeno zloupotrebi opojnih droga i treće potrebno je ljude upozoriti koji često koriste određeno mesto, da je u pitanju mesto zloupotrebe opojnih droga.

Ove radnje se kombinuju u situacijama kada je osoba osuđena za krivično delo, a nije ispunjen jedan od gore navedenih uslova, kao što su da optuženi nije bio prisutan na mestu zločina, ili da ne postoji dokaz o nameri ili korišćenju opojnih droga. Kod prvog i drugog uslova, krivično delo ne postoji ako nisu ispunjeni gore navedeni uslovi u trenutku hapšenja. Službeno lice koje vrši hapšenje, ima pravo da u trenutku hapšenja za krivično delo korišćenja opojnih droga, odmah na licu mesta ispita optuženog i napravi beleške uzimajući u obzir optužbe protiv njega.

Pomenuto se ne smatra prisilom, zbog toga što je kazneno zakonodavstvo dalo ovim licima dodatna ovlašćenja kada je u pitanju slučaj *in flagrante delicto* za korišćenje opojnih droga. U skladu sa ovim odluka egipatskog Kasacionog suda u tekstu navodi: "Hapšenje lica kom je konfiskovana droga i koje je uhvaćeno prilikom vršenja krivičnog dela ne predstavlja prisilu bilo koje vrste, kao što je i definisano u članovima 35 i 36 zakona o krivičnom postupku. Službeno lice je ovlašćeno da prilikom hapšenja u toku

samog čina, a u slučaju zloupotrebe opojnih droga, na licu mesta saslušaja optuženog i da napravi kratke beleške koje će da predstavljaju osnovu optužbe protiv tog lica.”

Ovakva vrsta radnje je očigledno legitimna. Ostali slučajevi hvatanja na delu su dokazivi u pogledu ovlašćenja koja sud ima i za krivična dela za koja je nadležan. U ovom smislu odluka egipatskog Kasacionog suda navodi sledeće: “Ono što je bilo dovoljno za slučaj *in flagrante delicto*, a to je eksterna manifestacija ili određena samostalna projekcija i predviđanje da će se krivično delo dogoditi, a predstavljalo je teškoću po pitanju kodeksa upravljanja, se završava ovim slučajem.

Na temelju iskazanih elemenata, a ne uplićući se sa učesnikom koji ima prateća dokumenta, utvrđuju se okolnosti koji okružuju krivično delo, kao i trenutak njegovog dešavanja ili nakon toga, kao i adekvatnost posmatranja slučaja kao *in flagrante delicto*, te se poverava prvostepenom sudu bez mogućnosti odbijanja istog sve dok razlozi i okolnosti na kojima se temelji mogu da dovedu do rezultata koji se očekuje. Kako je u pitanju slučaj hvatanja na delu počinioca, ukoliko službenik suda ne traži posebnu dozvolu od istražitelja i inspektora koji su obavili hapšenje, ona nije ni potrebna.²¹⁸

II odeljak: Mentalni element (mens rea):

Krivično delo, u po svom jezičkom sastavu predstavlja jednostavnu reč, ali sa druge strane veoma značajnu po svom sadržaju, što je definisano krivičnim sistemima kao bilo koji čin ili propust koji je zabranjen od strane zakonodavca i zahteva utvrđivanje odgovornosti za one koji su počinili krivično delo ili prekršili zaštitnu meru. Generalno pravilo je da je krivično delo bazirano na dva bitna stuba.

Prvi – materijalni stub se sastoji od kriminalnog ponašanja, rezultata koji nastaje ovim ponašanjem i uzročne veze između njih.

²¹⁸ - Videti / Osnova egipatskog zakonodavstva i sudske prakse – žalba broj 11111, izdanje od 05.07.1996. godine, str. 583; link - <http://www.arablegalportal.org>

Drugi stub – moralni je predstavljen kroz kriminalnu nameru, trend koji će počinioca dovesti do kriminalnog ishoda sa spoznajom da ono što je urađeno predstavlja krivično delo. Ovde se ne postavlja pitanje postojanja materijalnog elementa u pogledu bilo kakvih teškoća kada su u pitanju svojstva doživljenih fizičkih čula, ali ono što pokreće niz praktičnih problema jeste kako posmatrati kriminalnu nameru, posebno po pitanju podele na dva stuba što je u bliskoj vezi sa dostupnošću veze između postojanja i nepostojanja u krivičnom delu.²¹⁹

Analizirajući tekst člana 39. libijskog zakona broj 7. iz 1990. godine o opojnim drogama i egipatski zakon broj 182 iz 1960. godine, možemo primetiti prilično jasno da je drugim rečima krivično delo predstavljeno tako da omogući dostupnost elementarnoj nauci gde počinitelj zaslužuje kaznu.²²⁰

Ukoliko je u pitanju krivično delo sa namerom, a ne greška ili zanemarivanje obaveze, uz znanje počinioca da je zloupotreba u toku, on praktično verifikuje svojevoljno prisustvovanje na pripremljenom mestu za zloupotrebu opojnih droga. Ovo je u svakom slučaju potrebno dokazati kroz odgovarajuće okolnosti kao što je raspodela droge na samom mestu korišćenja, karakterističan miris, pomućena svest počinitelja, pojava instrumenata ili uređaja za njihovo korišćenje, kao i mogućnost zaplene, uz povezanost i ostale fizičke dokaze koji mogu biti prikupljeni na samom mestu ili otkriveni u toku istrage.²²¹

Kada je osoba slučajno prisutna pripremljenom mestu za korišćenje opojnih droga i u vreme kada se ono odvija, ali bez znanja te osobe o samoj zloupotrebi kao i nameni samog mesta, ne predstavlja krivično delo kažnjivo zakonom.²²²

Nesumnjivo je da kriminalna namera nije vidljiva, te da se ne može utvrditi fenomen koji se odnosi na čula, ali u slučaju svesnosti samih okolnosti, posebno onih koji okružuju sam incident, a pri tome označavaju eksterne manifestacije koje određuju

²¹⁹ - Videti u ovom smislu / D. Amer Abdul Aziz – Generalne odredbe krivičnog dela – op str. 310 i td.

²²⁰ - Videti u ovom smislu / D. Mohammed Ramadan Barh – Objasnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama – op str. 191

²²¹ - Videti / Rauf Obaid – Objasnjenje dodatnih sankcija – osvrt na bivši zakon, str. 95

²²² - Hassan Mahmud Abide – Sudska policija angažovana na poslovima borbe protiv zloupotrebe opojnih droga – prethodna referenca, str. 54.

počinioca i otkrivaju njegovo psihičko stanje, u nadležnosti je prvostepenog suda da dokaže opravdanost procesa ili ne gde odluka mora biti bazirana na prihvatljivim opravdanjima.

U tom kontekstu, u odluci egipatskog Kasacionog suda od 01.06.2014. godine je propisano sledeće: s obzirom da je tekst odluke dovoljan i razumljiv u pogledu namere za inkriminišuća krivična dela, ustanovljeno je da ne postoji potreba za nezavisnim razgovorom o dostupnosti i postojanju kriminalne namere u ovim krivičnim delima, nego da je dovoljno da se sačini izveštaj na osnovu činjenica i okolnosti.

U slučajevima ponavljanja krivičnog dela, kao u određenim slučajevima već pominjanim, zaključak je da tvrdnja koju počinilac prilikom ulaganja žalbe Apelacionom sudu navodi kao nedostatak uzročnosti nije tačna.²²³

Kasacioni sud je propisao na dan 24.06.1968. godine da je kriminalna namera na određeni mističan način internalizovana od strane počinioca, a što je potvrđeno sagledanim direktnim ili indirektnim materijalnim činovima koji dolaze sa njegove strane kroz nagoveštaj u vidu činjenica koji potvrđuju njeno dešavanje.²²⁴

4.5. Drugi uslov: krivične sankcije

Kao što je ranije pomenuto, krivična sankcija predstavlja konačni uticaj uređenog zakona na onaj čin koji se u skladu sa tim zakonom smatra za krivično delo. Veoma dugo, ova vrsta kazne za krivično delo je bila jedina tradicionalna slika na socijalnu reakciju o počinjenim krivičnim delima. Praksa je sa druge strane pokazala da je ovakav način tretiranja i kažnjavanja krivičnih dela neefikasan u nekim slučajevima da bi na adekvatan način kaznio širok spektar kriminalaca i krivičnih dela. Ovde se ubrajaju osobe za koje se dokaže da su krivično neuračunljivi, previše mladi ili da su počinili

²²³ - Videti / Pravni portal egipatskog kasacionog suda – krivična žalba broj 12293 – link <http://www.cc.gov.eg/>

²²⁴ - Videti / Internet – link <http://kenanaonline.com/> - žalba broj 0946 od 38 tehnički ured 19, str. 750

neoubičajeno krivično delo. Stoga se pojavila potreba za drugim tipom krivičnih mera, koje se postavljaju na način da se za na primer opasne prestupnike otkriju njihove lične sklonosti, te tako dolazimo do ideje o merama predostrožnosti, drugim po redu krivičnim sankcijama.²²⁵

Na temelju gore navedenog, u narednom delu je razjašnjen uticaj krivične sankcije za ovakvu vrstu krivičnih dela, a sve na osnovu primera iz zakona koji su predmet poređenja u ovom radu. Poređenje je rađeno na osnovu kazne i to na sledeći način:

Odeljak I: Izvorne, pomoćne ili dodatne (zamenske) kazne

Osnovna podela krivičnih sankcija, koja garantuje razlikovanje između drugačijih vrsta sankcija u okviru pravnih odredbi, je bazirana na originalnim (izvornim) sankcijama sa jedne strane i sankcijama komplementarne zavisnosti sa druge strane.²²⁶

1. Originalne kazne

Kao što je ranije već pominjano, originalna ili izvorna kazna je sankcija koja je doneta na osnovu zakonodavstva za utvrđeno krivično delo, i to neposredno nakon njegovog opisa modela kao što je kazna poput zatvora i novčana kazna. A primer izvorne ili originalne kazne je dat kroz poređenje sa članovima zakonima o opojnim drogama –

a) **Član 39. zakona o opojnim drogama R. Libije** propisuje da će biti kažnjen sa kaznom zatvora ne manjom od šest meseci i novčanom kaznom ne manjom od stotinu dinara, a koja ne prelazi iznos od pet stotina dinara; postoji mogućnost kažnjavanja počinioca samo jednom od ovih kazni

b) **Član 39. egipatskog zakona o opojnim drogama broj 182 iz 1969. godine** sa izmenama i dopunama propisuje da će biti kažnjen kaznom zatvora ne manjom od godinu dana i novčanom kaznom ne manjom od hiljadu funti i ne većom od tri hiljade funti. Ovde je primetno da je egipatski zakon strožiji od libijskog i to u sledećim odredbama:

²²⁵ - Videti / D. Hisham Shehata – Lekcije iz penologije, Pravni fakultet, Univerzitet u Kairu, str. 11

²²⁶ - Videti / D. Fouad Abdel-Moneim Ahmed – koncept kazni i vrsta sistema u usporedbi – Naif Arab Univerzitet za nauku o sigurnosti, str. 8.

i. rečenica – libijski zakon propisuje zatvorsku kaznu ne manju od 6 meseci – egipatski zakon ne dozvoljava manju kaznu od jedne godine, uz određivanje i novčane kazne u oba zakona i to stotinu dinara u libijskom i hiljadu funti u egipatskom zakonu.

ii. egipatski zakonodavac je ukinuo mogućnost sudijama da sude u potpunosti samostalno i u pojedinačnim slučajevima, kao i da donose sankcije po istim, dok je libijski zakonodavac ovo preusmerio na sudije, što mora biti posebno navedeno u članu zakona.

Oba zakona se slažu u tome da ne predviđaju maksimalnu kaznu zatvora, nego se sprovode opšte odredbe imajući u vidu da ova opcija nije predviđena – član 22. libijskog zakona kada su u pitanju sankcije propisuje da kazna zatvora ne sme da bude manja od 24 sata, a nije dozvoljeno da bude duža od tri godine osim u posebnim slučajevima predviđenim zakonom. Zaključak je da su egipatski zakonodavac i njegovi propisi prevaziđeni po svojoj strogosti i ozbiljnosti ovih krivičnih dela, te da pridržavanje ovim kaznama neminovno vodi ka stvaranju odbojnosti i raznim devijacijama u ponašanju kod prestupnika. Takođe česte osude na ovaj način stvaraju veliki problem, jer se gubi prava suština i namera kazne.

2. Dodatne ili zamenske sankcije

Dodatna ili zamenska sankcija može biti definisana kao svaka sankcija koja nije određena kao originalna ili izvorna sankcija i gde ista ne postoji i ne može biti primenjena. Prednost ovih sankcija je, što u slučaju njihove potpune usklađenosti sa tekstom zakona, ne moraju biti posebno navedene u sudskoj presudi kao kazna koja podrazumeva lišavanje prava i povlastica.²²⁷

U produžetku je dat prikaz dopunskih kazni:

Član 46. libijskog zakona o opojnim drogama broj 9. iz 1990. godine, sa izmenama i dopunama propisuje da sud može da naloži objavljivanje konačne presude kojom je lice osuđeno za neko od krivičnih dela propisanih ovim zakonom dva puta uzastopno u tri dnevna lista, a o trošku osuđenog.

²²⁷ - Videti / D. Fouad Abdel-Moneim Ahmed – Koncept kazne i vrste sistema u usporedbi – Naif arapski univerzitet za sigurnosne nauke, str. 12

Na ovaj način, zakonodavac je kroz objavu presude dva puta u nizu u tri dnevna lista, a na osnovu odluke suda i o trošku osuđenog, ne postoji referenca sa opštim pravilima ustanovljenim u krivičnom zakoniku, u članu 39. ovog stava.²²⁸

Član 46. egipatskog zakona o opojnim drogama broj 182. iz 1960. godine, sa dopunama i izmenama određuje da nije dozvoljeno zaustavljanje implementacije sudske presude za prekršaj, a za jedno od krivičnih dela propisanih ovim zakonom. U svim slučajevima, sud može naložiti objavljivanje pregleda konačne presude o trošku osuđenog u tri posebno određena dnevna lista.

3. Otežavajuće okolnosti krivičnog dela

Kao što je prethodno spomenuto, okolnosti krivičnog dela koje se uzimaju u obzir su u potpunosti okružene zavisnim elementima koji se baziraju na osnovnom incidentu ili događaju koji predstavlja krivično delo u svom punom formativnom obliku. U slučaju kada okolnosti krivičnog dela nisu u skladu sa pravilima stuba na kom je delo zasnovano, praktično znači da se sam čin ili propust ne može okarakterisati kao krivično delo. Sa druge strane prisutnost ili nedostatak okolnosti ne utiče na pravno postojanje krivičnog dela, a na ovaj način se postiže povećanje ili smanjenje veličine krivičnog dela, što opet sa druge strane zahteva pooštavanje ili ublažavanje krivične odgovornosti.

Ono što je bitno u ovom kontekstu jesu eventualno otežau smislu težine samog prekršaja, što ako je ispunjeno vodi ka naglašavanju kazne i prekoračenju granice koja je određena za krivično delo, a znatno teža kazna u tom smislu znači kaznu zatvoru umesto novčane kazne, ili dupliranje kazne zatvora od one koja je određena.

Član 39. egipatskog zakona o drogama prilikom utvrđivanja otežavajućih okolnosti krivičnog dela definiše da kazna treba da bude dvostruko uvećana ukoliko se utvrdi da je korištena supstanca za koju se vezuje samo krivično delo narkotik kao što je kokain, heroin ili neki drugi materijal koji je sadržan u prvom odeljku tabele broj 1. Ukoliko zloupotrebljena droga na mestu pripremljenom za ovu svrhu predstavlja neku od varijacija gore pomenutih supstanci u smislu utvrđenih otežavajućih okolnosti iz tabele

²²⁸ - Videti / Internet - <http://rachelcenter.ps/>; datum objavljivanja 26.01.2015.

broj 1. egipatskog zakona o opojnim drogama, krivično delo se kažnjava kaznom zatvora u trajanju od tri godine i novčanom kaznom od tri hiljade funti.²²⁹

Član 39. libijskog zakona o opojnim drogama nije predvideo otežavajuće okolnosti krivičnog dela po uzoru na tekst egipatskog zakona. Na osnovu uvida u tekst zakona, egipatski zakonodavac je naglašavanjem i dodavanjem otežavajućih okolnosti za krivično delo, podigao sankcije na maksimalan nivo za krivično delo prekršaja, čime je opravdana ozbiljnost zloupotrebe supstanci navedenih u tabeli broj 1. Nema sumnje da jednakost prilikom određivanja stepena kriminalizacije svih narkotičkih i psihotropnih supstanci nije bez značaja u zakonima koji se bave opojnim drogama. Većina sankcija varira u zavisnosti od tipa narkotika, ali supstance navedene u tabeli broj 1. nisu iste kao materijali navedeni u drugim tabelama i iz ovog razloga su klasifikovane kao opasne droge, što je u tom smislu čak i olakšica za zakonodavca kada je u pitanju kriminalizacija i kažnjavanje za prekršaje koji se dovode u vezi sa njima.²³⁰

4.6. Preventivne mere i oslobodanje od kazne

Preventivna mera u situacijama koje su moguće, ali se ne mogu predvideti sa sigurnošću, jeste set mera kojima je cilj da se suoče sa opasnim kriminalnim ponašanjem koje se nalazi unutar počinioaca krivičnog dela, a sve sa namerom zaštite društva.

Jasno je vidljivo iz ove definicije da se mera koristi kako bi se društvo zaštitilo od krivičnog dela, te se stoga primena ovih mera zasniva i na karakteru prisile i pritiska, čak i u slučaju ako su mere koje su preduzete protiv počinioaca daju određeni pozitivan rezultat, poput medicinskog tretmana, lečenja i drugih. Ove mere su podložne načelu zakonitosti i moraju biti srazmerne količini kriminalne želje koja leži u počinioocu. Osnovna namera ovih mera pre svega ozbiljno upozorenje, a ne kažnjavanje ili

²²⁹ - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg/>- Ministarstvo pravde Egipta – Egipatski Zakon o opojnim drogama br. 182 iz 1960. I njegove izmene i dopune - član (39).

²³⁰ - Murad Al Raoubi i Abdel Salam al-Mazougi- Libijski Ministarstvo pravde - droga i psihotropnih supstanci libijski Zakon br 7 iz 1990. godine, sa izmenama i dopunama- Publikacije Nacionalnog centra za pravne studije i ljudska prava - 2005 - Član (39).

povređivanje počinioca, te se stoga razlikuje u odnosu na ostalu poput onih koje podrazumevaju intervenciju policije i sl.²³¹

Libijski i egipatski zakon su omogućili zakonodavcu izuzeće od kazne, te stoga i potpunu nadoknadu, uključujući i preventivne mere, najviše iz razloga što odsustvo kazne uvek biva praćeno odsustvom mera koje su u vezi sa ovim krivičnim delom.

U nastavku je dat prikaz i primer preventivnih mera (tačka 1.) i izuzeće od kazne ili sankcije (tačka 2.) na sledeći način:

4.6.1. Preventivne mere

Libijski zakonodavac je propisao u članu 5. zakona broj 23. za 1369. godinu uz izmene i dopune, ali i dodavanjem određenih odredbi u zakonu broj 7. iz 1990. godine o opojnim drogama i psihotropnim supstancama sledeće: narkotici i psihotropne supstance će biti zaplenjeni i oduzeti, kao i novac koji je dobijen ili zarađen krivičnim delom, čak i novac koji je pretvoren, konvertovan ili sačinjen od izmešanih sredstava i kao takav predstavljen kao legitiman izvor novca. Ovo se odnosi i na eventualne prihode ili druge koristi koje su proistekle iz sredstava ili imovine (isto kao i kod novčanih sredstava). Takođe će biti kofiskovana sva prevozna sredstva i oprema koja je korišćena prilikom izvršenja krivičnog dela, a sve ovo se odnosi i na nekretnine koje su predstavljale mesto na kom su se supstance, materijali i biljke uzgajali i čuvali. Takođe, ako je utvrđeno da ništa gore navedeno nije u vlasništvu počinioca, sredstva koja se nalaze u posedu počinioca se smatraju njegovim vlasništvom ukoliko se drugačije ne dokaže.

Egipatski zakonodavac je u članu 42. zakona o opojnim drogama, propisao bez obzira na prava treće strane u svim slučajevima, konfiskaciju oduzetih narkotičkih supstanci i biljaka koje su sadržane u dodatku 5.

²³¹ - Videti / Sudija Mohammed Mohammed Muftah – Preventivne mere i njihovo mesto u kaznenoj politici i legitimnosti - Arapska renesansna izdavačka kuća, izdanje iz 2008. godine, str. 7. i 10.

U članu 42. zakona o opojnim drogama, egipatski zakonodavac propisuje u svim slučajevima konfiskaciju svih narkotičkih supstanci i biljaka koji se nalaze u tabeli broj 5. bez obzira na istinska prava trećih lica. Iste odredbe se odnose i na novac, alate, kao i transportna sredstva korištena prilikom izvršenja krivičnog dela ili stečena kriminalnim aktivnostima. Zakonodavac propisuje i konfiskaciju zemljišta koje je zasađeno zabranjenim biljkama i narkoticima, bez obzira da li se zemljište nalazi u vlasništvu počinioca ili u njegovom posedu. Specijalna oprema i transportna sredstva koja su presudom predata javnoj upravi za borbu protiv droge pri Ministarstvu unutrašnjih poslova mogu da se koriste za obavljanje njihovih aktivnosti i izvršenje operacija, a na osnovu odluke Ministra unutrašnjih poslova. Takođe, ove aktivnosti mogu da budu ispraćene i učešćem granične službe, a na osnovu odluke Ministra odbrane, ukoliko su sredstva oduzeta i predata od strane redovnih trupa.

1. Izuzeće (oslobođenje) od kazne

Država pribegava globalnom izuzeću kažnjavanja počinitelja za kršenje njenih propisa i prava i preinačuje kaznu u amnestiju u situacijama kada se odrekne svog prava da samo sprovodi kaznu. Posledično, opšta amnestija briše ona kriminalna ponašanja koja se odnose na određeni kriminalni čin, dok pomilovanja za veće kazne predstavljaju situacije kada država odluči da popravi određene sudske greške koje se ne mogu popraviti na drugi način, a da se ne dovede u pitanje sama presuda. Kao dodatna mogućnost se pominje i nagrada usled dobrog ponašanja, a nakon izdržavanja dela kazne što se može okarakterisati kao manifestaciju praštanja i tolerancije.

Izgovori za izuzeće od kazne, ponekad nazivane i kontraindikacije kažnjavanja, predstavljaju određene zakonom ustanovljene uslove kojima se može doneti odluka o izuzimanju počinioca od kažnjavanja za određeno krivično delo. Ova odluka se primenjuje ukoliko su ispunjeni svi uslovi predviđeni tekstom zakona o određenom kriminalnom incidentu, kao i ukoliko su ovi uslovi u potpunosti primenjivi u datoj situaciji. Priznanje, odnosno prijavljivanje krivičnog dela predstavlja primer ovakvog slučaja.²³²

²³² - Videti / D. Essam Ahmed Garieb – Višestruka pravna unifikacija i njen uticaj na krivična dela u rezimeu krivičnih dela, str. 4.

Neki od razloga za izuzeće od kažnjavanja za krivično delo u zakonima o opojnim drogama su dati u produžetku:

i) Slučaj informisanja nadležnih organa o samom krivičnom delu pre njegovog dešavanja ili bilo kakvih saznanja o istom. U ovom slučaju, izuzeće od kazne je moguće ukoliko je krivično delo otkriveno pre nego što su nadležni organi saznali o njemu. Ako imamo situaciju da su organi vlasti imali saznanja o krivičnom delu, svaka komunikacija ovakvog tipa je uzaludna.

Nije dovoljno da okrivljeni prizna krivično delo pred istražnim organima, ukoliko nije postignuto oslobođenje od krivičnog dela jer je to predviđeno nakon počinjenog krivičnog dela. U suprotnom, okrivljeni treba da podnese zahtev službenim organima vlasti i organima sigurnosti koji se bave prekršajima koji se odnose na opojne droge.

ii) Slučaj informisanja nadležnih organa o krivičnom delu nakon otkrivanja istog: ovaj slučaj razmatra količinu informacija i usluga u službi pomaganja sprovođenja pravde i zakona. Ukoliko je količina pruženih informacija o krivičnom delu dovoljna da obezbedi hvatanje ostalih prestupnika onda izuzeće od kazne može da se primeni. U suprotnom ako su u pitanju netačne i nepotpune informacije koje neće omogućiti hapšenje ostalih prestupnika, sam slučaj ne podleže izuzeću.

Uhapsiti sve prestupnike koji su počinili krivično delo nije dovoljno ukoliko nisu označene i one osobe koje su imale saznanja o samom krivičnom delu.

Zakonodavac ima mogućnost da na osnovu posebnih obeležja donese odluku o sprečavanju odmazde protiv određenih ljudi, kao na primer članovi rodbine korisnika ili osoba koje su pripremile mesto za korišćenje i zloupotrebu opojnih droga. Ovo je posebno navedeno u poslednjem stavu, člana 39. zakona broj 7. iz 1990. godine o opojnim drogama i psihotropnim supstancama. Odredbe ovog člana zakona se ne odnose članove rodbine osoba koje su pripremile mesto zloupotrebe.

Kako zakon o opojnim drogama nije precizirao detaljno termin najbliže rodbine, potrebno je ukazati na generalno pravilo i odluku iz krivičnog zakonika, u članu 16/2, koji propisuje sledeće: rodbinom se smatraju braća i sestre, supružnici, članovi porodice

supružnika, ujaci, rođaci i njihova deca. U pitanju je jedan od rodbinskih zakona, a u slučaju smrti jednog od supružnika bez nasledstva, izuzeće od kazne nije predviđeno.²³³

Na osnovu člana 39. egipatskog zakona o opojnim drogama, u stavu 3 je navedeno da se pravilo iz ovog člana ne primenjuje na imovinu, deo imovine ili na rodbinu okrivljenog ukoliko su prisutni na mestu pripremljenom za zloupotrebu opojnih droga. Ove osobe su obuhvaćene pravilom koje podrazumeva izuzeće od kažnjavanja. Pravilo se takođe odnosi i na supružnike ili na ostale članove rodbine. Osnovni razlog je srodstvo, bez obzira da li članovi porodice ili rodbine okrivljenog borave na mestu korišćenom u ove svrhe, oni ne mogu biti kažnjeni samo na osnovu srodstva sa okrivljenim.²³⁴

Posmatrajući libijski i egipatski tekst zakona, vidimo da se oba zakona slažu po pitanju izuzeća od kažnjavanja, ali se sa druge strane razlikuju u sledećem:

Libijski zakonodavac je proširio tekst zakona i obuhvatio pravilom izuzeća od kažnjavanja i one ljude koji su u srodstvu sa okrivljenim ili su prisutni na mestu pripremljenom za zloupotrebu opojnih droga, čime u mnogo većoj meri proširuju ovo pravilo, pa i kroz usaglašavanje sa opštim pravilima libijskog krivičnog zakona.

Propisi egipatskog zakonodavca se razlikuju u smislu da ovim pravilom obuhvataju supružnika, braću ili sestre i sredstva koji imaju bilo kakve veze sa mestom pripremljenim za zloupotrebu opojnih droga.

Egipatski zakonodavac je dodao još jednu kategoriju izuzeća od kazne koja je u suprotnosti sa odredbama libijskog zakona gde tekst zakona uključuje mogućnost da uobičajeno boravište i život sa okrivljenim na istom mestu nije kažnjivo.

Postoji mišljenje da predloženi dodaci tekstu zakona koji se odnose na izuzeće od kažnjavanja u ovom formatu treba da budu primenjivi na sva mesta koja su pripremljena

²³³ - Videti / D. Mohammed Ramadan Bara – Objašnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama – prethodno navedena referenca, str. 192-193.

²³⁴ - Videti / D. Fawzia Abdul Sattar – Objašnjenje opojnih droga – Pravna izdavačka kuća „Arapska renesansa“, izdanje iz 1990. godine, str. 155.

ili namenjena zloupotrebi opojnih droga ili psihotropnih supstanci, kao i na osobe koje su ukazale na dilere narkoticima i na one u čijem posedu se nalaze opojne droge ili psihotropne supstance koje nisu dozvoljene zakonom. Na kraju ove dodatke treba primenjivati i na priznanje vezano za prodaju supstance koja je konfiskovana prilikom izvršenja krivičnog dela.²³⁵

Stvar je pravednosti sistema i zakonskog uređenja da izuzeće od kažnjavanja pokriva i vlasnika prostora i osobu koja vodi mesto, ukoliko takva osoba postoji. Ovo se odnosi i na sredstva, deo imovine ili supružnike koji su u vezi sa okrivljenim, a uzimaju se u obzir humanitarna načela i obaveza ovih ljudi da žive na određenom mestu.²³⁶

Ovde se treba osvrnuti na važno zakonsko pitanje – naime u slučaju primene izuzeća od kažnjavanja na osobu koja je organizovala izvršenje krivičnog dela, nezavisno od toga da li zakonodavac u tekstu zakona eksplicitno pominje izuzeće u ovom slučaju, da li izuzeće od kažnjavanja pokriva teška krivična dela i stoga se proteže do lakših krivičnih dela ili ne?

Da bi se efikasno odgovorilo na ovo pitanje, potrebno je obratiti pažnju na opšte značenje izuzeća za krivična dela. Pravna nauka se ovde slaže da pomilovanje ili izuzeće od kažnjavanja ima smisla za lakša krivična dela, te da uticaj ovih odluka treba da bude ograničen na njih. Kada su u pitanju teška krivična dela, za njih je zakonodavac propisao teže kazne, te se stoga mogućnost pomilovanja ili izuzeća uglavnom odnosi na samu kaznu. Pravna nauka se ne slaže po pitanju opsega u kom je krivično delo ili prekršaj moguće učiniti lakšim.

Za neka krivična dela može da se dobije pomilovanje ili izuzeće, a opseg se proteže od najmanjih pa do težih prekršaja. Takođe nije dozvoljeno optužiti počinitelja za neki manji prekršaj, ukoliko je isti sjedinjen u većem krivičnom delu koje podleže izuzeću od kažnjavanja.

²³⁵ - Videti / D. Essam Ahmed Gariieb – Višestruka pravna unifikacija i njen uticaj na krivična dela i njihovu strukturu, str. 4.

²³⁶ - Videti / Hassan Mahmoud Aobeido – Sudska policija sa stečenim policijskim autoritetom kroz borbu protiv krivičnih dela u vezi sa opojnim drogama; Master – mentor D. Mohammed Qthi, izdanje iz 2006. godine, str. 55

Drugo mišljenje kaže da svako krivično delo koje je uključeno u stvaranje istinske raznolikosti povezanih krivičnih dela, ne utiče na njegovo svojstvo niti to krivično delo gubi svoje postojanje zbog postojanja ove veze. Stoga je potrebno obratiti pažnju na svaki od nastalih kriminalnih efekata krivičnog dela, te u slučaju odluke o izuzeću od kažnjavanja počinioca za teška krivična dela, sama amnestija ili izuzeće ne podrazumeva istu odluku za predviđenu kaznu za lakše zločine ili prekršaje.

Drugačije rečeno, ovo u suštini znači da je počinilac koji je počinio jedno krivično delo u boljoj situaciji od počinioca koji je počinio seriju krivičnih dela ili višestruke virtualne prekršaje. U slučaju amnestije ili mogućnosti izuzeća od kažnjavanja za teže prekršaje, odgovornost počinioca za manje prekršaje ovim nije isključena. Da bi pravo bilo dosledno, a zakon ispravan, nedostatak koji se odnosi na produženje nakon određivanja kazne propisane za dati prekršaj predstavlja najveći propust kada je u pitanju pozitivno oslobođenje od kazne za sve druge povezane manje prekršaje. Ovo pravilo se ne zahteva kod poslednje oslobađajuće presude zato što je osnovni princip da se prijavi svaki prekršaj počinjen od strane počinitelja, kao i svaka sankcija određena za ova dela uzimajući u obzir krivični zakonodavni sistem, uz napomenu da je u pitanju izuzetak od pravila. Egipatski Kasacioni sud je pod ovim uslovima u svojim odredbama propisao sledeće: fokus je na povezanosti sa odredbama člana 32. krivičnog zakona.²³⁷

Činjenica je da krivična dela povezana koja nisu navedena u odredbama zakona, koje se odnose na izuzeće od odgovornosti ili kažnjavanja, ne gube svoja svojstva i ne isključuju mogućnost donošenja odluke na sudu.²³⁸

Na kraju, s obzirom da je svrha izuzeća od kažnjavanja zaštita interesa, što je važnije od zaštite i održanja porodičnih veza, gde se često zahteva prisustvo na okupljanjima na mestima koja su pripremljena i namenjena zloupotrebi opojnih droga uz njihovo znanje, zakonodavac smatra da okrivljenog nije potrebno izuzeti od kažnjavanja

²³⁷ - Član 32. egipatskog zakona propisuje sankcije, u slučaju kada jedan jedini čin višestrukih krivičnih dela treba da bude tretiran kao zaseban prekršaj. Ovo je kažnjivo strožijim nadzorom bez navođenja ostalih odredbi.

U slučaju kada je izvršeno više krivičnih dela koja imaju zajedničku svrhu i međusobno su povezana, ova dela se posmatraju kao jedan zločin, a kazna se određuje na osnovu procene za većinu ovih krivičnih dela. Ovo pravilo odgovara članu 76. libijskog krivičnog zakona.

²³⁸ - Videti / D. Essam Ahmed Abu Ghraib – Višestruka pravna unifikacija i njen uticaj na najlakša krivična dela, str. 5 i dr.

osim u slučaju kada je u pitanju rodbinska pripadnost sa onima koji su pripremili mesto za zloupotrebu opojnih droga i psihotropnih supstanci, bez posebnih utvrđivanja razloga koji su ga primorali da se nalazi na pomenutom mestu.

• **Krivično delo uvoza ili izvoza slabih anestetika:**

Član III libijskog zakona o opojnim drogama propisuje da nije dozvoljeno uvoziti ili izvoziti narkotike ili psihotropne supstance bez pisanog odobrenja od strane glavnog odbora za zdravlje i saglasnosti od strane glavnog odbora za pravosuđe. Odredbe navedenog člana predstavljaju opšte odredbe koje kriminalizuju radnje koje se odnose na uvoz ili izvoz narkotika i psihotropnih supstanci van zakonskih okvira. Kako je krivično delo koje se u nastavku razmatra povezano sa uvozom ili izvozom slabih anestetika, opseg kriminalizacije mora biti identifikovan na sledeći način:

Član 44. libijskog zakona broj 7. iz 1990. godine je predvideo za ovo krivično delo koje je u vezi sa opojnim drogama i psihotropnim supstancama, kaznu zatvora koja nije manja od jedne godine i novčanu kaznu ne manju od stotinu dinara za svaku supstancu koja je navedena u tabeli broj 3, a za kršenje odredbi poglavlja II i III ovog zakona gde je predviđena kofiskacija i oduzimanje robe.²³⁹

Član 44. egipatskog zakona o opojnim drogama broj 182. iz 1960. godine sa izmenama i dopunama je za ovo krivično delo predvideo kaznu zatvora ne manju od jedne godine i ne veću od pet godina, kao i novčanu kaznu ne manju od dve hiljade funti i ne veću od pet hiljada funti, a obuhvaćeno je odvajanje, proizvodnja, unošenje, izdavanje i posedovanje sa namerom stavljanja u promet lakih anestetika iz bilo kog člana sadržanih u tabeli broj 3. U slučaju neovlašćenih aktivnosti, mera će biti konfiskovanje tačno određenog materijala.²⁴⁰

²³⁹ - Murad Al Raoubi i Abdel Salam al-Mazougi – Ministarstvo pravde Libije - Zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama iz 1990. godine i njegove izmene i dopune – Publikacije Nacionalnog centra za pravne studije i ljudska prava - 2005 - Član (44).

²⁴⁰ - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg/> - Ministarstvo pravde Egipta – Egipatski Zakon o opojnim drogama br. 182 iz 1960. I njegove izmene i dopune - član (44).

Tekst jordanskog zakona o drogama broj 11. iz 1988. godine sa svojim izmenama i dopunama u članu 12. navodi da je mera kažnjavanje kaznom teškog rada na privremeni period ne manji od jedne godine ili novčanom kaznom ne manjom od tri hiljade dinara i ne većom od deset hiljada dinara. Postoji mogućnost i određivanja obe kazne u isto vreme za sve lakše anestetike koji su uveženi ili izveženi, proizvedeni ili tretirani na neodgovarajući i neovlašten način koji je propisan od strane postojećeg zakonodavstva.²⁴¹

Libanski zakon o drogama broj 673. iz 1998. godine sa izmenama i dopunama nije predvideo ovo krivično delo, iako postoji tekst zakona koji se odnosi na kriminalizaciju prekršaja nabavljanja, uvoza ili izvoza kao i tretiranja supstanci na neovlašten način pod okriljem postojećeg zakonodavstva i na način koji je različit od njega.²⁴²

Srpski zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama poput libanskog zakona nije posebno predvideo pomenuto krivično delo, ali je takođe u tekstu zakona predvideo kriminalizaciju prekršaja koji se odnose na uvoz, izvoz, tranzit, proizvodnju i promet psihoaktivne kontrolisane supstance, ukoliko je to urađeno u suprotnosti sa zakonskim odredbama i od strane lica koje nije nosilac neophodne dozvole.

Isto objašnjenje kao gore navedeno može da se primeni i na **evropske zakone** koji su uglavnom predvideli kriminalizaciju prekršaja koji se odnose na uvoz, izvoz, tranzit, proizvodnju i promet psihoaktivne kontrolisane supstance.

Na osnovu odredbi gore pomenutih zakona, razdvojićemo sekcije na prva dva zahteva koja se pod jedan odnose na elemente krivičnih dela i pod dva na određene kazne.

²⁴¹ - Videti / Internet – link - <http://www.farrajlavier.com>-Ministarstvo pravde Jordana –Zakon o opojnim drogama broj 11 iz 1988. godine i njegove izmene i dopune - člana (12).

²⁴² -. Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb> – Ministarstvo pravde Libana–Zakon o drogama br.673 iz 1998.godine, sa izmenama i dopunama .

4.7. Elementi krivičnog dela

Imajući u vidu odredbe posmatranih zakona o opojnim drogama i psihotropnim supstancama, krivično delo uvoza ili izvoza slabih anestetika je bazirano na sledećim principima:

- predmet krivičnog dela,
- fizički - materijalni element,
- kriminalna namera ili volja.

4.7.1. Predmet krivičnog dela

Predmet krivičnog dela moraju biti slabi anestetici, kao što je i navedeno u prilogu broj 3. aneksa zakona o opojnim drogama i psihotropnim supstancama. Ovi materijali se karakterišu kao supstance sa manjim uticajem na svest i kao retko prihvaćeni od strane zavisnika, a na ovo se poziva zakonodavac u svom pravilu koje je uključeno u tabeli.²⁴³

Stoga je na sudiji da prilikom donošenja presude o krivičnom delu koje je predmet ovog člana da dokaže da je predmet krivičnog dela jedna od supstanci koja je zavedena u prilogu broj 3. i kao takva zajedno sa drugim narkoticima, suplementima i psihotropnim supstancama podleže određenim ograničenjima.

Ovi materijali su ustanovljeni u libijskom zakonu o opojnim drogama broj 7. iz 1990. godine sa izmenama i dopunama koji određuje sa sledećim naslovom – supstance koje su predmet ograničenja određenih za narkotike.

Takođe, član 44. egipatskog zakona o opojnim drogama propisuje da se pomenuto krivično delo odnosi na supstance posebno ustanovljene u tabeli broj 3. zakona.

²⁴³ - Videti / Dr Mohammed Ramadan Barh – Objašnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama - prethodna referenca, str. 195.

Pomenuta odredba koja upućuje na navedenu tabelu i ostale supstance iz dodatka III propisuje i uspostavlja određene proporcije kada je u pitanju stanje ovih materijala, a upućuje na dodatak opisan u pomenutom aneksu zakona broj 182 iz 1960. godine sa izmenama.

Jordanski zakon o opojnim drogama ne zahteva za potrebe ovog elementa primenu krivičnih dela ustanovljenih u članu broj 12, ali uspostavlja predmet krivičnog dela i to kao bilo koja narkotička ili psihotropna supstanca koja je sadržana u priloženim dodacima. Ovaj zakon se ne bavi tipom narkotika u smislu njegovog opojnog uticaja kao elementa krivičnog dela.

Kao što je ranije navedeno, ovi dodaci koji predstavljaju priloge zakonima o opojnim drogama su predmet izmena, bilo zbog propusta, gubitka, transporta ili povećanja. Kod ovog krivičnog dela, izgubljena supstanca zahteva presudu od strane sudije, gde sama presuda pokazuje da zaplenjeni materijal predstavljen kao supstanca koja je okarakterisana slabim anestetikom u suštini nije tačna, a tehnička analiza pokazuje bez bilo kakve sumnje kakav materijal je u pitanju. U tom smislu dokazi baziran na osećaju nisu dovoljni. Sud je doneo odluku u ovom slučaju da su mnoge ovakve odredbe sporne pre svega zbog propusta koji se odnosi na zaplenjeni materijal, a za koji se bez tehničke analize ne može u potpunosti utvrditi šta tačno predstavlja. S obzirom na činjenicu da član zahteva odredbe koje mogu da iniciraju smrtnu kaznu kao sankciju za određeno krivično delo okarakterisano kao zločin. Takođe, odluke se mogu donositi i za krivična dela okarakterisana kao prekršaj koja sa sobom nose posebnu kaznu za prekršaj. Postoji bitna razlika između njih što će biti prikazano u nastavku teksta:

Prilog 1 zakona broj 182 iz 1960. godine vezano za borbu protiv narkotika i opojnih droga, garantuje izjavu koja razmatra materijalne narkotike, a što je opet povezano sa supstancom morfijum, čime zakonodavac utvrđuje da je posedovanje ove supstance ili njenih jedinjenja prekršaj koji je kažnjiv zakonom. Ovo se odnosi i na sve kozmetičke preparate koji se sadrže morfin, bez obzira da li su uključeni ili ne u sastav lekova koji sadrže više od 2% morfina. Lekovi za ublažavanje bolova u tečnom ili čvrstom obliku, bez obzira na koncentraciju, ne daju samoj supstanci važnost da bi se smatrala materijalnim narkotikom. Takođe je naglašeno da je morfin narkotik ukoliko je

pomešan sa drugim supstancama, ali samo ako je dobijena koncentracija takva da je procenat morfina u samom jedinjenju veći od 2%, a da je druga supstanca samo materijal koji je korišten za dobijanje jedinjenja.²⁴⁴

Odlukom ministra zdravlja broj 72 iz 1971. godine su u prilog 1 upisane određene supstance koje predstavljaju dodatak zakonu broj 182 iz 1960. godine, a u vezi ovih narkotičkih supstanci i navedeno je sledeće: “pomenute supstance se smatraju narkoticima, a primene odredbi ovog zakona na supstance koje se nalaze u tabeli broj 1 isključuju formulacije ustanovljene u tabeli 2 i članu 2. zakona koji opet određuje da “nijedna osoba nije ovlašćena da unosi, proizvodi ili izdaje, poseduje, kupuje ili prodaje narkotičke supstance, kao niti da učestvuje u prometu istih u bilo kojoj količini, direktno ili kao posrednik, osim u slučajevima predviđenim zakonom i pod uslovima ustanovljenim u članu zakona.

Dopunski zakon broj 182 iz 1960. godine ukazuje da posedovanje zabranjene supstance, a imajući u vidu odredbe člana 2. ovog zakona, u neovlašćenim okolnostima na osnovu zakona predstavlja krivično delo za poslove proizvodnje, izdvajanja, transporta, pribavljanja ili izvoza, ali ne i za svrhu korišćenja prostora za zloupotrebu narkotičke supstance, s obzirom da ovo krivično delo nema primenu u samom zakonu.²⁴⁵

1. Materijalni element

Kroz tekst člana 44. libijskog zakona o opojnim drogama koji upućuje na sve ostale članove zakona i tabelu broj 3, a zatim i kroz tekst člana 44. egipatskog zakona, kao i člana 12. jordanskog zakona, razmatraćemo fizički odnosno materijalni element na sledeći način:²⁴⁶

²⁴⁴ - Videti / Internet – link / <http://law-zag.com/> - žalba broj 3294, sednica od 29.03.2002. godine, neobjavljeno

²⁴⁵ - Videti / link - <http://law-zag.com/> - žalba broj 624 od 10.07.1979. godine

²⁴⁶ - Videti / D. Mohammed Ramadan Barh – Objašnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama – op, str. 59-60

i. Definicija uvoza

Uvoz predstavlja donošenje narkotičke ili psihotropne supstance iz inostranstva i unošenje iste na teritoriju određene države, a što je u suprotnosti sa zakonom i sistemom, bez obzira da li je ovaj unos supstance posmatran sa aspekta carinskih organa ili u nekom drugom smislu predstavlja prelazak političke granice neke druge zemlje.

Kada se kaže granica, misli se na kopnenu granicu, granicu na moru i u vazduhu. Libijski Vrhovni sud je doneo odluku u vezi sa ovim sledeće sadržine: u slučaju krivičnog dela unošenja droge iz inostranstva, u potpunosti se primenjuju članovi zakona i propisi države Libije, i to u okviru njenih političkih granica na kopnu, teritorijalnih voda i vazdušnog prostora, a jednako u skladu sa zakonom se primenjuju iste odredbe i u slučaju aerodroma, luka i graničnih tački, jer se ova mesta najčešće služe za izbegavanje nadležnih tela i hvatanje od strane carinskih službenika.²⁴⁷

Na osnovu prethodnih primera, ispostavlja se da je krivično delo počinjeno u trenutku kada počinitelj carinsku liniju pređe ilegalno, odnosno bez dozvole od nadležnih državnih organa. Međutim, postavlja se pitanje kako se tretira slučaj kada se delo dogodi pre prelaska ove linije, koja je od carinskih odeljenja identifikovana kao ulazak ili izlazak iz određene države? Prilikom ovakvog slučaja u praksi, libijski Vrhovni sud je presudio da je bilo teško osporiti presudu, s obzirom da je optuženi stigao na međunarodni aerodrom u Tripoliju iz Maroka, te da je nakon ulaska u halu i ispitivanja od strane jednog carinskog službenika, unutar njegove cipele pronađena opojna droga, koja je potom konfiskovana u skladu sa pomenutom odredbom i ovakav slučaj se u potpunosti smatra krivičnim delom, a ne pokušajem unošenja narkotičke supstance za koju greškom nije moguće sprovođenje zakona.²⁴⁸

Odluka egipatskog Kasacionog suda vezano za definiciju uvoza je doneta na sledeći način:

Prilikom počinjenog krivičnog dela unošenja narkotika u zemlju, odluka se poziva na način unošenja droge iz inostranstva i njen ulazak u teritorijalne vode; policija i

²⁴⁷ - Videti / Odredbe libijskog Vrhovnog suda – saslušanje 4.4.1985 – Magazin Vrhovnog suda Q22, strana 3. i 4.

²⁴⁸ - Videti / Presuda libijskog Vrhovnog suda – R-4 sednica, 1985. god. Žurnal libijskog vrhovnog suda, isto kao i prethodna odluka

obalska straža sprovode mere za proveru optuženog, od kojih jednu predstavlja sprečavanje transfera narkotika iz broda i van luke, ali ne sa namerom podsticanja činjenja krivičnog dela, nego radi otkrivanja istog.²⁴⁹

Ispunjavanje uslova propisanih zakonom broj 182 iz 1960. godine i pribavljanje dozvole predstavlja uslov koji se ispunjava podnošenjem zahteva upravi ovlašćenoj za izdavanje ovakvih licenci, a vezano za uvoz narkotika za koje je zabranjen uvoz.²⁵⁰

ii. Definicija izvoza

Izvoz predstavlja iznošenje narkotičke ili psihotropne supstance van granica države i ovo se smatra krivičnim delom, a delo se ne smatra kompletnim sve dok političke granice praktično ne pređu državne. U slučaju da dođe do zaplene materijala pre toga, krivično delo ima karakter dela u pokušaju. U slučaju izvoza se ne zahteva da ova akcija ima određeno značenje, ali je važna činjenica samo iznošenje narkotika van granica regije, bez obzira na svrhu i nameru ovog čina.²⁵¹

Pitanje koje se ovde postavlja jeste: ukoliko je počinitelj nameravao da iznese pomenutu supstancu van granica države samo sa svrhom uklanjanja supstance – da li se ovaj čin smatra namerom izvoza narkotičke supstance i da li se primenjuju odredbe zakona koje se odnose na ovakav tip krivičnog dela ili ne?

Nema sumnje da je iznošenje narkotičkih supstanci van granica zemlje krivično delo ukoliko činjenje ovog dela ne utiče na njegovo ponašanje, bez obzira da li je namera bila iznošenje pomenute supstance u drugu zemlju ili oslobađanje od iste.

Ovaj prekršaj je jedan od privremenih prekršaja koji se završava uskoro nakon što je počinjen i ostvaren materijalni element, a predstavlja svako ponašanje koje podrazumeva prelazak granice u okviru teritorijalnih voda ili prelazak carinske linije kada je u pitanju kopnena granica.²⁵²

²⁴⁹ - Videti / Pravni portal egipatskog kasacionog suda, online – link / <http://www.cc.gov.eg/> kriminalna žalba broj 1149, sednica od 24.12.1956. godine

²⁵⁰ - Videti / Pravni portal egipatskog kasacionog suda – link / <http://www.cc.gov.eg/>, sednica broj 1935. od 15.01.1968. godine.

²⁵¹ - Videti / D. Mohammed Ramadan Bahr – Objašnjenje libijskog zakona o opojnim drogama, prethodna referenca – str. 61.

²⁵² - Videti / Internet, Dr. Hussein Almrsway – specijalni krivični zakonik S 847, link / <http://mohamionline.com/>

iii. Saučesništvo u krivičnom delu uvoza ili izvoza opojnih droga

Sam koncept saučesništva u krivičnom delu uvoza ili izvoza opojnih droga zavisi od više od jedne osobe u njegovoj implementaciji. U ovom slučaju se ne oslanjamo samo na jednu ili dve osobe prilikom utvrđivanja krivičnog dela nego na grupu ljudi koji su u celini učestvovali u kriminalnom činu. Ovde je bitno razjasniti šta je dovelo do učešća počinioca u krivičnom delu, iako u skraćenom obliku.²⁵³

Namera da se počinu krivično delo, predstavlja nameru više osoba, koja je planirana i orkestrirana, a gde su uloge podeljene podjednako između učesnika ima za rezultat krivično delo počinjeno kolektivnim činjenjem. Ne postoji ništa što može da spreči nastanak krivičnog dela, a sam proces koji se odvija predstavlja proces sa više počinitelja za isto delo.²⁵⁴

Član 99. libijskog krivičnog zakona propisuje originalnog saučesnika.²⁵⁵

Pretpostavlja se da je krivično delo počinjeno samostalno od strane počinioca ili sa drugima – stav a) ili da se počinitelj uključio u isto za vreme izvršenja ukoliko se isti sastoji od namernog sastavnog čina – stav b) i ukoliko se donese odluka da se odredbe člana primene na svakog učesnika počinjenog prekršaja u vidu kazne ili sankcije za isto, a u članu 100. ovog zakona se za isto delo navodi opcija značajno važnog saučesnika.²⁵⁶

4.7.1.1 Podsticanje

Saučesništvo se u skladu sa članom 101. libijskog krivičnog zakonika tretira tako da svaka osoba koja učestvuje u činjenju prekršaja podleže kazni po odredbama ovog zakona, izuzev one osobe koje su izuzete od kažnjavanja na osnovu specijalnih odredbi.

²⁵³ - Videti / D. Mr. Muhammad – pravni okvir za borbu protiv opojnih droga – Naif Arapski Univerzitet za bezbednosne nauke, 2005. godina – str. 7.

²⁵⁴ - Pogledati za više detalja / D. Abdul Aziz Amer – Objašnjenje opštih odredbi krivičnog dela u libijskom krivičnom zakoniku, str. 243. i td.

²⁵⁵ - i ustanovljen u slučajevima gde onaj koji je samo delo isplanirao ima ključnu ulogu u izvršenju krivičnog dela što ga čini aktivnim u odnosu sa drugim učesnicima; ovo se u suštini naziva „mnogostrukost aktera“ – link / <http://www.f-law.net>

²⁵⁶ - i takođe u situacijama kada pokretač krivičnog dela ne igra ključnu ulogu u samom izvršenju, ali se pojavljuje u sekundarnoj ulozi u kojoj pronalazi izvršioca krivičnog dela koji će igrati glavnu ulogu, te ga samim tim ovaj akt čini partnerom u izvršenju krivičnog dela. Takođe, u ovoj prilici nije predviđeno postojanje jednog ili više partnera, bez jednog koji je aktivniji u samom izvršenju, a opet sa postojanjem izvršnog nalogodavca i izvršioca krivičnog dela, što ga čini sekundarnim počiniocem – link / <http://www.f-law.net/>

Odlukom libijskog Vrhovnog suda je propisano da svako ko počini akt učestvovanja u transportu za sopstveni račun ili u ime drugoga, i u trenutku kada je narkotik unet na teritoriju države, smatra se da je počinio krivično delo po zakonu o opojnim drogama, gde počinitelj mora biti kažnjen kao aktivni učesnik ili kao partner – saučesnik na način koji je u potpunosti propisan članom 5. krivičnog zakonika. Ovaj član propisuje da su odredbe ovog zakona primenjive na svakog ko počini krivično delo van granica zemlje, a takođe i ukoliko je u potpunosti ili delimično počinjen na teritoriji Libije, bez obzira da li je počinitelj državljanin ili stranac, sa prebivalištem u zemlji ili van nje.²⁵⁷

Odluka egipatskog Kasacionog suda nalaže da u skladu sa članom 39. krivičnog zakona koji se primenjuje u slučajevima počinjenih prekršaja gde se kod njihovog izvršenja, ukoliko su sastavljeni od akta sa jasno iskazanom namerom, pokazuje da krivično delo koje je sastavljeno od nekoliko postupaka koji su u skladu po svojoj prirodi ili planu izvršenja, a gde svaka intervencija u ovom izvršenju je aktivna sa drugima iako se krivično delo nije izvršeno samostalno nego je u izvršenju učestvovala druga osoba sa namerom intervencije kako bi se postigla zajednička svrha i krajnji cilj krivičnog dela. Na kraju, svaka od ovih intervencija je u skladu sa krivičnim delom, kako bi se doprinelo konačnoj ulozi u izvršenju istog.²⁵⁸

Takođe u još jednoj presudi egipatskog Kasacionog suda je navedeno da je sud utvrdio učešće apelanta sopstvenom voljom u krivičnom delu unošenja narkotika u zemlju i krijumčarenja istog kroz carinu, kao i za krivično delo davanja mita sa namerom osiguranja podrške prilikom izvršenja ovog dela koji je omogućio svoj trojici apelanata da unesu i prokrijumčare u zemlju narkotičku supstancu.²⁵⁹

Odluka Jordanskog krivičnog zakona u članu 76. propisuje da u slučaju kada više ljudi kombinovano počini zločin ili prekršaj, ili ako se zločin i prekršaj sastoje od nekoliko dela koji dolaze jedan za drugim ili od više sastavljenih dela sa namerom izvršenja zločina ili prekršaja, u obzir se uzimaju svi učesnici u zločinu, gde se svaki od

²⁵⁷ - Videti / Vrhovni sud Libije – sednica od 01.04.1975. – Magazin Vrhovnog suda, broj 12, str. 178

²⁵⁸ - Videti / Pravni portal egipatskog kasacionog suda, online / link: <http://www.cc.gov.eg/> - sednica od 02.11.1974.

²⁵⁹ - Videti / Pravni portal egipatskog kasacionog suda, online / link: <http://www.cc.gov.eg/> - sednica od 25.12.1989.

njih kažnjava u skladu sa određenim kaznenim zakonom, kao da je u pitanju nezavisni počinitelj.²⁶⁰

Član 24. jordanskog zakona o opojnim drogama nalaže da se svaki učesnik u bilo kom krivičnom delu predviđenom u ovom zakonu kažnjava za bilo koji prekršaj koji je ustanovljen u ovom zakonu, za bilo koji slučaj učestvovanja u izvršenju istog, uključujući intervenciju za vreme izvršenja krivičnog dela ili asistiranje prilikom izvršenja. Predviđena je ista kazna kao i za originalnog počinioca, bez obzira da li je delo počinjeno unutar ili van države u skladu sa odredbama i pravilima ustanovljenim u primenjivom krivičnom zakonu.

Libanski krivični zakon broj 340. iz 1943. godine sa izmenama i dopunama određuje u drugom poglavlju pod naslovom “Kazneno sudelovanje” za počinioca krivičnog dela propisuje u članu 212. za originalnog počinioca i u članu 213. za saučesnika da je svaki učesnik u krivičnom delu podložan kazni koja je određena u okviru ovog zakona. Akcent je na uslovima koji su u skladu sa članom 257., a u vezi doprinosa organizaciji krivičnog dela ili vođenja posla onih koji su uključeni u ovaj proces.²⁶¹

Odluka libanskog Kasacionog suda propisuje na dan 12.07.1999. godine da je heroin jedan od opasnih supstanci iz priloga 1 dopunskog zakona o opojnim drogama broj 673. iz 1998. godine. Član 13. zakona zabranjuje pripremu i transfer supstanci navedenih u tabeli I, dok član 125. zakona kriminalizira opojne droge i kažnjava sve od najstarijih namernih kršenja zabrana ustanovljenih u članu 13 i pomenutih u članu 148. dok se saučesnik, inicijator i posrednik posmatraju kao i originalan počinitelj u zločinima propisanim ovim zakonom.²⁶²

Srpski zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama u svom članu 3. definiše izvoz ili uvoz ovih supstanci kao njihovo fizičko prenošenje iz jedne države u drugu. Na osnovu toga, kao širi pojam u članu 22, stav 2. istog zakona je definisan

²⁶⁰ - Videti / Jordanski krivični zakon broj 16. iz 1960. godine, sa izmenama i dopunama za 2010. godinu.

²⁶¹ - Videti / Libanski krivični zakon broj 340. iz 1943. godine sa izmenama i dopunama

²⁶² - Videti / Samir Fernand Bali – Wassiem Hossam El-Din Al-Ahmad – prekršaji u vezi sa opojnim drogama, pravni tekstovi i sudska praksa – op, str. 349

promet psihoaktivne kontrolisane supstance, koji obuhvata i izvoz, uvoz, tranzit, prevoz, skladištenje, distribuciju, prodaju, kupovinu, posredovanje pri kupovini ili prodaji i slično, a koji obavlja pravno lice u skladu sa ovim zakonom

Odredbe koje se odnose na izvoz, uvoz i tranzit pomenutih supstanci su bliže određene u glavi broj V i članovima zakona broj 46, 47, 48, 49, 50 i 51. Kada je u pitanju uvoz lekova koji sadrže opasne supstance, a za koje nije izdata dozvola za lek, u članu 69. je predviđeno da dozvolu za uvoz ovakvih lekova izdaje ministar, dok sama količina ne može biti veća od šestomesečne potrebe zdravstvene ustanove.

Član 108. ovog zakona predviđa novčanu kaznu za prenošenje dozvole za uvoz na drugo pravno lice, te ako unosi supstancu za koju nije izdata dozvola za lek u suprotnosti sa odredbama člana 69. te ako ne obavesti ministarstvo u predviđenom roku o uvozu ili izvozu da ovaj proces nije izvršen u periodu koji je određen u dozvoli.

iv. Uticaj količine narkotika na sam koncept uvoza

U okviru **libijskog zakona o opojnim drogama** ne postoji razlika po pitanju količine zaplenjenog narkotika kako bi se primenili elementi krivičnog dela. Imajući ovo u vidu, libijski vrhovni sud propisuje proveru izvoza, ili bilo koje količine materijala koji se uvozi ili izvozi.²⁶³

Egipatski zakon – egipatsko pravosuđe smatra da primenjivost kažnjavanja za određeno krivično delo mora biti bazirano na materijalu odnosno unetoj narkotičkoj supstanci koja prevazilazi namenu za ličnu upotrebu (tačnije količinu koja je veća od one namenjenoj za ličnu upotrebu). U skladu sa ovim Kasacioni sud je presudio da se kažnjava na osnovu zakona broj 182. iz 1960. godine o borbi protiv narkotika i regulisanja njihove upotrebe i trgovine sa izmenama i dopunama na osnovu zakona broj 40. iz 1966. godine i članu 33., a koji predviđa da uvoz supstance u zemlju predstavlja lično unošenje ili od strane pomoćnika i koja je potom deljena među različitim ljudima,

²⁶³ - Videti / D. Mohammed Ramadan Bara – Objašnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama, prethodne reference, str. 61-62.

bez obzira da li je počinitelj supstancu uneo za sopstvene potrebe ili u ime i za račun drugog.

Jordanski zakon – kao i u slučaju odluke egipatskog pravosuđa odredbe jordanskog Kasacionog suda propisuju na isti način odredbe kod ovakvih krivičnih dela, a prilikom procene količine zaplenjenog materijala nakon izvršenog samog krivičnog dela.

Libanski zakon – određen na osnovu članova 125. i 126. libanskog zakona o opojnim drogama i brojem slučaja na koje su ovi članovi primenjivi, oni ipak ne razmatraju detaljno krivična dela pribavljanja i izvoza narkotičkih supstanci i opojnih droga. Međutim, količina narkotika značajna u smislu dokazivanja krivičnog dela pribavljanja ili izvoza, propisuje da se uzimaju u obzir odredbe libanskog pravosuđa, prilikom određivanja količine narkotika iz nekoliko drugih krivičnih dela kako bi se dodelila krivica optuženom i donela sama krivična presuda. Jedan od primera u svom tekstu presude od 21.05.1998. godine kaže “da je kod optuženog nađena manja količina opojne droge – heroin, a kako je u pitanju količina koja nije veća od 20 grama, te da je optuženi uspeo da dokaže svoje tvrdnje, presuda je takva da je ova droga namenjena za ličnu upotrebu, a ne u svrhe stavljanja u promet i ilegalne trgovine.”²⁶⁴

Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama Republike Srbije ne navodi eksplicitno potrebnu količinu supstance, te samim tim eksplicitno ne pravi razliku između količine unete ili iznete supstance kako bi se krivično delo okarakterisalo kao krivično delo neovlašćenog uvoza ili izvoza. Sa druge strane, članovima zakona je prilikom izdavanja dozvole predviđena maksimalna količina koja se može uneti ili izneti van granica zemlje. Kada je u pitanju prenos psihoaktivne kontrolisane supstance preko državne granice, a za potrebe lične terapije, količina ne sme da bude veća od mesečne potrebe u toku kalendarske godine, a u skladu sa članom 52. ovog zakona. Količina supstance za lečenje konvulzija ne može da bude veća od šestomesečne potrebe. Lice koje prenosi supstancu mora da ima potrebnu dokumentaciju, a uslove za prenošenje ovih supstanci kao i potrebnu dokumentaciju propisuje ministar.

²⁶⁴ - Videti / Samira Fernand Bali – Hassam El-Din Al-Ahmad – Pravni tekstovi i sudska praksa u vezi krivičnih dela o opojnim drogama, str. 326.

Tekst odredbi člana 44. egipatskog zakona o opojnim drogama, sa osvrtom na fizički element, propisuje u okviru samog člana ostala krivična dela koja su pored krivičnih dela pribavljanja i izvoza narkotičkih supstanci, primenjiva i na sledeće kriminalne radnje:

Proizvodnja – odvajanje narkotičkih ili psihotropnih supstanci od originalne biljke. Jedinstvena konvencija o opojnim drogama definiše kao opijum ili listovi koke, kanabis ili smola kanabisa odvojeni od same biljke.²⁶⁵

Vađenje, izdvajanje – uključeno u sadržaju prethodnog poglavlja, a predstavlja analizu procesa izolacije ili separacije materijalnih elemenata sa liste, da bi se dobila opojna droga ili psihotropna supstanca.²⁶⁶

Separacija – izolovanje materijala radi ekstrakcije narkotičke supstance ili mentalnih opijata.

Ručna proizvodnja – svaki proces kojom se dobija bilo koja narkotička ili psihotropna supstanca, a bez klasičnih proizvodnih metoda koji uključuju procese čišćenja, ekstrakcije i konverzije droga u ostale mentalne opijate - opojne droge i psihotropne supstance; ovde se ubraja i proizvodnja kozmetičkih preparata od strane apoteka, a što je bazirano na lekarskim receptima.

Posedovanje – predstavlja praktično dolazak u dodir sa opojnom drogom radi njenog posedovanja kao jedina osoba u čijem posedu se ova supstanca nalazi. Fizičko posedovanje se ne zahteva, s obzirom da supstanca može da se nalazi i u posedu njegovog pomoćnika ili saučesnika dovoljno dugo, da se prilikom

²⁶⁵ - Videti / Konvencija UN-a o borbi protiv droga iz 1961. godine, sa izmenama iz 1972. kroz novi protokol o jedinstvenoj konvenciji o opojnim drogama

²⁶⁶ - Videti / Internacionalna mreža informacija – Istraživanje pod nazivom – Krivično delo sa ciljem stvaranja narkotičke supstance za svrhu zloupotrebe – link / <https://www.facebook.com/notes/897383773646209/>

zaplene iste od strane zakonskog tela smatra da je bila u njegovom fizičkom posedu.²⁶⁷

Odredbe člana 12. jordanskog zakona o opojnim drogama, sa osvrtom na fizički element određuju zajedno sa uvozom i izvozom narkotika ručnu proizvodnju, serijsku proizvodnju i ostale kriminalne radnje, dok se za opis ovih radnji, a za potrebe rešavanja slučajeva na zakonski način koristi sledeći diskurs:

Kupovina: predstavlja jedan od oblika ugovora o prodaji. Svaka prodaja kao rezultat ima kupovinu i obrnuto. Međutim, kupac može da odustane od namere da predmet proda ponovo, nego je u pitanju samo konzumacija narkotika i na ovo se odnose članovi doneti od strane jordanskog zakonodavca, kada je u pitanju kupovina narkotika bez dalje prodaje. Stoga u ovom slučaju imamo situaciju kupovine narkotika ali ne i njegovu dalju prodaju, te se postavlja pitanje da li optuženi treba da bude kažnjen ili ne?

Možda bi se odgovor na ovo pitanje mogao dati kroz tekst odredbi koje propisuje egipatski Kasacioni sud u svojoj presudi i to na sledeći način:

“Kupovina narkotika predstavlja odvojen prekršaj od krivičnog dela posedovanja. Smatra se da je delo nastalo u trenutku kupovine zabranjene supstance, bez obaveze isporuke narkotika kupcu. Istražitelji imaju dozvolu da vrše proveru nakon krivičnog dela kupovine, a pre isporuke narkotika.

Pravilo: U zavisnosti od supstance, zakon je ustanovio da je kupovina narkotika krivično delo kažnjivo kao delo posedovanja. Samo preuzimanje narkotika zakonski nije obavezno da bi se smatralo da je krivično delo učinjeno, te je dovoljan dokaz o prodaji i kupovini narkotika bez isporuke. U slučaju kada se isporuka već desila, krivično delo se smatra da je u procesu, a kažnjavanje počinioca se odvija nezavisno od kazne za krivično delo posedovanja. Kao olakšavajuća okolnost koja je zabeležena u navodima i beleškama sudije o ovom incidentu, je pomenuto da krivično delo kupovine droge izvršeno u trenutku kada je počinitelj uhvaćen od strane istražnih organa, a da je sama isporuka odložena nakon toga. Prvostepeni sud se nije složio sa pravnim opisom dela

²⁶⁷ - Videti / Pravni portal egipatskog Kasacionog suda – link / <http://www.cc.gov.eg> – žalba broj 188 od 27.02.1950

datim od strane javnog tužioca, a pobijanje ove tvrdnje se temelji na odredbama zakona, koji predviđa mogućnost poništenja presude.²⁶⁸

Zakon o opojnim drogama delo kupovine opojne droge i ostala slična krivična dela smatra kažnjivim za posedovanje zabranjene supstance. Imajući u vidu da zakonom nije predviđena obaveza isporuke nakon kupovine ili prodaje narkotika, odredbama je predviđeno da ova radnja uvek predstavlja krivično delo, te je u skladu sa tim predviđena sankcija počinioca za krivično delo kupovine ili prodaje zabranjene supstance.²⁶⁹

Proizvodnja – definisana članom II istog zakona kao odvajanje opojne droge ili psihotropne supstance od originalne biljke.

Ručna proizvodnja – definisana članom II istoga zakona predviđa da su u pitanju procesi kojim se dobija bilo koja narkotička ili psihotropna supstanca, bez klasičnih proizvodnih metoda, uključujući proces pročišćavanja, ekstrakcije i konverzije droga u druge narkotičke ili psihotropne supstance, opijate, kao i proizvodnju kozmetičkih preparata u apotekama, a na osnovu lekarskog recepta.

4.7.1.2 Mentalni element

Libijski zakon o opojnim drogama nije predvideo formu mentalnog elementa potrebnog za uspostavljanje takvog krivičnog dela, osim ukoliko nije izričito navedeno. Generalno se mora pozvati na opšte odredbe krivičnog zakona, a opšta odredba sadržana u članu 62/1 libijskog krivičnog zakona propisuje da nisu kažnjivi određena radnja ili propust, a koje zakon smatra krivičnim delom u slučaju kada su počinjeni bez namere,

²⁶⁸ - Videti / Forum pravnog fakulteta, Mansoura Univerzitet – žalba broj 1956, 39. sednica od 30.03.1970. godine, strana 490. Link - <http://www.f-law.net/law/threads/36051-%D8% A7% D8% AD% D9% 83% D8% A7% D9% 85>

²⁶⁹ - Videti / Pravni portal egipatskog Kasacionog suda – link / <http://www.cc.gov.eg> – žalba broj 1909, sednica od 11.10.1941. godine

osim u slučaju zločina i prekršaja za koje zakon izričito propisuje mogućnost kažnjavanja.²⁷⁰

Za razliku od libijskog zakona, tekst egipatskog zakona o opojnim drogama eksplicitno naglašava navedeni mentalni element krivičnog dela u članu 44. egipatskog zakona, koji propisuje da mora da postoji trgovina sa namerom radi primenjivosti sankcije za ovo krivično delo.²⁷¹

Član 12. jordanskog zakona o drogama propisuje potrebu postojanja generalne namere radi primene kazne za ovo krivično delo. U ovom slučaju je potrebno dati odgovor na pitanje koje se postavlja: u slučaju egipatskog zakona, kada namera trgovine narkoticima ne postoji, kako okarakterisati samo delo i počinioca – kao krivično delo ili ne? Da bi se dao odgovor na ovog pitanje, potrebno je razmotriti termin posebne kriminalne namere i njen uticaj na krivično delo. Ukoliko je presuda lišena podsećanja na specijalnu kriminalnu nameru, kao takva ona je podložna žalbi, jer zakonodavac zahteva postojanje dostupnosti kriminalne namere za određeno krivično delo. Dokazivanje kriminalne namere predstavlja prednost prvostepenog suda, a prilikom građenja optužbe i optužujućih dokaza. U nastavku će biti navedene pojedine kriminalne odredbe koje podržavaju gore navedeno.²⁷²

Ono što je članom 34. zakona broj 182 iz 1960. godine predviđeno po pitanju dostupnosti mogućnosti trgovine narkoticima sa namerom, predstavlja jednu od bitnih odredbi koje su nezavisne od sudske presude, tužioca, a sve dok osporena presuda opovrgava kroz demonstrirane dokaze moralni element i nameru trgovine narkoticima. Uzimanjem izjava od tuženog, po članu 37. Zakona, a na osnovu gore rečenog na integritet sudije ne utiče pobijanje namere trgovine ili namere za započinjanje ovih aktivnosti, što predstavlja samo materijalnu grešku, te se pozivanjem na frazu “uzimanjem izjave od optuženog”, da je istragom utvrđeno kako je optuženi imao nameru

²⁷⁰ - Murad Al Raoubi i Abdel Salam al-Mazougi- libijski Ministarstvo pravde - libijski Krivični zakon broj 48 iz 1956. godine i njegove izmjene i dopune - Publikacije Nacionalnog centra za pravne studije i ljudska prava - 2005 - Član (62/1).

²⁷¹ - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg>- Egipatski Ministarstvo pravde - Egipatski lekovi deluju broj 182 iz 1960. godine, sa izmenama i dopunama - član (44).

²⁷² -- Videti / Internet – link - <http://www.farrajlavier.com>- Ministarstvo pravde Jordana –Zakon o opojnim drogama broj 11 iz 1988. godine i njegove izmene i dopune - člana (12).

stavljanja droge u promet radi zloupotrebe, a što apelant u svojoj izjavi poriče, utvrđuje da je stav tužilaštva u ovom pogledu netačan.²⁷³

Osnovni princip predstavlja pravo prvostepenog suda koje se izvodi iz izjava svedoka i ostalih elemenata usled rasprave, a radi dobijanja prave slike o krivičnom delu koji je predmet tužbe što treba da dovede do osude, a razlikuje se od ostalih prikaza sve dok je bazirano na temelju prihvatljivih dokaza u vidu logike i drugih sredstava obezbeđenja. Izjave svedoka i uvažavanje težine je zbog nametnutog stanja prvostepenog suda koji je vidljiv i koji uvažava okrivljenog.²⁷⁴

Pitanje kriminalne namere se utvrđuje na prvostepenom sudu u skladu sa okolnostima datog slučaja.²⁷⁵

Imajući u vidu posmatrane zakone i primere iz prakse, može se zaključiti sledeće: Utvrđivanje zločina uvoza ili izvoza slabih anestetika se zahteva jedino u okviru libijskog zakona o opojnim drogama, a u okviru jordanskog zakona se zahteva postojanje kriminalne namere.²⁷⁶

U egipatskom zakonu zakonodavac zahteva dokazivanje kriminalne namere za ilegalnu trgovinu supstancama kod ovakve vrste zločina, te da mora postojati lična kriminalna namera radi dokazivanja samog krivičnog dela. Takođe ova odredba ne sprečava proveru drugog krivičnog dela propisanog zakonom o opojnim drogama.

Sudija ima diskreciono pravo podsećanja na kriminalnu nameru, kada su oba tipa bazirana na pouzdanom i prihvatljivom opravdanju.

²⁷³ - Videti / Pravna istraživanja – žalba broj 5664, sednica od 22.01.1984. godine.

²⁷⁴ - Videti / Veb sajt egipatskog ministarstva pravde – Temelj egipatskog zakonodavstva i sudske prakse, žalba broj 928, sednica od 19.11.1972., strana 1232.

²⁷⁵ - Videti / Ahmed Essam Essayed – odredbe Kasacionog suda po pitanju kriminalne namere u krivičnim delima vezanim za opojne droge – Egipatski centar za pravne publikacije, žalba broj 1453 od 15.02.1971. godine

²⁷⁶ - Videti / Žurnal Vrhovnog suda Libije – Q23, strana 1, sednica od 28.05.1985. godine

Po svemu, zakonodavac pokušava prilikom navođenja određenih ugovora da postigne korist i to kroz gradiranje krivičnih dela i uspostavljanje balansa između svih nastojanja zahtevanih od strane zakona u različitim prikazima krivičnih dela o opojnim drogama, te da svaki od njih predviđa kaznu koja odgovara za tu vrstu krivičnog dela. Ovo je propisano od strane Vrhovnog suda Libije i Vrhovnog suda Egipta.²⁷⁷

Konačno i uprkos činjenici da se oba krivična dela uvoza ili izvoza svrstavaju u namerna krivična dela, ali da sama dela nisu dostupna kao delo fizičkog posedovanja. Potrebno je napraviti vodič za optuženog, uključujući i progres napravljen u pogledu opojnih droga koje su zabranjene zakonom. Nije dozvoljena pretpostavka za opojne droge da samo posedovanje znači i mogućnost optužbe, niti može biti uspostavljena pravna pretpostavka koja se odnosi na pravo optuženog o poznavanju supstance umesto samog posedovanja. Stoga, kriminalna namera mora biti bez izuzetka dokazana, jer i samo prisustvo optuženog na mestu izvršenja krivičnog dela nije dovoljan doprinos dokazivanju počinjenog zločina. Kao što se i dešava, ova namera se nastavlja na drugu slučajnost ili želju da se otkrije šta se dešava ili na drugi način kao afinitet ili srodstvo između okrivljenog i neke druge osobe, gde se provođenje njegove kazne ne može nužno preneti u smislu doprinosa za ono što je počinjeno.²⁷⁸

4.8. Krivične sankcije – kazne

Potrebno je naglasiti ono što je prethodno već rečeno, a to je pre svega značenje krivične odmazde, kazne ili sankcije i preventivnih mera. Takođe je bitna podela sankcija na kazne zavisnosti i komplementarne kazne. Na kraju visina kazne varira u zavisnosti od tipa krivičnog dela te postoje finansijske lične mere kažnjavanja i dr.

²⁷⁷ - Videti / Serija presuda egipatskog Kasacionog suda – 11.11.1963. godina, str. 808

²⁷⁸ - Videti / D. Mr. Muhammad Arafa – Pravni okvir za krivična dela zloupotrebe opojnih droga – prethodna referenca, strana 10

4.8.1. Originalne, dopunske ili posledične kazne

Kao što je ranije navedeno, podela kazni ili sankcija u okviru originalnog teksta treba da bude u okviru istog teksta koji se odnosi i na počinioca. Zavisne ili komplementarne kazne se možda ne moraju nalaziti u okviru teksta o počiniocu, ali u posebnim slučajevima, nalaze se i u krivičnom zakonu ili u specijalnim zakonima, te stoga sudija nije u obavezi da ih posebno pominje prilikom izricanja presude.

v. Originalne kazne

Član 44. libijskog zakona broj 7. iz 1990. godine sa izmenama i dopunama propisuje da je predviđena kazna zatvora ne manja od jedne godine.

Član 44. egipatskog zakona broj 188. iz 1990. godine sa izmenama i dopunama propisuje da je predviđena zatvorska kazna ne manja od jedne godine i ne veća od pet godina.

Član 12. jordanskog zakona broj 11. iz 1988. godine sa izmenama i dopunama propisuje da je predviđena kazna teškog rada u periodu ne manjem od jedne godine.

Član 246. Krivičnog zakona R. Srbije propisuje da je predviđena kazna zatvora od šest meseci do pet godina.

Evropski zakoni propisuju različite kazne za ova krivična dela, te tako mađarski krivični zakonik propisuje kaznu zatvora od minimalno jedne do pet godina, a u slučaju manjih količina narkotika do dve godine zatvora. Španski ustavni zakon predviđa u ovom slučaju novčanu kaznu do trideset hiljada evra, dok nemački i francuski zakonic i predviđaju kaznu zatvora od maksimalno pet odnosno deset godina i novčane kazne, a francuski zakon pravi razliku u slučaju psihotropne supstance, gde je maksimalna kazna zatvora pet godina.

Možemo zaključiti iz prethodnih pravnih tekstova da je originalna kazna za ovo krivično delo predstavljena na sledeći način:

a) svi zakoni su se složili da je za ovo delo predviđena zatvorska kazna, sankcija koja predstavlja oduzimanje slobode,

b) tekstovi su se složili po pitanju komparativne zakonodavne zamene – novčanim kaznama ili sankcijama,

c) razlika je prvenstveno u dužini zatvorske kazne – u libijskom zakonu je predviđena minimalna kazna dok je gornja granica ostavljena na odlučivanje sudu.

U svim slučajevima u pitanju je kazna ne duža od tri godine, gde odluke iz opštih odredbi libijskog krivičnog zakona u članu 22. predviđaju da zatvorska kazna ne može da bude duža od tri godine, osim u specijalnim slučajevima propisanim zakonom. Egipatski zakon predviđa minimalnu i maksimalnu kaznu, a data je sloboda sudu da odluči visinu kazne u predviđenom okviru – ne manjem od jedne godine i ne dužem od pet godina. Jordanski zakon predviđa minimalnu kaznu. Ostavljena je sloboda sudu da donese presudu o visini maksimalne kazne.

Tekst zakona predviđa kaznu teškog rada u periodu ne manjem od godinu dana. Donet je od strane jordanskih strogih zakonskih aktivista, na osnovu izveštaja libijskog i egipatskog zakona koji propisuju minimalnu kaznu i nisu predvideli gornju granicu za ovu vrstu krivičnih dela. Takođe, razmatraju kao sankciju i težak rad, što se smatra kaznenom sankcijom, i to ne za prekršaj što je predviđeno članom 15. jordanskog krivičnog zakona. Ujedno, otkriva propisanu minimalnu kaznu od jedne godine jordanskog zakonodavca i jedna ulazi u opseg ovde opisanog krivičnog dela.

Razmatranje kaznene mere zbog uzimanja u obzir interesa zakonodavca koji mora biti zaštićen i uz osvrt na tekst kaznenih mera u libijskom krivičnom zakonu dovodi do činjenice da je potrebno razjasniti dva slučaja koja kaznu dele na jednostavnu i relativnu. Jednostavna kazna je ukoliko je naveden iznos specifične kazne za prekršaj, a koji ima minimalan i maksimalan iznos. Ovo je primenjivo na krivično delo ustanovljeno u članu 44. libijskog zakona o opojnim drogama. Relativna kazna je ona koja je povezana sa stvarnom povredom ili potencijalnim zločinom ili je povezana kroz korist koju je ostvario ili nameravao da ostvari počinitelac.

Relativna kazna nosi u sebi značenje sankcije i kompenzacije u isto vreme. Primena odluke libijskog Vrhovnog suda koja predviđa fiksnu kaznenu meru za originalne sankcije, dok novčana kazna predstavlja relativnu dodatnu kaznu koja kombinuje građanske i kaznene osobine što ih čini mešavinom po prirodi.²⁷⁹

Član 44. libijskog zakona o opojnim drogama propisuje novčanu kaznu ne manju od stotinu dinara i ne veću od tri stotine libijskih dinara.

Egipatski zakon u članu 44. propisuje novčanu kaznu ne manju od dve hiljade funti i ne veću od pet hiljada funti.

Član 12. jordanskog zakona o opojnim drogama propisuje novčanu kaznu ne manju od tri hiljade dinara i ne veću od deset hiljada dinara.

Članovi zakona o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama R. Srbije od 108. do 113. predviđaju novčane kazne za privredne prestupe i prekršaje vezane za proizvodnju odnosno promet i druga krivična dela u vezi sa psihoaktivnim kontrolisanim supstancama, gde je minimalno predviđena novčana kazna četrdeset hiljada dinara za fizičko lice koje je osuđeno za prekršaj odlaganja, ostavljanja ili oglašavanja supstanci u suprotnosti sa zakonom. Maksimalna novčana kazna predviđena zakonom iznosi tri miliona dinara za privredni prestup pravnog lica iz domena proizvodnje, prometa, prenošenja dozvole za uvoz i izvoz, tranzita, gajenja i rukovanja opasnim supstancama u suprotnosti sa zakonom.

Prethodni zakoni se razlikuju u visini kazne za pomenuto krivično delo. U tekstu libijskog zakona je to jedna stotina do tri stotine dinara. Egipatski zakonodavac predviđa kaznu od hiljadu do pet hiljada funti, dok je u jordanskom zakonu predviđeno da to iznosi ne manje od tri hiljade dinara i ne više od deset hiljada dinara. Može se primetiti da je jordanski zakonodavac omogućio presudu koja podrazumeva samo jednu vrstu kazne ili obe zajedno, za razliku od egipatskog i libijskog koji je propisao obe vrste kazni. Razlike koje se javljaju u pogledu visine kazne su očekivane pre svega zbog dispariteta vrednosti kaznenih mera između različitih država kao i njihovih lokalnih valuta. Svi zakonski

²⁷⁹ - Videti / D. Abdul Rahman Abotuta – Penologija - prethodna referenca, str. 94-95.

tekstovi moraju da koriste realne vrednosti koje su predviđene za ovakva dela, ali svi zakoni u okviru ove studije se u tekstovima slažu o visini minimalne i maksimalne novčane kazne u sklopu zakonske obaveze zaštite optuženog. Na osnovu ovoga, pravosuđe ne koristi proizvoljno svoje diskreciono pravo po pitanju kazne.

ii. Posledične kazne

Član 46. libijskog zakona o opojnim drogama broj 9. iz 1990. godine sa izmenama i dopunama propisuje da sud može da naloži objavljivanje konačne presude o osudi za jedno od krivičnih dela propisanih ovim zakonom dva puta uzastopno u tri dnevna lista prethodno određena i o trošku osuđenog.²⁸⁰

Na ovaj način zakonodavac posebno određuje način objavljivanja presude što je određeno od strane suda i o trošku osuđenog, a samim tim ne postoji referenca ka opštim odredbama krivičnog zakona i člana 39. ovog zakona.

Član 46. egipatskog zakona o drogama broj 182 iz 1960. godine sa izmenama i dopunama propisuje sledeće: sprovođenje presude za prekršaj neće biti zaustavljeno ukoliko je u pitanju jedno od krivičnih dela propisanih ovim zakonom. U svim slučajevima, sud može naložiti objavljivanje skraćenog pregleda konačne presude o trošku optuženog u tri označena dnevna lista.²⁸¹

Ovde se primećuje razlika između libijskog i egipatskog zakona vezano za objavu presude. Libijski zakonodavac nalaže sudu obavezu objavljivanja presude, dok egipatski zakonodavac ostavlja sudu da odluči o ovome.

Jordanski zakon o opojnim dragma ne obezbeđuje kazne subordinacije za ovo krivično delo, te stoga upućuje na opšti krivični zakon za odredbe za koje nije predviđen.²⁸²

²⁸⁰- Murad Al Raoubi i Abdel Salam al-Mazougi – Ministarstvo pravde Libije - Zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama iz 1990. godine i njegove izmene i dopune – Publikacije Nacionalnog centra za pravne studije i ljudska prava - 2005 - Član (46).

²⁸¹- Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg/>- Ministarstvo pravde Egipta – Egipatski Zakon o opojnim drogama br. 182 iz 1960. I njegove izmene i dopune- član (46)

²⁸² - Anzer- Jordanian lekovi deluju broj 11 iz 1988. Godine.

Krivični zakonik Republike Srbije u članu 89. propisuje da se pri osudi za krivično delo putem sredstava javnog informisanja ili za krivično delo koje je prouzrokovalo opasnost za život i zdravlje ljudi, a gde bi objavljivanjem presude ta opasnost bila otklonjena ili umanjena, sud može odlučiti da o trošku osuđenog istim putem ili na drugi odgovarajući način objavi sudsku presudu u celini ili u izvodu. Zakonom se može odrediti obavezno objavljivanje presude, a sud odlučuje putem kog sredstva javnog informisanja će se presuda objaviti i da li će se objaviti u celini ili u izvodu. Ovo se može izvršiti najkasnije u roku od 30 dana od dana pravosnažnosti presude.

Prethodno je već pomenuto da samo pojedini **evropski zakoni** predviđaju kazne koje podrazumevaju objavljivanje presude i uglavnom u slučaju krivičnih dela protiv intelektualne svojine.

1. Preventivne mere

Ukoliko bi kazneni sistem jedino bio u stanju da zaštiti zajednicu od kriminalnih aktivnosti, pojavljuje se potreba za zaštitnim ili preventivnim merama. Sa reformističkim idejama i smanjenjem kažnjavanja se obezbeđuje potreba da se društvo zaštiti od kriminala, te da se iskoristi prednost sistema kažnjavanja kao vid evaluacije i rehabilitacije počinioca u svetlu naučnih ideja, a radi objašnjenja samog fenomena krivičnog dela – zločina koji je proistekao iz suprotnosti sa prirodom kažnjavanja i njenom filozofijom i ciljevima. Zbog važnosti sistema preventivnih mera potrebno je objasniti tri vrste razmatranja:

1. Prvo stanovište posmatra kazneni sistem kao neefikasan da samostalno reformiše i rehabilituje počinioca.
2. Drugo stanovište propisuje neefikasan jedinstven kazneni sistem koji nije u stanju da odvraća i zabrani počiniocu izvršenje krivičnog dela.
3. Treće razmatranje razmatra nemogućnost kaznenog sistema da samostalno funkcioniše prilikom primene.

Iz ovog razloga, većina modernih kaznenih sistema je usvojila sistem dvostrukog ili umnoženog krivičnog kažnjavanja. Imajući u vidu pomenuto krivično delo, u nastavku je dat prikaz preventivnih kaznenih mera: Član 44. libijskog zakona o opojnim drogama propisuje konfiskaciju zaplenjenih narkotika kao odredbu.²⁸³

Libijski zakonodavac je propisao u članu 5. zakona broj 23. sa izmenama i dopunama te dodao određene odredbe u zakonu broj 7. iz 1990. godine, a vezano za opojne droge i psihotropne supstance da će sve supstance koje su zaplenjene biti konfiskovane, kao i novac stečen krivičnim delom, a isto se odnosi i na konvertovan ili na drugi način promenjen novac. Isto se odnosi i na prihode i ostale koristi koje proističu iz kriminalnog dela, a konvertovani su ili pomešani. Transportna sredstva i oprema, kao i nepokretnosti će biti zaplenjeni ako su korišćene prilikom izvršenja krivičnog dela, za uzgoj ili čuvanje zabranjenih materijala i supstanci. Ukoliko se dokaže da ništa od gore navedenog nije u vlasništvu počinioca, smatra se da su sva sredstva koja se nalaze u posedu njegovo vlasništvo dok se ne dokaže suprotno.²⁸⁴

Član 51. libijskog zakona u delu koji se odnosi na zaplenu propisuje da javni tužilac odmah sprovodi istragu o bilo kom krivičnom delu iz zloupotrebe opojnih droga i psihotropnih supstanci sa naredbom da se zapleni sav novac i imovina počinioca, a što je predviđeno članom 42. ovog zakona. Nije dozvoljena bilo kakva odluka bez specijalne dozvole, a ona zavisi od utvrđene tužbe koja je u toku.²⁸⁵

Član 44. propisuje u svim slučajevima da će zaplenjena roba biti konfiskovana.

Egipatski zakonodavac propisuje u članu 42. zakona o opojnim drogama bez uticaja na prava trećih osoba u svim slučajevima konfiskaciju zaplenjenih narkotika i narkotičkih supstanci sadržanih u tabeli 5. kao i novac, sredstva transporta i oprema koja su stečena krivičnim delom ili su korišćena prilikom izvršenja istog. Kada je u pitanju

²⁸³ - Videti / D. Sudija Mohammed Mohammed Al Gadi – preventivne mere u kazenoj politici i pravni pozitivizam – op, str. 18 i td.

²⁸⁴- Murad Al Raoubi i Abdel Salam al-Mazougi-Libijski Ministarstvo pravde - droga i psihotropnih supstanci libijski Zakon br 7 iz 1990. godine , sa izmenama i dopunama- Publikacije Nacionalnog centra za pravne studije i ljudska prava - 2005 - Član (5).

²⁸⁵ - Murad Al Raoubi i Abdel Salam al-Mazougi- Libijski Ministarstvo pravde - droga i psihotropnih supstanci libijski Zakon br 7 iz 1990. godine , sa izmenama i dopunama- Publikacije Nacionalnog centra za pravne studije i ljudska prava - 2005 - Član (51).

zaplenu zemlje na kojoj je uzgajana zabranjena narkotička biljka, postavlja se pitanje da li je vlasnik zemljišta počinitelj ili je zemljište koristio za potrebe gore navedenih kriminalnih aktivnosti. U tom slučaju se donosi odluka kojom se prekida garantovani posed na spornom zemljištu. Specijalni alat i transportna sredstva koja su oduzeta presudom se mogu dodeliti javnoj administraciji i odeljenjima za borbu protiv narkotika Ministarstva unutrašnjih poslova, kada sam ministar donese odluku o njihovom korišćenju za obavljanje operacija ili za potrebe graničnih službi, a na osnovu odluke Ministra odbrane i ukoliko su ova sredstva zaplenjena od strane njihovih agenata.²⁸⁶

Član 15. jordanskog zakona o opojnim drogama propisuje:

- a) konfiskovaće se svaka narkotička i psihotropna supstanca, kao i biljke koje služe za proizvodnju opojnih droga, sredstva, alati, mašine i vozila koja su korištena prilikom izvršenja krivičnog dela, ne dovodeći u pitanje prava trećih strana.
- b) Javni tužilac treba da istraži stvarne izvore sredstava koji pripadaju ljudima optuženim za izvršenje krivičnih dela propisanih ovim zakonom, kako bi se utvrdilo da li su ova sredstva služila za izvršenje ili su dobijena izvršenjem zabranjenih radnji, gde u slučaju da se ispostavi da ovo nije tačno sud može naložiti obustavljanje zaplene i konfiskacije.²⁸⁷

Član 16. istog zakona propisuje: cilj rezervisanja jeste sprečavanje optuženog da iskoristi prednost novca koji se nalazi u njegovom vlasništvu pre donošenja konačne presude za krivično delo u procesu, te da ova sredstva koristi za manipulacije, i uticaj na prava drugih, ili na sam proces. Takođe se odlukom rezervacije mora predvideti i produženi period, posebno u slučajevima koji zahtevaju duže vreme do donošenja konačne presude.

²⁸⁶ - Ovde nije navedeno da je teret dokazivanja na samom optuženom, koji samostalno mora da dokaže da novac nije njegov, stečen kriminalnim aktivnostima, ili bilo koji značajan dokaz da su u pitanju legalno stečena sredstva. Kada su u pitanju krivična pitanja, jasan je stav da svaki dokaz vodi ka otkrivanju istine, ali da bi se optuženi osudio za izvršenje krivičnog dela potrebno je dokazati krivično delo kao takvo, da je počinjeno od strane optuženog, a proces dokazivanja podrazumeva pozivanje stranaka u procesu, a značajan je pristup podacima inspekcije ili prethodna iskustva za potrebe pisanja, svedočenja ili dokazivanja i sl. – link <http://www.alukah.net/sharia/0/29970/#ixzz3ldQVonwD>

²⁸⁷ - Videti / Internet – link - <http://www.farrajlavier.com> -Jordanski Ministarstvo pravde - Jordan narkotika Zakon br 11 iz 1988. godine i njegovim izmenama - člana (15).

- a) narkotičke i psihotropne supstance, kao i biljke iz kojih se dobijaju iste se na osnovu presude konfiskuju od strane komiteta formiranog uredbom Ministra pravde. Ova odluka se donosi u skladu sa obrazloženjem i na zahtev javnog tužioca, a potvrđuje od strane prvostepenog suda i njom se donosi odluka o zapleni i uništenju pomenutih supstanci, a predstavlja konačnu odluku u slučaju opravdanosti predmeta,
- b) javni tužilac daje ovlašćenje za izručenje materijala koji treba da bude uništen u potpunosti ili samo jednim svojim delom bilo kom državnom telu za potrebe korišćenja u naučne, industrijske ili medicinske svrhe,
- c) na osnovu odluke ministra, a proverom u laboratoriji se utvrđuje da li su određene narkotičke ili psihotropne supstance oštećene, neispravne ili sa isteklim rokom trajanja; u samoj odluci se daju smernice i uputstva koja je potrebno sprovesti prilikom uništenja ovih supstanci, kao i nadležni organ zadužen za sprovođenje ove odluke.

Srpski zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama u glavi XIII, član 104. stav 1. predviđa da će se psihoaktivne kontrolisane supstance oduzeti na osnovu odluke nadležnog organa u skladu sa zakonom, a koje ne mogu da se upotrebe kao sirovina za proizvodnju ili u druge svrhe, uništavaju se u skladu sa zakonom.

U stavu 2. ovog člana se navodi da oduzete psihoaktivne kontrolisane supstance osim lekova, a koje su oduzete na osnovu odluke nadležnog organa u skladu sa zakonom, a koje opet mogu da se upotrebe kao sirovina za proizvodnju ili u druge svrhe u skladu sa zakonom, mogu da se prodaju ili ustupe bez naknade pravnom licu koje ispunjava uslove za proizvodnju, odnosno promet psihoaktivne kontrolisane supstance u skladu sa zakonom.

Član 104. ovog zakona nadalje predviđa da sredstva ostvarena prodajom psihoaktivne kontrolisane supstance u skladu sa stavom 2. ovog člana predstavljaju prihod budžeta Republike Srbije i da se upotrebljavaju u borbi protiv zloupotreba droga. Mesto skladištenja, odnosno uništavanja psihoaktivnih kontrolisanih supstanci određuje organ koji je naložio meru skladištenja, odnosno uništavanja psihoaktivnih kontrolisanih supstanci. Način i postupak uništavanja psihoaktivnih kontrolisanih supstanci iz stava 1. propisuje Vlada Republike Srbije.

Član 105. navedenog zakona R. Srbije nalaže da se za potrebe kontrole postupka uništavanja psihoaktivnih kontrolisanih supstanci, a na osnovu odluke nadležnog organa u skladu sa zakonom obrazuje komisija od strane Vlade. Članovi komisije su predstavnici ministarstava nadležnih za poslove zdravlja, unutrašnjih poslova, životne sredine i finansija – nadležni carinski organ. U radu komisije učestvuje i predstavnik organa koji je izrekao meru uništavanja psihoaktivnih kontrolisanih supstanci.

Svi zakoni se slažu u određenim delovima – zapleni odnosno oduzimanju narkotika i psihotropnih supstanci, što je ozakonjeno međunarodnim konvencijama i nacionalnim zakonskim merama zbog važnosti istih i uticaja preventivnih mera u sprečavanju počinilaca da iskoriste prednost bilo kog sredstva koje bi ih ohrabrilo u pokušaju da počine neko drugo krivično delo.²⁸⁸

Libijski zakon o opojnim drogama jedini predviđa meru oduzimanja kao raniju meru pre donošenja presude od strane suda, te ovlašćuje javnog tužioca da blokira novac optuženog što je sve propisano u članu 42. čime se optuženi onemogućava da upravlja sredstvima. Ovaj deo teksta zakona je razumljiv imajući u vidu da mnogi prestupnici pribegavaju uklanjanju sredstava da bi sprečili oduzimanje ili konfiskaciju.

Jordanski zakon isključivo određuje uništenje u skladu sa postupcima uspostavljenim u paragrafu C, člana 16. zakona sa uverenjem da se ovaj proces odvija nakon laboratorijskih testova i informacija prikupljenih nakon ovog uzimanja uzoraka materijala koji treba da bude uništen.

- **Krivično delo posedovanja narkotika sa svrhom korišćenja**

Libanski zakon o opojnim drogama broj 673. iz 1998. godine sa svojim dopunama u članu 127. propisuje da će biti kažnjena svaka osoba sa kaznom zatvora od tri meseca do tri godine i novčanom kaznom od dva miliona do pet miliona funti koja

²⁸⁸ - Definisano u članu 1. stav F, Konvencije za borbu protiv ilegalne trgovine opojnim drogama i psihotropnim supstancama iz 1988. godine kojom je predviđena konfiskacija ovih supstanci, a što uključuje oduzimanje gde je to moguće i to trajno svih sredstava na osnovu sudskog naloga ili drugog nadležnog organa, što predstavlja razliku o odnosu na rezervaciju, gde se sredstava optuženom uskraćuju privremeno do donošenja finalne sudske presude.

proizvede, kupi ili dobije malu količinu veoma opasne supstance bez recepta. Kada je količina koja se razmatra mala i namenjena za ličnu upotrebu, prekršaj je podložan istoj vrsti kazne uz dokazanu ovisnost i zloupotrebu u sklopu ovog člana, a što nije u skladu sa propisanim postupcima lečenja koji su navedeni u delu II zakona. U ovom slučaju je moguće zaustaviti sprovođenje presude ili doneti odluku o izuzimanju od sankcije ukoliko je u pitanju manji prekršaj koji nije ponovljen i uz zalog da ne se neće ponoviti, te proći kroz proceduru primene korektivnih mera koje se nalažu od strane suda. Kazna se sprovodi ukoliko je počinitelj profesionalac koji radi u sektoru zdravstva.

Jordanski zakon o opojnim drogama propisuje u članu 14. da je kažnjivo kaznom zatvora ne manjom od 6 meseci i ne većom od dve godine i novčanom kaznom ne manjom od dve hiljade dinara i ne većom od tri hiljade dinara za svaki uvoz, kupovinu, proizvodnju ili posedovanje bilo kog materijala, narkotika ili psihotropnih supstanci sa namerom zloupotrebe. Istom kaznom je kažnjivo delo koje se odnosi na ugradnju ili kupovinu bilo koje biljke koja rezultira dobijanjem narkotičke ili psihotropne supstance vađenjem ovih materijala ili efektima zloupotrebe.

Egipatski zakon propisuje u članu 37. kaznu teškog rada i privremenu novčanu kaznu ne manju od deset hiljada funti i ne veću od pedeset hiljada funti u slučaju pribavljanja, proizvodnje, kupovine ili izdvajanja narkotika sadržanih u tabeli 5 ili korišćenja u lične svrhe i radnji koje nisu dozvoljene zakonom.

Libijski zakon o opojnim drogama propisuje u članu 37. kaznu zatvora i novčanu kaznu ne manju od hiljadu dinara i ne veću od pet hiljada dinara za svako pribavljanje, izdavanje, proizvodnju, izdvajanje, posedovanje ili transfer narkotika ili psihotropnih supstanci i drugih opijata koje se nalaze u listi tabele broj 5, a u svrhu zloupotrebe ili u sopstvene svrhe, sve dok se ne dokaže da je optuženi ovlašćen za obavljanje gore navedenih radnji.

Čitanjem pravnih tekstova koji se odnose na krivična dela posedovanja, sam čin posedovanja se posmatra na različite načine i sa različitim gledištima. Razlikuju se gledišta koja klasifikuju krivično delo kao prekršaj i ona koja ga svrstavaju u zločin. Takođe postoje i tekstovi koji koriste olakšavajuće okolnosti za krivično delo gde se

kazna smanjuje do manjeg prekršaja, a među njima se izdvajaju odredbe za krivična dela koje će biti obrađene na sledeći način:

- i. Libanski zakon o opojnim drogama za ovo krivično delo predviđa odredbu koja za delo propisuje, kroz objašnjenje osnovnih elemenata krivičnog dela prekršajnu kaznu, tako da je jednostavno eliminisati njegov rad bez ometanja ostalih prilikom izveštaja o krivičnom delu i primenjivosti kazne.
- ii. Jordanski zakon o opojnim drogama u članu XIV za pomenuto krivično delo predviđa obrasce ponašanja počinioca, uključujući i višestruke slučajeve posedovanja i ograničenja primenjivosti sankcija što treba da bude svrha zakona.
- iii. Egipatski zakon o drogama propisuje za pomenuto krivično delo zamenu kazne ublažavanjem okolnosti pod kojima se krivično delo desilo, ukoliko se sudiji dokaže da je prekršaj ustanovljen članom 37. nastao sa svrhom upotrebe. Odredba se posebno ne izdvaja ali vezivanje kazne za diskreciono pravo suda može dovesti do kazne za prekršaj, pod uslovom da se dokaže da je u pitanju lična upotreba narkotika.

Ovde se sa osvrtom na egipatski zakon suočavamo sa tri slučaja: da li je u pitanju opojna droga napravljena ili u posedu sa namerom ličnog korišćenja, ili sa namerom ilegalne trgovine. Na kraju postoje i oni koji su osuđeni na smrtnu kaznu, doživotnu kaznu ili privremenu u zavisnosti od savesti suda gde postoji mogućnost umanjenja kazne po članu 17. egipatskog zakona o krivičnom postupku. Iz ovog se vidi da zakon može da bude lišen određivanja kazne, a na osnovu ova tri opisa, te stoga zakonodavstvo mora biti organ koji će propisati i odrediti adekvatnu kaznu neophodnu za primenu svakog individualnog slučaja.²⁸⁹

- iv. Libijski zakon broj 7 iz 1990. godine o narkoticima i psihotropnim supstancama se postarao da naglasi da ne umanjuje kaznu za zločin, čak i u slučaju dostupnosti namere delanja. Zakonodavac kada umanjuje kaznu ne prelazi minimalnu kaznu za prekršaj te stoga nema prostora za poređenje sa ostalim zakonima koji su predmet analize.

²⁸⁹ - Videti / Internet – link / <https://egyptdrugs.wordpress.com>.

4.9. *Elementi krivičnog dela*

Na osnovu tekstova zakona koji su predmet poređenja, a bazirano na nekoliko stubova krivičnog dela, bitno je naglasiti sledeće:

4.9.1. **Materijalni element**

Zakoni koji su predvideli ovo krivično delo, posedovanje i nameru ulaska u posed se razlikuju u ostalim obrascima kriminalnog ponašanja što je uslovljeno istim tekstom člana i dogovorena ista kazna. Takođe će u nastavku biti obrađen početak dogovorenih obrazaca kriminalnog ponašanja i to na sledeći način:

i. Posedovanje

Gradansko pravo posedovanje definiše kao realan slučaj koji nastaje fizičkim posedovanjem stvari i praktičan materijal koji je široko korišten u poslu, a koji donosi koristi u slučaju kada je vlasnik u posedu tog materijala. Takođe posedovanje može da se definiše kao fizički akt ili čin kojim osoba ima na raspolaganju novac, pokretnosti ili nepokretnosti, te ukoliko se iste koriste i ostvaruju se određene koristi.

Postoje elementi kod prvog posedovanja (fizička komponenta) koji predstavljaju stvarnu vezu koja povezuje držaoca uključujući i posedovanje i daje mu kompletnu kontrolu, što mu opet pruža mogućnost da se ponaša na način koji njemu odgovara.

Fizička komponenta doslovno čini držaoca koji drži stvari koje kao vlasnik nema u drugom obliku. Smatra se kod privremenog posedovanja ili u slučaju nestalih da je držalac vlasnik, ali se zahteva neka vrsta ugovornog odnosa između između vlasnika i držaoca koja potvrđuje dužinu posedovanja za osobu koja nije vlasnik predmeta.

Na kraju, treba napomenuti da se zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama kao krivični zakon ne pridržava odredbi bilo kog drugog zakona, čak i ukoliko deo odredbi potiče direktno od njih. To se najbolje da videti kroz

definiciju posedovanja datu kroz Fiqh (islamsko pravo) i sekularno pravosuđe.²⁹⁰

Islamsko pravo (Fiqh) i pravosuđe – koncept posedovanja u zakonu o opojnim drogama je drugačiji u odnosu na građansko pravo, a na osnovu mišljenja iz islamskog prava i sudskih presuda. Ne zahteva se fizička zaplena narkotika, a u fokusu je osoba koja se nalazi u posedu, ili njegov saučesnik.²⁹¹

Imajući u vidu sve gore navedeno, vidljivo je da je koncept posedovanja u zakonu o opojnim drogama daleko od tvrdnji navedenih u građanskom pravu i kroz nešto šire odredbe sudova se može posmatrati na sledeći način:

Egipatski Kasacioni sud je u jednoj od presuda odredio sledeće: posedovanje supstance u članu 35. zakona predstavlja fizičko posedovanje narkotika radi prisvajanja, a nadležnost „posedovanja“ nije potrebna u slučaju fizičke zaplene, čak i ako se osoba smatra za držaoca, a sam narkotik je pripremljen od strane druge osobe. Ako je supruga uhvaćena sa narkotikom koji je vlasništvo njenog supruga, oba lica se posmatraju kao da su bila u posedu opojne droge, i u skladu sa tim im se određuje odgovarajuća kazna.²⁹²

Drugi primer presude egipatskog Kasacionog suda na osnovu odluke donete 22.10.1992. godine je presuđeno da se zbog fokusa na odgovornost za posedovanje opojne droge smatra da je počinitelj bio u posedu ili direktnim kontaktom ili kontaktom preko posrednika, te se ovlašćenja suda proširuju i na bilo koji način čak i ako do samog fizičkog posedovanja nije došlo.²⁹³

ii. Zaplena

Predstavlja fizičku zaplenu opojne droge. Može da bude dugotrajna ili kratkotrajna, a na sam pojam ne utiče na primer odbacivanje narkotika neposredno pre samog čina, te se zaplena primenjuje na sva lica koja se nalaze

²⁹⁰ - Videti / D. Mansour Rahmani – Pregled opšteg krivičnog prava – Izdavačka kuća znanosti Annaba, Alžir, 2006. godina – str. 92 i nastavak

²⁹¹ - Videti / Hassan Mohammed Kazem – Posedovanje u građanskom pravu – Univerzitet iz Karbale, Irak – 2010. godina, strana 4

²⁹² - Videti / Mohammed Ramadan Bara – Objašnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama – op, str. 70 i nastavak

²⁹³ - Videti / Edward Ghali Golden – Krivična dela u vezi sa opojnim drogama, 1998. godina – str. 66

u posedu narkotika sa namerom njenog daljeg prenosa, sakrivanja ili uništenja.²⁹⁴

Zaplenu može da bude direktno od vlasnika narkotika, ili od druge osobe koja je bila zadužena da zabranjenu supstancu sačuva, prenese na određenu destinaciju, sakrije, iskoristi za sticanje sopstvene koristi ili ispita sa namerom kupovine, ili za bilo koju drugu zabranjenu radnju.²⁹⁵

Na temelju ovakvog znanja, smatra se da je droga zaplenjena ako je nađena u rukama optuženog, između prstiju ili na bilo kom drugom delu tela, uključujući i osetljive delove, u njegovim ustima ili stomaku.²⁹⁶

iii. Sudske odluke koje detaljnije elaboriraju prethodnu sudsku praksu

Vrhovni sud Libije je presudio da je krivično delo koje se odnosi na prenošenje opasne supstance nastalo onog momenta kada je optuženi fizički stupio u posed iste za bilo kakvu svrhu.²⁹⁷

Egipatski kasacioni sud je presudio da se posedovanjem smatra samo preuzimanje droge, te da materijalna zaplena utiče na trajanje, a da je u pitanju kažnjivo krivično delo iz zakona o narkoticima bez obzira na motiv posedovanja, te da je žalba optuženog koji se samovoljno prijavio neosnovana i pored isticanja namere da prijavi otkriće droge, s obzirom da je vremenski rok određen za potvrđivanje ove tvrdnje prema zakonu istekao.²⁹⁸

Egipatski Kasacioni sud je 07.04.2014. godine presudio da je fokus odgovornosti u slučajevima posedovanja narkotika dokaz da je počilac u kontaktu sa drogom direktno ili preko posrednika i pojednostavljuje samo vlasništvo nad supstancom u bilo kom obliku preko datog pristanka ili izražene jasne volje, bilo kroz materijalno posedovanje opojne droge, pružanja ruku radi prisvajanja ili pokušaj za istim čak i ukoliko do fizičkog posedovanja nije ni

²⁹⁴ - Videti / D. Mohammed Ramadan Bara – Objašnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama, str. 72

²⁹⁵ - Videti / D. Rauf Obaid – Objašnjenje dopunskog Krivičnog zakona – Dar Al Arab misao, 1968. godina – str. 42

²⁹⁶ - Videti / D. Fawzia Abdul Sattar – Objašnjenje zakona o borbi protiv opojnih droga – Kuća renesanse, 1990. godina – str. 10

²⁹⁷ - Videti / Vrhovni sud Libije, žurnal – sednica od 21.05.1986. godine, str. 3, 4, 192

²⁹⁸ - Videti / Mustafa Kamel Shahabuddin – Enciklopedija opojnih droga između sudske prakse i pravosuđa – Dar, pravno znanje, 2011. godina (žalba broj 5652, sednica od 18.01.1984. godine)

došlo, a gde se primenjuje ista kazna kao i kod krivičnog dela posedovanja opojne droge. Samim tim je žalba optuženog odbijena, a isti je osuđen za navedeno krivično delo.²⁹⁹

Egipatski Kasacioni sud je dokazao na suđenju optuženom da je tačna tvrdnja da je optuženi uhvaćen za vreme korišćenja opojne droge – hašiš, te da se smatra odgovornim za krivično delo posedovanja ovog narkotika, te se u skladu sa tim i određuje kazna.³⁰⁰

iv. Različiti obrasci kriminalnog ponašanja prilikom kriminalizacije zločina

Jordanski i egipatski zakonodavac su u svojim zakonima ustanovili prekršaje i složili se oko istog teksta članova zakona koji se odnose na krivično posedovanje i zaplenu, ali se razlike pojavljuju u određenim obrascima kriminalnog ponašanja i shvatanja istih.

Kupovina / Nema sumnje da je proces kupovine različit od posedovanja. Sam čin kupovine je moguće dokazati i na osnovu ugovora između kupca i prodavca, bez potrebe za fizičkim postojanjem droge. U skladu sa ovim, egipatski Kasacioni sud je presudio da je kupovina droge odvojeno krivično delo od dela posedovanja. Ovo krivično delo nastaje u trenutku kada je napravljen dogovor oko kupovine između dva lica, bez potrebe za fizičkom isporukom narkotika kupcu. Istražni organi samu istragu obavljaju nakon kupovine, a pre isporuke narkotika.

Pravilo: uzevši u obzir vrstu supstance, zakon je predvideo da je krivično delo kupovine narkotika, kao i ostala krivična dela kažnjivo za delo posedovanja. Zakonom pak nije obavezna i sama isporuka predmeta kupovine, a samo krivično delo se smatra da je nastalo u trenutku kada je napravljen dogovor o kupovini između dva lica. U izuzetnim slučajevima ukoliko dođe do same isporuke, krivično delo se posmatra kao prekršaj u procesu, ali se kupac nezavisno od toga individualno tereti za prekršaj posedovanja narkotika.

²⁹⁹ - Videti / Pravni portal egipatskog Kasacionog suda – Krivična žalba broj 668, link - <http://www.cc.gov.eg/>

³⁰⁰ - Videti / Žalba broj 668 iz 1956. godine i saslušanje broj 829 iz 1957. godine

Proizvodnja / Proizvodnjom se smatra namera stvaranja ili korišćenja nepostojeće narkotičke supstance, kao što je korišćenje plodova biljke (plodovi maka koji se koriste za proizvodnju opijuma) ili mešanje određenih hemikalija radi stvaranja jedinjenja koje se smatra narkotikom ili psihotropnom supstancom.³⁰¹

Jordanski zakon o opojnim drogama proizvodnju karakteriše kao izdvajanje narkotičkih ili psihotropnih supstanci iz originalne biljke.

Uzgajanje / U pitanju su svi neophodni poljoprivredni radovi kao što su čin stavljanja semena u zemlju, obrada sadnica, navodnjavanje i ostali poslovi kultivacije zemljišta koji se u svemu razlikuju od samog procesa proizvodnje koji kao što je rečeno predstavlja odvajanje narkotičkih supstanci iz biljaka. Stoga se poljoprivredni poslovi tretiraju kao pripremni radovi za proizvodnju narkotika, ali se nužno ne smatraju samim činom proizvodnje. Ovi radovi mogu da traju mesecima, pre započinjanja punog procesa proizvodnje, ali je ovaj proces inicijacije ono što ovo delo čini protivnim odredbama zakona, a za koje je zakonodavac predvideo mere kažnjavanja.³⁰²

Ručna proizvodnja / jordanški zakon o opojnim drogama je ovaj proces okarakterisao kao bilo koji proces koji omogućava pripremanje i dobijanje narkotičke ili psihotropne supstance, a bez klasičnih proizvodnih metoda koji uključuju proces pročišćenja, ekstrakcije i konverzije droga u druge narkotike, psihotropne supstance i opijate, osim proizvodnje kozmetičkih preparata u farmaceutskim ustanovama i apotekama, a na osnovu lekarskih recepata.

Na osnovu svega gore rečenog, ali i imajući u vidu jordanški i egipatski zakon, možemo zaključiti da se ova dva zakona ne slažu u sledećim delovima:

Uvoz / narkotika, što je zasebno navedeno u jordanškom zakonu, član broj 14. o kriminalizaciji uvoza ili izvoza slabih anestetičkih materijala

³⁰¹ - Videti / Internet pretraga – Istraživanje prekršaja u vezi sa opojnim drogama – krivična odgovornost, str. 16. i nastavak – link / <http://www.kijs.gov.kw/>

³⁰² - Videti / Internet pretraga – Istraživanje prekršaja u vezi sa opojnim drogama – krivična odgovornost, str. 16. i nastavak – link / <http://www.kijs.gov.kw/>

Izdvajanje / narkotika zasebno prilikom kriminalizacije ovog dela u egipatskom zakonu što može biti definisano kao proces analiziranja materijala radi odvajanja ili izdvajanja jedno dela i čuvanja komponente ili samog narkotika.³⁰³

4.10. Mentalni element (sa namerom korišćenja ili lične upotrebe)

U ovom slučaju se mora voditi računa o opštoj kriminalnoj nameri kod dokazivanja ovakvog krivičnog dela. Potrebno je utvrditi čin posedovanja, uz razumevanje činjenice da je potrebno dokazati kako je počinitelj svestan dejstva narkotika ili psihotropne supstance koju ima u posedu, a kada se ovo proveriti sa opštim kriminalnim namerama dolazi i do dokazivanja kriminalne namere za određeno krivično delo.

Neki od primera iz prakse su navedeni u nastavku teksta:

Egipatski Kasacioni sud je na osnovu presude od 21.12.2010. godine objavio da je imajući u vidu da kriminalna namera koja se odnosi krivično delo posedovanja narkotičke supstance radi konzumiranja nije postojala, s obzirom da čin fizičkog posedovanja mora biti baziran na dokazu da je počinitelj svestan da je posedovanje označene narkotičke supstance zabranjeno zakonom. Kako je optuženi podneo žalbu na presudu u kojoj je tvrdio da nije bio svestan da se droga nalazi u njegovom posedu, te da su mu drugi predali sadržaj vrećica (dve vrećice hašiša, koje su bile sakrivene). Bez davanja odgovora na odbranu optuženog, ustanoviti pravnu pretpostavku iz stvarnosti posedovanja što ne može biti smatrano kao legalno sve dok kriminalna namera kao elementa krivičnog dela ne bude dokazana praktično unapred. Imajući u vidu gore navedeno, žalba je odbijena, a presuda potvrđena bez obaveze razmatranja ostalih aspekata žalbe.³⁰⁴

³⁰³ - Videti / Internet pretraga – Istraživanje prekršaja u vezi sa opojnim drogama – krivična odgovornost, str. 12. i nastavak – link / <http://www.kijs.gov.kw/>

³⁰⁴ - Videti / Pravni portal egipatskog Kasacionog suda – kriminalna žalba broj 83624-75 – link / <http://www.cc.gov.eg/>

Kasacioni sud Egipta je 16.10.2007. godine presudio u slučaju sledeće: ustanovljeno je kako je radi prikazivanja sudu, a sa namerom izdvajanja dokaza od incidenta i njegovih različitih elemenata, a koji mogu da ukažu na incident onakav kakav zaista jeste, te da je sam slučaj primljen sa svim svojim dokazima, bez obaveze vezivanja za specifičnu sliku koju pružaju dokazi, kao i da nije zabranjen prvostepenim sudom, a na osnovu uspostavljenog autoriteta koji se može videti tokom istrage i izjava svedoka – oficira koji je izvršio pretragu sve ovo dovoljno da bi se optuženom dodelilo krivično delo posedovanja droge. Pri tome se nije našlo dovoljno ubedljivih dokaza, da bi se optuženom pripisalo da je pomenutu supstancu nabavio sa namerom ilegalnog trgovanja, dilovanja ili za ličnu upotrebu. Presuda je u skladu sa tim osporena, s obzirom da je pokazala dokaz o posedovanju narkotika u rukama optuženog, te završila tako što je logički isključila namerno trgovanje, dilovanje ili ličnu upotrebu u ovom slučaju, te samim tim potvrdila da je tužba u ovom delu neosnovana.³⁰⁵

Libansko pravosuđe je izložilo tumačenje koje pravi razliku između posedovanja kao takvog i namere delovanja u korist trećih lica, a radi učestvovanja u delu, te je obe vrste učinila jednakim. Isto važi i za nameru činjenja dela radi ostvarivanja profita i delovanja. Libanski Sud diskriminacije je na dan 09.04.1997. godine propisao da je u stavu broj 2. članu III zakona o narkoticima predviđeno kako se fizičko posedovanje opojne droge i transfer smatra krivičnim delom. Međutim, nije dopušteno razumevanje ove činjenice i njeno prevođenje u skladu sa uskim lingvističkim značenjem, kao i izolovanje cilja kom je ovo tumačenje usmereno. Stoga je pravno značenje takvo da se okreće oko same supstance gde delanje u bilo kom smeru nije isto kao samo posedovanje, jer predstavlja radnje koje se odvijaju u pravcu gde korisnik pokušava da ostvari profit ili neku drugu korist korišćenjem narkotika. Zbog ovoga se pravi razlika između posedovanja i procesa transfera u svrhu korišćenja, te se ovo karakteriše kao prekršaj, dok se određene radnje karakterišu kao zločin.

Razlika između dve gore navedene situacije se ne primenjuju na slučaj osobe koja je optužena za prenos narkotika i ličnu upotrebu, ali i za posedovanje i transfer radi zloupotrebe od strane drugih osoba u zamenu za učešće u poslu ili neku drugu korist.

³⁰⁵ - Videti / Pravni portal egipatskog Kasacionog suda – kriminalna žalba broj 3099-70 – link / <http://www.cc.gov.eg/>

Libanski sud za diskriminaciju je doneo presudu 21.05.1998. godine da je zaplenjena količina opojne droge – heroin maksimalno dvadeset grama, te da ova količina opravdava presudu suda kojom se potvrđuje da je njen vlasnik namenio za sopstvenu upotrebu, a ne u svrhu preprodaje.³⁰⁶

Jordanski Kasacioni sud je doneo presudu – kasacijsku kaznu 47/71 koja uključuje i razmatranje optužbi za posedovanje opojne droge radi njenog stavljanja u promet, a što predstavlja nadležnost vojnog prekog suda u skladu sa naredbom vojnog upravnika i u skladu sa instrukcijama redovne uprave. Ovo je objavljeno u izdanju broj 2379 u Narodnim novinama, izdazim na dan 09.10.1972. godine, gde je redovni vojni sud nadležan da donese odluku da li se učinjeno delo od strane optuženog smatra delom posedovanja u svrhu preprodaje ili ne. Odluka je bila takva da je vojni sud presudio kako nije nadležan da razmatra navedene optužbe.³⁰⁷

Potrebno je napomenuti da će namera korišćenja opojne droge u lične ili neke druge svrhe biti kompletna u trenutku kada se počinitelj i delo povežu sa nekim od članova zakona o opojnim drogama i psihotropnim supstancama. Ova namera je kompletna u trenutku dešavanja fizičkog čina počinjenog iz svih uglova sa namerom preprodaje ili lične upotrebe, a bez traga motiva koji bi počinioca vodili ka bavljenju elementima krivičnog dela koja se realizuju dešavanjem fizičkog čina. U pitanju je kontakt sa zabranjenim supstancama uz dostupnost namere za preprodaju ili ličnu upotrebu, a bez zahteva da se sam akt zloupotrebe ili lične upotrebe u stvarnosti i dogodio, jer je potrebno proveriti i dokazati nameru počinioca da delo izvrši. Isto se odnosi na nameru stavljanja opojne droge u promet radi ilegalne trgovine između ljudi ili dostavljanje opijata drugima kako bi se olakšala zloupotreba.³⁰⁸

³⁰⁶ - Videti / Samir Fernand Bali i Hassam El-Din Al-Ahmad – Prekršaji u vezi sa opojnim drogama – pravni tekstovi i sudska praksa, prethodna referenca – strana 326

³⁰⁷ - Videti / Samir Fernand Bali i Hassam El-Din Al-Ahmad Ahmad – Prekršaji u vezi sa opojnim drogama – pravni tekstovi i sudska praksa, prethodna referenca – strana 686

³⁰⁸ - Videti / D. Mohammed Ramadan Bara – Objašnjenje odredbi libijskog zakona o opojnim drogama – op, strana 116 i 117

Primećeno je da je uklanjanje odredbi o dostupnosti namere za preprodaju i ličnu upotrebu ili ne isključivo u nadležnosti prvostepenog suda, koji nije u mogućnosti da istu poništi ukoliko je ova namera bazirana na temelju prihvatljivih dokaza.

4.11. Krivične sankcije propisane za navedeno krivično delo

Kao što je ranije pominjano, namenjena krivična odmazda predstavlja kaznu kao preventivnu meru i filozofiju raznolikosti krivične kazne kojom su pokušali pomiriti škole prava, a koje se razlikuju u definisanju svrhe kažnjavanja. Dok određeni smatraju da je jedina namera osveta i stvaranje bola optuženom, dotle drugi smatraju da je njena namera rehabilitacija počinioca. Ovde je korišćen veći deo modernog zakonodavstva i dva osnovna načela: povreda i odmazda nad počiniocem kao i zahtev za reformu počinioca sa namerom da se ta osoba više ne vrati činjenju krivičnih dela.

4.11.1. Originalne, pomoćne ili komplementarne kazne

Kako bi se izbeglo ponavljanje, a uz uvažavanje podele kazni na originalne i posledične ili komplementarne, kao i razlike između njih koje su prethodno pominjane, u nastavku je dat kratki pregled u skladu sa odredbama zakona koja su predmet poređenja.

i. Originalne kazne

Tekst libanskog zakona o opojnim drogama u članu 127. propisuje kaznu zatvora od tri meseca do tri godine i novčanom kaznom od dva miliona do pet miliona funti.³⁰⁹

³⁰⁹ - Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb> – Ministarstvo pravde Libana–Zakon o drogama br.673 iz 1998.godine, sa izmenama i dopunama - Član (127).

Tekst jordanskog zakona o opojnim drogama u članu 14. propisuje da je kažnjivo kaznom zatvora ne manjom od šest meseci i ne većom od dve godine, kao i novčanom kaznom ne manjom od dve hiljade dinara i ne većom od tri hiljade dinara.³¹⁰

Egipatski zakon o opojnim drogama propisuje u članu 37. da se počinitelj kažnjava kaznom teškom rada i privremenom kaznom ne manjom od deset hiljada funti i ne većom od pedeset hiljada funti.³¹¹

Libijski zakon o opojnim drogama u članu 37. kaže da je predviđena kazna zatvora i novčana kazna ne manja od hiljadu dinara i ne veća od pet hiljada dinara.³¹²

Krivični zakonik R. Srbije u članu 246a propisuje da svaka osoba koja neovlašćeno drži u manjoj količini za sopstvenu upotrebu supstance ili preparate koji su proglašeni za opojne droge se kažnjava novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine, a može se i osloboditi kazne.

Evropski zakoni uglavnom ne smatraju posedovanje i korišćenje narkotika i psihotropnih supstanci za sopstvene potrebe ozbiljnim prekršajima, te tako francuski krivični zakonik predviđa maksimalnu kaznu od jedne godine zatvora i novčanu kaznu od tri hiljade sedamsto pedeset evra, dok korišćenje psihotropnih supstanci nije navedeno kao prekršaj. Nemački krivični zakonik korišćenje ne klasifikuje kao prekršaj ili se u slučaju manjih količina može doneti odluka o uzdržavanju od kažnjavanja. Mađarski krivični zakonik propisuje maksimalnu kaznu od dve godine zatvora, dok ustavni zakon Španije, predviđa samo novčanu kaznu od maksimalno trideset hiljada evra.

³¹⁰ - Videti / Internet – link - <http://www.farrajlavier.com>- Ministarstvo pravde Jordana –Zakon o opojnim drogama broj 11 iz 1988. godine i njegove izmene i dopune - člana (14).

³¹¹ - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg/>- Ministarstvo pravde Egipta – Egipatski Zakon o opojnim drogama br. 182 iz 1960. I njegove izmene i dopune - član (37).

³¹²- Murad Al Raoubi i Abdel Salam al-Mazougi – Ministarstvo pravdeLibije - Zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama iz 1990.godine i njegove izmene i dopune – Publikacije Nacionalnog centra za pravne studije i ljudska prava - 2005 - Član (37).

ii. Preventivne i mere lečenja

Da bi se objasnilo šta predstavljaju preventivne mere u krivičnom delu, koje se odnosi na opojne droge, potrebno je razmotriti pravne odredbe zakona koji su predmet poređenja u okviru ovog rada, kao i pojedine slučajeve iz prakse, gde je sud dozvoljavao osuđenima da zamene kaznu propisanim lečenjem u ustanovama koje je država osnovala u ovu svrhu.

1. Preventivne mere:

Član 155. libanskog zakona propisuje konfiskaciju opojnih droga, a član 152. predviđa proterivanje stranca, dok član 153. zakona uskraćuje mogućnost obavljanja poslovnih aktivnosti.³¹³

Član 44. libijskog zakona o opojnim drogama predviđa konfiskaciju zaplenjene robe. Libijski zakonodavac je u članu 5. zakona broj 23. predvideo sa dopunama i izmenama odredbi zakona broj 7. iz 1990. godine o opojnim drogama i psihotropnim supstancama da će biti konfiskovani narkotici, psihotropne biljke koje su zaplenjene, novac zarađen ili stečen izvršenjem krivičnog dela, čak i ukoliko je novac konvertovan ili pretvoren u neka druga sredstva, prihodi i ostali benefiti koji proizilaze iz imovine, sredstva transporta, oprema i alati koji su korišteni prilikom izvršenja krivičnog dela, kao i nepokretnosti koje su služile za uzgajanje i skladištenje materijala ili pomenutih biljaka. Takođe je propisano da se sve gore navedeno, a što je nađeno u posedu počinioca smatra njegovim vlasništvom dok se ne dokaže suprotno.

Član 51. libijskog zakona predviđa na osnovu istrage javnog tužioca za bilo koje krivično delo u vezi sa opojnim drogama rezervaciju i zaplenu novca i imovine počinioca, a što je predviđeno u članu 42. ovog zakona, kako bi se počinitelj sprečio da

³¹³ - Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb> – Ministarstvo pravde Libana–Zakon o drogama br.673 iz 1998.godine, sa izmenama i dopunama - Član (155).

bez posebne dozvole raspolaže imovinom. Ova odluka ostaje na snazi do donošenja konačne presude.³¹⁴

Član 44. određuje da će u svim slučajevima oduzeti materijal biti konfiskovan, a egipatski zakonodavac u tekstu člana 42. zakona o opojnim drogama, ne dovodeći u pitanje prava trećih osoba u svim slučajevima nalaže konfiskovanje zaplenjenih narkotika, biljaka i semena sadržanih u listi tabele broj 5, kao i novca stečenog krivičnim delom, alata, oprema i sredstava transporta koji su korišteni prilikom izvršenja istog i na kraju konfiskovanje zemlje zajedno sa biljkama na njoj, bez obzira da li je zemljište vlasništvo počinioca ili je u pitanju pravo korišćenja. Specijalni alat i transportna sredstva se predaju javnoj administraciji za borbu protiv droge pri ministarstvu unutrašnjih poslova, kada ministar donese odluku da su ova sredstva potrebna za obavljanje operacija gore navedenog odeljenja. Takođe se isto odnosi i na graničnu službu, koji na osnovu odluke ministra odbrane dodeljuje ova sredstva za obavljanje njihovih operacije ukoliko su ista zaplenjena i konfiskovana od strane njih.³¹⁵

Član 15. jordanskog zakona o opojnim drogama nalaže da će biti doneta odluka o konfiskovanju narkotičkih, psihotropnih supstanci i biljaka koje služe za proizvodnju opojnih droga ili psihotropnih supstanci, alata, opreme i mašina, sredstava transporta koji su korišteni prilikom izvršenja krivičnog dela, ne dovodeći pritom u pitanje prava trećih osoba.³¹⁶

Javni tužilac ima obavezu da ispita stvarne izvore sredstava koji pripadaju ljudima koji su izvršili krivična dela zabranjena ovim zakonom, kako bi se uverio da li su izvori ovih sredstava na bilo koji način proistekli iz zabranjenih radnji, a na osnovu čega sud može da donese odluku o poništenju zaplene i konfiskacije. Osim toga, član 16. istog zakona kaže narkotičke i psihotropne supstance, kao i biljke od kojih se ove supstance proizvode, zajedno sa njihovim semenom će biti uništene na osnovu odluke o konfiskaciji

³¹⁴ - Murad Al Raoubi i Abdel Salam al-Mazougi – Ministarstvo pravde Libije - Zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama iz 1990. godine i njegove izmene i dopune – Publikacije Nacionalnog centra za pravne studije i ljudska prava - 2005 - Član (44).

³¹⁵ - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg/>- Ministarstvo pravde Egipta – Egipatski Zakon o opojnim drogama br. 182 iz 1960. I njegove izmene i dopune - član (44).

³¹⁶ - Videti / Internet – link - <http://vvv.farrajlavier.com>-Ministarstvo pravde Jordana –Zakon o opojnim drogama broj 11 iz 1988. godine i njegove izmene i dopune - člana (15).

od strane Komisije oformljene odlukom ministra pravde, a na osnovu naloga i ovlašćenja datog od strane javnog tužioca i prvostepenog suda.

Javni tužilac daje odobrenje za izručenje materijala koji će biti uništen ili bilo kog njegovog dela svakoj državnoj instituciji za potrebe korišćenja u naučne, industrijske ili medicinske svrhe. Takođe na osnovu odluke ministra u laboratoriji se vrši provera pomenutih supstanci kako bi se dokazalo da li su u pitanju neispravne ili supstance sa isteklim rokom trajanja, u kom slučaju se po tačno utvrđenoj proceduri sprovodi odluka koja nalaže uništenje ovog materijala kao i ovlašćeno telo zaduženo za sprovođenje ove odluke.

Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama R. Srbije u svom članu 104. nalaže da se sve psihoaktivne kontrolisane supstance koje su oduzete na osnovu odluke nadležnog organa u skladu sa zakonom, a koje ne mogu da se upotrebe kao sirovina za proizvodnju ili u druge svrhe uništavaju u skladu sa zakonom.

Takođe u stavu 2. istog člana se navodi da one supstance koje mogu da se iskoriste kao sirovina za proizvodnju ili u druge svrhe u skladu sa zakonom mogu da se prodaju ili ustupe bez naknade licu koje poseduje neophodnu dozvolu. Sredstva ostvarena prodajom predstavljaju prihod budžeta R. Srbije i upotrebljavaju se u borbi protiv zloupotrebe droga.

Osim ovoga, u krivičnom zakoniku R. Srbije, u članu 246. i 246a. je predviđeno oduzimanje opojnih droga i sredstava za njihovu proizvodnju i preradu ukoliko se utvrdi da je počinjeno krivično delo zabranjeno zakonom.

Kroz pominjanje gore navedenih tekstova zakona i njihovo poređenje, možemo da konstatujemo sledeće:

- a) svi zakoni se slažu oko kazne koja podrazumeva lišavanje slobode, dok je u tekstu libanskog i jordanskog zakona uključena i odredba privremenog teškog rada; libijski zakon sa druge strane sadrži odredbu koja može da isključi kaznu zatvora za krivično delo okarakterisano kao manji prekršaj

- b) svi posmatrani zakoni sem zakona o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama R. Srbije kao kaznu navode i smrtnu kaznu za pomenuto krivično delo uz već pomenutu negativnu kaznu oduzimanja slobode
- c) evropski zakoni su znatno liberalniji u pogledu kažnjavanja ovih krivičnih dela
- d) libanski zakon je uočljiviji u ovom poređenju zakona za pomenuto krivično delo, pre svega u pogledu kriminalnog ponašanja i rasporeda krivične kazne
- e) egipatski zakon je u pojedinim delovima nejasan, u pogledu teksta koji se odnosi na predviđenu kaznu za krivično delo, s obzirom da u zakonu eksplicitno nije predviđena negativna kazna zatvora oduzimanja slobode, nego je data mogućnost novčane kazne, a sudijama je ostavljeno pravo da odrede kaznu za ovo krivično delo. Tako za krivično delo ilegalne trgovine, kazna može da bude lišavanje slobode, ali je ostavljena mogućnost sudijama da odrede vrstu i visinu sankcije. Predviđeno je minimalno jedna godina zatvora, ukoliko se dokaže da je optuženi imao nameru stavljanja u promet opojnih droga ili za ličnu upotrebu. Ovu odluku potvrđuje predsednik Apelacionog suda i predsednik Istražne komisije, koji često imaju suprotstavljene stavove. Stoga se dešava da optuženi bude sudski osuđen uslovno, ili godinu dana zatvora i teškog rada u zavisnosti od toga da li je u pitanju zavisnik o opojnim drogama ili osoba koja se bavi ilegalnom trgovinom narkoticima. Maksimalna kazna može da bude i smrtna kazna.³¹⁷
- f) Libijski zakon o opojnim drogama je striktniji i usmeren je ka klasifikaciji ovog krivičnog dela kao zločina da bi se opravdala kazna zatvora, što predstavlja krivičnu kaznu predviđenu članom 21. libijskog krivičnog zakona.

³¹⁷ - Videti / Internet – link / <https://egyptdrugs.wordpress.com/2013/01/26>

2. Zamena kazne sa merama lečenja

Izveštaj Kancelarije UN o drogama i kriminalu za 2015. godinu pokazuje da je ukupno 246 miliona ljudi ili 1 na svakih 20 osoba starosti od 15 do 64 godine ilegalno zloupotrebila narkotike u 2013. godini, što predstavlja rast od tri miliona u odnosu na prethodnu 2012. godinu, ali je procentualno iznos ostao isti zbog rasta svetske populacije. Imajući ovo u vidu rast korisnika opojnih droga predstavlja globalni problem, što je posebno vidljivo ukoliko se ima u vidu da je 1 od svakih 10 intravenskih korisnika droga u izvesnom smislu problematičan, te da pate od određenih poremećaja koji su u vezi sa zloupotrebom droga i zavisnošću. Drugim rečima, skoro 27 miliona ljudi ili praktično cela populacija države veličine Malezije predstavlja intravenskog korisnika heroina. Osim toga skoro polovina ili oko 12,19 miliona zavisnika je problematično, a oko 1,65 miliona je u 2013. godini inficirano virusom HIV-a.

Ovo predstavlja veliki pritisak i na zdravstveni sistem u smislu prevencije i lečenja zavisnika, a nakon toga i na posledice ovakvog zdravstvenog stanja i lečenja. Pristup lečenju nema skoro 1 od 6 problematičnih zavisnika na svetu, s obzirom da veliki broj zemalja pati od ozbiljnog manjka kapaciteta u zdravstvu. Prosečan broj umrlih usled korišćenja opojnih droga je uglavnom nepromenjen, ali izvestan broj ne može biti prihvaćen kao smrtnost uživaoca opojnih droga iz prostog razloga što je u pitanju najčešće smrt usled uzimanja prevelike doze narkotika, iako je samu smrt u ovakvim situacijama moguće sprečiti.³¹⁸

Nesumnjivo da strožije kazne nisu jedini način da se eliminiše pretnja koju sa sobom nose krivična dela u vezi sa opojnim drogama, posebno kada su u pitanju zavisnici. Da bi se zaštitilo zdravlje pojedinca i društva od ozbiljne zloupotrebe opojnih droga postavljen je set ciljeva u okviru međunarodne konvencije o borbi protiv droga, koja zahteva da vlade država zahtevaju strožiju kontrolu upotrebe narkotičkih droga i psihotropnih supstanci u medicinske i naučne svrhe, sa namerom da se stanovništvo zaštiti, posebno oni najranjiviji, da se zaštiti zdravlje pojedinca i društva, te da se posledice ponašanja korisnika koji zloupotrebljavaju opojne droge svedu na prihvatljiv

³¹⁸ - Videti / Kancelarija UN o opojnim drogama i kriminalu – UNODC – Svetski izveštaj o drogama, 2015. godina

nivo. Ovo se odnosi i na zavisnike o drogama, funkcionalne nejednakosti koje proizilaze iz zloupotrebe kojima se remeti socijalna kohezija i mogućnosti za društveni razvoj.

Sa ovom namerom, član 38. Jedinственe konvencije o opojnim drogama iz 1961. godine i novi protokol iz 1972. godine navodi sledeće: da države članice treba da obrate pažnju i da preduzmu sve moguće mere kako bi sprečile zloupotrebu opojnih droga, a sa ciljem što ranije identifikacije ovih osoba, njihovog lečenja u ranoj fazi, edukacije i praćenja oporavka u kasnijim fazama, rehabilitacije i socijalne reintegracije, kako bi se potvrdila kritična uloga zdravstva i socijalne intervencije.³¹⁹

Postoji mnoštvo dokaza koji potvrđuju efikasnost lečenja narkotičkih zavisnika kroz pružanje medicinskih intervencija za pojedince (u bolnicama ili ambulancama) kao alternativa nametanju pravosudnih krivičnih sankcija, te se kao rezultat može očekivati dramatično povećanje broja oporavljenih, uključujući i smanjenje nivoa krivičnih dela i smanjenja sudskih troškova. Ovo sve zajedno utiče na znatno bolje rezultate lečenja ostvarene sa ljudima koji imaju poremećaje uzrokovane zloupotrebom droga, u poređenju sa pukom primenom pravosuđa i kaznenih odredbi. Stoga treba uzeti u obzir prethodno pomenutu opciju lečenja na sve osobe koje su osuđene za krivična dela povezana sa opojnim drogama i puštanjem istih u promet.³²⁰

Kao rezultat svega gore rečenog, nacionalni zakoni su u svojim tekstovima uključili mogućnost zamene tradicionalne kazne lečenjem, ukoliko je procena nadležnih organa takva da će lečenje biti mnogo efikasnije, uz uvažavanje procene faze lečenja.

Libanski zakon o opojnim drogama u članu 127. navodi da može biti odobrena suspenzija dosuđene presude ili može biti izuzeta od implementacije bez obzira da li je u pitanju manji prekršaj ili ne, višestruki počinitelj, te da li je dato obećanje o neponavljanju i treba biti podvrgnut merama lečenja ili nege koje je nametnuo sud.³²¹

³¹⁹ - Videti / Dokumentaciju o diskusiji u okviru naučne radionice – Kancelarija UN-a o opojnim drogama i krivičnim delima – od prisile do kohezije: tretman ovisnika o opojnim drogama u okviru zdravstvene nege, umesto kažnjavanja, Beč 28-30.10.2009. godine

³²⁰ - Videti / Dokumentaciju o diskusiji u okviru naučne radionice – Kancelarija UN-a o opojnim drogama i krivičnim delima – od prisile do kohezije: tretman ovisnika o opojnim drogama u okviru zdravstvene nege, umesto kažnjavanja, Beč 28-30.10.2009. godine

³²¹ - Videti / Internet – link-<http://www.justice.gov.lb> – Ministarstvo pravde Libana–Zakon o drogama br.673 iz 1998.godine, sa izmenama i dopunama - Član (127).

Jordanski zakon navodi u članu 14. stav b. i c. da sud ima mogućnost prilikom razmatranja bilo kog prekršaja koji je unapred utvrđen u stavu a. ovog člana da prema počiniocu primeni bilo koju od sledećih radnji umesto presuđivanja redovne kazne utvrđene u ovom stavu, a što u tom trenutku može da predstavlja pravu meru imajući u vidu stanje počinioca: on može po nalogu suda biti smešten radi specijalnog lečenja zavisnika od narkotičkih supstanci na period određen od strane ovlašćene komisije, takođe se mogu razmotriti posebni programi u okviru ustanove za lečenje kako bi se odlučilo o vrsti lečenja, frekvencija u skladu sa programom propisanom od strane psihijatra ili socijalnog radnika u ustanovi, a koji treba da obuhvata i određene psihološke i socijalne metode lečenja.³²²

Sve informacije o ovisnicima o narkotičkim i psihotropnim supstancama su zaštićeni sistem poverljivosti, a to se odnosi kako na identitet ovih osoba koje se nalaze na lečenju tako i svih ostalih podataka o samom slučaju. Bilo kakvo odavanje informacija je kažnjivo zakonom i to kaznom zatvora u trajanju do jedne godine i novčanom kaznom ne većom od 500 dinara. Javno suđenje neće biti započeto u slučaju kada ovisnik o određenim narkotičkim supstancama sam prizna svoju zavisnost i zloupotrebu opojnih droga te u skladu sa tim zahteva lečenje, a zahtev je iznet pre samog iznošenja predmeta pred sud.

Egipatski zakon o opojnim drogama određuje u članu 37, te u članovima 37.1, 37.2, 37.3, 37.4 i 37.5, da sud može doneti odluku o osudi primenom sankcija *res judicata* u okviru specijalnog zatvora za krivična dela obuhvaćena ovim zakonom ili na mestima specijalnih institucija.³²³

Sud može prilikom donošenja presude za krivična dela ustanovljena u prvom stavu, umesto izvršenja presude da naredi institucionalizaciju za dokazane ovisnike i to u jednu od klinika koje su uspostavljene za ovu svrhu od strane ministra pravde i u dogovoru sa ministrom zdravlja, ministarstvom unutrašnjih poslova i socijalne zaštite. Period na koji se ovisnik smešta u ovakvu instituciju ne sme da bude manji od 6 meseci i ne duži od tri godine ili u dužini prepisane kazne, šta god bilo manje u ovom slučaju.

³²² - Videti / Internet – link - <http://vvv.farrajlavier.com>-Ministarstvo pravde Jordana –Zakon o opojnim drogama broj 11 iz 1988. godine i njegove izmene i dopune - člana (14).

³²³ - Videti / Internet – link - <http://www.jp.gov.eg/>- Ministarstvo pravde Egipta – Egipatski Zakon o opojnim drogama br. 182 iz 1960. I njegove izmene i dopune - član (37).

Odluku o otpuštanju iz klinike donosi nadležna komisija koja nadzire osobe koje su poslate na tretman lečenja. Ukoliko se ispostavi da vreme provedeno na klinici nije dalo željeni rezultat te ukoliko je istekao maksimalan period određen za oporavak osuđene osobe, te ukoliko je osuđenik prekršio pravila ili nije ispunjavao propisane dužnosti određene odlukom o lečenju, u tom slučaju komisija predmet vraća na sud, gde javni tužilac zahteva poništenje suspendovane presude, kako bi se odslužio ostatak kazne koji podrazumeva uskraćivanje slobode, a nakon odbijanja vremena provedenog u klinici.

Član 37.1. egipatskog zakona – komisija predviđena prethodnim članom se u svakoj provinciji sastoji od konsultanta apelacionog suda koji predsedava komisijom, predstavnikom kancelarije javnog tužioca, kao i predstavnicima ministarstva zdravlja, unutrašnjih poslova i odbrane, socijalnih pitanja. Formiranje ovih komisija je odlučeno na osnovu uslova i sistema rada obuhvaćenog odlukom ministra pravde, a ukoliko se ukaže potreba za učestvovanjem i drugih lica, odluku o tome takođe donosi ministar pravde.

Član 37.2. navodi da se krivični slučaj ne vodi protiv bilo koga ko je predstavljen navedenoj komisiji, a imajući u vidu prethodni član zakona, sopstvenom voljom priznavši zloupotrebu narkotičkih supstanci sa željom za lečenje, te u tom slučaju ostaje pod lečenjem u ustanovi kako je propisano članom 37. zakona ili na terapiji ustanovljenoj u ovu svrhu od strane ministra za socijalna pitanja i u dogovoru sa ministrom zdravlja, a sa namerom medicinskog, psihološkog i socijalnog lečenja, sve dok ova komisija ne odluči drugačije. Ukoliko pacijent napusti kliniku ili ne dolazi redovno na terapije pre donošenja odluke komisije o prestanku, dužan je da samostalno snosi troškove lečenja koji mogu da budu prikupljeni od njega bilo kojom administrativnom zabranom u kom slučaju se odredbe člana 45. zakona neće primenjivati.

Član 37.3. predviđa smeštaj dokazanih ovisnika i uživalaca opojnih droga, a na zahtev supruge ili članova porodice u specijalizovane klinike radi lečenja bolesti ovisnosti, na osnovu odluke komisije. Komisija nakon saslušanja i datih izjava zabrinutih strana može zahtevati mišljenje od kancelarije javnog tužioca, kako bi razmotrili ovaj zahtev i dostavili svoje mišljenje. Kao sigurnost se može zahtevati depozit za zahtevano lečenje u slučaju saglasnosti jedne od klinika, a radi obezbeđenja u slučaju prekida ili neispunjavanja obaveza propisanih odlukom.

Član 37.4. – svi podaci o osobama koji su angažovani na poslovima lečenja ovisnika ili uživala opojnih droga su poverljivi i strogo je kažnjivo odavanje bilo kakvih informacija, što je predviđeno članom 310. krivičnog zakonika.

Član 37.5. – ustanovljen je specijalan fond za kontrolu lečenja ovisnika i uživalaca opojnih droga. Ovaj fond je zadužen za veliki broj aktivnosti koje su u vezi sa lečenjima ovisnika i uživalaca opojnih droga, uspostavljanje zatvora za osuđene za krivična dela u vezi sa opojnim drogama, a takođe je i korisnik sredstava naplaćenih od strane optuženih, što je propisano zakonom.³²⁴

Tekst **libijskog zakona o opojnim drogama** u članu 37. propisuje da sud umesto kazne može da donese odluku o smeštaju dokazanog ovisnika o opojnim drogama ili psihotropnim supstancama na jednu od specijalnih klinika osnovanih u ovu svrhu, te ih predati u nadležnost komisije koja je kompetentna da istraži slučaj, te da odredi vreme koje je potrebno za boravak, a koje ne može biti manje od 6 meseci i ne duže od godinu dana. Zahteva se potvrda medicinske komisije da je osuđeni ovisnik o opojnim drogama.

Krivični zakonik Republike Srbije je predvideo meru lečenja narkomana u članu 83. a koji nalaže lečenje ovisnika u specijalizovanim ustanovama sve dok postoji potreba za lečenjem, ali ne duže od tri godine. Kad je ova mera izrečena uz kaznu zatvora, ona može trajati duže od vremena izrečene kazne, ali ne duže od tri godine. Vreme provedeno u ustanovi za lečenje se uračunava u kaznu zatvora.

Osim toga u **zakonu o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama** u glavi VIII i članovima zakona broj 70, 71, 72 i 73. su određene aktivnosti koje su usmerene ka prevenciji, lečenju i smanjenju potražnje psihoaktivnih kontrolisanih supstanci. Cilj je

³²⁴ - Ovaj fond predstavlja Fond za borbu protiv narkotika i lečenje bolesti ovisnosti, kao i za upravljanje nacionalnim mehanizmima za implementaciju odredbi radi sprečavanja pušenja i korištenja opojnih droga, pružaju usluge podrške, besplatno lečenje, rehabilitaciju ovisnika, a u saradnji sa relevantnim partnerima programa. Fond je utemeljen na nekoliko osnovnih principa rada, a najvažniji je uključenje u rad fonda mlade ljude i aktivirati njihovu ulogu u aktivnostima prevencije, fokusirati se na porodične vrednosti kako bi se lakše pristupilo mladima i kako bi se zaštitili od korištenja opojnih droga. Pri tome se veoma oslanja na dijalog u zajednici, mobilizaciju napora svih učesnika i osnivača i fokusiranje na najranjivije probleme grupa. – videti sajt, link / <http://www.drugcontrol.org.eg/>

smanjenje broja korisnika, socijalnih i zdravstvenih posledica, te pomoć prilikom reintegracije bivših ovisnika u društvo.

U članu 72. je predviđena rehabilitacija i socijalna reintegracija lica koja su lečena od bolesti zavisnosti. Instituti i zavodi za javno zdravlje učestvuju u sprovođenju programskih aktivnosti za prevenciju bolesti zavisnosti i smanjenje potražnje psihoaktivnih kontrolisanih supstanci, a što je predviđeno članom 73. zakona.³²⁵

Evropski zakoni takođe predviđaju mere lečenja zavisnika, a takođe je predviđena i mera suspenzije kazne u slučaju potvrde ovisnosti o narkoticima i psihotropnim supstancama, gde se kao uslov postavlja obaveza boravka u specijalizovanim ustanovama u periodu koji je odredio sud.

Smisao do sada rečenog, a na osnovu poređenja tekstova zakona, jasno je da su zakonodavci predvideli mogućnost lečenja ovisnika o opojnim drogama u nekoj od specijalizovanih institucija, umesto služenja kazne za krivično delo, te su u skladu sa tim ovlastili sud da donese odluku. Nadalje, ova dozvola je ispravna u slučaju dokazane zavisnosti od opojnih droga. Libanski zakon je mnogo detaljniji i više fokusiran na lečenje ovisnika, a u delu zakona je posebno naveden deo koji se odnosi na sam proces lečenja ovisnika. Jordanski i egipatski zakonodavci su ustanovili poseban Fond za borbu i lečenje ovisnika, dok je u libijskom zakonu predviđena mogućnost lečenja ovisnika, ali je pri tome navedeno da se mora slično kao i u egipatskom zakonu jasno dokazati ovisnost počinioca kroz medicinski izveštaj.

I kao odgovor na konstantno rastući broj ovisnika o opojnim drogama koji se privode pravdi ili koji služe svoju kaznu bez lečenja problema ovisnosti što praktično predstavlja skriveni izvor novih problema i ponovljenih krivičnih dela, ustanovljen je sudski sistem u velikom broju zemalja, kroz posebne odluke sudova, da bi se počinioci silom zakona odveli u posebne ustanove za lečenje bolesti ovisnosti i zloupotrebe opojnih droga. Pretpostavka je da je ovaj metod lečenja efikasniji kao alternativa sudskoj krivičnoj kazni, a rezultati su potvrđeni na osnovu evaluacije 23 programa lečenja gde je

³²⁵ - Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama R. Srbije – Sl. glasnik R. Srbije broj 99 od 27.12.2010. godine

utvrđeno da je na ovaj način značajno smanjen nivo zloupotrebe opojnih droga, broj krivičnih dela, kao i da je potrošen manji deo sredstava.

Ovaj izveštaj je potvrdio najkonzervativnije naučne procene i izdvojio rigoroznih pet osnovnih analiza, kojima je konstatovano da je kroz posebne odluke sudova nivo krivičnih dela smanjen za 35% u poređenju sa zatvorskom kaznom. Osim toga, ovaj način tretiranja osuđenika obezbeđuje iznos između 2,21 i 3,36 američkih dolara od članarina za svaki dolar potrošen na njih. Zajednica obezbeđuje iznos od 12 američkih dolara po 1 dolaru utrošenom u ovu svrhu kako bi se smanjio broj hitnih medicinskih slučajeva i ostali medicinski troškovi. U ovom slučaju specijalni sudovi nemaju ekskluzivno pravo bavljenja samo prekršajima u vezi sa opojnim drogama, već je njihov zadatak da pruže povoljan tretman kao alternativu krivičnim sankcijama koje su predviđene za pomenuto krivično delo. Takođe može da primeni iste principe pravnog sistema, bez formiranja specijalizovanih sudova za droge.³²⁶

Podsetnik na ono što je već rečeno, zamena kazne lišavanja slobode sa tretmanom lečenja u nekoj od klinika predviđenih za to se prvo prezentuje medicinskoj komisiji u pojedinim zakonima, sa osvrtom na počinjeno krivično delo. Iz ovog razloga, zakonodavac je omogućio sudu da donese presudu za krivično delo kojim će naložiti osuđenom za kog se pokazalo da je pozitivan na opojne droge da se podvrgne tretmanu lečenja u medicinskom, psihološkom i socijalnom smislu, umesto kazne zatvora. Period koji osuđenik treba da provede na lečenju varira od minimum šest meseci do maksimalno tri godine ili u periodu koji je predviđen kaznom za ovo krivično delo.³²⁷

U Libanu, sudovi su doneli tri odluke kao pomoć prilikom dodele prioriteta principima lečenja kao alternative kažnjavanju, a na osnovu kaznene logike koja je preovladala u poslednjoj deceniji, sa nadom da su sudovi završili sa praksom izlaganja optuženog automatski i u skladu sa presudom ciklusu suđenja i kazne bez procesa lečenja.

³²⁶ - Videti / Dokumentaciju o diskusiji u okviru naučne radionice – Kancelarija UN-a o opojnim drogama i krivičnim delima – od prisile do kohezije: tretman ovisnika o opojnim drogama u okviru zdravstvene nege, umesto kažnjavanja, Beč 28-30.10.2009. godine

³²⁷ - Videti / Dr Mr. Muhammad Khan – Pravni okvir za borbu protiv droga – Naif arapski univerzitet za sigurnosne nauke, 2005. godine – str. 25

Međutim i pored važnosti ovih odluka libanskih krivičnih sudova i uspostavljanja ovog važnog principa, potrebno je još dosta napora i aktivnosti kako sa strane advokata, tako i od strane sudija. Uspeh ovih napora je usko povezan sa nivoom uspeha komisije koja nadzire lečenje ovisnika (koja svojim članovima ne nudi nikakvu dodatnu nadoknadu) u praćenju njihovih predmeta, posebno u pronalaženju potencijalnih besplatnih tretmana za njih kao što je to propisano zakonom o opojnim drogama. Posledično, sa učestalošću odluka koje su korisne i posvećene navedenom principu, neophodno da se pažnja pomeri u pravcu komisije i preko nje ka ministarstvu zdravlja.³²⁸

Jordanski zastupnički dom je usvojio amandman na zakon o drogama i psihotropnim supstancama kojim se ovisnik izuzima od bilo kog kažnjavanja ili pravne tužbe. Ovaj amandman Kongresa će povećati broj korisnika opojnih droga i psihotropnih supstanci, posebno ako nisu predviđena bilo kakva ograničenja ili tužba protiv osobe koja koristi opojne droge i hašiš.

Veće je usvojilo amandman pripremljen od strane vlade na zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama koje tvrdi: „Bez obzira na odredbe iz stava 1. ovog člana, javni proces neće biti održan za svaki od krivičnih dela u vezi sa opojnim drogama i psihotropnim supstancama koji je počinjen prvi put, te da počinioca treba smestiti u nasumično izabran centar za lečenje bolesti zavisnosti, a što je usvojeno od strane ministra unutrašnjih poslova u roku od 24 sata od hapšenja, a ime počinioca je uneto u specijalan registar u skladu sa instrukcijama izdatim od strane ministra unutrašnjih poslova za ovu svrhu i bez tvrdnje da je ovaj čin presedan protiv počinioca.”³²⁹

Pravni ekspert, advokat Faisal Batayneh je mišljenja da je amandman donet kao odgovor na internacionalnu konferenciju protiv opojnih droga sa namerom da se napravi razlika između zloupotrebe i ilegalne trgovine i između ovisnika o opojnim drogama i onih koji to nisu. On je naglasio da je amandmanom predviđen oprost za sve koji ponove prekršaj, ali u slučaju ponavljanja krivičnog dela više od jednog puta, što predstavlja znatno ozbiljniju kaznu do tri godine zatvora za onog ko je osuđen za zloupotrebu

³²⁸ - Videti / Internet – link / <http://www.legal-agenda.com/>

³²⁹ - Javna tužba – predstavlja slučaj koji se odnosi na slučajeve koje spadaju u domen napada na prava zajednice, te da u slučajevima koji se odnose na slučajeve koji potkopavaju napad na državu ili direktno na društvo.

opojnih droga. Batayneh je rekao da je amandman koristan za zajednicu te da ne predstavlja poziv na ovisnost o narkoticima.

Pravni ekspert g-din Batayneh je takođe objasnio da zakon o borbi protiv opojnih droga umesto primene sile, pruža pristup bezbednosnim centrima za ovisnike po prvi put, s obzirom da su oni izuzeti od kažnjavanja i suđenja.

Predsednik pravne komisije u Domu zatupnika, advokat Mustafa Yaghi tvrdi da zakon daje mogućenost korisnicima da budu jednom izuzeti od kazne, ali je propustio proveriti neke droge koje izazivaju zavisnost od prvog puta, kao što je to heroin. Istakao je takođe da ozbiljnost zakona povećava broj amaterskih eksperimenata, te stoga povećava broj promotera za najopasnije supstance. Takođe je naglasio da promocija droge raste zbog ideje o amaterima eksperimentalistima. On je isto u uverenju da opasnost leži u činjenici da ne postoji specifičan standard koji se može podesiti u slučaju pojave osobe koja je optužena za zloupotrebu jednom.

Ako se osoba koja je uživatelj opojnih droga prvi put za učinjeno krivično delo ostavi bez bilo kakve preventivne mere, čak i ako se potceni prihvatljivost zloupotrebe, kao i neki od ovisnika od opojnih droga, te ako je u pitanju prvi takav slučaj, da bi se napravio balans između interesa osobe – uživaoca opojnih droga i interesa zajednice i društva, potrebno je pravni tekst posmatrati pošteno i nepristrasno. Nije razumno da tekst podstiče zloupotrebu opojnih droga i nepravdu, te da leči ovisnike i da utvrđuje stanje ovisnosti na osnovu pozitivnog testa na drogu ili psihotropne supstance, što predstavlja proizvoljnu odluku. Ostavljanje korisnika će dovesti do nove zloupotrebe na temelju toga da on još uvek nije ovisnik.³³⁰

Daleko je od činjenice da je efikasan proces eliminacije kažnjavanja u kaznenoj politici o opojnim drogama iz jednostavnog razloga što zloupotreba opojnih droga vodi ka ovisnosti. U skladu sa tim, da bi se prekinuo taj put, pretraga mora biti obavljena tako da omogući ovoj osobi da pristupi tretmanu lečenja, te da ga ohrabri kroz jasne pravne tekstove, kao i kroz kaznene odredbe i da se izbegne bilo koja nepotpuna ili nedovoljna pravna odredba. Mora biti navedena mogućnost lečenja za one koji su krivi za krivično

³³⁰ - Videti / Internet – link / <http://archive.aawsat.com/>

delo potrošnje ili za ličnu upotrebu i ostaviti odluku sudu ili u rukama samog počinioca da to uradi dobrovoljno, uz iste mehanizme kontrole predviđene za zavisnike.

5. Zloupotreba opojnih droga u zemljama bivše Jugoslavije

Jugoslavija je bila naziv za tri sukcesivne države u jugoistočnoj Evropi, koje su nosile taj naziv od 1929. godine pa sve do 2003. godine. Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca je osnovana 1918. godine, a 1929. godine zvanično preimenovana u Kraljevinu Jugoslaviju (ponegde poznata i kao prva Jugoslavija). Zemlja je tokom Drugog svetskog rata bila okupirana od strane sila Osovine. Tokom 1945. godine, nakratko je postojala Demokratska Federativna Jugoslavija, formalno monarhija, ali već sa dominantnim republikanskim uređenjem, da bi 29. novembra iste godine bila proglašena Federativna Narodna Republika Jugoslavija - federacija sa šest republika i dve autonomne pokrajine (poznata i kao druga Jugoslavija). Davne 1963. godine, donet je novi Ustav, kojim je zemlja preimenovana u Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju. Početkom 1990-ih godina, SFRJ se raspala u građanskom ratu, ali su dve bivše republike, Srbija i Crna Gora, odlučile da nastave jugoslovensku ideju, pa je 27. aprila 1992. godine proglašena Savezna Republika Jugoslavija (treća Jugoslavija). Treća Jugoslavija trajala je do 3. februara 2003. godine, kada je doneta ustavna povelja državne zajednice Srbija i Crna Gora, kojim su ove dve republike nastavile postojanje zajedničke države još tri godine (do proglašenja nezavisnosti Crne Gore), ali je naziv „Jugoslavija“ formalno ukinut.³³¹ U ovom delu rada pozabavićemo se zloupotrebom opojnih droga u državama koje su bile članice bivše Jugoslavije, zakonskom regulativom istih kao i načinom suzbijanja narkomanije.

³³¹ <https://sr.wikipedia.org/sr/%D0%88%D1%83%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%98%D0%B0>

5.1. Dostupnost opojnih droga u zemljama bivše Jugoslavije

Kada god se u medijima, ali i inače, spomenu reči “Balkan” i “droga”, pojavljuju se dva stereotipa. Prvi, u neku ruku i najvažniji je taj stereotip da na osnovu pojedinih istraživanja postoji velika verovatnoća da put kojim ilegalne ³³² droge stižu na zapad ustvari vodi preko Balkana, pravo kroz srce bivše Jugoslavije. Drugi, ništa manje važniji od prvog je da prometom i distribucijom droge, na Balkanu i na zapadu, dominira albanska mafija, tačnije kriminalne grupe kosovskih albanaca. Naravno, kao i svi ostali stereotipi tako se i ovaj zasniva na jednom malom zrnju istine. Svedoci smo da je najkraći put od avganistanskih makovih polja do potrošača u gradovima Evropske unije vodi preko Balkana. Takođe, odavno nam je svima postalo sasvim jasno da ovdašnje tranzicione, postkonfliktne države, koje imaju slabu kontrolu na graničnim prelazima i korumpiranim bezbednosnim i pravosudnim sistemima, ne predstavljaju ozbiljnu prepreku za krijumčare opojnih droga. Nažalost tačno je i to da kosovski albanci, koji su i u dijaspori dobro raspoređeni, po svojoj prirodi naklonjeni tradicionalnoj porodičnoj strukturi i za strance koji su državljani tih zemalja sa jednim nerazumljivim jezikom, u poslednje vreme igraju jako bitnu ulogu u nekim sverama ovog, da kažemo “biznisa.”

Međutim, opšte je poznato i da je Rumunija zbog svog geografskog položaja posebno povoljna za tranzit, jer je presecaju oba glavna puta – severni i balkanski. Dalja istraživanja govore o tome kako i na koji način heroin dospeva u zemlje bivše Jugoslavije. Naime, po određenim saznanjima sa kojima raspolažu kako novinari, tako i policija, heroin ulazi iz Gruzije i Moldavije, a sa druge strane iz Bugarske, i to preko dunavske luke Konstanca i graničnog prelaza Đurđu. Tokom istraživanja i pripreme za ovaj rad, naišlo se na informaciju da veoma važno mesto na tom putu zauzima bugarski gradić Vidin, koji ima odličnu lokaciju iz razloga jer je smešten na Dunavu, i to tačno preko puta Konstance, na nekih tridesetak kilometara od granice sa Srbijom. Kažu da ovaj grad poseduje neuobičajeno veliki broj luksuznih noćnih klubova i kockarnica, za koje se sumnja da su ustvari paravani za lica koja se bave krijumčarenjem heroina. Sve ovo ne bilo toliko uobičajeno, tj. ne bi se ova informacija našla u ovim redovima da je ne

³³² Na balkanu niti jedna vrsta droge nije legalizovana, reč “ilegalano” koristimo zbog same težine krivičnih dela i ostalih posledica koje su štetne za zdravlje čoveka, a koja proizilaze iz korišćenja i prodaje opojnih droga/narkotika.

prati jedna zanimljivost, a to je da su vlasnici tih klubova uglavnom lica sa područja bivše Jugoslavije –sandžački Bošnjaci, poneki Albanac, Srbin i Crnogorac. Kada je u pitanju Republika Hrvatska tu se lokalno tržište veoma razvilo kada su u pitanju opojne droge. Naručito se beleži porast u većim gradovima kao što su Zagreb i Varaždin, a lučki gradovi Split, Rijeka i Pula su još teže pogođeni. U Bosnu heroin ulazi iz Republike Srbije, preko nekoliko graničnih prelaza duž Drine ili preko Crne Gore, pa kroz Hercegovinu.

5.2. Zakonska regulativa kroz istoriju Jugoslavije

Istorijski gledano, ako krenemo od krivičnog zakonodavstva predratne Jugoslavije, onda je prvi krivični zakon bio Krivični zakonik Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca odnosno Kraljevine Jugoslavije. Pomenuti zakonik donet je 27. januara 1929. godine a stupio je na snagu 01. januara 1930. godine³³³, i bio je u primeni na teritoriji cele države sve do 1941. godine. Njegovim donošenjem prvi put se kao termin upotrebljava “zloupotreba opojnih droga.“ Specifičnost ovog zakonika ogledala se u tome da sama krivična dela nisu nosila nazive. Zloupotreba opojnih droga u ovom zakoniku konkretizovana je u glavi XXIII Zakonika, u grupi “Krivičnih dela protiv opšteg zdravlja“ u paragrafu 268., i glasi:³³⁴

“Zatvorom do šest meseci i novčano do 5.000 dinara, kazniće se:

- 1) gostioničar i kafedžija koji služi jaka pića maloletnicima ispod šesnaest godina radi neposredne ili posredne upotrebe;
- 2) ko navede lice ispod šesnaest godina da se na javnom mestu opije;
- 3) ko neovlašćeno služi morfijum, kokain, opijum i druge slične napitke koji štetno dejstvuju na zdravlje i
- 4) ko znajući za zabranu iz paragrafa 55.172 služi tu označenom licu ovakva pića.“

³³³ Krivični zakonik Kraljevine Jugoslavije („Službene novine“ broj 33-XIV od 09. februara 1929. godine)

³³⁴ Krivični zakonik za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, Državna štamparija, Beograd, 1929. str. 70 – 71.

Nakon Drugog svetskog rata, Federativna Narodna Republika Jugoslavija (u daljem tekstu FNRJ), 4.marta 1950.godine donela je prvi pravni akt kojim se inkriminiše zloupotreba opojnih droga, a to je Zakon o opojnim drogama³³⁵. Njime je regulisan termin “opojna droga”, kao i pitanje proizvodnje, fabrikacije i prerade opojnih droga. Ovaj Zakon po prvi put u posleratnoj Jugoslaviji sadrži i određeni broj prekršajnih i krivičnopравnih normi a koje se odnose na zloupotrebu opojnih droga. FNRJ 9.marta 1951.godine dobija prvi Krivični Zakonik.³³⁶ Ovaj zakonik u glavi XVIII i to u grupi “ Krivičnih dela protiv zdravlja ljudi “ inkriminiše zloupotrebu opojnih droga i to članom 208. koji glasi:

“Neovlašćena proizvodnja, prerađivanje i prodaja opojnih droga i otrova“.

Krivično delo iz člana 208. prema zakonskom opisu glasi:

- 1) “Ko neovlašćeno proizvodi, prerađuje, prodaje ili na drugi način stavi u promet ili radi prodaje kupuje ili prenosi opijum, kokain, morfium ili druge opojne droge ili otrove, kazniće se zatvorom od tri meseca do tri godine.
- 2) Ako se delo iz stava 1. ovog člana vrši u vidu zanata ili od strane više lica koja su se udružila za vršenje ovakvih dela, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje šest meseci ili strogim zatvorom do pet godina.
- 3) Opojne droge, odnosno otrovi, kao i sredstva za njihovo spravljanje oduzeće se. “

Nakon donošenja Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (u daljem tekstu SFRJ) od 21.februara 1974. godine izvršena je podela zakonodavne nadležnosti u oblasti krivičnog prava između federacija, republika i pokrajine. Naime, 1. jula 1977. godine prestao je da važi Krivični zakonik FNRJ, a SFRJ dobija svoj Krivični zakonik 8. oktobra 1976. godine.³³⁷ Prema ovom zakoniku krivično delo neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga iz člana 245. prema glasi:

- 1) “Ko neovlašćeno proizvodi, prerađuje, prodaje ili nudi na prodaju ili radi prodaje kupuje, drži ili prenosi ili posreduje u prodaji ili kupovini ili na drugi način neovlašćeno stavlja u promet supstancije ili preparate koji su proglašeni za opojne

³³⁵ Zakon o opojnim drogama Federativne Narodne Republike Jugoslavije („Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije“, broj 16/1950), str. 381 – 382.

³³⁶ Krivični zakonik Federativne Narodne Republike Jugoslavije („Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije“, broj 13/1951), str. 206.

³³⁷ Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije („Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije“, broj 44/1976), str. 1362.

droge ili psihotropne supstancije, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina.

- 2) Ako je delo iz stava 1. ovog člana izvršilo više lica koja su se udružila za vršenje tih dela ili je učinilac ovog dela organizovao mrežu preprodavaca ili posrednika ili ako je delo učinjeno sa naročito opasnom drogom ili psihotropnom supstancijom, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do deset godina.
- 3) Opojne droge i psihotropne supstancije, kao i sredstva za njihovo pravljenje, oduzeće se.“

Prolazeći kroz istorijski deo Krivičnog zakonika bivše Jugoslavije, na samom kraju ovog dolazimo i do Krivičnog zakonika Savezne Republike Jugoslavije (u daljem tekstu SRJ). Krivični zakonik SRJ revidiran je 11. aprila 2003. godine, te umesto naziva “Krivični zakon Savezne Republike Jugoslavije” on dobija naziv “Osnovni krivični zakon”.³³⁸ U pogledu krivičnih dela kojima se inkriminiše zloupotreba opojnih droga, takođe je bilo određenih izmena i dopuna, pa je tako članom 17. citiranog Zakona naziv krivičnog dela i član 245. promenjen i sada glasi:

“ Neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga.“³³⁹

5.3. Republika Srbija

Proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga u zakonodavstvu Republike Srbije regulisana su Krivičnim zakonikom.³⁴⁰ Naime, kao i kod ostalih krivičnih zakonika i ovde u ova krivična dela spadaju pod “krivična dela protiv zdravlja ljudi”, gde je neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga kao krivično delo regulisano članom 246. KZ RS, neovlašćeno držanje opojnih droga član 246. a KZ RS i omogućavanje uživanja opojnih droga članom 247. KZ RS. Kao i u ostalim zemljama, tako i u Republici Srbiji ova krivična dela izazivaju veliku pažnju javnosti, uglavnom

³³⁸ Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakona, Savezne Republike Jugoslavije („Službeni glasnik Republike Srbije, broj 39/2003). str. 1, 3 – 4.

³³⁹ S. Vuković, Komentar Osnovnog krivičnog zakona i Krivičnog zakona Republike Srbije, Poslovni biro DOO, Beograd, 2003. str. 124

³⁴⁰ Krivični zakonik Republike Srbije (“Službeni Glasnik Republike Srbije” , broj 85/2005 – ispr.,107/2005-ispr., 72/2008, 111/2009, 121/2012, 104/2013 I 108/2014)- u daljem tekstu KZ RS.

zbog svojih krivičnopравnih karakteristika, ali i zbog društvenog značaja koji proizilazi iz efikasnosti njihovog suzbijanja. Član 112. stav 15 KZ RS određuje da se opojnim drogama smatraju supstance i preparati koji su zakonom i drugim propisom zasnovanim na zakonu proglašeni za opojne droge i ostale psihoaktivne kontrolisane supstance.³⁴¹ Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama³⁴² u članu 2. stav 2 navodi da su psihoaktivne kontrolisane supstance:

1. opojne droge, odnosno narkotici;
2. psihotropne supstance;
3. proizvodi biološkog porekla koji imaju psihoaktivno dejstvo;
4. druge psihoaktivne kontrolisane supstance.

Dalje, Zakonom o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama pod pojmom opojna droga podrazumeva se svaka supstanca biološkog, odnosno sintetičkog porekla koja se nalazi na spisku psihoaktivnih kontrolisanih supstanci, u skladu sa Jedinštvonom konvencijom o opojnim drogama, odnosno supstanca koja deluje primarno na centralni nervni sistem na taj način što smanjuje osećaj bola, izaziva pospanost ili budnost, halucinacije, smetnje u motornim funkcijama, kao i mnoge druge patološke ili funkcionalne promene centralnog nervnog sistema. Takođe, ovim zakonom se definiše i pojam psihoaktivne supstance, odnosno konkretizuje se njeno značenje. Dakle, pod psihoaktivnom supstancom podrazumeva se svaka supstanca biološkog, odnosno sintetičkog porekla koja se nalazi na Spisku, u skladu sa Konvencijom o psihotropnim supstancama³⁴³, odnosno supstanca koja deluje primarno na centralni nervni sistem i menja moždane funkcije, zbog čega se prvenstveno menja svest i ponašanje uživaoca opojnih droga pa i njgova percepcija, kao i samo raspoloženje.

³⁴¹ Ovde je bitno napomenuti da je neka potpunije definicija samog pojma opojne droge bila je predviđena Zakonom o proizvodnji i prometu opojnih droga ("Službeni glasnik SRJ", broj 46/96). Naime, nekada je prema ovom zakonu značilo da su opojne droge ustvari supstance prirodnog ili sintetičkog porekla čijom se upotrebom mogu stvoriti stanja zavisnosti koja mogu da izazovu oštećenja zdravlja ili na drugi način ugroze ljudski integritet u fizičkom, psihičkom ili socijalnom smislu. Takođe, pod opojnim drogama smatraju se i psihotropne supstance. Donošenjem Zakona o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama ("Službeni glasnik Republike Srbije", broj 99/2010), 2010. godine napred navedena definicija pojma opojne droge nestaje iz naziva zakonske regulative. Opojne droge, odnosno narkotici, psihotropne supstance, proizvodi biološkog porekla koji imaju psihoaktivno dejstvo i druge psihoaktivne kontrolisane supstance čine spisak psihoaktivnih kontrolisanih supstanci.

³⁴² Zakona o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama ("Službeni glasnik Republike Srbije", broj 99/2010)

³⁴³ Zakon o ratifikaciji konvencije Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci ("Službeni list SFRJ", međunarodni ugovori broj 14/90)

Mnogi teoretičari, kao i praktičari koji se u Republici Srbiji bave ovim pitanjem smatraju da je opšte prihvaćena, mada možemo slobodno reći i da je najčešća definicija samog pojma opojnih droga, ustvari definicija koju je dala Svetska zdravstvena organizacija³⁴⁴ - Komiteta eksperata za droge, a koja kaže da je droga svaka supstanca koja unesena u organizam može da modifikuje jednu ili više funkcija. Ako uzmemo u obzir ovako koncipiranu definiciju, pod narkomanijom (*drug addiction*) se podrazumeva “stanje periodične ili hronične intoksikacije štetno kako za pojedinca, tako i za društvo, do koga dolazi ponovljenim uzimanjem neke prirodne ili sintetičke droge.”³⁴⁵

Kada je reč o njihovim podelama, osnovna podela opojnih droga je na četiri grupe, i to su :

1. depresori centralnog nervnog sistema sa opijumom kao glavnim predstavnikom;
2. stimulansi, među kojima je najznačajniji predstavnik kokain;
3. halucinogeni, najpoznatiji je LSD i
4. kanabis.

Što se tiče detaljnije podele opojnih droga, ona je predviđena Rešenjem o utvrđivanju opojnih droga i psihotropnih supstanci.³⁴⁶

Na osnovu svega iznetog nameće se jedno pitanje, šta je zakonodavac u stvari mislio navodeći šta se smatra opojnim drogama u ova dva napred navedena zakonika. Svakako, zakonodavac je navodeći “opojne droge” u članu 112. stav 15. KZ RS i “psihoaktivne kontrolisane supstance” u članu 2. stav 2. Zakona o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama, ustvari upotrebio različite, a donekle i iste izraze, pa se samim tim pojavljuje i potreba da se to donekle i ispravi, na taj način tako što bi se upotrebio ili jedan ili drugi izraz. Ono što nije ni malo zanemarljivo je to da su mnogi teoretičari koji se bave ovim pitanjima mišljenja da bi prednost trebalo dati izrazu psihoaktivne kontrolisane supstance³⁴⁷. Međutim, ako bi se čitava situacija posmatrala

³⁴⁴https://sr.wikipedia.org/sr/%D0%A1%D0%B2%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B0_%D0%B7%D0%B4%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%B0_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0

³⁴⁵ S. Konstantinović, Vilić, V. Nikolić, Ristanović, M.Kostić, Kriminologija, Niš, 2009., str.397.

³⁴⁶ Rešenje o utvrđivanju opojnih droga i psihotropnih supstanci, (“Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 24/05).

³⁴⁷ D. Radulović “Pristup proučavanju društvene kontrole droga II: dekonstrukcija problema – upotreba droga u naučnom diskursu”, Sociologija, broj 3, Beograd, 2008., str. 239.

upravo iz tog ugla izostala bi potreba da se u Krivičnom zakoniku određuje značenje izraza opojne droge, a samim tim bi došlo do brisanja člana 112. stav 15, a nazivi i sadržina krivičnih dela čijim propisivanjem se suzbijaju zloupotrebe opojnih droga bi se promenili.

Ako uzmemo u obzir važeće zakone, neophodno je istaći da se ovde radi o problemu koji je ustvari terminološke prirode, a ne suštinske. Dakle, imajući u vidu napred navedeno, dolazimo do jednog logičnog zaključka, a to je da se zbog neusklađenosti Krivičnog zakonika i Zakona o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama u spornom periodu, javljaju izvesni problemi i to u samoj definiciji opojnih droga.

5.2.1. Neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga

Članom 246. Stav 1. KZ RS regulisan je osnovni oblik krivičnog dela neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga koji sadrži veći broj alternativno propisanih radnji izvršenja. Kao radnju izvršenja zakon predviđa neovlašćenu proizvodnju, preradu, prodaju ili nuđenje na prodaju opojnih droga. Takođe, radnja izvršenja može se sastojati i u neovlašćenoj kupovini, držanju ili prenosu radi prodaje, odnosno u posredovanju u neovlašćenoj prodaji ili kupovini opojne droge. Ono što još može predstavljati radnju izvršenja osnovnog oblika predstavlja i svaki drugi način na koji se neovlašćeno stavlja u promet supstanca ili preparati koji su proglašeni za opojne droge. Ovako navedene i definisane radnje izvršenja mogu se svrstati u dve osnovne grupe:

1. radnje izvršenja koje su proizvodnog karaktera i
2. radnje izvršenja koje se odnose na promet opojnih droga.

Ako bi isto lice učinilo više radnji izvršenja, na primer nakon što neovlašćeno proizvede opojne droge, neovlašćeno ih prenosi radi prodaje, zatim ih nudi na prodaju i na samom kraju ih neovlašćeno proda, ono bi izvršilo samo jedno krivično delo, a to je krivično delo “neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga”. Međutim,

sama činjenica da je učinjeno više radnji izvršenja, nadležni sud, odnono postupajući sudija bi jednu ovakvu situaciju mogao da uzme u obzir kao otežavajuću okolnost prilikom odmeravanja kazne za lice koje je počinilac ovih krivičnih dela. U tom slučaju, reč je o prividnom sticaju krivičnih dela po osnovu alternativiteta.

Na dalje neophodno je definisati i proizvodnju opojne droge. Dakle pod samim pojmom proizvodnje opojne droge podrazumeva se proces stvaranja opojne droge. Taj proces može biti različit u zavisnosti od toga da li je reč o prirodnim ili veštačkim drogama, i u mnogo čemu zavisi i od vrste droge o kojoj je reč. U stvari, proizvodnja opojne droge predstavlja njeno stvaranje iz određene materije, odnosno sirovine, koja može biti prirodnog ili sintetičkog porekla, ili kombinovanog prirodno - sintetičkog porekla (opet u zavisnosti od toga o kojoj se vrsti opojne droge radi). Bitno je da ta supstanca sama po sebi nema svojstva opojne droge. Prerada opojne droge obuhvata dalju doradu materije odnosno sirovine koja već ima svojstvo opojne droge, ali se to svojstvo procesom prerade pojačava, odnosno modifikuje. U tom slučaju supstanca koja predstavlja opojnu drogu dobija drugi oblik, odnosno agregatno stanje, kada se, npr. od droge koja je u obliku praška prave tablete ili se od droge u tečnom stanju dobija droga u čvrstom stanju. Opojna droga može se prerađivati i na drugi način, kada se odgovarajućim prerađivačkim postupkom i primenom određenih tehnologija, obezbeđuju modifikovana svojstva prvobitne droge.³⁴⁸

Kada je u pitanju sudska praksa Republike Srbije ovde poseban značaj ima radnja držanje opojne droge radi prodaje. Dakle, ako krenemo od bukvalnog razmatranja, držanje predstavlja faktičku vlast na stvari, u ovom slučaju opojne droge, pa samim tim za sud nije relevantno, to jest nije od nekog velikog značaja čija je opojna droga, odnosno ko je njen stvarni vlasnik. Jedini problem koji se u ovakvim situacijama javlja je razgraničenje sa krivičnim delom neovlašćeno držanje opojnih droga, dok je još ozbiljniji problem razgraničenja sa slučajevima koji uopšte nisu obuhvaćeni kriminalnom zonom. Kako bi u samoj odbrani okriljeni izbegao neku veću odgovornost kao izgovor koji se koristi i to da opojnu drogu ne drži radi prodaje, već iz nekog drugog razloga. Ne bi bilo opravdano da se pođe od pretpostavke da se opojne droge u većoj količini uvek drže radi

³⁴⁸ M. Škulić, Organizovani kriminalitet, Beograd, 2003, str. 146–147.

prodaje iako se takva tendencija nazire u sudskoj praksi Republike Srbije.³⁴⁹ Međutim, ono što je svakako dobro, je to da je sudska praksa Republike Srbije po ovom pitanju zauzela ispravan stav da se učinilac može osloboditi od kazne samo ako otkrije od koga nabavlja opojnu drogu, a ne i zbog potpunog priznanja izvršenog krivičnog dela i ukazivanja na saizvršioce u izvršenju tog konkretnog dela.³⁵⁰

5.2.2. Neovlašćeno držanje opojnih droga

Učinilac ovog krivičnog dela jeste lice koje neovlašćeno drži u manjoj količini za sopstvenu upotrebu supstance ili preparate koji su proglašeni za opojne droge (246a KZ RS). U ovom članu Krivičnog zakonika inkriminiše se držanje opojne droge isključivo za ličnu upotrebu, a pod državinom podrazumeva se faktična, neposredna vlast na stvari. Dakle, zakonodavac sam izričito zahteva za postojanje krivičnog dela, insistirajući da se ovde radi o manjoj količini opojnih droga. Ta “manja količina” nije precizno određena, nego je to prepušteno sudskoj praksi, da s obzirom na način izvršenja krivičnog dela, zavisnost od upotrebe opojnih droga, kao i okolnosti pod kojima je delo učinjeno, a učinilac zatečen, opredele i manju količinu. Takođe, jedan od bitnijih problema koji se javljaju u praksi, kada izvršenje ovog krivičnog dela u pitanju, je to da li krivično delo postoji ukoliko se ne radi o manjoj količini opojne droge, odnosno ako je u pitanju veća količina. Ako krenemo od nekog jezičkog tumačenja onda dolazimo do zaključka da u tom slučaju uopšte i nije reč o krivičnom delu. Međutim, ako bi se dokazalo da se opojna droga u većoj količini drži radi prodaje može se govoriti o krivičnom delu iz člana 246. KZ RS. Ali takvim tumačenjem se ništa nije dobilo jer je reč o krivičnom delu iz člana 246. KZ RS i u slučaju kada je u pitanju manja količina opojne droge ako se ona drži radi prodaje, a cilj držanja opet mora da se dokazuje.

U sudskoj praksi se vrlo često dešava da se optuženi za ovo krivično delo brani na takav način što kaže da mu je ta veća količinu opojne droge namenjena za ličnu upotrebu i da i ne pomišlja da opojnu drogu bilo kome prodaje. U slučaju da mu se u sudu postavi

³⁴⁹ Z. Stojanović, Komentar Krivičnog zakonika, Beograd, 2012, str. 713–714.

³⁵⁰ Presuda Višeg suda u Nišu K broj 5/11 od 30. marta 2011. i presuda Apelacionog suda u Nišu Kž broj 1369/11 od 18. oktobra 2011. godine.

pitanje zašto toliku količinu droge uzima za ličnu upotrebu, okrivljeni vrlo često kao odgovor na to pitanje, to jest razlog za takvu vrstu nabavke, navode da je ako uzmu veću količinu opojne droge koju koriste, jeftinija nabavka iste na tržištu. Kako se ne bi ovakva vrsta problema stvarala, kao jedno od mogućih rešenja bilo bi da se posedovanje manje količine opojne droge za sopstvenu upotrebu propiše kao osnovni oblik ovog krivičnog dela, dok bi se posedovanje veće količine opojne droge za sopstvenu upotrebu predvidelo kao kvalifikovani oblik krivičnog dela. Međutim, većina praktičara koji se bave ovim stvarima su mišljenja da bi eventualno rešenje za ovakvu vrstu problema bilo to da se neovlašćeno držanje opojnih droga propiše kao prekršaj a ne kao krivično delo.³⁵¹

Bitno je napomenuti da kod ovog većina praktičara (mada se ovde uglavnom misli na advokate koji se nalaze na mestu odbrane učinioca ovih krivičnih dela) smatra da kod ovog krivičnog dela u većini slučajeva postoji mogućnost primene instituta dela malog značaja. Ali, sa druge strane u teoriji je zastupljen stav o neprimenjivosti instituta dela malog značaja, kod ovog krivičnog dela. O čemu se radi? Naime, teoretičari smatraju da primena ovog instituta ne bi bila moguća pre svega zbog njegove prirode, odnosno objekta zaštite. Takođe jedan od razloga koji se posebno navodi u prilog ovom stavu jeste okolnost da delo malog značaja pored svoje neosporno značajne uloge u krivičnom pravu ima i jedan nedostatak koji se sastoji u tome što se primenom ovog instituta sudskom odlukom oslobađa svake odgovornosti lice koje je učinilo krivično delo u objektivno - subjektivnom smislu. To po automatizmu znači da ovde izostaje i bilo kakav vid društvene osude iako je krivično delo učinjeno. Ono što je za ovakve učinioce krivične dela olakšavajuća okolnost je da sudska praksa zauzima stav da bi, kada je reč o manjoj količini opojnih droga, adekvatnije bilo reagovati nekim drugim instrumentima, kao što su na primer uslovna osuda ili sudska opomena koje u svojoj sadržini uključuju i odgovarajući vid društvenog prekora.³⁵² S obzirom na činjenicu da zakonodavac nije isključio primenu instituta dela malog značaja kod krivičnih dela protiv zdravlja ljudi, ovakav stav je neprihvatljiv.

³⁵¹ Takvo rešenje postoji, na primer u Crnoj Gori i Hrvatskoj, o čemu će kasnije u radu biti više reči.

³⁵² N. Delić „Krivičnopravni aspekt zloupotrebe opojnih droga“, Kaznena reakcija u Srbiji, Beograd, 2011, str. 189.

5.2.3. Omogućavanje uživanja opojnih droga

Članom 247. KZ RS, regulisano je omogućavanje uživanje opojnih droga. Naime, radnja osnovnog oblika krivičnog dela omogućavanje uživanja opojnih droga propisana je alternativno i podrazumeva različite načine ostvarivanja ovog oblika krivičnog dela. Učinitelac ovog krivičnog dela je svako lice koje navodi neko drugo lice na uživanje opojne droge ili mu daje opojnu drogu da je uživa on ili drugo lice ili stavi na raspolaganje prostorije radi uživanja opojne droge ili na drugi način omogućuje drugom da uživa opojnu drogu. Kada se postavlja pitanje da li se radi o jednom ili više krivičnih dela, ovde svakako treba ukazati na mogućnost da isto lice izvrši više različitih radnji izvršenja. Tada se po pravilu radi o jednom krivičnom delu, a činjenica da je izvršeno više radnji uzimaće se u obzir kao otežavajuća okolnost prilikom odmeravanja kazne.³⁵³ U Republici Srbiji je od 2009. godine pa sve do 1. januara 2013. godine kod ovog krivičnog dela bilo prisutno rešenje o nekažnjavanju zdravstvenih radnika, koje nije imalo nikakvo kriminalno - političko opravdanje. Ono što je problem, odnosno teško je zamisliti da bi zdravstveni radnik mogao da u propisanom postupku lečenja i pružanja medicinske pomoći, pacijenta navodi na uživanje opojnih droga tako što mu tu opojnu drogu daje, odnosno izvrši bilo koju drugu radnju koja spada u alternativno propisane radnje izvršenja osnovnog oblika krivičnog dela omogućavanje uživanja opojnih droga. Veliki je broj lekova koji po svojim obeležjima u sadržinskom smislu, a i u farmaceutskom, predstavljaju opojne droge, odnosno prouzrokuju isti ili pak sličan efekat kao i opojne droge. Međutim, ono što ih razlikuje od opojnih droga je to da ti preparati nisu sami po sebi opojne droge, već predstavljaju regularne lekove, odnosno medicinske supstance.³⁵⁴ Dakle, kao i u većini drugih zemalja tako i u Republici Srbiji zdravstveni radnik ima pravo da u postupku pružanja medicinske pomoći može koristiti, prepisivati i dati isključivo regularne lekove i druga sredstva zvanične medicine. Nameće se pitanje kako bi i zašto on uopšte bio u prilici da umesto takvih sredstava pacijenta navede da koristi ili mu omogući korišćenje opojne droge. Takođe, jedno od pitanja koje se ovde

³⁵³ Ovde možemo dati i primer da ukoliko isto lice prvo navodi nekoga da uživa opojnu drogu, pa mu zatim da opojnu drogu i ustupi mu prostorije radi uživanja opojne droge, a zatim mu pomaže prilikom ubrizgavanja droge u venu čini samo jedno krivično delo omogućavanje uživanja opojne droge, jer je reč o prividnom sticaju po osnovu alternativiteta

³⁵⁴ Đ. Ignjatović, M. Škulić, Organizovani kriminalitet, Beograd 2010, str. 212.

automatski nameće je zašto bi tog zdravstvenog radnika ako učini tako nešto trebalo poštediti, i ne izreći mu kaznu za ovo krivično delo. Sporno je i pitanje da li su time zdravstveni radnici bili motivisali da u postupku pružanja medicinske pomoći, umesto odgovarajućih lekova i drugih sredstava lečenja i pružanja zdravstvene pomoći, koriste opojne droge.³⁵⁵

5.2.4. Maloletnici kao uživaoci opojnih droga i izvršiocri krivičnih dela protiv zdravlja ljudi

Maloletnici kao jedna posebna vrsta kriminalne grupe oduvek su privlačili posebnu pažnju opšte i stručne javnosti, prvenstveno zbog činjenice da su oni, kao mlada bića, sposobni da izvrše krivična dela, tako i zbog činjenice da maloletnici koji izvršavaju krivična dela iz dana u dan postaje sve brutalniji i nasilniji, poprimajući sve teže oblike ispoljavanja.

U poslednjih par godina i u Republici Srbiji se beleži veliki porast maloletnih lica kao učinioaca krivičnih dela u vezi sa opojnom drogom. Kako je u prethodnom izlaganju napomenuto, opojne droge predstavljaju supstance ili materije koje imaju psihoaktivni efekat i koje utiču na promenu stanja svesti, mišljenja, zapažanja, raspoloženja i ponašanja. Samim tim jasno je da se tokom produženog uzimanja, ove supstance mogu dovesti do stanja zavisnosti i zbog toga stvaraju zdravstvene i socijalne probleme.³⁵⁶

U krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije regulisan je i položaj maloletnika u krivičnom pravu. Dakle, krivično zakonodavstvo određuje krivično-pravni položaj maloletnih lica kao učinilaca, odnosno kao žrtava krivičnih dela, sistem krivičnih sankcija za maloletne učinioce krivičnih dela, a pod određenim uslovima i za punoletne učinioce, kao i postupak za izricanje i izvršenje ovih sankcija od strane nadležnih državnih organa. Terminologija koja se koristi, ili sam naziv “maloleletničko krivično pravo“, koji je uobičajen u pravnoj teoriji, kao i naziv “krivično pravo za maloletnike“ asocira na krivično pravo “maloletničkog karaktera“ koje se nalazi nasuprot

³⁵⁵ Ibid.

³⁵⁶ Đ. Ignjatović, Kriminologija, Beograd, 2006, str. 300 i 301.

“punoletničkom krivičnom pravu”³⁵⁷. Bliže pojašnjenje nalazimo u Zakonu o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica³⁵⁸, koji je svojim odredbama materijalnog krivičnog prava regulisao i kažnjavanje maloletnika za učinjena krivična dela, te se tako njima mogu izreći sledeće krivične sankcije:

1. vaspitne mere;
2. kazna maloletničkog zatvora i
3. mere bezbednosti.

Napred navedeni zakon predlaže i navodi da je svrha krivičnih sankcija prema maloletnicima da se nadzorom, pružanjem zaštite i pomoći, kao i obezbeđivanjem opšteg i stručnog osposobljavanja utiče na razvoj i jačanje lične odgovornosti maloletnika, na vaspitavanje i pravilan razvoj njegove ličnosti, kako bi se obezbedilo ponovno uključivanje maloletnika u društvenu zajednicu, dok je svrha maloletničkog zatvora, pored navedene svrhe i vršenje pojačanog uticaja na maloletnog učinioca da ubuduće ne vrši krivična dela, kao i na druge maloletnike da ne vrše krivična dela.³⁵⁹

Postoje određene krivične sankcije koje se najčešće izriču maloletnicima i to u vidu vaspitnih mera (koje su nezavodskog i zavodskog tipa) i mogu se izreći i mlađim i starijim maloletnicima. Vaspitne mere se mogu sistematizovati u tri grupe:

1. mere upozorenja i usmeravanja: sudski ukor i posebne obaveze;
2. mere pojačanog nadzora: pojačan nadzor od strane roditelja, usvojioca ili staraoca, pojačan nadzor u drugoj porodici, pojačan nadzor od strane organa starateljstva, pojačan nadzor uz dnevni boravak u odgovarajućoj ustanovi za vaspitanje i obrazovanje maloletnika;
3. zavodske mere: upućivanje u vaspitnu ustanovu, upućivanje u vaspitno-popravnici dom, upućivanje u posebnu ustanovu za lečenje i osposobljavanje.³⁶⁰

³⁵⁷ M. Škulić, Maloletnici kao učinioci i kao žrtve krivičnih dela, Beograd, 2003, str.368.

³⁵⁸ Zakonu o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (“Službeni glasnik Republike Srbije”, broj 85/2005)- u daljem tekstu ZMUKD

³⁵⁹ član 10 ZMUKD

³⁶⁰ Član 11 ZMUKD

Kada je u pitanju izricanje kazne maloletničkog zatvora, ona se izriče uvek u određenom trajanju i može trajati od šest meseci do pet godina, a izuzetno i do deset godina, ukoliko je izvršeno krivično delo za koje je predviđena kazna zatvora u trajanju od dvadeset godina ili teža kazna ili u slučaju sticaja najmanje dva krivična dela. Izricanje kazne maloletničkog zatvora je uvek fakultativno čak i kada su ispunjeni svi prethodno navedeni uslovi za njeno izricanje, što ovu krivičnu sankciju izdvaja od kazne zatvora koja se izriče punoletnim izvršiocima krivičnih dela. S obzirom na svoj karakter kazna maloletničkog zatvora je jedina krivična sankcija koja se može izreći maloletnim učiniocima krivičnih dela i koja za posledicu ima osuđivanost maloletnika. Što se tiče mere bezbednosti one se mogu izreći maloletnicima ako im je izrečena vaspitna mera ili kazna maloletničkog zatvora, osim mere bezbednosti obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi koja se može izreći samostalno.³⁶¹

5.3. *Republika Hrvatska*

Prema statistikama koje su u Republici Hrvatskoj rađene, na hiljadu stanovnika, dve do sedam osoba su zavisnici o nekoj od mnogobrojnih vrsta opojnih droga/narkotika. Na osnovu rečenog možemo izvesti zaključak, te se može slobodno reći da oni kao država spadaju u evropske zemlje gde je srednja raširenost zloupotrebe opojnih droga. Međutim, kao i u ostalim zemljama bivše Jugoslavije, tako i u Republici Hrvatskoj dolazi do porasta broja lica koja su zavisnici. Stručnjaci koji se bave ovom tematikom bilo u zdravstvu ili pak samim zakonodavstvom, smatraju da ova pojava predstavlja jednu od najnegativnijih pojava i istinski rizik za stabilnost ove zemlje, kao i da negativno utiče na celokupni socijalni razvoj ove države.

Kao i u ostalim zemljama sveta, tako i u Republici Hrvatskoj, najproblematičniji tip zavisnosti je zavisnost o opijatima, naročito je zastupljen, i beleži se ogroman porast zavisnika od heroina. Prema izveštajima UN-a³⁶² koje su sačinjeni na osnovu istraživanja u nekoliko godina, procenjuje se da oko 5% stanovništva u svetu u koji su

³⁶¹ Član 39 ZMUKD

³⁶² United Nations- Organizacija Ujedinjenih Nacija ili skraćeno UN kako je već gore navedeno

starosne dobi od 15. do 64. godine, zlorabljuje neku od ilegalnih droga. Na osnovu toga dolazi se do zaključka da ako u svetu oko 208 miliona ljudi konzumiraju opojne droge, od toga oko 163 miliona konzumira kanabis (među kojima su marihuana ili hašiš), 34 miliona amfetamine, 8 miliona ekstazija, 14 miliona kokain, 16,5 miliona opijate, od čega sedamdeset posto (70%) konzumira heroin. Najveći porast konzumiranja opojnih droga koji je zabeležen je za konzumaciju amfetamina u 2000. godini. Iako se ulažu značajni naponi u lečenje i rehabilitaciju zavisnika, ipak je svake godine oko 8.000 smrtnih slučajeva vezanih uz zlouporabu opojnih droga, te nema gotovo nikakve naznake da se broj zavisnika o drogama smanjio. Već je rečeno, da je prema vrstama zavisnosti o opojnim drogama, u zemljama Balkana, i u Evropi, najviše je zastupljena zavisnost o heroinu, pa je problem zloupotrebe droga postao sinonim heroinske zavisnosti i intravensko uzimanje droga. Izuzetak su Švedska i Finska gde je najraširenija zlouporaba amfetamina, u Evropi je više od milijon zavisnika uglavnom o heroinu, a najveći deo tih zavisnika su stanovnici u Italiji, Luksemburgu, Portugalu i Velikoj Britaniji, dok je najmanji broj zavisnika zabeležen u Nemačkoj, Nizozemskoj i Austriji. Procenjuje se da u Evropskim zemljama na hiljade stanovnika i to onih koji su starosne dobi od 15. pa sve do 64. godine dolaze dva do devet slučajeva heroinske zavisnosti, a sve zavisi o kojoj zemlji, regiji, običajima, tradiciji je reč. Skoro sve zemlje Evropske unije beleže porast konzumacije kokaina, posebno kada su u pitanju veći gradovi (uglavnom su to glavni gradovi). Takođe, Evropa beleži i ogroman porast konzumiranja marihuana. Naime poslednja procena o konzumiranju marihuane u Evropi govori da negde od 70 milijona odraslih stanovnika u Evropi, svaki peti je probao marihuanu i to barem jednom u životu.

Zavisnost i zlouporaba opojnih droga je globalni društveni fenomen koji pogađa sve društvene slojeve, sve društvene zajednice i sve zemlje. S tim u vezi, negde je glavni cilj Ujedinjenih naroda, Evropske unije i naravno Republike Hrvatske postao da se smanji ponuda, a samim tim i potražnja opojnih droga (misli se na sve vrste narkotika o kojima je već bilo reči), a samim tim zadržati stanje raširenosti zloupotrebe opojnih droga u okvirima podnošljivim za zajednicu kako se ne bi narušile temeljne vrednosti društva, porodice pa i samog pojedinca. S obzirom na to da problem zavisnosti u širim razmerima pogađaju svako društvo, pa tako i društvo Republike Hrvatske, gde je poseban akcenat na mladim osobama, neophodno je da se i na nacionalnoj i na lokalnoj osnovi

pokrenu što šire društvene akcije za delovanje na rešavanju tog problema. Mnogi eminentni stručnjaci smatraju da je neophodno krenuti putem razvijanja različitih programa za suzbijanja zlouporabe opojnih droga, preko prevencije zavisnosti, zatim lečenja, rehabilitacije i resocijalizacije zavisnika o drogama, pa sve do suzbijanja svih oblika kriminaliteta vezanog uz zlouporabu opojnih droga.

Zbog problematike i velikog broja zavisnika o narkoticima/opojnim drogama koji je iz dana u dan sve veći u Republici Hrvatskoj, u skladu sa Zakonom o suzbijanju zlouporabe opojnih droga³⁶³, izrađena je Nacionalna strategija suzbijanja zlouporabe opojnih droga u Republici Hrvatskoj, i to za razdoblje od 2006. godine do 2012. godine koju je hrvatski Sabor usvojio na sednici održanoj 2. decembra 2005. godine. Kao temelj Nacionalne strategije, kao najvažnijeg strateškog dokumenta na području suzbijanja zlouporabe opojnih droga donet je “Akcijski plan suzbijanja zlouporabe opojnih droga za razdoblje od 2006. godine do 2009. godine” koji je prihvaćen na sednici Vlade Republike Hrvatske održanoj 15. februara 2006. godine. Donošenje ovako bitnih strateških dokumenta učinjeno je s ciljem unapređenja sveukupne nacionalne politike i dovođenja u red sastava za suzbijanje zlouporabe opojnih droga, te samim tim ostvarivanju dva glavna cilja Nacionalne strategije, a to su svakako smanjenje potražnje i smanjenje ponude droga. Napred navedena Nacionalna strategija je temeljni dokument za sprovođenje različitih vrsta aktivnosti na području suzbijanja zlouporabe opojnih droga, od prevencije zavisnosti, suzbijanja zlouporabe opojnih droga do lečenja i brige o zavisnicima i licima koja povremeno uzimaju opojne droge. Nacionalna strategija, kao jedan bitni dokument u suštini služi i kao osnova za donošenje zakonskih i podzakonskih propisa iz područja suzbijanja zlouporabe opojnih droga, te kao osnova za izradu godišnjih akcijskih planova suzbijanja zlouporabe opojnih droga.

U Krivičnom zakoniku Republike Hrvatske nailazi se na velike sličnosti sa Krivičnim zakonikom Republike Srbije, što ćemo u daljem tekstu ovog rada obrazložiti. Naime, kao i u ostalim zemljama, tako je i u Republici Hrvatskoj (u krivičnom zakonodavstvu ove države), jako je bitno prvenstveno definisati opojne droge. To je

³⁶³ Zakon o suzbijanju zlouporabe droga pročišćeni tekst zakona (“Narodne Novine Republike Hrvatske”, br. 107/01, 87/02, 163/03, 141/04, 40/07, 149/09, 84/11, 80/13)

važno iz razloga što su one u stvari objekt radnje krivičnih dela neovlašćene proizvodnje i stavljanje u promet opojnih droga koje je propisano članom 246, neovlašćenog držanja opojnih droga iz člana 246a i omogućavanja uživanja opojnih droga iz člana 247 Krivičnog Zakonika Republike Srbije. Kada je u pitanju krivično zakonodavstvo Republike Hrvatske, može se reći da isto važi i za zloupotrebe opojnih droga iz čl. 173 KZH/972, te krivična dela neovlašćene proizvodnje i prometa drogama iz čl. 190 i omogućavanja trošenja droga iz čl. 191 KZH/12.³⁶⁴

O izrazito velikoj društvenoj opasnosti ovih krivičnih dela govore i konvencije Ujedinjenih nacija. Tako na primer Konvencija protiv nezakonitog prometa opojnim drogama i psihotropnim supstancama, koja je usvojena u Beču 19. decembra 1988. godine navodi:

“da su njene strane potpisnice duboko zabrinute veličinom i rastom nezakonite proizvodnje,... i prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci, što predstavlja ozbiljnu opasnost za zdravlje ..., donosi veliku finansijsku dobit i bogatstvo koje transnacionalnim organizacijama kriminalaca omogućuje da uđu u strukture vlasti ...”³⁶⁵

Ono što je ovde zanimljivo napomenuti je da definiciju opojnih droga, osim u pravu (zakonima koji regulišu ovu oblast) možemo naći i u literaturi opšteobrazovnog karaktera, kao na primer u naučnoj literaturi za izučavanje medicine, hemije, i mnogih drugih, ali i u pozitivnom pravu. Sama reč “droga” potiče iz holandskog jezika u kojem droog³⁶⁶ znači suv. Ova reč se prvobitno koristila za sušene začine. Narkotici, kako ih danas većina popularno zove, ili opojne droge najkraće bi se mogli opisati kao supstance i preparati koji služe za omamljivanje i vode zavisnosti s najtežim posledicama. Njihova definicija u naučnoj pravnoj literaturi kaže da se i kao psihoaktivne supstance, neophodne u modernoj medicini koje mogu biti veoma opasne jer njihova zloupotreba (koja može biti nekontrolisana upotreba) izaziva toksikomaniju, tj. neodoljivu potrebu za drogama,

³⁶⁴ Krivični zakon Hrvatske – KZH/12, Narodne novine RH, br. 125/11 i 144/12; primenjuje se od 1. januara 2013. posle novele iz 2012. pa odatle skraćeno „KZH/12“.

³⁶⁵ Konvenciju protiv nezakonitog prometa opojnim drogama i psihotropnim supstancama usvojenu u Beču 1988. ratifikovala je Skupština SFRJ 15. novembra 1990 (Službeni list SFRJ, br. 14/90). Ovde je citiran deo njenog uvoda. Osim ove konvencije, osnovu sadašnjeg sistema u Srbiji i Hrvatskoj čine Jedinствена konvencija o opojnim drogama iz 1961, Konvencija o psihotropnim supstancama iz 1971 i Protokol o izmeni Jedinствene konvencije o opojnim drogama iz 1972. Ove, kao i većinu drugih najvažnijih međunarodnih akata, ratifikovala je SFRJ (citirano iz: Z. Stojanović, O. Perić, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd 2006, 221)

³⁶⁶ Opća i nacionalna enciklopedija (u 20 knjiga), Zagreb 2007, knjiga 5, 204.

koje postepeno razaraju fizičko i moralno biće čoveka i u ekstremnim slučajevima mogu dovesti do ludila i smrti³⁶⁷. Većina teoretičara ovakvu definiciju opojnih droga ocenjuju kao jednu sveobuhvatnu verziju koja je pritom i vrlo tačna. Koje su supstance i preparati droge, u Srbiji reguliše Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama,³⁶⁸ a u Hrvatskoj Zakon o suzbijanju zloupotrebe droga.³⁶⁹

U prethodnom izlaganju nekoliko puta istaknuta je definicije opojnih droga, i to da su one u pomenutim propisima veoma slične. Imajući u vidu napred navedeno prvenstveno će se u istraživanju krenuti od Zakona o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama Srbije. Naime, u članu 1. navedenog zakona navedena je definicija tih supstanci, koja kaže;

“ to su one koje se nalaze na spisku psihoaktivnih kontrolisanih supstanci”.

U st. 2 čl. 2 cit. Zakona te supstance razvrstavaju se u četiri grupe:

1. Opojne droge odnosno narkotike;
2. psihotropne supstance;
3. Proizvode biološkog porekla koji imaju psihoaktivno dejstvo i
4. druge psihoaktivne kontrolisane supstance.

U istom Zakonu i to članom pod naslovom “Značenje izraza“ nalazi se trinaest interpretativnih odredbi, te ćemo u daljem tekstu spomenuti nekoliko relevantnijih i to: 1. opojna droga je svaka supstanca ... koja se nalazi na Spisku u skladu s Jedinstvenom konvencijom o opojnim drogama (Službeni list SFRJ, br. 2/64) ...; 2. psihotropna supstanca je svaka supstanca biološkog ili sintetičkog porekla koja se nalazi na Spisku, u skladu s Konvencijom o psihotropnim supstancama; 3. preparat je magistralni ili galenski lek ..., 12. zloupotreba psihoaktivnih kontrolisanih supstanci (član 2, stav 2 Zakona) je upotreba onih koje su zabranjene, kao i njihova upotreba na način, u količinama i za indikatore za koje nisu propisane.³⁷⁰

³⁶⁷ Pravni leksikon, Savremena administracija Beograd 1970, 710; Pravna enciklopedija, Savremena administracija Beograd 1979, 875–876.

³⁶⁸ Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama (Službeni glasnik RS, br. 99/10).

³⁶⁹ Zakon o suzbijanju zloupotrebe droga (Narodne novine RH, бр. 107/01, 87/02, 153/03, 141/04, 40/07, 149/09 и 84/11).

³⁷⁰ Ovde su navedene samo krucijalne/bitne, ostatak (detaljnije) vidi Zakon

Kada je u pitanju sadržaj i sama konstrukcija (opšte) krivično delo Zloupotrebe opojnih droga iz čl. 173 KZH/9734 veoma je slično napred opisanim delima u članu 246, članu 246a i članu 247 KZ RS, pa zato možda i nije toliko bitno u daljem prenositi njegov detaljni sadržaj. Ovde je bitno napomenuti da u oba zakonika nastala na tradiciji KZ/51 i KZSFRJ/76. Zakon o suzbijanju zloupotrebe opojnih droga³⁷¹ i spiskovi opojnih droga psihotropnih supstanci i biljaka iz kojih se može dobiti opojna droga te supstanci koje se mogu upotrebiti za izradu opojnih droga³⁷² – popunjavaju blanketna bića krivičnih dela iz člana 173, stav 1– 6 KZH/97. član 173 KZH/97 i član 246 KZ RS bitno razlikuju u odredbi koja dozvoljava fakultativno oslobađanje od kazne; ono u članu 173, stav 8 KZH/97 glasi:

“Učinioca krivičnog dela iz st. 1, 2, 3, 4 i 5 ovog člana koji je dobrovoljno i bitno doprineo otkrivanju dela sud može osloboditi od kazne.”

Propis koji je definisan na jedan takav način može shvatiti da je bitno, možda i od krucijalnog značaja da učinilac doprinese otkrivanju sopstvenog dela, a da li je to bilo dobrovoljno ili je u stvari bitno za sud, oceniće sam sud. Ovako propisanim članovima zakonodavac ustvari na taj način nagrađuje učinioca nekog dela, a da ga, što je najvažnije, ne zanima od koga je on nabavio (na primer od koga je kupio) drogu pa da se pokrene postupak protiv distributera opojnih droga. Nailazeći na komentare i tumačenja ovog zakona, prema veoma uskom tumačenju istog, takvo učiniočevo postupanje ne bi bilo uslov za njegovo fakultativno oslobođenje od kazne, već bi se kao držanje posle učinjenog dela pre moglo podvesti pod naročito olakšavajuće okolnosti. Krivična dela zloupotrebe opojnih droga u KZH/12 opisana su u članu 190 kao Neovlašćena proizvodnja i promet drogama i u članu 191 kao Omogućavanje trošenja droga. Držanje opojnih droga u smislu istorijskog člana. 173, stav 1 KZH/97 (član 246, stav 3 prvobitnog KZ RS) u KZH-u/12 od 1. januara 2013. godine nije više inkriminisano kao krivično delo. Stavovi tih druga dva člana su ustvari samo nove varijacije na istu temu iz čl. 173.

³⁷¹ Zakon o suzbijanju zloupotrebe opojnih droga Narodne novine RH, br. 107/01,87/02,163/03,141/04,40/07,149/09 i 84/11

³⁷² Narodne novine RH, br. 27/02,163/04,43/08 i 50/09

KZH/97. Nestala je upotreba izraza “opojnih droga“, a ostale su samo “droge“, u skladu sa Zakonom o suzbijanju zloupotrebe droga.³⁷³

Krivično delo zloupotrebe opojnih droga koje je regulisano članom 173, stav 2 KZH iz 1997. godine (a koje je propisano članom 246, stav 1 KZ RS) bila je do 30. decembra 2000. godine propisana kazna zatvora od jedne do deset godina. Naime, posle tog datuma za krivično delo iz člana 173, stav 2. KZH iz 97. godine zaprećena je kazna zatvora od jedne do dvanaest godina ili kazna dugotrajnog zatvora (član 53, stav 3. KZH iz 97.; najmanje dvadeset a najviše četrdeset godina). Novitetima koji su stupili na snagu 1. oktobra 2006. godine, za krivično delo iz člana 173, stav 2 (bivši član 196, stav 1 OKZH; član. 246, stav 1 KZ RS) ukinut je dugotrajni zatvor i zamenjen opštim maksimumom od petnaest godina zatvora, dok je poseban minimum kazne zatvora povećan sa jedne na tri godine. Znatno ranije, mada i godinama posle 1. oktobra 2006.godine optuživalo se za proizvodnju opojne droge, marihuane i kada su okrivljeni uzgajali samo jednu biljku indijske konoplje, a za prodaju kada su prodali samo jednu cigaretu napunjenu tom drogom ili samo jedan paketić napunjen jednim gramom te droge. Polazilo se od striktno primene zakona.³⁷⁴

1. da su za to krivično delo bile zaprećene veoma visoke kazne (do deset, zatim do dvanaest godina ili čak zatvor od dvadeset do četrdeset godina /“dugotrajni“/), posle do petnaest godina, kao npr. za osnovni oblik ubistva /član 90 KZH /97./, pa da zato nije moguće beznačajno delo odnosno delo malog značaja (član 28 KZH /97 ; član 18 KZ RS);
2. da se – kada je reč o proizvodnji opojne droge marihuane – od jedne odrasle biljke indijske konoplje visine od najmanje 2,5 m može dobiti između 50 i 100 g suve materije³⁷⁵ (cvetnih vrhova i lišća), tj. pomenute opojne droge;
3. proizvodnju i promet opojnih droga, pa i marihuane, nemoguće je kontrolisati, pa se samim tim ne može biti siguran da je okrivljeni drogu proizveo za sebe; osim toga, KZH/97 (naravno ni KZ RS) ne poznaje alternativu bića proizvodnje opojnih droga za sopstvene potrebe; čak I

³⁷³ Radi se o noveli objavljenoj u Narodnim novinama RH, br. 84/11; sve to nije u skladu sa Konvencijom UN-a protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci, usvojenom u Beču 1988.

³⁷⁴ Đ. Ignjatović, Milan Škulić, Organizovani kriminalitet, Beograd 2012, 66

³⁷⁵ Veštačenje od dr Milana Pospišila, profesora Agronomskog fakulteta Univerziteta u Zagrebu, pribavljeno je 8. novembra 2005. u spisu Okružnog suda u Bjelovaru pod brojem KIO-MP-16/05.

kada je okrivljeni zaista ubedljiv da je marihuanu od jedne ili nekoliko biljaka namenio samom sebi, nije isključeno da će nekoga počastiti drogom (što bi bio napatani/isplativi posao u smislu član 173, stav 5 KZH/97; član 247, stav 1 KZ RS), ili da će je prodati (član 173, stav 2 KZH/97; član 246, stav 1 KZ RS) jedanput ili u više navrata;

4. zavisnost se može razviti i zloupotrebom marihuane;
5. zavisnici o opojnim drogama, koji su mladi umrli od predoziranja heroinom, uglavnom su svoje početke narkomanije bazirali na marihuani ili njoj sličnom opojnom drogom; Sem toga dosta lica koja su bila osuđivana za proizvodnju ili prodaju malih, ali i većih količina bilo koje droge počeli su kao držaoci marihuane (član 173, stav 1. KZH/97; član 246a, st. 1 KZ RS).

Naravno i ovde su mišljenja podeljena, postoje određene nesuglasice između praktičara i teoretičara mada se oko pojedinih stavova i slažu, te većina teoretičara smatra da krivična dela proizvodnje ili/i prodaje opojnih droga su veoma društveno opasna, a najviše zbog sledećih razloga:

1. opojne droge prvenstveno ugrožavaju zdravlje, pa čak i fizički opstanak mladih uživalaca;
2. s obzirom na to da prvenstveno imamo uživaoce opojnih droga, koji vrlo brzo postanu zavisnici opojnim drogama, često su i sami baš zbog toga pojačano motivisani (ugroženi, ali ne u smislu krajnje nužde) da čine razna krivična dela kako bi se domogli opojne droge (ono što većina prvo radi i pokušava da ili čak se dešavalo u praksi i da falsifikuje lekarski recept, obiju/provale u apoteke, tu su naravno u krađe a sve radi sticanja novca kojim bi sebi pribavili narkotike/opojne droge itd.);
3. svi se oni, bilo da im je izrečena mera bezbednosti obaveznog lečenja od zavisnosti (član 76 KZH/97; obavezno lečenje narkomana, član 83 KZ RS) ili ako su se sami odlučili na takvo lečenje, najčešće leče na trošak zdravstvenog osiguranja. Istini za volju, sudski slučajevi te vrste (član 173, stav 2 KZH/97; član 246, stav 1 KZ RS) postali su u Hrvatskoj, pogotovo u drugoj polovini 1998. godine, prilično brojni te su tako znatno

opteretili prvostepene ali i drugostepene sudove; po našoj oceni³⁷⁶ oni nisu bili teški, tj. natprosečno komplikovani za suđenje (trebalo je samo malo znanja, volje i odlučnosti, kao i ubedljive kaznene politike za one koji su proglašeni krivima i one koji bi ih mogli slediti u kriminalnom ponašanju).

Krivično zakonodavstvo kako Republike Srbije, tako i Republike Hrvatske je kroz godine sve više pooštravano. Međutim, ono na šta se nailazi u praksi je da su lica koja su okrivljena za napred navedena krivična dela najčešće za ista dobijala oslobađajuću presudu. Sudska praksa je i danas takva da sudovi na to reaguju sve češćim donošenjem oslobađajućih³⁷⁷ presuda iz bilo kojih razloga (delo malog značaja, pomanjkanje dokaza) ili ublažavanjima kazni precenjajući naročito olakšavajuće okolnosti ili utvrđujući obične olakšavajuće³⁷⁸ okolnosti kao naročito olakšavajuće, najčešće njihovim zbrajanjem. Žalbe zastupnika optužbe protiv takvih presuda često nisu bile uspešne. Od 2010. godine pa nadalje učestale su oslobađajuće presude Vrhovnog suda RH da se krivična dela proizvodnje ili/i prodaje opojnih droga (čiji je predmet bio uzgoj jedne do deset /pa čak i nešto više od deset/biljaka indijske konoplje, ili prodaja nekoliko grama marihuana ili cigareta punjenih marihuanom) pravno kvalifikuju kao dela malog značaja³⁷⁹ (presude VSRH Kž-340/11, Kž-140/09).

³⁷⁶ Opštinski sudovi u RH isključivo su prvostepeni, okružni („župa nijski“) su prvostepeni i drugostepeni, dok je Vrhovni sud RH samo drugostepeni a iznimno trećestepeni sud.

³⁷⁷ Umesto striktno primene zakona usledilo je njegovo iskrivljavanje u sudskoj praksi, dekriminalizacija (Đ. Ignjatović, M. Škulić, Organizovani kriminalitet, Beograd 2012, 65–66) držanja opojnih droga bez posebnih motiva (čl. 173, st. 1 KZH/97; čl. 190, st. 1 KZH objavljen u Narodnim novinama RH, br. 125/11) i, na kraju, do znatnih izmena bića krivičnih dela Neovlašćene proizvodnje I prometa drogama iz čl. 190, st. 1 (proizvodnja ili prerada bez namere stavljanja u promet) i st. 2 (proizvodnja i dr. s tom namerom) KZH/12 (Narodne novine RH, br.144/12), ali i propisanih kazni u odnosu na čl. 173, st. 2 KZH/97; vid. podna- slov 2.2. Opisi krivičnih dela zloupotrebe opojnih droga u Krivičnim zakonicima Srbije i Hrvatske.

³⁷⁸ Tako se npr. u presudi VSRH, Kž-80/10 o marihuani govori kao o lakšoj vrsti droge. Takvu olakšavajuću okolnost mogli bismo smestiti u one koje se odnose na jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra. Ovakav odnos prema marihuani nalazi poreklo u težem obliku kriv. Dela Omogućavanja uživanja opojnih droga iz čl. 246, st. 2 KZ SFRJ; u poređenju na primer sa heroinom, koji je kvalifikovan kao naročito opasna, marihuana je sigurno lakša opojna droga.

³⁷⁹ Češki Krivični zakonik iz 2009. u Glavi VII kao „Krivična dela opšte opasnosti“ predviđa pet krivičnih dela zloupotrebe opojnih droga; ali samo ona u čl. 284 i čl. 285 imaju u svome biću malu količinu opojne droge ili psihotropne supstance. Krivično delo Držanja opojne droge i psihotropne supstance i otrova iz čl. 284 glasi ovako: „Ko neovlašćeno za sopstvenu potrebu drži u količini većoj nego što je mala opojnu supstancu od konoplje, smolu od konoplje ili psi hotropnu supstancu koja sadrži bilo kakav tetrahidrokanabinol, njegov isomer ili stereohemijsku varijantu (THC), kazniće se ...“. Krivično delo Neovlašćenog uzgoja biljaka čiji je sadržaj opojna droga ili psihotropna supstanca u čl. 285 malu količinu opojnih droga stavlja u ovakav kontekst: „Ko neovlašćeno za spo- stvenu potrebu uzgaja u količini većoj nego što je mala konoplju, kazniće se ...“. Malu količinu opojne droge i onu što je veća od nje osnovi teorije prava smestili bi u pojam pravnih standarda, a konkretna rešenja pružila bi sudska praksa. Ono što je vredno pažnje, jeste način rešavanja problema male količine opojne droge kao predmeta krivičnog dela,

Uprkos raznim pokušajima suzbijanja zloupotrebe opojnih droga, s ciljem smanjenja zloupotrebe opojnih droga i ogromne borbe predstavnika ova države koja se svim silama (zakonima i ostalim relevantnim pravnim aktima, kao i raznim animacijama dece školskog uzrasta od 15 do 18 godina) bori protiv zavisnosti, nažalost ne dolazi do smanjenja zloupotrebe opojnih droga u Republici Hrvatskoj, već je znatno uočen rast konzumiranja droga među mladima. Na narkotržištu se pojavljuju nove droge, sve češće se pojavljuju novi oblici kriminaliteta vezanog uz zloupotrebu opojnih droga, a uočeni su i brojni drugi problemi u području zdravstvene i socijalne zaštite zavisnika, ali i neusklađenosti strateškog planiranja, koordinacije i delovanja na tom području. U tom smislu, u Republici Hrvatskoj je neophodno smanjiti ponudu i potražnju, uložiti više napora u implementaciju programa smanjenja potražnje sa ciljem postizanja ravnomernog rasporeda snaga i resursa i učinkovitog delovanja na zdravstvene i socijalne posledice zloupotrebe opojnih droga.

Takođe, može se uočiti da su ispravna mišljenja teoretičara, da je neophodno na lokalnom, a i na nivou cele države uskladiti i sprovesti zajedničku politiku, a sve sa ciljem smanjenja ponude i potražnje droga, čime bi se osigurala centralizacija zajedničkih aktivnosti te decentralizacija aktivnosti u lokalnoj zajednici, kao i samostalnost koordinativnih tela na lokalnoj nivou, za suzbijanje zloupotrebe opojnih droga.

5.4. *Republika Crna Gora*

Ako uzmemo u obzir sve društvene faktore u poslednjoj deceniji XX veka u ovoj zemlji – ekonomsku krizu, rat, dezintegraciju jugoslovenske države u više nacionalnih država, prisilne migracije, invalidnost, osiromašenje stanovništva, politička previranja, porast kriminaliteta, promenu sistema vrednosti, disfunkcionalnost jednog (ne malog) broja porodica, moglo bi se predvideti da će jedan broj ljudi, a naročito adolescenata, naći drogu kao “psihološku štaku” za strah, nesigurnost, osećanje besmisla divljenja.

gde ona bar otprilike počinje i gde se nalazi količina koja ga zaista čini krivičnim delom u smislu materijalne protivpravnosti.

Kao što je jedan od najvećih problema u svetu, tako je i u Republici Crnoj Gori ogroman porast upotrebe alkohola, cigareta i droga, koji su većini zemalja od interesa i značaja, kao jedan od pokazatelja zdravlja i dobrobiti opšte populacije. Iz napred navedenog teksta, i na osnovu sveobuhvatnog istraživanja kada su ove zemlje u pitanju, može i reći da su zemlje koje se nalaze u tranziciji posebno pogođene ovom problematikom sve većeg broja uživaoca opojnih droga. Zavisnost od droga nije problem koji se može iskoreniti i to naročito zbog ogromnih finansijskih dobiti onih koji se bave proizvodnjom i stavljanjem u promet opojnih droga. Na osnovu podataka i procene UNODC³⁸⁰ - a, Međunarodnog programa za kontrolu droga, godišnja dobit od proizvodnje ilegalnih droga iznosi 400 biliona dolara, profit od naftne industrije je oko 380 biliona dolara, a industrije motornih vozila 200 biliona dolara. Što se tiče programa rehabilitacije i resocijalizacije zavisnika od opojnih droga predstavljaju saniranje posledica nedostatka kvalitetnih programa prevencije, te adekvatnih programa podrške porodicama i promovisanja zdravih i kvalitetnih vrednosti jednog društva. Narkomanija, zbog koje veliki broj uživaoca posle određenog vremena postaje zavisnik od droga nije nasledna, ne prenosi se sa kolena na koleno, već se razvija na temeljima lošeg porodičnog funkcionisanja, loših interpersonalnih odnosa unutar porodice i porodice sa neposrednom okolinom, deprivacijom socio-emocionalnih odnosa među članovima familije i interakcija osobe sa socijalnom sredinom. S tim u vezi u stručnim krugovima, heroin nazivaju i surogat majka, želeći time i takvim nazivom da predstrave drogu kao zamenu za ispunjenost, toplinu, prihvaćenost i sigurnost.

Kao i ostale države, tako i Crna Gora ima Strategiju za sprečavanje zloupotreba opojnih droga. Pomenuta Strategija napisana je za period od 2013. godine pa do 2020. godine, te je u njoj predviđeno:

- unapređenje koordinacije različitih aktivnosti na lokalnom nivou i usklađivanje koordinacije aktivnosti na lokalnom nivou sa onima na nacionalnom nivou;
- podizanje svesti zajednice o problemu zloupotrebe droga;
- obezbediti različite i visoko kvalitetne kapacitete i programe orijentisane ka lečenju zavisnosti, uvođenjem različitih pristupa u lečenju bolesti zavisnosti;

³⁸⁰ UNODC – Kancelarija UN za pitanje droge i kriminala

- obezbediti uslove koji omogućavaju produženje institucionalnih programa lečenja u korektivnim i kaznenim institucijama;
- razvoj posebnih programa za žene, kao posebno osetljivom grupom kada je ova tematika u pitanju;
- podsticati razvoj programa socijalne zaštite za zavisnike i zavisnice od droga, Javne ustanove za rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika PAS³⁸¹, terapijskih zajednica i komuna, organizacija civilnog društva, uključujući i programe za smanjenje štete, što će sprečiti socijalnu isključenost zavisnika i diskriminaciju. Ovo se podjednako odnosi na programe i aktivnosti u okviru socijalnog staranja u zatvorima i korektivnim institucijama;
- podizanje svesti i unapređenje veština svih uključenih subjekata koji se bave prevencijom zloupotrebe droga, lečenjem i rehabilitacijom zavisnika od opojnih droga, kao i merama i programima orijentisanim ka smanjenju štete.

Kada je u pitanju razvoj politike u ovoj oblasti, on se bazira na sledećim posebnim oblastima koje su od interesa: smanjenje potražnje za drogama, smanjenje ponude droga, sistem informacija i podataka, monitoring i evaluacija, uloga medija, istraživanja u oblasti droga i upotrebe droga i međunarodna saradnja.³⁸² U ovoj oblasti neophodno je postojanje tijela koje bi vršilo monitoring implementacije Strategije Crne Gore za sprečavanje zloupotrebe droga za period od 2013. godine do 2020. godine, te bi se na taj način obezbedio uvid u postignuća i eventualne korekcije po pitanju osnova strateškog delovanja.

Dana 15.03.2010. godine Vlada Crne Gore je u skladu sa afirmativnim pristupom u oblasti suzbijanja zloupotrebe droga, obrazovala Nacionalni savjet za sprečavanje zloupotrebe droga, na čijem je čelu Predsednik Crne Gore. Ovaj Savet prati i pruža podršku aktivnostima koje su usmerene na suzbijanje zloupotrebe droga u svim segmentima ove kompleksne problematike. Takođe je bitno napomenuti da ova Strategija prati međunarodnu saradnju u ovoj oblasti i razmatra zakonska rešenja i strateške dokumente.³⁸³

³⁸¹ Psihoaktivne supstance

³⁸² Strategija Crne Gore za sprečavanje zloupotrebe droga 2013-2020, Odjeljenje za droge

³⁸³ Ministarstvo zdravlja Crne Gore Strategija crne gore za sprečavanje zloupotrebe droga 2013-2020

Ova Strategija donosi se u periodu punih pretpristupnih aktivnosti i procesa integracije Crne Gore u Evropsku uniju. Od krucijalnog je značaja da se napred navedena Strategija odnosi na oblast koja se razmatra u pregovaračkom poglavlju 24 – Pravda, sloboda i bezbednost. Činjenica koja je još relevantnija je da se novi strateški dokument za oblast droga donosi i u periodu aktivne participacije i pune prisutnosti Crne Gore u svim međunarodnim telima i programima iz oblasti sprečavanja zloupotrebe droga. Cilj ove Strategije da služi svim relevantnim stranama u procesu formiranja politike za borbu protiv droga kao vode i operativni okvir u predviđenih sedam godina. Dokument definiše principe i ciljeve koje će Vlada Crne Gore identifikovati kao odgovarajuće u cilju rešavanja problema upotrebe droga u našem društvu. Takođe jedan od ciljeva Strategije je da štiti i unapređuje dobrobit naše zajednice i pojedinca, štiti javno zdravlje, da ponudi visok nivo bezbednosti za građane i da preduzme uravnotežen, integrisan i na dokazima zasnovan pristup problemu droga.

Opojne droge, njihovo jednako dejstvo primena svih tradicionalnih kamena temeljaca politike vezane za narkotike, počevši od prevencije, lečenja od otonih droga, smanjenja štetnih posledica zloupotrebe opojnih droga, socijalne rehabilitacije i reintegracije do sprovođenja zakona, su svakako preduslov za bilo koju uspešno sprovođenje Strategiju za suzbijanje zloupotrebe opojnih droga. Kao i u drugim državama tako i u Crnoj Gori, Zakonik o krivičnom postupku³⁸⁴ i Krivični zakonik³⁸⁵ predviđaju obavezno lečenje narkomana. U skladu se Evropskom Unijom i njenom pravnom tekovinom kada je je u pitanju oblast koja se uže bavi zloupotrebom opojnih droga, u poslednjih nekoliko godina u Crnoj Gori su usvojeni svi relevantni zakoni u skladu sa odlukama Ministarstva zdravlja Crne Gore i Strategije Crne Gore za sprečavanje zloupotrebe droga u period od 2013. godine pa do 2020. godine. Ustav Crne Gore³⁸⁶ definiše osnovna prava protiv diskriminacije, pravno zastupanje neposredno nakon privođenja, pretpostavku nevinosti, i potrebu sudskog naloga radi zadržavanja u pritvoru.

³⁸⁴ Zakonika o krivičnom postupku ("Službenom listu Republike Crne Gore", broj 71/2003, 7/2004 i 47/2006)

³⁸⁵ Krivični zakonik Crne Gore ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 070/03 od 25.12.2003, 013/04 od 26.02.2004, 047/06 od 25.07.2006, Službeni list Crne Gore", br. 040/08 od 27.06.2008, 025/10 od 05.05.2010, 073/10 od 10.12.2010, 032/11 od 01.07.2011, 064/11 od 29.12.2011, 040/13 od 13.08.2013, 056/13 od 06.12.2013, 014/15 od 26.03.2015, 042/15 od 29.07.2015, 058/15 od 09.10.2015)

³⁸⁶ Odlukom građana Crne Gore da žive u nezavisnog državi koja je donesena na referendum od 21.maja 2006.godine, Ustavotvorna skupština Republike Crne Gore 19.oktobra 2007.godine donela je Ustav Republike Crne Gore

Krivična dela koja su u vezi sa nedozvoljenom proizvodnjom i prometom narkoticima su definisana Krivičnim zakonikom Crne Gore. Naime, u navedenom krivičnom zakoniku postoje dva krivična dela vezana za zloupotrebu droga neovlašćena proizvodnja, držanje i stavljanje u promet opojnih droga, kao i omogućavanje uživanja opojnih droga. Kada je u pitanju lična upotreba droga, ona je u ovoj državi regulisana Zakonom o sprečavanju zloupotrebe droga³⁸⁷. Zakon o kontroli proizvodnje i prometa supstanci koje se mogu upotrijebiti u proizvodnji opojnih droga i psihotropnih supstanci³⁸⁸ uređuje praćenje i kontrolu proizvodnje i stavljanja u promet supstanci³⁸⁹, koje mogu da se zloupotrebe u proizvodnji opojnih droga i psihotropnih supstanci, radi sprečavanja njihove zloupotrebe ili korišćenja u nedozvoljene svrhe, kao i radi zaštite života i zdravlja ljudi, i zaštite životne sredine od štetnog dejstva prekursora. Prekursor je definisan članom 2. tačka 1. Zakona o kontroli proizvodnje i prometa supstanci, koji kaže:

“prekursor je supstanca utvrđena Spiskom prekursora, uključujući i smješu supstanci ili prirodni proizvod koji sadrži prekursor, a koji se može koristiti za nedozvoljenu proizvodnju opojnih droga i psihotropnih supstanci. Pod prekursorima se ne podrazumijevaju lijekovi i drugi preparati koji sadrže prekursore koji su tako sjedinjeni da se ne mogu lako, jednostavno i na ekonomično isplativ način izolovati i upotrijebiti.”

U skladu sa regulativom Evropske unije, nacionalni pravni okvir je u potpunosti uspostavljen usvajanjem Zakona o sprečavanju zloupotrebe droga, koji propisuje mere za sprečavanje zloupotrebe droga. Te takozvane mere prvenstveno obuhvataju informativne, preventivne, medicinske, obrazovne i savetodavne aktivnosti, lečenje, kao i mere za rehabilitaciju, usluge socijalnih službi i programe za rešavanje socijalnih problema vezanih za korišćenje droga i praćenja potrošnje droga. Mnogi analitičari smatraju da je Crna Gora uspjela zahvaljujući svojim strateškim pristupom i pravnim okvirom u odnosu na oblast sprečavanja zloupotrebe opojnih droga, te da je obezbedila uslove u kojima nema mesta diskriminaciji. Naime, oni ovde polaze i od činjenice da su bolesti zavisnosti bolesti koje zahtevaju i prevenciju i lečenje i pružanje potrebne nege i podrške. Strategija

³⁸⁷ Zakon o sprečavanju zloupotrebe droga Zakon je objavljen u "Službenom listu CG", br. 28/2011 od 10.6.2011. godine

³⁸⁸ Zakon o kontroli proizvodnje i prometa supstanci (Sl. list RCG br 83/09).

³⁸⁹ Ovde se misli na takozvane prekursore za narkotike

kao jedan bitan document u sebi sadži jedan takav pristup, zasniva na međunarodnom pravu, na UN Jedinствenoj konvenciji o opojnim drogama iz 1961.godine, sa Protokolom o izmenama i dopunama iz 1972. godine, Konvenciji o psihotropnim supstancama iz 1971. godine i Konvenciji protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci iz 1988. godine.

5.5. *Bosna i Hercegovina*

Bosna i Hercegovina se graniči sa Hrvatskom, Srbijom i Crnom Gorom. Ona se sastoji od dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, dok Brčko Distrikt ima poseban status. Naime, raspadom bivše Jugoslavije u martu 1992. godine, BiH je postala članica Ujedinjenih nacija, dok je u septembru iste godine primljena u Svetsku zdravstvenu organizaciju. U aprilu 2002. godine, postala je članica Veća Evrope. Rat u BiH se završio 1995. godine potpisivanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma, kada je uspostavljena nova administrativna struktura sa dva entiteta: Federacija Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republika Srpska (RS), dok Brčko Distrikt ima poseban status, a svakom je dat visok stepen autonomije. Bosna i Hercegovina je naseljena sa tri najbrojnija naroda, a to su Bošnjaci, Srbi i Hrvati, oni su konstitutivni na celoj teritoriji Bosne i Hercegovine. Uz konstitutivne narode, Bosna i Hercegovina je zemlja i brojnih nacionalnih manjina poput Roma, Jevreja, Crnogoraca, Slovenaca, Ukrajinaca i drugih zajednica, te se zbog toga za nju može reći da je multinacionalna država

Jedan od prvih zakona koji reguliše zloupotrebu opojnih droga u Bosni i Hercegovini je Zakon o sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga Bosne i Hercegovine iz 2006. godine³⁹⁰. Relevantno je da pomenuti zakon sadrži spisak opojnih droga, te da i on, kao i zakoni u ostalim državama koje su spomenute smatra da je posedovanje i uzgajanje opojnih droga krivično delo, kao i da „korišćenje opojnih droga van terapijskih indikacija, u prekomernim dozama ili tokom vremena koje nije obuhvaćeno terapijom“. Dakle, ne razikuje se nešto mnogo od ostalih zemalja. Svaki od

³⁹⁰ Zakon o sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga (“Službeni glasnik BiH”, broj 8 od 7. februara 2006. godine)

napred navedena dva entiteta, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska, je za svoju oblast doneo Krivični zakon. U Krivičnim zakonima ova dva entiteta nije stavljeno pod obavezno da se za svaki kriminal koji se vezuje za opojne droge predviđa ista sankcija. Naime, u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu, posedovanje opojne droge se tretira kao manji prekršaj. Bosna i Hercegovina je u cilju sprečavanja i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga 2009. godine usvojila Državnu strategiju nadzora nad opojnim drogama, koja je važila sve do 2013. godine. Takođe, 2009. godine je Vijeće Ministara usvojilo Državni akcioni plan za borbu protiv zloupotebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini za period od 2009. godine do 2013. godine.

Prema važećem zakonu BiH, odnosno Zakonu o sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga, izraz *opojna droga* označava svaku supstancu prirodnog ili veštačkog porekla koja je navedena u spisku opojnih droga u skladu sa Međunarodnim konvencijama o kontroli opojnih droga ili na osnovu odluke nadležnog organa u BiH. Već je napomenuto da ovaj zakon sadrži spisak opojnih droga, psihotropnih supstanci i biljaka koje se mogu koristiti za proizvodnju opojnih droga i prekursora. Uzgajanje biljaka, od kojih se može dobiti opojna droga takođe predstavlja krivično delo, dok je posedovanje sredstava za proizvodnju opojnih droga i sama proizvodnja, promet i posjedovanje opojnih droga, psihotropnih/psiholoških supstanci, biljaka ili delova biljke iz koje se mogu dobiti opojne droge ili prekursori suprotno zakonskim odredbama i korištenje opojnih droga izvan terapijskih indikacija, u prekomernim dozama ili tokom neopravdanog vremenskog perioda.

Zakon o sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga u član 77. propisuje sledeće:

- Ministarstvo sigurnosti vodi evidenciju o prijavama krivičnih dela i prekršaja u vezi sa opojnim drogama.
- Ministarstvo pravde BiH vodi evidenciju o pravosnažno osuđenim licima za krivična dela i prekršaje u vezi sa opojnim drogama, o izvršavanju kazne zatvora i drugih sankcija i mera prema tim počiniocima.
- Ministarstvo finansija i trezora vodi evidenciju o oduzetim količinama opojne droge, novčanim sredstvima i drugoj imovini iz nedozvoljenog prometa opojnim drogama.

- Ministarstvo civilnih poslova vodi evidenciju o korisnicima socijalne pomoći, zavisnicima i povremenim korisnicima opojnih droga.
- Agencija za lekove i medicinska sredstva BiH vodi evidenciju o dozvolama izdatim po ovom zakonu.
- Sektor za carine Uprave za indirektno oporezivanje BiH vodi evidenciju o prijavama carinskih prekršaja u vezi sa opojnim drogama.

A, član 2. ovog zakona propisuje:

- A. Osnivanje posebnih organa za borbu protiv kriminala povezanog sa korištenjem droge i suzbijanje zloupotrebe opojnih droga.
- B. Razvrstavanje biljaka i supstanci kao opojnih droga, psihotropnih supstanci, biljaka iz kojih se mogu dobiti opojne droge i prekursori, prema režimu zabrane ili kontrole koji se na njih primjenjuje, te prema njihovoj vrsti i svojstvima.
- C. Svrha i uslovi dozvoljenog uzgoja biljaka iz kojih se može dobiti opojna droga, te uslovi za proizvodnju, promet i posedovanje droga, psihotropnih supstanci i biljaka iz kojih se mogu dobiti droga i prekursori.
- D. Okvirne mere za suzbijanje zloupotrebe opojnih droga. Usvajanje zakona je integrisano na državnom nivou sa tačno određenim ministarstvima na državnom nivou, koja su zadužena za sprovođenje zakona u oba entiteta i Brčko Distriktu.

Već smo rekli da Bosna i Hercegovina pa i svaka od entiteta ima svoj Krivični zakon koji različito tumači opojne droge i njihovu zloupotrebu. Tako Krivični zakon BiH u članu 195. "Neovlašten promet opojnim drogama" propisuje da su određeni oblici prometa drogom, koji imaju međunarodni karakter, krivično kažnjivi. Što se tiče Krivičnog zakona Federacije BiH on u članu 238. propisuje "Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga" i članu 239. "Posedovanje i omogućavanje upotrebe opojnih droga". Krivični zakon Republike Srpske u članu 224. govori o "Neovlašćenoj proizvodnji i stavljanju u promet opojnih droga", a u članu 225 govori o "Omogućavanju upotrebe opojnih droga". Krivični zakon Distrikta Brčko članom 232. govori o "Neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga" i član 233. "Posedovanje i omogućavanje upotrebe opojnih droga". Kada je u pitanju Krivični zakon FBiH, on prema članu 239. posedovanje droga tretira kao krivično delo u ovom entitetu. Međutim, u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu, posedovanje droge se tretira kao manji prekršaj.

Takođe u FBiH se posedovanje prljavih špriceva smatra krivičnim delom, a prekršajem u Republici Srpskoj.

Državnu strategiju nadzora nad opojnim drogama, prevencije i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini za period od 2009.godine do 2013.godine BiH je usvojila u martu 2009. Godine. Ovo je prvi takav dokument na državnom nivou, koji pokazuje jednu vrlo bitnu nameru ove države da učini sistematske napore za uključenje svih aktera društva u borbu protiv zloupotrebe opojnih droga. Ova državna Strategija postavlja prioritete borbe protiv droga kroz birne ciljeve, a to su:

1. Povećanje svesti kroz obrazovanje zajednice u cilju primene zdravih stilova života i očuvanje mentalnog zdravlja;
2. Suzbijanje i sprečavanje daljeg širenja zloupotrebe opojnih droga;
3. Sprečavanje zavisnosti, smrtnosti i oštećenja zdravlja zbog zloupotrebe opojnih droga;
4. Smanjenje štete po zajednicu nastalih zbog zloupotrebe opojnih droga;
5. Smanjenje potražnje opojnih droga, naročito kod mladih;
6. Jačanje institucionalnih kapaciteta i odgovornije uključivanje društva;
7. Unapređenje legislative i njene primene;
8. Smanjenje ponude opojnih droga;
9. Formiranje nezavisne multisektoralne Kancelarije za suzbijanje zloupotrebe opojnih droga na državnom nivou.

Ono po čemu će se na ovim prostorima još pamti 2009. godina, je to da je već u septembru mesecu Veće ministara je usvojilo Državni akcioni plan borbe protiv zloupotrebe opojnih droga u BiH, I to za period od 2009. godine do 2013. godine. Struktura navedenog akcionog plana je postavljana tako da implementacija strateških ciljeva koja je definisana u Državnoj strategiji od 2009. godine do 2013. godine osigurava efektivnu i koordiniranu borbu protiv zloupotrebe droga u BiH na srednjoročnoj osnovi. Ovde je vrlo bitno napomenuti je to da za svako strateško područje Akcioni plan definiše konkretne ciljeve, aktivnosti implementacije, vremenske okvire, aktere i indikatore progressa za implementaciju mera i aktivnosti vezanih za suzbijanje zloupotrebe opojnih droga. Tokom 2011.godine urađena je prva evaluacija Akcionog plana. Veće ministara je usvojilo "Informaciju I" , dokument o sprovođenju Akcionog

plana u prvoj godini njegovog sprovođenja. S obzirom na to da je ta informacija je zabeležila nizak stepen sprovođenja Akcionog plana u prvoj godini njegovog sprovođenja, Veće ministara usvojilo je nekoliko preporuka, a sve u cilju njegovog poboljšanja i pospešivanja. Druga evaluacija je urađena je u toku 2012. godine, a Ministar sigurnosti je osnovao radnu grupu za razvoj. Osnovana je radna grupa, pod nazivom “Informacije II” o provođenju Državnog akcionog plana u Bosni i Hercegovini za period od 2009 . godine do 2013. godinu, je bilo u skladu sa jednom od preporuka Veća ministara, koje su napravljene prilikom usvajanja Informacije I. Radna grupa se sastojala od predstavnika iz Ministarstva sigurnosti BiH, Ministarstva civilnih poslova BiH, Ministarstva pravde BiH i Agencije za lekove i medicinska sredstva BiH koja je napravila dokument – Izveštaj o aktivnosti sprovedenoj prema delovima Državnog akcionog plana II (Informacija II za Veće ministara), koji se sastoji od informacije o aktivnostima koje su obavljene i prikupljene od odgovornih, entitetskih i kantonalnih ministarstava, prema strateškim područjima: prevencija u sistemu obrazovanja, u porodici, u lokalnoj zajednici, u socijalnog skrbi, na random mestu, u zatvorima; obrazovanje, statistike i istraživanja; tretman, rehabilitacija, smanjenje štete, smanjenje zaliha. Na kraju se došlo do zaključka da su sve aktivnosti koje su izvedene unutar Akcionog plana navedene i objašnjene, te da su slučajevi u kojima podaci nisu bili ponuđeni ili u kojima aktivnosti nisu bile sprovedene identifikovani. Radna grupa je takođe u izveštaju navela da je došlo do bitnog napretka u sprovođenju Državnog akcionog plana.

Uporedo sa aktivnostima koje je osnivanjem radna grupa dobila, takođe je dobijen i koja zadatak da se napravi nacrt nove Državne strategije i novog akcionog plana. S tim u vezi je Ministarstvo sigurnosti BiH je Delegaciji Evropske unije u BiH poslalo zahtev za pomoć u pripremi konačne evaluacije sprovođenja Državne strategije i Državnog akcionog plana (2009. godine - 2013. godine). Delegacija EU je angažovala dva, lokalna stručnjaka koja su završila evaluaciju u maju 2014. godine.

Dakle, nedozvoljena upotreba opojnih droga/narkotika uključuje širok spektar psihoaktivnih supstanci, koje se zbog svog štetnog delovanja stavljaju pod kontrolu. Uživanjem istih, odnosno unošenjem opojnih droga u organizam na bilo koji način dovodi do razvoja bolesti zavisnosti, teškog narušavanja fizičkog i mentalnog zdravlja, a

najčešće kod mladih ljudi u period od 14 i 25 godina. Narkotici povećavaju rizik od trovanja, bolesti zavisnosti, psihoze, samoubistava, smrti i kriminala na drugim poljima. Zloupotreba opojnih droga povećava rizik prenošenja HIV-a i hepatitisa B i C. U toku istraživanja i prikupljanja relevantnih informacija za ovaj rad, došlo se do saznanja da Svetska zdravstvena organizacija, procenjuje se da u Evropi ima 1,5 do 2 miliona korisnika teških droga, a da je oko 50% svih slučajeva AIDS-a u evropskoj regiji nastalo kao rezultat ubrizgavanja droga intravenskim putem. Bitnu ulogu su odigrale ekonomske i socijalne promene koje su se desile u zemljama centralne i istočne Evrope, te zbog svoje specifičnosti predstavljaju pogodne uslove za širenje narkomanije. BiH, nakon rata koji je zadesio, kao zemlja koja je izašla iz rata, traume, tranzicija, doživela pad ekonomije, poremećen je sistem vrednosti, nezaposlenost u porastu, sa ogromnim brojem siromašnog naroda, nezadovoljstva mladih po pitanju rešavanja njihovih problema, odbacivanje tradicionalnih vrijednosti, predstavljaju pogodno tlo za širenje zloupotrebe opojnih droga i kriminala, koji su međusobno vrlo blisko povezani. Ono što je zaprepašujuće je da problem opojnih droga, zavisnosti o narkoticima, postaje izražen i u krugu osnovnih i srednjih škola. Zavisnost o opojnim drogama definisana je kao sociopatološka pojava koja remeti fizičko i psihičko zdravlje, socijalnu i ekonomsku ravnotežu, pogada kako pojedinca tako i njegove porodice, kao i šire zajednice.

Ono po čemu je još ova zemlja jako specifična je to da Bosna i Hercegovina ne poseduje metodološki jedinstven sistem evidencije i praćenja u oblasti zloupotrebe opojnih droga, te stoga i ne raspolaže konkretnim i tačnim podacima o ovoj pojavi. Međutim, opšti je utisak da je narkomanija kao jedna česta pojava u znatnom porastu. Istraživanja koja su rađena na području BiH potvrđuju da se stanje u ovoj oblasti ne razlikuje u mnogome od stanja u zemljama koje su u njenom okruženju. Opojna droga koja je najčešće korišćena je marihuana, koju koristi od 7-25%³⁹¹ adolescenata, a procenat se menja u zavisnosti od uzrasta, sredine u kojoj žive, kao i pola korisnika narkotika, gde se procenat povećava sa uzrastom, te je samim tim veći u urbanim sredinama i u većim gradovima, kao i među muškom populacijom. Takođe u ogromnom je porastu korišćenje sintetskih droga, naročito među srednjoškolskom omladinom. Prosečna starosna granica lica koja prvi put uzimaju droge je 15 godina, prvog

³⁹¹ UNICEF 2002, Brza procjena i odgovor na HIV/AIDS među posebno osjetljivim mladim ljudima u Jugoistočnoj Evropi.

intravenskog drogiranja je 21 godina, a prvog odlaska na lečenje između 22 - 25 godina. Nepisano pravilo je da zavisnik o opojnim drogama/narkoticima vrlo često, ako ne i uvek, uzima više supstanci istovremeno, uobičajeno počinje sa alkoholom i marihuanom kao "lakšim" i ne tako opasnim opijatima i narkoticima, nakon čega vrlo brzo prelazi na opijatska sredstva. Opijatski tip zavisnosti najprisutniji je među zavisnicima i cini oko 90% populacije koja na kraju odlazi na lečenje od opojnih droga.

Razna istraživanja vođena na ovoj teritoriji pokazuju da:

- U BiH velika dostupnost opojnih droga svih vrsta;
- Sve je veći procenat mladih i žena koji koriste opojne droge;
- Dolazi do velikog broja saobraćajnih nesreća vezanih za upotrebu opojnih droga;
- Visoka korelacija korištenja opojnih droga sa samoubistvom, trovanjem, kriminalom i nasiljem;
- Znacajan broj rizicnih grupa stvoren tokom rata: trajno onesposobljene osobe, raseljena lica, deca bez roditelja, demobilizirani borci i druge rizicne grupe;
- Skromna finansijska sredstva koja se izdvajaju za rešavanje ovog problema u domenu prevencije i edukacije, represije i tretmana.

Na osnovu svega iznetog dolazimo do zaključka da što se tiče postojećih aktivnosti za suzbijanje narkotika na ovim prostorima, odnosno u ovoj zemlji, su nedovoljne, sporadične i neusklađene, kako na lokalnom nivou tako i sa međunarodnim programima. Bosna i Hercegovina ne daje sistematsko rešavanje i pristup ovom problemu u obrazovnom sistemu, a naročito u visokom obrazovanju.

Ministarstvo pravde BiH je uspostavilo centralnu evidenciju pravnosnažnih presuda za krivična dela za koja se međunarodnim ugovorima predviđa centralizacija podataka, a sve u skladu sa članom 411. Zakona o krivičnom postupku³⁹². Ovde su svrstana i krivična dela neovlašćene proizvodnje, prerađivanja i prodaje opojnih droga i otrova. Prema pomenutoj evidenciji evidentiran je veliki broj pravnosnažnih presuda koje su sudovi u Bosni i Hercegovini donieli za ovu vrstu krivičnih dela. Nadležni sudovi Bosne i Hercegovine vodili su najveći broj postupaka za ovu vrstu krivičnih dela, te je s

³⁹² Zakonik o krivičnom postupku ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13)

obzirom na dužinu kazni zatvora koje je izrekao, uradio veoma znacajan deo posla na procesuiranju počilaca krivičnih dela zloupotrebe opojnih droga. Kada je statistika u pitanju, ona kaže da je negde oko 50% pocinilaca krivicnih dela ponovo učinilo krivično delo, odnosno ranije su osuđivani, a osim državljana Bosne i Hercegovine, neznatan broj osuđenih su državljani Hrvatske, Srbije i Crne Gore.

U okviru Federalnog i kantonalnih ministarstava unutrašnjih poslova u Federaciji BiH i Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske organizovana je Policija entiteta kao posebna organizacija. Narodna skupština Republike Srpske je u februaru 2008. godine donela Odluku o usvajanju Strategije nadzora nad opojnim drogama u Republici Srpskoj. Ono što je u ovom delu novitet je da je osim policijskih organa entiteta i policije Distrikta u okviru Ministarstva sigurnosti BiH uspostavljen je Odeljenje za suzbijanje zloupotrebe droga, kao i agencije koje se između ostalih aktivnosti bave i suzbijanjem nedozvoljenog prometa droge i to: Državna agencija za istragei zaštitu, Granična policija i Kancelarija za saradnju sa INTERPOL-om. Na nivou cele države kao samostalna agencija za prikupljanje obaveštajno - sigurnosnih podataka deluje Obaveštajno - sigurnosna agencija. U borbi protiv zloupotrebe droga je takođe vrlo znacajnu ulogu ima I sud, I to na nivou države su Osnovani Sud Bosne i Hercegovine i Tužilaštvo Bosne i Hercegovine. Kada je u pitanju nadležnost Tužilaštva Bosne i Hercegovine, ona je zasnovana na otkrivanju i gonjenju izvršilaca krivičnih dela koja su propisana Krivičnim zakonom BiH, ali i krivičnih dela propisanih zakonima entiteta i Distrikta kada mogu imati ozbiljne reperkusije ili štetne posledice na privredu BiH, ili mogu izazvati druge štetne posledice za Bosnu i Hercegovinu, ili mogu izazvati ozbiljnu ekonomsku štetu ili druge štetne posledice izvan teritorije entiteta ili Distrikta.

Odeljenje za suzbijanje zloupotrebe opojnih droga Ministarstva sigurnosti BiH je izradio Predlog odluke o određivanju graničnih prelaza na koje se može vršiti uvoz i provoz opojnih droga. Predlog odluke je usvojen na 13. sednici Veća ministara BiH 7. juna 2007. godine³⁹³. Odlukom je reduciran broj graničnih prelaza na 14%. Takođe, ovo Odeljenje uputilo je Predlog odluke o formiranju Komisije za suzbijanje zloupotrebe

³⁹³ "Službeni glasnik BiH" broj 58/07, ponedjeljak, 6. augusta 2007. godine objavljena Odluka o određivanju međunarodnih granicnih prijelaza za prekogranični promet stvari i biljaka iz tabele II, III i IV Popisa opojnih droga, psihotropnih stvari, biljaka iz kojih se može dobiti opojna droga i prekursora

opojnih droga pri Veću ministara BiH, koji je usvojen na 15. sednici Veća ministara BiH 28. juna 2007. godine.³⁹⁴

5.5.1. Republika Srpska

Republika Srpska, neslužbeno Srpska, kao što smo već rekli jedan je od dva entiteta u Bosni i Hercegovini, pored Federacije Bosne i Hercegovine. Nalazi se u jugoistočnoj Evropi, tačnije na zapadnom delu Balkanskog poluostrva. Najveći grad je Banja Luka i predstavlja sedište većine institucija Republike Srpske, kao i njeno političko, administrativno, privredno i univerzitetsko središte. Graniči se državnom granicom sa Republikom Srbijom, Crnom Gorom i Republikom Hrvatskom, a međuentitetskom linijom sa Federacijom Bosne i Hercegovine. Nastala je 9. januara 1992. godine kao Republika srpskog naroda Bosne i Hercegovine odlukom Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Opštim okvirnim sporazumom za mir u Bosni i Hercegovini iz 1995. godine postala je međunarodno priznata kao entitet Bosne i Hercegovine.

Njen zakonodavni organ je Narodna skupština, čija je uloga obavljanja normativne, kontrolne, regulatorne i izborne funkcije. Sa aspekta zloupotrebe opojnih droga, kao i njene same prevencije možemo reći da su najvažnije aktivnosti Narodne skupštine Republike Srpske to što: donosi zakone, druge propise i opšte akte i vrši kontrolu rada Vlade Republike Srpske i drugih organa³⁹⁵. Članove Narodne skupštine pored predsednika, potpredsednika i sekretara, čine poslanici, stranke, poslanički klubovi i grupe, komisije i odbori. Narodna skupština Republike Srpske broji dvadeset i jedan odbor, od kojih su za prevenciju zloupotrebe droga najznačajniji:

- Zakonodavni odbor koji prati izgrađivanje pravnog sistema i daje Narodnoj skupštini mišljenje i predloge o načelnim pitanjima tog sistema.

³⁹⁴ "Službeni glasnik BiH" broj 73/07, ponedjeljak, 1. oktobra 2007. godine objavljena Odluka o osnivanju i imenovanju članova Komisije za suzbijanje zloupotrebe opojnih droga.

³⁹⁵ Ustav Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 21/92 – prečišćeni tekst, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05), član 70

- Odbor za obrazovanje, nauku, kulturu i informisanje koji razmatra pitanja koja se odnose na obrazovanje, vaspitanje, nauku, kulturu, tehničku kulturu i informisanje.
- Odbor za zdravstveni rad i socijalnu politiku razmatra pitanja koja se odnose na zdravstvo, socijalnu politiku i socijalnu zaštitu.
- Odbor za pitanja djece, mladih i sporta koji, pored drugih aktivnosti, razmatra pitanja mladih u društvu, razmatra pitanja zaštite prava dece i mladih i radi na promociji prava interesa deteta.
- Odbor za bezbednost koji se bavi pitanjem društvene bezbednosti sa svih aspekata.

Kada je u pitanju sprovođenje mera i aktivnosti prevencije zloupotrebe opojnih droga u Republici Srpskoj, veoma je značajno istaći ulogu koju imaju mere i aktivnosti sprovedene na području njenih regija. Republika Srpska je specifična po tome što je stanje raširenosti problema zloupotrebe opojnih droga različito u pojedinim regijama. Naime, bitna razlika se javlja i u suštini zavisi od socioloških, kulturoloških i demografskih faktora. Osim toga, u zavisnosti od nivoa ekonomskog razvoja regije, kao istepena zaposlenosti, time je svakako i uslovljen stepen dostupnosti opojnih droga. Naravno, kao i u ostalim državama zloupotreba opojnih droga u Republici Srpskoj znatno je veća (izraženija) je u urbanim sredinama. Iz razloga što je ponuda narkotika/opojnih droga pa samim tim i njena dostupnost u gradskim/urbanim sredinama znatno veća.

U prethodnom poglavlju je istaknuto da u skladu sa preporukama koje je dalo Veća Evrope, kao i u skladu sa obavezama koje je preuzela, Bosna i Hercegovina ima zajedničku strategiju “Državna strategija za nadzor nad opojnim drogama, sprečavanje i suzbijanje zloupotrebe opojnih droga u BiH za period od 2009. godine do 2013. godine”. Takođe je bilo reči i o tome da je tom prilikom ona oformila komisiju za praćenje sprovođenja, a da su entiteti uradili svoje samostalne ili sopstvene strategije. Naime, Republika Srpska je usvojila “Strategiju nadzora nad opojnim drogama i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga u Republici Srpskoj za period 2008–2012. godine“ i Akcioni plan za sprovođenje strategije. Napred navedena dokumenta, Strategija i Akcioni plan Republike Srpske su delom ugrađena u Strategiju i Akcioni plan Bosne i Hercegovine. Bitno je reći da u obe strategije ovde dve zemlje urađene u skladu sa standardima

Evropske unije, a da pritom imaju jedinstveni za cilj, a to je razvoj politike za borbu protiv zloupotrebe opojnih droga. Opšti ciljevi navedeni Strategijom Republike Srpske su:

- Očuvanje i unapređenje zdravlja stanovništva, sprečavanje i smanjenje zloupotrebe opojnih droga, zavisnosti i oštećenja zdravlja zbog uzimanja opojnih droga kao i šteta koje uživaoci nanose društvu;
- Obezbeđenje višeg nivoa bezbednosti za javnost preduzimanjem akcije protiv proizvodnje opojnih droga, prekogranične trgovine, te preventivne akcije protiv kriminala koji je u vezi sa opojnom drogom.

Ono što je još bitno napomenuti kada je Strategija Republike Srpske u pitanju je to da je Strategijom predviđeno da se osnovni ciljevi ostvare kroz ključna polja delovanja:

- smanjenje potražnje za opojnim drogama (ovde je akcenat pre svega među mladima, kroz prevenciju, tretman, rehabilitaciju i smanjenje neželjenih posledica uzimanja opojnih droga);
- smanjenje ponude opojnih droga (u ovom delu se misli svakako da kroz dobru implementaciju zakona, akcijama policije, tužilaštva, carina i sudova može doći do bitne promene, kao i smanjenja upotrebe opojnih droga);
- unapređenje koordinacije aktivnosti na suzbijanju zloupotrebe opojnih droga;
- unapređenje aktivnosti na polju međuentitetske, regionalne i međunarodne saradnje u borbi protiv zloupotrebe opojnih droga;
- istraživanja, monitoring i evaluacija u oblasti zloupotrebe opojnih droga.

Međutim, pored navedenih polja delovanja, Strategijom su utvrđeni i nedostaci u Republici Srpskoj kada je zloupotreba opojnih droga u pitanju, gde je, pored ostalog, navedeno da nedostaje dobra koordinacija postojećih institucionalnih aktivnosti, nedostaje Odeljenje za sprovođenje Strategije, nedostaju odgovarajući informacioni sistemi sa bazama podataka, kao i Komisija za suzbijanje zloupotrebe droga. S tim u vezi Rešenjem Vlade Republike Srpske dana 30. oktobra 2008. godine imenovana je Komisija koja broji svega trinaest članova među kojima su predstavnici ministarstava, tužilaštva, inspekcija, odbora narodne Skupštine Republike Srpske i nevladinih organizacija. Bitno je da je Strategijom predviđeno uspostavljanje Odeljenja za sprovođenje Strategije, što nažalost nije urađeno tokom četiri godine koje su bile predviđene za realizaciju ove Strategije.

Naravno došlo je velikog broja neslaganja i rasprava tokom njene pripreme, između ostalog polemisalo se i o tome gde da se uspostavi ovo Odeljenje, kako bi ostvarilo funkciju koordinacije institucija pri sprovođenju Akcionog plana. Izgubljeno je dosta vremena na raznorazne rasprave vezane za tehničke stvari, kao i na rasprave o stvarima koje su od manjeg značaja od same primene u praksi Strategije. Mnogo je vremena izgubljeno prilikom polemisanja o tome kako da se uspostavi odgovarajući informacioni sistem, pruži podrška opštinama u razvoju lokalnih programa, sprovede aktivnosti na razvijanju svesti i osetljivosti javnosti za problem prouzrokovan opojnim drogama, kao i analiziranja i predlaganja zakonske regulative i obavljanja stručnih i administrativnih poslova. U principima koji su navedeni u Strategiji „takve složene i kontinuirane aktivnosti ne može usklađivati i sprovesti samo jedna institucija vlasti, već to treba biti zadatak zajedničkog koordinacionog tiela na nivou Vlade Republike Srpske“³⁹⁶. U rezultatima koji se žele postići Strategijom navedeno je „uspostavljanje stalnog i održivog Vladinog tela za planiranje implementacije Strategije i praćenje i koordinaciju svih aktivnosti institucija.“³⁹⁷

Nakon jedne od svih tih silnih rasprava koje su se izdešavale u ovoj zemlji prilikom usvajanja Strategije i Akcionog plana, konačno je došlo do uspostavljanja Odeljenja. Doneta je odluka da se ovo Odeljenje formira u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova, kao i da njegov načelnik za svoj rad i postupke odgovara nadležnom ministru. Međutim, do formiranja napred navedeng Odeljenja nažalost u praksi nikada nije došlo. Kao alternative rađena su neka prelazna rešenja, te je s tim u vezi prvenstveno krajem jula 2008. godine, imenovan Koordinacioni tim Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske koji je imao svega tri člana. Nakon toga, tačnije u martu 2010. godine formiran je tim za sprovođenje strategije u okviru Odeljenja za planiranje, razvoj i obuku pri Direktoratu policije Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske koji takođe broji tri člana, a koji se, u novoj sistematizaciji, nalaze pri kabinetu ministra. Ovakvo eksperimentisanje kada su u pitanju timovi pokazalo se kao neefikasno, a i kao gubljenje vremena.

³⁹⁶ Strategija, str. 19

³⁹⁷ Strategija, str. 26

Ono što je još bitno napomenuti je da je Odlukom Vlade Republike Srpske od 21. januara 2010. godine usvojen Akcioni plan za realizaciju Strategije nadzora nad opojnim drogama i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga. Kako bi se izradio nacrt Akcionog plana kao osnov korišćen je dokument već usvojene Strategije, gde je pet definisanih ključnih polja delovanja Strategije pretočeno u pet strateških pravaca delovanja borbe protiv zloupotrebe opojnih droga, te ih s tih razloga nećemo ponovo navoditi i nabrajati. Akcionim planom određene su odgovorne institucije za sprovođenje, kao i vremenski period za realizaciju aktivnosti. Nažalost procenat realizovanih aktivnosti, u odnosu na one koje su ovim Akcionim planom planirane, nije prešao 15%. Međutim stručnjaci smatraju da ako se uzmu u obzir uslovi u kojima je rađeno, kao i da ako uzmemo u obzir finansijsku podršku koju su aktivnosti imale/ili nisu, objektivno je da se više i nije moglo uraditi. Uglavnom su sprovedene one aktivnosti koje spadaju u redovan i stalni rad pojedinih institucija, a radi se o saradnji sa međunarodnim institucijama koje se bave kontrolom i zloupotrebom opojnih droga, sačinjavanju analize opremljenosti Ministarstva unutrašnjih poslova, uključivanju u međunarodne operacije borbe protiv zloupotrebe droga, podsticanje rada nevladinih organizacija i dr.

Na osnovu svega napred iznetog, rečenog i navedenog vezano za Republiku Srpsku, kao i na osnovu istraživanja prilikom sačinjavanja i prikupljanja materijala za ovaj rad, možemo zaključiti da je prevencija na ovu temu u velikoj meri zapostavljena, kao i da preventivne aktivnosti koje su se do sada sprovodile ne zadovoljavaju potrebe društva. Takođe pored nedovoljnog angažovanja u preventivnom postupanju subjekata prevencije u Republici Srpskoj, stručnjaci ne mogu ni njihovu međusobnu saradnju da ocene sa zadovoljavajućim ocenama. Ono što njima nedostaje, a što svakako moraju popraviti u narednom period, je to da bi preventivni programi dali dobre i zadovoljavajuće rezultate kada je zloupotreba opojnih droga u pitanju, neophodna je jedna čvrsta i utemeljena saradnja vaspitno obrazovnog sistema sa zdravstvenim i socijalnim sistemom, policijom, nevladinim organizacijama kao i porodicom ali i kontinuirana i stručna obuka nastavnog osoblja. Da bi prevencija zloupotrebe opojnih droga u Republici Srpskoj bila mnogo uspešnija mnogi stručnjaci smatraju da bi redovno mesečno izveštavanje o preventivnom postupanju, ali i redovna i sistemska kontrola sprovođenja preventivnih mera i aktivnosti kao i merenje učinkovitosti prevencije i efekata koji se postižu njenim sprovođenjem, doprinela smanjenju upotrebe opojnih droga. Ovakava vrsta izveštavanja i kontrola su neophodne ne samo iz razloga da bi se

utvrdilo da li su neke planirane aktivnosti prevencije realizovane u praksi, već i da se utvrde efekti koji su postignuti njihovom realizacijom.

Dakle, ono čega su i državljani i vlasti ove zemlje svesni, to je da je u Republici Srpskoj neophodno sistemski promeniti bitne stvari kada je sama prevencija u pitanju. Neophodno je uspostaviti Agenciju za prevenciju kriminaliteta na nivou Vlade Republike Srpske, koja bi bila mnogo uspešnija, iz razloga jer bi u tom slučaju došlo do organizovanijeg pristupa u rešavanju problema prevencije, jačanju međuresorne saradnje i koordinacije u vezi s ovim pitanjem, ali i kontrole rada po horizontalnom i vertikalnom nivou subjekata prevencije.

6. Zaključak

Kao zaključak ovog istraživanja dat je prikaz prekršaja koji su u vezi sa opojnim drogama, a za koje je zakonodavac propisao objašnjenje, navođenjem njegovih elemenata i propisanim krivičnim sankcijama kroz poređenje određenih zakona u ovoj oblasti i razmatranjem aspekata slaganja i neslaganja između pojedinih zakona kao i zakonodavne neadekvatnosti i neefikasnosti prilikom navođenja ovih krivičnih dela u određenim pravnim tekstovima kriminalizovanje obrazaca ponašanja. Na kraju se može izvući nekoliko bitnih zaključaka, kao i predloga rešenja, imajući u vidu dosadašnja iskustva i sudsku praksu i to u vidu sledećih primera:

A) Zaključci:

Nakon završenog istraživanja na temu Prekršaji u vezi sa opojnim drogama – komparativna studija u libijskom zakonodavstvu i nekoliko uporednih zakonodavstava, uključujući i zakonodavstvo R. Srbije, jasno se može zaključiti da postoje sličnosti u brojnim pravnim odluka za ove zakone. Ove sličnosti ne negiraju postojanje neadekvatnog zakonodavstva kod nacionalnih zakona koji su simbol poređenja. Ova neadekvatnost može biti opravdana kao rezultat okolnosti i prirode svakog društva, a može se pripisati i razlikama u dugom iskustvu na ovom polju između zakonodavnih organa različitih zemalja, a ovakvi nalazi su takođe predstavljeni u nastavku.

I – Preliminarna studija

1. Većina krivičnih zakonika koristi trostruku klasifikaciju i podelu krivičnih dela na zločine, prekršaje i manje prestupe, ali svega nekoliko zakonodavaca koriste druge klasifikacije i podele.
2. Prednosti trostruke podele odnosno klasifikacije krivičnih dela, po mom mišljenju prevazilaze kritike koje su uperene protiv ovakve podele, ali imajući u vidu već pomenute prednosti, mišljenja sam da ovakvu klasifikaciju treba podržati. I pored toga, jasno je da zakonodavac mora pokušati da pronađe adekvatan pravni lek, kako bi identifikovane nedostatke sveo na što manju meru.

3. Odsustvo tačne definicije narkotika ili psihotropnih supstanci u pojedinim krivičnim zakonima, ostavlja određivanje ove definicije listama Spiska koje predstavljaju prilog zakonima o opojnim drogama. Sa druge strane ove liste su predmet modifikacije i izmena bilo dodavanjem novih kategorija u okviru narkotičkih supstanci, brisanjem ili transferom supstance iz jedne liste u drugu. Ovakva kaznena politika je uspešna pre svega jer međunarodne bande koje nastoje da iskoriste narkotičke supstance radi ilegalne trgovine, nikada ne prestaju sa inovacijama, razvojem i proizvodnjom novih tipova droge i stimulansa, gde ove nove supstance imaju drugačiji uticaj i efekat na one koje ih koriste i zloupotrebljavaju. One najčešće imaju efekat na funkcionisanje mozga, stvaranjem osećaja euforije i zadovoljstva, što je najčešće drugačije od efekata koje izazivaju zvanični lekovi. To je posebno slučaj sa lekovima koji u sebi imaju određeno hemijsko jedinjenje (amfetamini), a internacionalni narko karteli najčešće i razvijaju nove tipove opojnih droga kako bi izbegli zakonsko gonjenje i kaznu, a u tu svrhu se pretražuju liste narkotičkih supstanci određenih od strane Ujedinjenih nacija i komisije za opojne droge i psihotropne supstance.
4. Kao jedan od najvažnijih ciljeva, ustanovljen da bi se usvojio komparativni pristup istraživanju i studiji, određen je pokušaj da se ostvari prednost i korist dobijena ličnim iskustvom i iskustvom drugih, a sa željom daljeg razvoja nacionalnih zakona i zakonodavstva u skladu sa napretkom napravljenim u pogledu krivičnih dela koja se odnose na opojne droge i psihotropne supstance.

II – Prekršaji ovlašćenih lica za kontakt sa narkoticima i psihotropnim supstancama

1. Većina država se fokusirala na zakonodavno okruženje, bilo kroz zakone o opojnim drogama i psihotropnim supstancama ili kroz zakone koji regulišu medicinsku profesiju kao što su zakon o farmaciji ili zakon o javnom zdravlju, te se ovim osigurava zakonska konzistentnost sa međunarodnim pravilima o opojnim drogama, što predstavlja neophodnost koja je uslovljena efikasnom kontrolom onih kategorija društva koji nose teret medicinskog korišćenja ovih materijala u užem opsegu.
2. Specijalna priroda opojnih droga i njena zastupljenost u obliku fizičkog posedovanja i sličnosti sa drugim materijalima je izvor kriminalnog rizika i opasnosti koje su utvrđene od strane zakonodavca. Stoga ne postoji potreba za dokazivanjem nastanka stvarne štete ili stvarne opasnosti kao rezultata ovih radnji. Krivična dela u vezi sa opojnim drogama

se u startu smatraju delima, te tako samo postojanje određenog fizičkog ponašanja povezanog sa naukom i voljom predstavlja zločin ili prekršaj, bez potrebe za dokazivanjem rezultata ovog kriminalnog čina. Razlog za ovakvo stanovište leži u činjenici da je zakonodavac pretpostavio da će se određeno delo desiti radi zaštite socijalnih interesa.

Kao dodatak gore navedenom, opšti element u krivičnim delima u vezi sa opojnim drogama je onaj koji tvrdi da počinitelj mora da bude ovlašćen za proizvodnju odnosno promet, držanje i izdavanje narkotičkih i psihotropnih supstanci u skladu sa zakonom, a zakonodavac ih na ovaj način uslovljava da se drže zakonskih odredbi prilikom kontakta sa gore navedenim supstancama.

3. Nametanje specifičnog mehanizma za medicinske profesionalce kroz njihovo preusmeravanje prilikom bilo kog lečenja koje sadrži narkotičke supstance ili mentalne opijate u vidu vođenja određenih izveštaja u skladu sa zakonom i čuvanja ovih izveštaja određeni period. Dobro definisani zakonski tekstovi daju tačnu definiciju i uputstvo za lečenje preko recepata, nivo kontrole koje nameće zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama kako za privatne medicinske profesionalce, farmaceute, apotekare i druge medicinske radnike koji su najbliži kontaktu sa ovim supstancama.

4. Posmatrani zakonski tekstovi koji su predmet poređenja u ovom radu definišu razliku u težinama za medicinske profesionalne radnike, kada su u pitanju materijali koji sadrže narkotičke supstance, ili koeficijente za mentalne opijate, kao i nivo tolerancije prilikom korišćenja ovih supstanci. Kriminalno delo nastaje onog trenutka kada se prekorači ovaj nivo, zakonski tekstovi to jasno definišu, a kazne variraju od zakona do zakona.

Sa druge strane, zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama R. Srbije, ne definiše posebno ovu toleranciju i nivo prekoračenja.

Isto objašnjenje važi i za većinu evropskih zakona.

5. Kako bi se izbegla situacija u kojoj počinitelj ne bi odgovarao za svoje delo koje nanosi štetu zajednici, određeni zakonodavci koji su predmet poređenja u ovom radu su u svojim zakonskim tekstovima predvideli ovakvu mogućnost. Prilikom počinjenih krivičnih dela od strane medicinskih profesionalaca, a za koje ne postoje jasno definisane odredbe u tekstu zakona, predviđene su rezervne odredbe koje definišu ovakve situacije.

III – Detaljni rezultati za svako delo posebno

A. Krivično delo nevođenja knjiga ili nedostatak ograničenja u zakonskim tekstovima koji su predmet poređenja je rešeno na taj način što je definisana kriminalizacija ponašanja koje se ne odnosi samo na ovlašćene osobe za kontakt sa narkotičkim supstancama čime je osigurana kontrola ovih kategorija ljudi od strane krivičnog zakonodavstva.

1. Ovo krivično delo nije počinjeno od strane osobe koja nije ovlašćena od strane zakona za kontakt sa narkotičkim ili psihotropnim supstancama, ili osobu koja ima dozvolu za ove radnje, kao što je slučaj sa pacijentima. Zakon dozvoljava pripremu sredstva koje sadrži narkotičku supstancu za potrebe lečenja, ali se primena specijalnih materijala u zabranjenim količinama smatra krivičnim delom koje se odnosi na doktore, farmaceute, apotekare i ostale ovlašćene osobe za posedovanje narkotičkih supstanci u skladu sa zakonom o opojnim drogama i psihotropnim supstancama.

2. Pomenuto krivično delo predstavlja većinom negativno ponašanje od strane počinioca, a samo uzdržavanje od vršenja dužnosti koje je nametnuto zakonom predstavlja u potpunosti krivično delo.

3. Postoji mogućnost provere statusa fizičke raznolikosti krivičnog dela, bilo kroz uzdržavanje od vođenja knjiga od strane ovlašćene osobe, upisivanja potrebnih podataka, ili uzdržavanja u suprotnosti sa zakonom. Libijski zakon o opojnim drogama, kao i ostali zakoni koji su predmet poređenja ne pominju posebno navedenu situaciju, te je stoga potrebno potražiti adekvatne odredbe u opštim odredbama krivičnog zakonika.

4. Postoji razlika između onih koji smatraju da moralni okvir ovog krivičnog dela uzima u obzir kriminalnu nameru koja je bazirana na naučnom mišljenju i onih koji smatraju da je mentalni element ovog krivičnog dela baziran na nameri i da obuhvata i krivična dela nevođenja knjiga, zanemarivanje prijave i podnošenje izveštaja nadležnim organima na neadekvatan način i sa namerom ili usled previda, nemara i zaborava. Ovi slučajevi ne eliminišu postojanje krivičnog dela, osim u slučaju kada je krivično delo nastalo usled uticaja više sile koja sprečava primenu odredbi propisanih zakonom. Po mom mišljenju, prvi stav je prihvatljiv u smislu krivičnog dela sa namerom, te da je potrebno razlikovati kaznu za krivično delo počinjeno u potpunosti kroz jasno iskazanu volju i nameru

počinioca i na drugoj strani usled greške ili nemara. Takođe nije prihvatljiva opcija da u oba slučaja budu primenjene iste kazne za počinioca.

5. Kada su u pitanju krivične sankcije propisane za ovog krivično delo, a imajući u vidu kaznene odredbe prethodno pomenutih zakonskih tekstova, postoje određena neslaganja kada su u pitanju opšte odredbe iz krivičnih zakonika, ali i sami zakoni o opojnim drogama. Stoga, kao što je već pomenuto u samom radu, kazna propisana od strane libijskog i libanskog zakona o opojnim drogama predviđa zatvor i novčanu kaznu, gde je identifikovan početak (ne manje od godinu dana), ali konačno trajanje kazne zatvora nije određeno, te se primenjuju odredbe iz krivičnog zakonika koje predviđaju maksimalnu kaznu od tri godine zatvora.

Na ovaj način, oba zakona prilikom određivanja krivične sankcije za ovo krivično delo određuju minimalnu i maksimalnu kaznu zatvora, ali takođe definišu i tzv. sudsku individualizaciju krivične sankcije koja predstavlja nivo slobode koju zakonodavac daje sudijama prilikom utvrđivanja kazne počiniocu.

6. Egipatski zakon o opojnim drogama i psihotropnim supstancama broj 182 iz 1960. godine i njemu suprotstavljeni jordanski zakon broj 11 iz 1988. godine, predviđaju novčane kazne za ovo krivično delo, bez predviđenih kazni koje podrazumevaju oduzimanje slobode kao što je to slučaj u libijskom i libanskom zakonu. Tako egipatski zakon propisuje kaznu ne manju od hiljadu funti i ne veću od tri hiljade funti, dok jordanski propisuje kaznu ne manju od pet stotina dinara i ne veću od dve hiljade dinara.

7. Srpski zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama koji je zamenio zakon o proizvodnji i prometu opojnih droga, za gore navedeno krivično delo predviđa novčane kazne od minimum petsto hiljada dinara do dva miliona dinara.

8. Evropski zakoni predviđaju takođe novčane kazne za pomenuta krivična dela, a iznosi variraju od države do države.

9. Kada je u pitanju krivično delo sa otežavajućim okolnostima, libanski zakonodavac u tekstu zakona predviđa za ovakva krivična dela veće kazne, posebno u slučajevima namerne manipulacije, prevare, prikrivanja, ponavljanja i sličnih oblika krivičnog dela.

10. Uzimajući u obzir pomoćne i dodatne sankcije, neki od posmatranih zakona propisuju različito za određene vrste sankcija, te u tom smislu imamo objavu presude u nekom od zvaničnih dnevnih listova. Drugi zakoni nisu predvideli dodatne kazne i njihovu povezanost sa ovim krivičnim delom, te u takvim slučajevima opšte odredbe krivičnog

zakonika propisuju primenu sankcija i njihovu povezanost sa određenim krivičnim delom.

Preventivne mere propisane zakonima koji su predmet poređenja:

1. Svi već gore pomenuti zakoni, uključujući i zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama R. Srbije se slažu sa preventivnom merom konfiskacije.
2. Svi zakoni se slažu oko redovne inspekcije ili iznenadne provere vlasnika dozvola za posedovanje i promet narkotičkih ili psihotropnih supstanci.
3. Samo libijski zakon posebno predviđa slučaju zamrzavanja ili zadržavanja i prepušta javnom tužiocu na terenu, koji je zadužen za predmet, da u slučaju bilo kog krivičnog dela u vezi sa opojnim drogama može da naredi zaplenu novca u skladu sa članom 42. zakona, i ovaj tekst je u skladu sa konvencijom Ujedinjenih nacija o borbi protiv ilegalne trgovine opojnim drogama i psihotropnim supstancama iz 1988. godine, koji u članu I, stav 1 propisuje da nameravana zaplena ili zamrzavanje (rezervacija) predstavlja privremenu zabranu na bilo koji transfer sredstava, raspolaganja, premeštanja, podizanja ili knjiženja na privremenoj osnovi, a sve na osnovu naredbe izdate od strane suda ili nadležnog organa.
4. Samo jordanski zakon koristi termin uništenja koji je namenjen onim opojnim drogama i semenu biljaka koje su zaplenjene, a pre finalnog objavljivanja odluke kojom je predviđeno čuvanje uzoraka ovih materijala do donošenja finalne presude. Zamenik glavnog tužioca je ovlašćen za ekstradiciju zaplenjenog materijala javnim ustanovama koje mogu imati koristi od njega u određenim projektima. Ukoliko se dokaže da su materijali validni, njihovo uništenje je neizbežno, te se bez dalje provere pristupa njihovoj konfiskaciji radi uništenja.
5. Libanski zakon daje više detalja u tekstu kada su u pitanju preventivne mere, poput proterivanja stranaca u periodu od jedne do pet godina u zavisnosti od težine prekršaja i odluke suda, ili mera koja predviđa zabranu obavljanja prakse u periodu jednakom dužini kazne. U tekstu se takođe navodi i mogućnost privremenog oduzimanja dozvole i zatvaranja radne do donošenja finalne presude u ovom slučaju.
6. Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama R. Srbije predviđa pored novčanih kazni i kazne za odgovorno lice u pravnom licu koje je načinilo prekršaj, oduzimanje psihoaktivne kontrolisane supstance koja je predmet prestupa, te zaštitnu meru zabrane

obavljanja određene privredne delatnosti u periodu od tri do deset godina. Ukoliko je prekršaj počinio preduzetnik ili zdravstveni radnik, može se izreći zaštitna mera zabrane vršenja zdravstvene delatnosti u trajanju od šest meseci do tri godine.

7. Egipatski i libanski zakonodavac su odstupili od opštih pravila sadržanih u krivičnom zakoniku, uzimajući i u obzir sistem te predviđaju zaustavljanje izvršenja kazne u ovom krivičnom delu. Tekst egipatskog zakona o opojnim drogama u članu broj 46. zakona broj 182 iz 1962. godine koji se odnosi na borbu protiv opojnih droga propisuje da nije dozvoljeno zaustavljanje implementacije presude za prekršaj na osnovu presude za već jedno od krivičnih dela propisanih ovim zakonom. Tekst libanskog zakona o opojnim drogama u članu 160-161 propisuje da nije moguće doneti odluku o suspendovanju izvršenja presude koja je doneta za ponovljenog počinioca i za prekršaje propisane ovim zakonom, kao i da nije dozvoljeno za krivična dela koja su predviđena zakonom prilikom kazni zatvora od jedne godine pa naviše, da u slučaju izdržane dve trećine kazne dođe do zaustavljanja izvršenja, ili jednog njenog dela, izlaska iz zatvora, bilo koje druge slobode ili uslovne kazne. Takođe, egipatski i libanski zakonodavac su u potpunosti zatvorili vrata pravosuđu da koriste svoje diskreciono pravo u ovim slučajevima.

8. Libijski zakon o opojnim drogama, zajedno sa jordanskim, egipatskim i libanskim zakonom ovo nije predvideo te se primenjuju opšte odredbe krivičnog zakonika, i u slučaju Libije član 113. i u slučaju jordanskog kriv. zakonika član 54. je primenjiv u ovim slučajevima.

9. Srpski zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama kao i krivični zakonik R. Srbije ne razmatraju pojam suspenzije ili odlaganja izvršenja krivične sankcije. Sa druge strane, pojam uslovnog otpusta postoji nakon što je osuđeni izdržao dve trećine zatvorske kazne, i ona je definisana u članu 46. krivičnog zakonika.

10. Za razliku od srpskog zakona, većina evropskih zakona poseduje odredbe koje se odnose na suspenziju ili odlaganje izvršenja krivične sankcije, a međusobno se razlikuju po uslovima pod kojima se može doneti ovakva odluka, a uglavnom je definisana u krivičnim zakonicima pojedinih država.

Zaključak koji može da se izvede jeste da su egipatski i libanski zakoni uspešniji kroz svođenje ovih zakonskih dozvola, a koje zakonodavac traži kako bi pružio mogućnost počiniocu da se popravi i da se ponovo ne vrati zločinu. Kada su u pitanju

mnogo finija krivična dela, opšti krivični zakonik propisuje određene kontrole kroz koje se vrši primena ovih zakonskih dozvola. Međutim, egipatski i libanski zakon o opojnim drogama prekoračuju zakonske uslove sadržane u krivičnom zakoniku i tekstu odredbi kako bi sprečili ili ograničili dozvolu i povratak zločinu kroz činjenje nekog od krivičnih dela propisanih zakonom.

B. Krivično delo kršenja razlike u težini

1. Svi zakoni koji su predmet poređenja se slažu oko kriminalizacije kršenja razlike u težini koje su propisane u zakonima o opojnim drogama i psihotropnim supstancama.
2. Srpski zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama ne nudi posebnu odredbu koja se odnosi na krivično delo prekoračenja u težini. Sa druge strane krivični zakonik R. Srbije u članu 255. stav 1. bliže određuje nesavesno postupanje pri spravljanju i izdavanju lekova pa tako propisuje da lice ovlašćeno za izdavanje lekova za upotrebu u medicini koje izda drugi lek umesto propisanog ili zahtevanog leka, ako zamena nije dozvoljena ili koje ne napravi lek u propisanoj razmeri ili količini ili koje očigledno nesavesno postupa pri izdavanju lekova i time prouzrokuje pogoršanje zdravstvenog stanja nekog lica će se kazniti kaznom zatvora do tri godine.
3. Libanski zakon o opojnim drogama je u tekstu dodao odredbu koja se odnosi na instituciju kriminalizacije i efekte iste, za osobe koja su ovlašćene za proizvodnju i promet narkotika i psihotropnih supstanci, u slučaju da prekorače količinu koja je dozvoljena u smislu posedovanja ili proizvodnje (moral osobe koja poseduje dozvolu).
4. Poseban oprez se podrazumeva s obzirom na opasnosti koje sa sobom nosi delatnost koja podrazumeva kontakt sa narkoticima i psihotropnim supstancama, a to se posebno odnosi na osobe koje su na bilo koji način osumnjičene u pogledu određenih krivičnih dela i prekršaja navedenih u članu 7. egipatskog zakona o opojnim drogama broj 122 iz 1989. godine, libijsko zakona broj 7 iz 1990. godine sa izmenama i dopunama, jordanskog zakona br. 11 iz 1988. godine sa dopunama i libanski zakon o opojnim drogama broj 673 iz 1998. godine sa dopunama koji propisuju da se pomenuta krivična dela za sada odnose isključivo na dozvole i ovl. lica, bez drugih osoba.

Srpski zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama, kao što nije predvideo posebnu odredbu koja se odnosi na prekoračenje težine, takođe nije predvideo ni da se ovo krivično delo odnosi samo na osobe koje poseduju dozvolu za proizvodnju odnosno

promet psihoaktivnih kontrolisanih supstanci, ali se podrazumeva da su u pitanju osobe koje nose najviše odgovornosti u slučaju načinjenog prekršaja.

5. Razlog kriminalizacije u ovom tekstu je uglavnom zbog činjenice da promet i proizvodnja, kao i trgovina narkoticima zahtevaju operacije kupovine i prodaje koje su određene težinom supstanci, te je normalno da postoje razlike u slučaju većeg broja ovih operacija. Potom se prati da li prilikom preostalih faza koje uključuju trgovca ili apotekara, postoji određeni nivo narkotika koji je promakao nadzoru i kontroli, te se u tom slučaju može utvrditi da li je ova osoba delovala u suprotnosti sa zakonom, imajući u vidu da ova dela mogu da rezultiraju manjom količinom narkotika, čime se nameće njihova odgovornost, a što se dokazuje pregledom zaliha i utvrđivanjem da li nakon odbijanja nivoa tolerancije, postoji manjak ili višak zabranjene supstance što se smatra krivičnim delom.

6. Materijalni element krivičnog dela se takođe razmatra u slučaju povećanja ili smanjenja tolerancije ovlašćene osobe prilikom proizvodnje ili posedovanja narkotičke i psihotropne supstance, a gde su ove razlike rezultat višestrukih operacija koje podrazumevaju proveru težine, što je utvrđeno odlukom Ministarstva zdravlja, pod uslovom da prekoračenje u proporcijama bilo povećanjem ili smanjenjem ima odrednicu u zakonskim tekstovima.

7. Uzevši u obzir mentalni element krivičnog dela, čitanjem tekstova zakona, kriminalizacija može biti nađena u krivičnim delima greške ili nehata na primer, gde ne postoji namera. U slučajevima kada je utvrđeno da je kriminalno ponašanje namerno, te da je razlika u težini urađena sa namerom, primenjuju se druga krivična dela, kao što su krivično delo posedovanja opojnih droga u ilegalne svrhe ili bez dozvole.

8. Kada su u pitanju krivične sankcije koje su propisane za ovo krivično delo, a proučavanjem pravnih tekstova, jasno se nameće zaključak da se svi tekstovi slažu po pitanju vrste krivičnih sankcija, ali da originalna kazna varira u domenu tipova i procedura za implementaciju istih, te tako postoji telesna kazna, kazna gubitka slobode koja podrazumeva zatvor ili neki drugi vid ograničenja, i na kraju finansijska sankcija koja podrazumeva novčanu kaznu.

Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama predviđa novčane kazne, dok krivični zakonik R. Srbije propisuje zatvorsku kaznu, a pravi razliku ukoliko se ustanovi da je delo učinjeno iz nehata.

9. Dodatne sankcije su date u samom radu, a dat je i zaključak ovih sankcija.

10. Mere upozorenja ili opreza (predostrožnosti) – svi gore navedeni zakoni se slažu sa merom konfiskacije, ali se razlikuju u ostalim parametrima – tekst libijskog, egipatskog i jordanskog zakona o inspekciji, dok sami libijski zakon o rezervaciji i jordanski zakon o uništenju materijala. Libanski zakon je ponudio odredbe koje se odnose na proterivanje stranaca i uskraćivanje obavljanja profesije. Srpski zakoni propisuju konfiskaciju zaplenjenih i oduzetih psihoaktivnih kontrolisanih supstanci, kao i mogućnost ograničenja obavljanja profesije u skladu sa težinom prekršaja.

11. Većina zakona je predvidela slučaj povrata, te samim tim i mogućnost posmatranja dela sa otežavajućim okolnostima.

12. Postoji potreba za razlikovanjem povrata od nekih drugih srodnih slučajeva.

C. Osvrt na treće krivično delo kršenja odredbi zakona o opojnim drogama, zaključak o njihovom sprovođenju i odnos ka osobama sa dozvolama za proizvodnju i promet narkotika i psihotropnih supstanci

1. Tekst libijskog zakona o opojnim drogama broj 7 iz 1990. godine sa izmenama i dopunama, izričito određuje ovo krivično delo. Egipatski zakon o opojnim drogama je u skladu sa libijskim u ovom smislu, ali nije predvideo posebnu sankciju za svako krivično delo posebno. Ovo ne predstavlja previd zakonodavca, već pre način rešavanja određenih krivičnih obrazaca ponašanja, gde jedan generički tekst upravlja svim ponašanjima bez obzira koliko je ono jednostavno u smislu težine u usporedbi s uzorcima ponašanja koje je dao zakonodavac kod opisa krivičnih dela. Član 45. zakona o opojnim drogama u pravnom tekstu određuje jedinstvenu kaznu za svako kriminalno delo iz ovog opsega.

2. Jordanski i libanski zakoni se slažu sa libijskim i egipatskim u pogledu kriminalizacije obrazaca ponašanja počinioca, ali ova dva zakona nisu propisali tekst gde se jedno od ovih dela smatra krivičnim, nego se svako poglavlje sastoji od odvojenih krivičnih zakona. Pojedinač za ovo krivično ponašanje se kazneno odvaja i razlikuje od drugih krivičnih dela u regulatornom smislu u pogledu izrade nacrtu zakona, te da je sa naše strane gledišta, razlika samo zbog činjenice da se naglasi ova razlika za svaku pravnu reč i pravnu mudrost. Međutim, razlika ostaje organizacijska i jedino što se stvarno razlikuje jeste iznos krivične sankcije.

3. Uz osvrt na mentalni element krivičnog dela, libijski zakon i ostali zakon predmet poređenja predviđaju mogućnost da se delo počini greškom, iz nehata ili prekoračenjem

namere. Krivično delo mora biti posmatrano kao namerno, ukoliko se utvrdi da je volja počinioca bila da svesno počinu prekršaj. Ukoliko neispunjenje dužnosti podrazumeva i krivično delo nemara ili nepažnje (nehata), libijski zakonodavac se odriče slike suđenja, a moralni okvir nije dostupan.

4. Uzimajući u obzir krivične sankcije propisane za ovo krivično delo, pravni tekstovi koji su predmet komparativne studije su se složili da sankcije variraju od kazni zatvora i novčanih kazni pa do bilo koje od ovih kazni pojedinačno. Razlike postoje u dužini kazne i visini novčanog iznosa koji se određuje za ovo krivično delo. Libijski zakon predviđa minimalnu kaznu od tri meseca i bez gornje granice za krivično delo, dok egipatski krivični zakonik u članu 18, stav 1 navodi da je kazna zatvora podrazumeva krivičnu sankciju gde se osuđenik smešta u centralni zatvor i to na period ne kraći od 24 časa i ne duži od tri godine za krivična dela propisana zakonom. Sa druge strane egipatski zakon o opojnim drogama nije predvideo maksimalnu kaznu, te se stoga polazi od odredbi koje propisuje krivični zakonik. Libijski zakon pak nije ostavio sudu slobodu da odredi maksimalnu visinu kazne nego je ona određena od strane zakona u krivičnom zakoniku. Jordanski i libanski zakon daju visinu krivične sankcije od tri meseca pa do dve godine za pojedina krivična dela, a u skladu uslovima sadržanim u pomenutim zakonima što je u suprotnosti za libijskim i egipatskim zakonom, gde je krivični zakonik nadležan za sve nedostatke koje se pojavljuju u posebnim zakonima koji uređuju određenu oblast krivičnog prava. Kada je novčana kazna u pitanju, ona se kreće od potpunog odsustva u zakonu, pa do kombinovanja samo novčane kazne ili kazne zatvora i na kraju do spajanja sa zatvorskom kaznom.

IV – Krivična dela pojedinačnih osoba

Nalazimo da je većina obrazaca kriminalnog ponašanja kada je u pitanju činjenje krivičnih dela vezano za dozvole koje je zakonodavac dao određenom broju ljudi da budu u kontaktu sa narkotičkim ili psihotropnim supstancama. Međutim, ovo automatski ne znači da sa druge strane ne postoje krivična dela počinjena od strane pojedinačnih osoba van ovog okvira. Postoji veliki opseg krivičnih dela koja se u svom opisu razlikuju od zločina, preko prekršaja do manjih prestupa i neregularnosti.

a. **Uzevši u obzir krivično delo prisustva na mestu koje je pripremljeno ili predviđeno za zloupotrebu opojnih droga ili psihotropnih supstanci**, Libija i Egipat

su kroz svoje zakone doneli odredbe kojim se kriminalizuje ovakvo ponašanje. Isto važi i za Liban i Jordan kada su u pitanju njihovi zakoni. Sa druge strane, Srbija je u svom krivičnom zakoniku donela odredbe koje se odnose na zloupotrebu opojnih droga, a u članu 247. je predviđena kazna zatvora od šest meseci do pet godina u slučaju navođenja drugih na uživanje opojnih droga, stavljanja na raspolaganje prostorija radi uživanja istih ili na drugi način omogućavanje uživanja.

i. materijalni element može biti dokazan samo u slučaju potvrde kompleksnog statusa *in flagrante delicto*, odnosno prisustva na mestu zločina u trenutku otkrivanja krivičnog dela i to:

- počinitelj prvo mora biti uhapšen na mestu zločina
- drugo, mora biti dokazano da je počinitelj nameravao da određeno mesto koristi za zloupotrebu opojnih droga i
- kao treće, potrebno je prilagoditi i odvojiti počinioca i začetnike ovih radnji u slučaju zloupotrebe opojnih droga sa namerom da se dođe do osude za ovo krivično delo.

U slučaju da neka od ovih pretpostavki nije ispunjena – da počinitelj nije zatečen na mestu zločina, ili da je zatečen na mestu gde ne postoji dokaz da je došlo do zloupotrebe ili da je postojala namera iste, te da prilikom hapšenja ostali učesnici nisu zatečeni u korišćenju opojnih droga, gore navedeno krivično delo nije moguće dokazati.

2. Takođe je potrebno dokazati da je krivično delo u domenu prvostepenog suda, što tužiocu omogućava donošenje odluke ukoliko je ona bazirana na uverljivim dokazima.

3. Ovo krivično delo, predstavlja krivično delo sa jasno izraženom namerom – odnosno krivično delo sa umišljajem, te se ne može govoriti o krivičnom delu koje je rezultat greške ili nehata. U ovom slučaju je dovoljno potvrditi volju ili nameru počinioca kada je u pitanju priprema mesta za zloupotrebu opojnih droga. U krajnjem slučaju, takođe je dovoljno utvrditi i da se zloupotreba odvija sa znanjem počinioca, čime se dokazuje incident i njegove posledice, bilo širenjem mirisa opojne droge na mestu zloupotrebe, prisustvo instrumenata i pomagala za zloupotrebu, kao i prisustvo osoba u nesvesnom stanju usled korišćenja narkotika, kao i ostali fizički dokazi koji mogu da posluže u istrazi i prilikom dokazivanja gore navedenog krivičnog dela.

4. Prisustvo osobe usled slučajnosti na mestu zloupotrebe opojnih droga, a bez znanja te osobe o prirodi mesta, kao i o radnjama koje se na njemu odvijaju ne predstavlja krivično delo kažnjivo zakonom.

5. Kada su u pitanju krivične sankcije propisane za ovo krivično delo, treba navesti da je egipatski zakon znatno strožiji od libijskog zakona, gde libijski zakon predviđa minimalnu kaznu zatvora za ovo delo u trajanju od šest meseci i novčanu kaznu od minimalno stotinu dinara, dok egipatski zakon propisuje minimalnu kaznu ne manju od jedne godine i novčanu kaznu od hiljadu dinara. Egipatski zakonodavac je uskratio mogućnost sudijama da sami određuju nivo maksimalne kazne bilo zajedno ili pojedinačno, dok je sa druge strane libijski pružio mogućnost sudijama da sami odrede visinu maksimalne kazne, imajući u vidu opšte odredbe iz krivičnog zakonika koje kažu da zatvorska kazna ne može biti kraća od 24 časa niti duža od tri godine, osim u specijalnim slučajevima propisanim zakonom. Član 18. egipatskog krivičnog zakonika predviđa isti opseg sankcija, ali je po mom mišljenju, egipatski zakon strožiji prilikom razmatranja ovih krivičnih dela, što posebno važi u slučaju povrata i višestrukog ponavljanja.

6. Jedino je egipatski zakon o opojnim drogama u članu 39. predvideo otežavajuće okolnosti ovog krivičnog dela, ukoliko su u pitanju supstance poput kokaina ili heroina ili bilo kog drugog materijala koji se nalazi u listi 1 Spiska, a sankcija se u tom slučaju duplira te se definiše kao kazna zatvora u trajanju od tri godine i novčana kazna u iznosu od tri hiljade dinara. Po mom ličnom mišljenju, ovim je egipatski zakonodavac odredio teži oblik krivičnog dela dodavanjem okolnosti i određivanjem maksimalne kazne za prekršaj, što se opravdava ozbiljnim uticajem koje supstance iz liste 1 imaju na korisnike, a kako bi se težim sankcijama smanjio njihov broj. Nema sumnje da jednakost prilikom kriminalizacije svih supstanci i mentalnih opijata nije toliko bitna u zakonima o opojnim drogama, koji većinu svojih sankcija dele po tipu narkotičke supstance, a gde se supstance iz liste 1 tretiraju kao opasne droge, što olakšava posao zakonodavcu prilikom određivanja težine krivičnog dela i visine sankcije.

7. Analizirajući tekst libijskog i egipatskog zakona, nalazimo da se oba zakona slažu u delu koji se odnosi na izuzeće od kazne, ali se razlikuju u sledećem:

- a. libijski zakonodavac je ovim obuhvatio sve osobe u srodstvu sa počiniocem, što daje sire značenje, a u skladu sa opštim odredbama krivičnog zakonika
- b. egipatski zakonodavac je ovu odrednicu ograničio na tačno određene članove porodice, ali je obuhvatio jednu kategoriju koju libijski zakon nije posebno pomenuo, a odnosi se na osobe koje imaju isto boravište kao i počinitelj ili na mestu na kom je došlo do zloupotrebe opojnih droga, što samo po sebi ne predstavlja delo kažnjivo zakonom.

8. Postoje određena mišljenja koja smatraju gore navedene odredbe članova zakona kao nedovoljno jasne i pune nedostataka i smatram da je ovo mišljenje ispravno. Kada je u pitanju izuzeće od kažnjavanja, potrebno je uključiti srodnike počinioca koji je pripremio mesto za zloupotrebu opojnih droga, kao i srodnike počinilaca koji vode ovakvih mesta. Ovo predstavlja pravedno rešenje sa humanitarnog stanovišta i uzima u obzir život među ljudima.

9. Predlog je da se u tekstu zakona doda i odredba koja se odnosi na izuzeće od kažnjavanja, odnosno na korekciju ovih odredbi kada su u pitanju gore pomenute osobe koje imaju znanja o nameni ili korišćenju mesta za zloupotrebu opojnih droga, a da se ovde treba rukovoditi smernicama koje se odnose na dilere narkotika, kao i ostale počinioce sličnih krivičnih dela.

10. Kako je svrha izuzeća od kažnjavanja zaštita interesa koji su važniji od zaštite održavanja porodičnih veza, a da se često zahteva prisustvo na mestu pripremljenom ili namenjenom za zloupotrebu, znajući ovo zakonodavac ne predviđa izuzeće za počinioca, čak i bez obaveze dokazivanja prisustva na mestu zloupotrebe.

11. Konfiskacija se smatra najefikasnijom preventivnom merom za suzbijanje narkotika, bez obzira na jednostavnost njihovih krivičnih dela. Libijski zakon je proširio concept konfiskovanja i ovo je po mom mišljenju u skladu sa ozbiljnošću krivičnih dela u vezi sa opojnim drogama, a korišćenje ovih metoda je u skladu sa ciljevima ovih mera koji podrazumevaju sprečavanje kriminalaca da ostvare koristi iz počinjenog krivičnog dela. Egipatski zakonodavac je ovde predvideo da se mera konfiskacije ne proširuje na druge osobe koje nisu učestvovala u krivičnom delu.

b. **Krivično delo uvoza slabih narkotika:** tekstovi libijskog i egipatskog zakona su predvideli ovo krivično delo, dok tekst libanskog zakona nije naveo ovo krivično delo, kao prekršaj u vezi sa opojnim drogama. Srpski zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama poput libanskog zakona nije posebno predvideo pomenuto krivično delo, ali je takođe u tekstu zakona predvideo kriminalizaciju prekršaja koji se odnose na uvoz, izvoz, tranzit, proizvodnju i promet psihoaktivne kontrolisane supstance, ukoliko je to urađeno u suprotnosti sa zakonskim odredbama i od strane lica koje nije nosilac neophodne dozvole. Rezultati koji su vezani za elemente krivičnog dela su dati na sledeći način:

1. Predmet ovog krivičnog dela mora da bude slab anestetik koji se nalazi u listi 3 Spiska koji predstavlja prilog zakonu o opojnim drogama i psihotropnim supstancama, a koji je okarakterisan kao material koji ima mali uticaj i koji je retko prihvaćen među zavisnicima, što je omogućilo zakonodavcu da u ovom delu zakona isključi supstance navedene u listi 1, te je ostavljeno sudiji da prilikom donošenja osuđujuće presude za ovo krivično delo navede da je predmet krivičnog dela jedna od supstanci navedenih u listi 3, a koje su ograničene zakonom i predmet određenih restrikcija.
2. Jordanski zakon o opojnim drogama nije predvideo poseban okvir prilikom primene na ovo krivično delo, već je u članu 12. predvideo da predmet krivičnog dela može da bude bilo koji material koji predstavlja upozoravajuću opasnu ili psihotropnu supstancu koja se nalazi u listama Spiska, a koje predstavljaju prilog tekstu zakona. Sa druge strane nije predviđen poseban član koji upozorava na uticaj narkotika kao i zakonski okvir ovog krivičnog dela.
3. Krivično delo uvoza nastaje unošenjem opojne droge ili psihotropne supstance iz inostranstva na teritoriju određene države suprotno odredbama zakona i sistema, bez obzira da li je unos supstance iz okvira carinskih organa ili kroz zaobilaženje carine i carinske kontrole.
4. Izvoz narkotika ili psihotropnih supstanci izvan teritorije države se ne smatra u potpunosti krivičnim delom, osim ukoliko su političke granice države prekoračene, a ako je supstanca zaplenjena pre, smatra se krivičnim delom u pokušaju.
5. Odnos carinskog zakona prema ovom krivičnom delu je u domenu procedura vezanih za uvoz ili izvoz koji je suprotan zakonu i pogađa počinioca ovog dela, a potrebno ga je uzeti u obzir ukoliko nije predviđena posebna odredba u zakonu o opojnim drogama i psihotropnim supstancama.
6. Izvoz narkotičkih supstanci kada je u pitanju iznošenje supstance nema uticaj na dešavanje krivičnog dela bez obzira da li je u pitanju pokušaj unošenja u drugu zemlju ili pokušaj oslobađanja od istih.
7. Ovo predstavlja privremeno krivično delo, koje se završava istog momenta kada je nastao materijalni element, a predstavlja svako ponašanje koje dovodi do prelaska vodenih granica ili carinske linije na kopnu.
8. Prilikom utvrđivanja krivičnog dela, libijski zakon nije predvideo količinu opojne droge, dok su egipatski i jordanski zakon ovu količinu droge načinili zakonskim okvirom za ovo krivično delo. Potrebno je utvrditi količinu supstance koja prevazilazi nivo

potreban za ličnu upotrebu, kako bi se dokazalo krivično delo. U libanskom zakonu nije data količina narkotičke supstance, i taj podatak je irelevantan ako je osoba osuđena za krivično delo uvoza i posedovanja. Srpski zakon takođe posebno ne navodi količinu narkotika, već samo definiše odredbe gde se uvoz ili izvoz smatra krivičnim delom u suprotnosti sa zakonom.

9. Egipatski i jordanski zakoni o opojnim drogama i navode ove i druge obrasce kriminalnog ponašanja u istom članu gde je naveden kriminalni čin pribavljanja, uvoza ili izvoza slabih anestetika, zajedno sa prekršajima koji podrazumevaju kupovinu, odvajanje i izdvajanje narkotika iz supstanci ili biljaka.

10. Utvrđivanje krivičnog dela unošenja ili uvoza slabih upozoravajućih materijala se zahteva u libijskom i jordanskom zakonu o opojnim drogama kroz dokazivanje opšte kriminalne volje. Egipatski zakon međutim, kod ovog krivičnog dela zahteva dokazivanje pojedinačne kriminalne namere koja se direktno odnosi na namernu ilegalnu trgovinu, te se ovo dokazivanje zahteva od zakonodavca kod gore pomenutog krivičnog dela.

11. Prethodno pomenuti zakoni se slažu oko kazne zatvora za ovo krivično delo. U slučaju novčanih kazni, moguća je kaznu zatvora zameniti finansijskom kaznom, a zakoni se međusobno razlikuju u pogledu dužine zatvorske kazne i visine iznosa koji se određuje kod novčanih kazni.

U većini slučajeva, maksimalna kazna je ne duža od tri godine, a ovo je uglavnom predviđeno u opštim odredbama krivičnog zakonika, kao na primer u libijskom zakonu, gde član 22. propisuje da kaznu zatvora nije moguće produžiti duže od tri godine, osim u specijalnim slučajevima predviđenim zakonom. Srpski zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama je predvideo novčane kazne za počinioce gore navedenih krivičnih dela.

12. Libijski i egipatski zakoni se slažu prilikom propisivanja zavisnih i komplementarnih sankcija, kao što su javna objava kratkog pregleda sudske presude u dnevnik novinama tri puta uzastopno, ali postoji mala razlika u pogledu obaveznosti ove kazne. Libijski zakonodavac je obavezao sud da donese odluku o istoj, dok egipatski zakonodavac ostavlja primenu ove kazne odluci suda koji može naložiti objavljivanje kratkog prikaza presude ili ne. Po mom mišljenju, obavezan tekst za primenu sankcije treba da ima više smisla jer služi u svrhu kažnjavanja, do odvratanja počinioaca i javno i privatno od činjenja krivičnog dela, ali isto tako štiti tekst zakona od intervencije sudstva. Jordanski zakon o opojnim drogama nije predvideo zavisne odnosno komplementarne sankcije, a

primenjuju se opšte odredbe krivičnog zakonika. Krivični zakonik R. Srbije takođe kao što je već navedeno propisuje mogućnost objavljivanja presude u članu 89. posebno ako je počinjenim krivičnim delom prouzrokovana opasnost po život ili zdravlje ljudi, a gde bi objavljivanje presude doprinelo da se ista otkloni ili umanji.

13. Svi zakoni se slažu po pitanju mere konfiskacije. Legitimitet za ovu odluku počiva na međunarodnim konvencijama i merama koje propisuju nacionalni zakoni zbog važnosti preventivnih mera kojima se sprečava da počinitelj iskoristi bilo šta što bi ga ohrabrilo od činjenja drugih krivičnih dela – tu se izdvaja libijski zakon koji predviđa meru rezervacije kao meru koja prethodi sudskoj odluci. Omogućava javnom tužiocu da pristupi novcu što je predviđeno članom 42. i sprečava optuženog da raspolaže istim, osim u slučaju posebne dozvole, ali ovaj tekst je u neku ruku i pogrešan jer mnogi počinioci teže ka bržem lišavanju novca i sredstava kako ne bi ušli u proces zabrane i zaplene, te pribegavaju prodaji ili transferu sredstava.

Treće krivično delo posedovanja sa namerom korišćenja daje sledeće rezultate:

1. Čitanjem pravnih tekstova koji se odnose na krivično delo posedovanja ili držanja opojne droge sa namerom korišćenja, može da se primeti jasna razlika između zakona koji su predmet komparativne studije: klasifikacija krivičnog dela kao zločina, ne postojanje gornjeg limita kada je u pitanju sankcionisanje prekršaja, tekst oko ublažavanja krivičnog dela i svođenja na prekršaj. Izdvaja se libanski zakon o opojnim drogama sa svojim odredbama za ovo krivično delo, a jasno je u zakonu navedeno objašnjenje osnovnih elemenata krivičnog dela za šta je predviđena prekršajna sankcija. Tekst egipatskog zakona o opojnim drogama predviđa zamenu kazne uz olakšavajuće okolnosti za ovo krivično delo ukoliko sudija dokaže da je izvršen prekršaj definisan u članu 37. kao namera korišćenja zabranjene supstance. Nije posebno određena odredba, već se prepušta odluci suda da odredi visinu sankcije koja tako može da predstavlja novčanu kaznu, u slučaju dokazivanja slučajnog prometa ili samo za ličnu upotrebu. Prilikom podsećanja na egipatski zakon, tu se susrećemo sa tri slučaja – proizvodnja, posedovanje sa namerom daljeg korišćenja i proizvodnja ili posedovanje sa namerom dalje prodaje, a sud presudu i visinu sankcije donosi na osnovu člana 17. egipatskog krivičnog zakonika, te se smatra da zakon izbegava donošenje adekvatne sankcije. Na osnovu ova tri opisa, mora biti da zakonodavac definiše neophodnu sankciju za primenu

u svakom pojedinačnom slučaju. Libijski zakon broj 7. iz 1990. godine o opojnim drogama i psihotropnim supstancama ne dozvoljava primenu olakšavajućih okolnosti i svođenja definisanja krivičnog dela iz zločina u prekršaj, čak i kod slučajnog posedovanja zabranjene supstance. Krivični zakon R. Srbije u tekstu člana 246.a je predvideo oduzimanje opojnih droga i kaznu zatvora do tri godine ili novčanu kaznu, kao i mogućnost oslobođenja od kazne za osobe koje neovlašćeno drže u manjoj količini za sopstvenu upotrebu supstance ili preparate koji su proglašeni za opojne droge.

2. Evropski zakoni su uglavnom liberalniji prilikom odmeravanja kazni za ovo krivično delo, a pored oduzimanja pomenutih supstanci, pojedini zakoni predviđaju samo novčane kazne, dok se posedovanje manjih količina namenjenih sopstvenoj upotrebi ne smatra krivičnim delom. Najstrožiji je krivični zakonik Mađarske, koji je za ovo delo predvideo zatvorsku kaznu do dve godine, dok na primer francuski zakon predviđa maksimalnu kaznu zatvora od godinu dana i novčanu kaznu.

3. Svi zakoni koji su predvideli ovo krivično delo se slažu u pogledu posedovanja radi korišćenja i razlikuju u ostalim obrascima kriminalnog ponašanja, što je određeno istim članom u tekstu zakona i istom sankcijom.

4. Jordanski i egipatski zakoni se slažu oko određenih prekršaja u istom tekstu zakona gde se kriminalizuje posedovanje i oko ostalih obrazaca ponašanja koji podrazumevaju sledeće: kupovina – proizvodnja – uzgajanje – ručna proizvodnja, a razliku u pogledu nekih kriminalnih obrazaca ponašanja kao što su uvoz, izdvajanje, pod uslovom da su ova krivična dela dodatak stvarnom posedovanju radi zloupotrebe.

5. Prvo je potrebno dokazati opštu kriminalnu nameru kod ovog krivičnog dela, i nakon verifikovanja te faze, vrši se provera lične kriminalne namere (posedovanje iz nehata ili radi lične upotrebe). Potrebno je naglasiti da nakon dokazivanja namere posedovanja ili lične upotrebe i povezivanja sa članom zakona, dalje dokazivanje po pitanju supstanci nije potrebno da bi se utvrdilo krivično delo. Ono je kompletno u svim svojim okvirima počinjenog fizičkog čina sa namerom držanja ili za ličnu potrebu, ali i uticajem motiva koji ga mogu navesti na zloupotrebu. Evidentno je iz odredbi pravosuđa da je dostupnost nehotičnog posedovanja ili lične upotrebe u nadležnosti prvostepenog suda, te da je uvek bazirana na ovoj nameri i prihvatljivim dokazima.

6. Uzimajući u obzir sankcije koje proizilaze iz utvrđivanja ovog krivičnog dela, dolazimo do velikih razlika između zakona koji su predmet komparativne studije, pre

svoga zbog razlike u klasifikacija prekršaja, a čitanjem tekstova gore navedenih zakona, primećujem sledeće:

- Svi zakoni se slažu oko kazne koja podrazumeva oduzimanje slobode, a u tekstu libanskog i jordanskog zakona je predviđena i privremena kazna teškog rada; libijski zakon u tekstu kod definisanja kazne zatvora predviđa da sankcija ne podrazumeva kaznu za zločin.
- Svi zakoni se slažu prilikom određivanja kazne kao negativne strane koja podrazumeva gubitak slobode
- Libanski zakon je mnogo očitiji u odnosu na ostale zakone koji su predmet poređenja, u pogledu kriminalnog ponašanja i u pogledu predviđenih krivičnih sankcija.
- Nejasnoće po pitanju određenih odredbi egipatskog zakona, kada je u pitanju tekst koji se odnosi na sankcije za krivično delo, se ogledaju pre svega u nedostatku negativne kazne koja podrazumeva uskraćivanje slobode počiniocu, kao i propisana finansijska kazna samo uz ostavljenu mogućnost sudiji da propiše drugu vrstu sankcije, poput zatvorske kazne koja se propisuje u slučajevima ilegalne trgovine, a takođe u slučaju dokaza da je u pitanju posedovanje iz nehata ili za ličnu upotrebu mogućnost sankcije u vidu kazne zatvora minimalno godinu dana.

7. Sa osvrtom na pomoćne ili komplementarne sankcije, zakonodavstva koja su predmet komparativne studije se slažu oko sankcije koja podrazumeva objavljivanje kratkog pregleda presude u dnevnim novinama određenim od strane suda, a razlike se javljaju u pogledu učestalosti objave, a ostavljeno je sudovima da odluče o ovoj mogućnosti.

8. Preventivne mere – zakoni koji su predmet studije se slažu po pitanju konfiskacije, a razlikuju se po pitanju ostalih mera. Tekst libanskog zakona o opojnim drogama propisuje proterivanje stranaca i zabranu bavljenja profesijom uz meru konfiskacije. Tekst libijskog zakona o opojnim drogama uz meru konfiskacije propisuje i meru rezervacije, egipatski zakon predviđa meru konfiskacije, dok jordanski pored te odredbe dodaje i odredbu koja se odnosi na uništenje oduzetih narkotika.

9. Komparativni zakoni se slažu oko propisivanja mogućnosti lečenja ovisnika u specijalizovanim medicinskim ustanovama umesto propisivanja kazne zatvora, a u ovu svrhu je ovlašćen sud da donese pomenutu odluku. Libanski zakon se detaljnije fokusira u tekstu zakona na lečenje ovisnika, a zakonodavac je odvojio posebno poglavlje broj II pod nazivom borba protiv ovisnosti o opojnim drogama, te je po važnosti na drugom mestu u zakonskom smislu, a u potpunosti je pažnja posvećena procesu lečenja ovisnika.

Egipatski zakonodavac u tekstu zakona određuje osnivanje posebnog fonda za borbu protiv ovisnosti i njeno lečenje, dok libijski zakonodavac takođe predviđa podvrgavanje ovisnika merama lečenja, ali naglašava i neophodnost utvrđivanja ovisnosti kod počinioca krivičnog dela, kroz medicinski izveštaj. U slučaju povratka ovisnika nakon dva lečenja u prethodnom periodu, zakon predviđa gubitak ovog prava. Isto važi i u slučaju kada je ovisnik napustio ustanovu u kojoj je lečen i nastavio sa zloupotrebom opojnih droga za vreme prvih pet godina nakon izdržane kazne zatvora.

10. Po mom ličnom mišljenju, smeštaj ovisnika po prvi put na posebno pripremljeno mesto radi lečenja predstavlja ne samo medicinski cilj, već i socijalni takođe, jer je cilj sprečiti korisnika opojnih droga da ih i dalje koristi. Da bi se napravio balans između interesa ovisnika, kao i interesa društva, potrebno je tekst zakona razmotriti pošteno i nepristrasno, te se može jasno uvideti da tekst zakona na određeni način ohrabruje zloupotrebu opojnih droga, a da je takođe i nepravedan, jer se jedino na osnovu zahteva koji zakon nameće, a koji podrazumeva dokazivanje stanja ovisnosti, određuje ovakva vrsta sankcije. Ovo stanje predstavlja određeni proizvoljni uslov kod utvrđivanja ovog stanja za osobe za koje se pokaže da su pozitivne na narkotike ili psihotropne supstance. Ostavljanje mogućnosti korisniku narkotika da i dalje koristi zabranjene supstance na temelju tvrdnje da još uvek nije ovisnik je daleko od delotvornog načina za uklanjanje pošasti kaznene politike o opojnim drogama iz prostog razloga što je potrebno počinioce ukloniti sa ulice i omogućiti svakom korisniku opojnih droga lečenje u specijalizovanim institucijama, a sve to kroz jasne zakonske tekstove i kaznenu politiku. Kako bi se izbegli bilo kakvi nedostaci, odredbe moraju biti napisane tako da se lečenje podrazumeva za one počinioce za koje se utvrdi krivica za krivično delo korišćenja ili posedovanja za ličnu upotrebu, a ostaviti mogućnost sudu da ovo presudi ili počiniocu da se sam prijavi, i uz iste kontrole koje su predviđene i za utvrđene ovisnike.

11. Nedostatak baza podataka i statistički dostupnih i pristupačnih analiza, kako bi bili u mogućnosti da vidimo koliko je uspešna odobrena kaznena politika u borbi protiv krivičnih dela u vezi sa opojnim drogama. Takođe nalazimo i nedostatak podataka iz delova sudskih presuda, uz izuzetak odredbi egipatskog Vrhovnog suda, gde su dostupne sve odredbe posebnih sudova. Ostatak zakona koji su predmet komparativne studije, imaju posebne odredbe koje se odnose jedino odredbe sudova i srednjih izvora.

12. Postoje neki zakonski tekstovi koji se bave određenim krivičnim delima koja su predmet ove studije. Kako bilo, postoji veliki disparitet između komparativnih tekstova u

pojedininim krivičnim delima u smislu klasifikacije istih krivičnih dela koji su ustanovljeni između prekršaja i zločina, a po mom mišljenju ova razlika ne može da se opravda, jer pokazuje odsustvo saradnje između zakonodavaca, kao i mehanizama između različitih država, te odsustvom međusobnog praćenja sa zakonskim formulacijama, što ne olakšava i ne ubrzava process i ne pomaže efikasno prilikom konfrontacije sa ovim krivičnim delima.

d. Preporuke

1. Fokus mora biti na međunarodnoj, regionalnoj i bilateralnoj saradnji u borbi protiv krivičnih dela u vezi sa opojnim drogama, usvajanju nacrta, kao i na koristima koje se mogu ostvariti iz ekspertize koja postoji u određenim zemljama koje međusobno dobro saraduju. Ovo je već delimično utvrđeno u međunarodnim konvencijama za borbu protiv droge, gde se poziva na plodnosnu međunarodnu saradnju u borbi protiv ovih krivičnih dela, olakšavanje praktične saradnje na ozbiljnom i efikasnom nivou gde bi se zakonodavni tekstovi međusobno približili između krivičnih zakona država članica.
2. Širenje pravne svesti i širenje informacija o krivičnim delima osoba ovlašćenih za kontakt sa narkoticima i psihotropnim supstancama što je bazirano na zakonodavčevom opisu prekršaja i ne zanemarujući najblaži opis svesnosti o krivičnim delima.
3. Stalna potreba za revidiranjem tabela koje predstavljaju prilog zakonima o opojnim drogama i psihotropnim supstancama i uspostavljanje komisija ili specijalizovanih institucija kako bi se održao korak sa ubrzanim razvojem, ekstrakcijom i proizvodnjom novih narkotika i psihotropnih supstanci, koje se u većini slučajeva ne nalaze u listama Spiska, što bi na izvestan način omogućilo kriminalcima da izbegnu kaznu. Takođe je potrebno konstantno brisanje materijala i supstanci za koje je zvanično dokazano da nisu opasne po zdravlje, stavljanje nekih drugih na listu zabranjenih, ili modifikovanje određenog materijala u smislu težine i koncentracije, u okviru označenih tabela u zakonima o opojnim drogama.
4. Potrebna je efikasna saradnja između svih učesnika i nadležnih organa za prekršaje u vezi sa opojnim drogama kao i uspostavljanje mešovitog tela sastavljenog od članova zdravstvenog, carinskog i sistema za borbu protiv droga, kao i ostalih institucija tako da postoji periodični pregled i potraga za efikasnim rešenjima za smanjenje počinjenih krivičnih dela o opojnim drogama u njihovoj najjednostavnijoj formi.

5. Fokus na zakonodavnoj kontroli sa posebnom pažnjom na krivična dela osoba ovlašćenih za kontakt sa narkoticima prilikom obavljanja redovnih aktivnosti koje zahtevaju normalan direktan kontakt sa narkoticima i psihotropnim supstancama a na osnovu zakonskih odredbi. Svi zakonodavci u svim državama ne smeju da izostave tekst zakonskih odredbi kojim se uređuje ova komunikacija i obaveštenje o odredištu koje je sigurno, a koje ne može da medicinski profesionalci iskoriste ove pravne slobode koje su im date zbog prirode njihovog posla.
6. Tekst zakona treba da čine elementi krivičnog dela, prilikom kreiranja inkriminacije u sklopu zakona o opojnim drogama i psihotropnim supstancama i to na jasan i nedvosmislen način kako bi se sprečilo širenje pravnog tumačenja teksta i osigurala da neće doći do zloupotrebe istog.
7. Kako bi se osigurala efikasnost pravnih tekstova o kriminalnom ponašanju počinjenom od strane fizičkih lica, ovlašćenih za upravljanje narkoticima ili psihotropnim supstancama, ovo zahteva usmerenost na potvrdu moralne odgovornosti osobe prema njegovim podređenim ljudima, a u slučaju dokaza o nemaru prilikom primene zakona na njegove podređene, moral osobe se kriminalizuje.
8. Ne treba izostavljati zakone o medicinskim profesionalcima prilikom kreiranja tekstova o kriminalizaciji u okviru zakona o opojnim drogama i obrnuto prilikom izrade nacrtu zakonskih odredbi koje uređuju delatnost medicinskih radnika. Bitno je da ne postoji konflikt u zakonodavnom smislu između ovih zakona, kako počinitelj ne bi bio u mogućnosti da izbegne kaznu.
9. Korišćenje moderne, elektronske tehnologije, koja je odobrena od strane zakonodavca. Uspostavljanje jasnih tekstova kojima se potvrđuje validnost ovakvih dokaza u slučaju krivičnih dela u vezi sa opojnim drogama kod opštih licenci i za određena krivična dela. Moguće je koristiti modernu tehnologiju za nadgledanje i kontrolu profesija koje poseduju dozvolu za kontakt sa narkoticima i to na početku započinjanja njihovih aktivnosti, za vreme obavljanja posla ili prilikom napuštanja istog. Takođe se ova elektronska kontrola može vršiti prilikom inspekcije opojnih droga i psihotropnih supstanci u njihovom posedu, a bez oslanjanja samo na zakonodavnu papirnu dokumentaciju.
10. Ubrzati kreiranje baza podataka sa namerom prikupljanja statističkih podataka u vezi sa korišćenjem narkotika i ovisnika, analiziranje ovih statistika i njihovo korišćenje u procesu donošenja odluka i kreiranja politika delovanja.

11. Osnivanje privatnih zatvora, gde bi u slučaju donete presude o gubitku slobode u slučaju vezanom za opojne droge, u obzir trebalo uzeti specijalne kategorije ovisnika, promotera kao i drugih kategorija klasifikacije, uz izbegavanje direktnog kontakta između ovih grupa i potrebu za specijalizovanim lekarima za potrebe lečenja ovisnika uz pripremu potrebnih periodičnih testova.

12. Vrhovni sud treba da razvije neophodne sudske odluke za vreme razmatranja različitih provizija koje su donete sa zaključcima u obliku grupa kako bi korist imali istraživači, sudovi i druge agencije.

13. Ne treba izostavljati zakonodavni tekst i teži oblik sankcije – ukoliko se koristi počinitelj prilikom činjenja krivičnog dela, deca koja nisu stekla punoletstvo ili koja nisu iskoristila nešto od imovine, potomci, supružnici ili bilo ko, ko ima moć koju ima počinitelj. Takođe ovo se odnosi i na slučaj kada je počinitelj prilikom činjenja ovih krivičnih dela imao pomoć međunarodne bande.

14. Pronaći alternativu negativnoj sankciji gubitka slobode, posebno u nekim od jednostavnijih krivičnih dela, a u skladu sa ozbiljnošću istog i samog počinioca, kao što je posedovanje droge ili korišćenje iste, a imajući u vidu da je krivično delo počinjeno od strane počinioca koji iza sebe nema kriminalni dosije. Na ovaj način se može ograničiti negativan efekat gubitka slobode i istraživanja, a takođe i doneti određene preventivne mere koje će pomoći u borbi protiv krivičnih dela u vezi sa opojnim drogama, a koje daju bolji primer, poput sledećih alternativnih sankcija:

a. elektronska narukvica koja se postavlja na zglob ruke ili noge osuđenika i ne daje mu mogućnost da napusti okruženje u kom se nalazi, jer će automatski signal biti poslat najbližoj policijskoj stanici obavestavajući ih da je osuđenik napustio označenu lokaciju,

b. obavezivanje krivca na kućni pritvor koji se ne može napustiti osim u slučaju neophodnih i neizbežnih situacija, poput medicinskih pregleda i tretmana, postavljanjem specijalnog prstena koji ima obavezu pružanja obavestjenja policiji u slučaju neovlašćenog izlaska iz kuće,

c. rad u dobrotvorne svrhe, opšte koristan rad na pružanju usluga invalidima, starijim osobama sa specijalnim potrebama i na kraju iskorišćenje njihove stručnosti za rad u ustanovama na određeni period,

d. inicirati posebno obrazovanje zatvorenika u objektima, sa temom humanizma ili specijalnim kursevima za promenu ponašanja, kako bi se isto korigovalo ili potpuno promenilo.

Nacionalni zakonodavci su urgirali kod ovlašćenih organa kojima je poverena borba protiv opojnih droga da se iskoriste međunarodni učesnici radi dobijanja pomoći u ovoj borbi i istraživanjima o najefikasnijim načinima za smanjenje širenja njihove upotrebe, kao što je kancelarija Ujedinjenih nacija o opojnim drogama i krivičnim delima u vezi sa njima (United Nations Office on drugs crime – UNODC), odbor Ujedinjenih nacija o opojnim drogama sa sedištem u Beču (CND), Svetska zdravstvena organizacija (WHO) i ostale regionalne organizacije uključene u borbu protiv opojnih droga.

7. Literatura

KNJIGE:

1. Ahmed Essam Elsayed – "The Verdicts of the Court of Cassation Relating to the General Criminal Intent in Drug offenses" – The Egyptian Center for Legal Publications – 1998.
2. Dr Isak Ibrahim Mansour – "Criminology and Punishment - A Summary" – Diwan University Publications – 2006.
3. Osama Elsayed Abdulsamee – "The Punishment for Drug Abuse and Trafficking, between the Sharia and the Law" – Dar Aljamea Aljadeeda – 2008.
4. Hassanein Almohamedu Bawadi – "Criminal Threat and Dealing with it in Terms of Regarding it a Sin and a Crime" – University Publications – Alexandria – 2008.
5. Dr Atef Alebi – "The Comparative Method with Applied Studies" – University Institution for Studies and Publishing – Beirut – Lebanon – The first edition, 2006.
6. Adel Eldemerdash – "Addiction, Its Signs and Treatment" – Alam Almaarefa – 1982.
7. Abdelghani Abou el aazm – "The Dictionary Alghani Azzahir" – Alghani Publishing – 2013.
8. Dr Abd Alhadi al-Fadli – "The Basis of Scientific Research" – Dar Almuarekh Alarabi – 1992.
9. Dr Abdulrahman Abou Tuta – "The Basis of the Science of Punishment" – Publications - ELGA – 2001.
10. Dr Abdulrahman Abdullah al-Warthan – "Control of Drug Precursors and Chemical Substances Used in Manufacturing Drugs" – Naif Arab University for Security Sciences – First Edition – Riyadh – 2010.
11. Aboud Alssaraj – "Explaining the Penal Code" – General Section – First Part (The Criminal Theory) - Damascus University – 2002.
12. Dr Fouad Abdulmonem Ahmed – Forum on Recent Trends in Alternative Penalties (The Concept and Types of Punishment in Comparative Systems) - Department of Criminal Justice at the Faculty for Graduate Studies at the Naif Arab University for

Security Sciences – 2011.

13. Samir Fernan Bali and Hussam al-Din al-Ahmed – “Drug Crimes, Legal Texts” – “Legal Jurisprudence” – Halabi Publications – 2012.

14. Dr Fawzia Abdul Satar – “The Principles of Criminology and Punishment” – University Publications – 2007.

15. Dr Fouad Abdulmonem Ahmed – “The Concept and Types of Punishment in Comparative Systems” - Forum on Recent Trends in Alternative Penalties - Department of Criminal Justice at the Faculty for Graduate Studies at the Naif Arab University for Security Sciences – 2011.

16. Dr Abdulaziz Amer – “Explaining the General Provisions of Crime in Libyan Law” – Qar Younis University – Libya – Second edition 1987.

17. Dr Mansour Rahmani – “General Criminal Law in Brief (al-Wajeez fi al-qanoun al-jina'i)” – Dar al-Olum Publications – Algeria – 2006.

18. Dr Mohammed Ramadan Barah – Explaining the Penal Code in Libya (General Provisions – Crime and Punishment) National Center for Research and Scientific Studies – First edition, 1997.

19. Mohamed Marai Sa'ab – “Drug Crimes” – The Modern Book Institute – First edition – 2007.

20. Dr Mohammed Jaber al-Alfi – “Agreements and Legislation in the Fight against Drugs” – Riyadh – 2011.

21. Financial Action Task Force for the Middle East and North Africa – “Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances and Money Laundering” – 2011.

22. A group of Egyptian and Arab professors – “Glossary of Social Sciences” - Egyptian Book Institute – Cairo – 1975.

23. Dr Mohammed Fathi Eid – “Legal and Procedural Measures for Control of Drug Precursors and Chemical Substances Used in Illicit Manufacturing of Narcotic Drugs and Psychotropic Substances” - Naif Arab University for Security Sciences – 2011.

24. Dr Mansour Rahmani – “General Criminal Law in Brief (al-Wajeez fi al-qanoun al-jina'i)” – Dar al-Olum Publications – Algeria – 2006.

25. Dr Mustafa Majdi Harjah – “Drug Crimes in Fiqh and Judiciary” – Dar al-Matbuat al-Arabiya – Alexandria – 1992.

26. Dr Hisham Shehata Imam Abduljawad – “Lessons in the Science of Punishment” – Faculty of Law – Cairo University – 2011.

27. Dr Fahd Yousef al-Kasasbah – “The Role of Modern Penal Systems in Reform and Rehabilitation – Comparative Study” – the International Organization for Penal Reform – 2013.
28. Mojahdi Ibrahim – “The Mechanisms of International and National Law for the Prevention and Treatment of Drug Crimes” - University Saad Dahlab Blida – 2011.
29. Dr Mohammed Ramadan Barah – “General Provisions of Crime” – Open University – 1990.
30. Edward Ghali al-Dahabi – “Drug Crimes in Egyptian Legislation” – First edition, 1987 – Dar al-Nahda al-Arabiya – Cairo
31. Rauf Obaid – “Explaining the Supplementary Penal Code” – Dar al-Fikr al-Arabi – Fifth edition – 1979.
32. Samir Fernan Bali and Hussam al-Din al-Ahmed – Drug Crimes (Legal Texts and Legal Jurisprudence) – Halabi Publications – 2012.
33. Dr Mohammed Mohammed Mosbah al-Qadi – “Precautionary Measures in the Positive Penal Policy and Legal Policy” – Dar al-Nahda al-Arabiya – 2008.
34. Dr Fawzia Abdul Satar – “Explanation of the Law on Drugs” – Dar al-Nahda al-Arabiya – 1990.
35. Dr Shawqi Mohammed Salah – “Exemption from Punishment for Drug Offenses according to Philosophy of the Bahraini Legislature” – year of publication – 2009.
36. Dr Mansour Rahmani – “General Criminal Law in Brief (al-Wajeez fi al-qanoun al-jina'i)” – Dar al-Olum Publications – Algeria – 2006.
37. Hassan Mohammed Kazem – “Civil Law on Drug Possession” – University of Karbala, Iraq – 2010.
38. Mostafa Kamel Shehab al-Din – “Encyclopedia of Drugs, between Fiqh and Judiciary” – Dar al-Ma'aref al-Qanunya – 2011.
39. Dr Mohammed Jaber al-Alfi – “Agreements and Legislation in the Fight against Drugs” – Riyadh – 2011.
40. D. Radulović “Pristup proučavanju društvene kontrole droga II: dekonstrukcija problema – upotreba droga u naučnom diskursu”, Sociologija, broj 3, Beograd, 2008.
41. Đ. Ignjatović, M. Škulić , Organizovani kriminalitet, Beograd 2010.
42. Đ. Ignjatović, Kriminologija, Beograd, 2006.
43. Đ. Ignjatović, Milan Škulić, Organizovani kriminalitet, Beograd 2012.
44. Z. Stojanović , Komentar Krivičnog zakonika, Beograd,2012.

45. Z. Stojanović, O. Perić, Krivično pravo, Posebni deo, Beograd 2006.
46. M. Škulić, Organizovani kriminalitet, Beograd, 2003.
47. M. Škulić, Maloletnici kao učinioci i kao žrtve krivičnih dela, Beograd, 2003.
48. N. Delić „Krivičnopravni aspekt zloupotrebe opojnih droga“, Kaznena reakcija u Srbiji, Beograd, 2011.
49. Opća i nacionalna enciklopedija (u 20 knjiga), Zagreb 2007, knjiga 5.
50. Pravni leksikon, Savremena administracija Beograd 1970.
51. Pravna enciklopedija, Savremena administracija Beograd 1979.
52. S. Vuković, Komentar Osnovnog krivičnog zakona i Krivičnog zakona Republike Srbije, Poslovni biro DOO, Beograd, 2003.
53. S. Konstantinović, Vilić, V. Nikolić, Ristanović, M.Kostić, Kriminologija, Niš, 2009.

NAUČNI RADOVI:

1. Aggravating Circumstances in the Saudi Law on Drugs – PhD Thesis – Prepared by / Mahmoud bin Mohammed Edris Hokmi – Mentor / Dr Mohammed Fathi Eid – Riyadh, 2009.
2. Aggravating Circumstances in the Saudi System for the Prevention of Abuse of Drugs and Psychotropic Substances – Master’s Thesis – Prepared by / Mahmoud bin Mohammed Edris Hokmi – Mentor / Dr Mohammed Fathi Eid – Naif Arab University for Security Sciences – Riyadh, 2009.
3. The Crimes of Deliberate Refraining – Master’s Thesis – Prepared by / Fahd bin Ali al-Qahtani – Mentor / Dr Mohammed Elsayed Arafa - Naif Arab University for Security Sciences – 2005.
4. The responsibility of the pharmacist – Master’s Thesis – Prepared by / Ibrahim Zina – Mentor / Mashou Qeta – Mouloud Mammeri University – Faculty of Law and Political Sciences – Tizi-Ouzuo – 3-10-2013.
5. The Crimes of Deliberate Refraining – A Comparative Study – Master’s Thesis – Prepared by / Fahd bin Ali al-Qahtani – Mentor / Dr Mohammed Elsayed Arafa - Naif Arab University for Security Sciences – 2005
6. The Punitive Value of the Deprivation of Liberty Penalty in Algerian Legislation – Master’s Thesis – Prepared by / Bohentalla Yaseen – Mentor / Dr Ahmed Banini –

University Hadj Lakhdar Batna - Faculty of Law and Political Sciences – Academic year 2011/2012

7. Suspension of Penalty in the Criminal Law: Comparative Study – Master’s Thesis – Prepared by / Hossam Mohammed Salah al-Din Ali Mohammed – Mentor / Dr Fawaz Abanah – 2015
8. The Fight against Drugs: Applied Study – Master’s Thesis – Prepared by / Hassan Mahmoud Abedo – Mentor / Dr Mohammed Fathi Eid – Naif Arab University for Security Sciences – 2006.
9. *In flagrante delicto* in Algerian Legislation – Master’s Thesis – Prepared by / Derbeen bu Alam – Mentor / Dr Mobareki Ali – Tizi-Ouzuo University – Algeria – Date: 19-12-2013.

ISTRAŽIVAČKI RADOVI I IZVEŠTAJI:

1. Dr Ahmed Barak – Alternative Penalties between Reality and Expectations – Arabic Center for Legal and Judicial Studies – 5-7- 2013 .
2. Judge Osama al-Kilani – Research entitled: Alternative Penalties for Short-term Deprivation of Liberty – Palestine – 2013
3. Ihab al-Assar – Supposed Element in Drug Crimes – Published on: 18-6-2009
4. Bghana Abdulsalam Alsodasi Alrabea – Research for students at the Faculty of Sharia and Law - Emir Abdelkader University for Humanities – Academic year 2014/2015
5. Bedyar Maher – Research about individualizing penalty in the Criminal Law – Mentor / Dr Tachour Abdulhafeez - University Centre of Khenchela – Doctoral School for Legal and Administrative Studies – Academic year 2008/2009
6. Attorney General – Bayan Isa Yousef – Drug Crime – a research presented for the purpose of receiving a promotion from Class III to Class II – Mentor / Babakr Mohammed Abbas – 5- 4-2011.
7. Dr Raja’a Naji al-Makawi – Traditional Penalties: Deprivation of Liberty and Fine Penalty – National dialogue in order to improve the justice system – Morocco – year of publication – 2004.
8. Ali Adel Kashef Alghata and Marwa Yousef Hassan Alshamri – Multiplicity of Crimes and Its Effects on Punishment – Published research – 2012
9. Seif Saleh – Mahdi al-Akili – Necessity and Proportionality in the Penal Code – year

of publication – 2002.

10. Dr Essam Ahmed Ghreeb – Legal Unification of Multiple Crimes and Its Effects on Lighter Crimes – 2007
11. Mohammed Abdulkareem al-Zaher – The Legal and Technical Value of Detection and Inspection of the Crime Scene - Palestinian Bar Association – 2010
12. The United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) – World Drug Report (Summary) – 2015
13. The United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) – Discussion paper published based on a seminar entitled / "From coercion to cohesion: Treating drug dependence through health care, not punishment" – Vienna, 28-30 October 2009

INTERNET PRETRAGA:

1. Research by Dr Osama Ali Mostafa al-Faqeer al-Robaiyah – Published on 722007 (wwwpdfactorycom)
2. Farqd About al-Aredi – Legal Description of Crime – Published – Link: www.uobabylon.edu.iq/publications/law_edition3/article
3. The Faculty of Law Forum – Mansoura University – Egypt – 2007 – Link: <http://www.f-law.net/law/>
4. The War on Drugs, between Reality and the Future – link: <http://www.moqatel.com/openshare/Behoth/Mnfsia15/Mowajhat>
5. Definition of Drug Addiction and Addiction Causes / Writer: Administrator: Wednesday, 1862008 – Link: <https://www.kfuedusa>
6. What are the types of natural and synthetic drugs – Google Answers (Ejabat Google) – Link: ejabat.google.com/ejabat/thread?tid=74535717409ce786
7. Drug Types – Link: <https://www.googlers>
8. Crime world and international drug trafficking gangs – Startimes Forum – Link: <http://www.startimes.com/>
9. Online Portal of the Egyptian Court of Cassation – Link: <http://www.ccgoveg/>
10. Wikipedia, the free encyclopedia – Link: <https://ar.wikipedia.org>
11. Comparative law – Shatharat website – Link: <http://www.shatharat.net/vb/showthread.php?t=12216>
12. Scientific Research Methods – Scientific Forum – Link:

- <http://kenanaonlinecom/users/ScientificClub/posts/251370>
13. Business and Law Magazine – 2013 – Link: <http://wwwdroitetentrepriseorg/>
 14. Future Pharmacist – Link: <http://wwwfuture-pharmacistcom>
 15. Forum of the Agadir Faculty of Law – Link: <http://wwwfsjes-agadirinfo/>
 16. Alarab Alyawm – Link: <http://alarabalyawmnet/?p=422570>
 17. Al-qanouni net Blog – 2/2010 – Link: <http://wwwqanouni-netcom>
 18. Aggravating circumstances of criminal responsibility – 20/2/2016 – Link: <http://rachelcenterps/newspmp?action=view&id=18043>
 19. Al-Asy Law Firm – Link: <https://wwwfacebookcom/Asylawfirm/posts/790636157689458?fref=nf>
 20. Forums on rights and legal sciences – Link: <http://wwwdroit-dzcom>
 21. JurisPedia The Shared Law – Link: <http://arjurispediaorg/indexphp>
 22. Encyclopedia of Cassation Verdicts for Crimes – Link: <http://wwwjustice-lawhomecom/vb/showthreadphp?9389>
 23. Law Students Forum - <http://law-zagcom>
 24. *In flagrante delicto* in Drug Crimes – Link: <http://wwwlawjonet/vb/showthreadphp?25354>
 25. *In flagrante delicto* in the Libyan Law on Drugs – Link: <http://wwwf-lawnet/law/threads/41933>
 26. Database of Egyptian Legislation and Jurisprudence – Link: <http://wwwarablegalportalorg/>
 27. Kenana Online – Link: <http://kenanaonlinecom>
 28. Criminal Liability and Exemption from Punishment – Link: <http://wwwmohamahnet/answer/25005>
 29. Forum of the Students of the Alzagazig Faculty of Law – Link: <http://law-zagcom>
 30. Arab House of Justice and Law – Link: <http://wwwjustice-lawhomecom/vb/showthreadphp>
 31. The crime of drug possession with the intent of drug abuse – Link: <https://wwwfacebookcom>
 32. Egyptian Ministry of Justice – Link: <http://wwwarablegalportalorg>
 33. Legal Research Database – Link: <https://wwwfacebookcom>
 34. Drug Addiction Treatment in Egypt – Link: <https://egyptdrugswordpresscom>
 35. Research on drug crimes – legal liability – Link: <http://wwwkijsgovkw>

36. The fund for drug control and treatment of drug addiction – Link:
<http://www.drugcontrol.org>
37. Middle East Newspaper – Link: <http://archive.aawsat.com>
38. <https://sr.wikipedia.org/sr/%D0%88%D1%83%D0%B3%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%98%D0%B0>
39. https://sr.wikipedia.org/sr/%D0%A1%D0%B2%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B0_%D0%B7%D0%B4%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%B0_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0

MEĐUNARODNE KONVENCIJE:

1. Single Convention on Narcotic Drugs, 1961, amended by a Protocol in 1972
2. Convention on Psychotropic Substances, 1971
3. Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1988
4. Konvenciju protiv nezakonitog prometa opojnim drogama i psihotropnim supstancama usvojenu u Beču 1988. ratifikovala je Skupština SFRJ 15. novembra 1990 (Službeni list SFRJ, br. 14/90).

NACIONALNI ZAKONI:

1. Libyan Law on Drugs and Psychotropic Substances, No 7 for the year 1990, and its amendments
2. Libyan Criminal Code, No 48 for the year 1956, and its amendments
3. Libyan Health Law, No 106 for the year 1973 and its amendments
4. Egyptian Law on Drugs, No 182 for the year 1960 and its amendments
5. Egyptian Criminal Code, No 58 for the year 1937 and its amendments
6. Jordanian Law on Drugs, No 11 for the year 1988 and its amendments
7. Jordanian Criminal Code, No 16 for the year 1960 and its amendments
8. Lebanese Law on Drugs, No 673 for the year 1996 and its amendments
9. Lebanese Criminal Code, No 340 for the year 1943 and its amendments
10. Zakon o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama (Sl. glasnik RS, broj 99/2010)

11. Nacrt zakona o apotekarskoj delatnosti 1999
12. Krivični zakonik Republike Srbije (Sl. glasnik RS, broj 111/2009)
13. Zakon o prekršajima R Srbije (Sl. glasnik RS, broj 65/2013 i 13/2016)
14. Zakon o lekovima i medicinskim sredstvima (Sl. glasnik RS, broj 30/2010 i 107/2012)
15. Nemački zakon o narkoticima sa izmenama i dopunama od 18.12.2009. godine
16. Nemački krivični zakonik (Federalni službeni glasnik I str. 3322, 3671 i 3799)
17. Francuski krivični zakonik 1992
18. Krivični zakonik Kraljevine Španije (Službeni glasnik broj 281 od 24.11.1995. godine)
19. Mađarski krivični zakonik sa izmenama i dopunama od 01.07.2013. godine
20. Evropski centar za kontrolu i nadzor opojnih droga i ovisnika – pregled evropskih zakona, direktiva i sankcija u vezi sa opojnim drogama – www.emcdda.europa.eu/topics/law/
21. Pregled evropskih zakonodavstava – www.legislationonline.org
22. Krivični zakonik Kraljevine Jugoslavije („Službene novine“ broj 33-XIV od 09. februara 1929. godine);
23. Krivični zakonik za Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, Državna štamparija, Beograd, 1929;
24. Zakon o opojnim drogama Federativne Narodne Republike Jugoslavije („Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije“, broj 16/1950);
25. Krivični zakonik Federativne Narodne Republike Jugoslavije („Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije“, broj 13/1951);
26. Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije („Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije“, broj 44/1976);
27. Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakona, Savezne Republike Jugoslavije („Službeni glasnik Republike Srbije, broj 39/2003);
28. Krivični zakonik Republike Srbije (“Službeni Glasnik Republike Srbije” , broj 85/2005 – ispr.,107/2005-ispr., 72/2008, 111/2009, 121/2012, 104/2013 I 108/2014);
29. Zakonom o proizvodnji i prometu opojnih droga (“Službeni glasnik SRJ”, broj 46/96);
30. Zakona o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama (“Službeni glasnik Republike Srbije”, broj 99/2010);

31. Zakon o ratifikaciji konvencije Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci ("Službeni list SFRJ", međunarodni ugovori broj 14/90) ;
32. Rešenje o utvrđivanju opojnih droga i psihotropnih supstanci, ("Službeni glasnik Republike Srbije", broj 24/05);
33. Zakonu o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica ("Službeni glasnik Republike Srbije", broj 85/2005;
34. Zakon o suzbijanju zloupotrebe droga pročišćeni tekst zakona ("Narodne Novine Republike Hrvatske", br. 107/01, 87/02, 163/03, 141/04, 40/07, 149/09, 84/11, 80/13);
35. Krivični zakon Hrvatske – KZH/12, Narodne novine RH, br. 125/11 i 144/12; primenjuje se od 1. januara 2013. posle novele iz 2012. pa odatle skraćeno „KZH/12“;
36. Zakon o suzbijanju zloupotrebe droga (Narodne novine RH, бр. 107/01, 87/02, 153/03, 141/04, 40/07, 149/09 и 84/11);
37. Češki Krivični zakonik iz 2009;
38. Strategija Crne Gore za sprečavanje zloupotrebe droga 2013-2020, Odjeljenje za droge;
39. Zakonika o krivičnom postupku ("Službenom listu Republike Crne Gore", broj 71/2003, 7/2004 i 47/2006);
40. Krivični zakonik Crne Gore ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 070/03 od 25.12.2003, 013/04 od 26.02.2004, 047/06 od 25.07.2006, Službeni list Crne Gore", br. 040/08 od 27.06.2008, 025/10 od 05.05.2010, 073/10 od 10.12.2010, 032/11 od 01.07.2011, 064/11 od 29.12.2011, 040/13 od 13.08.2013, 056/13 od 06.12.2013, 014/15 od 26.03.2015, 042/15 od 29.07.2015, 058/15 od 09.10.2015);
41. Zakon o sprječavanju zloupotrebe droga Zakon ("Službeni list CG", br. 28/2011 od 10.6.2011. godine);
42. Zakon o kontroli proizvodnje i prometa supstanci (Sl. list RCG br 83/09);
43. Zakon o sprečavanju I suzbijanju zloupotrebe opojnih droga ("Sg.BiH", broj 8 od 7. februara 2006. godine);
44. Zakonik o krivičnom postupku ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09, 93/09, 72/13);

45. "Službeni glasnik BiH" broj 58/07, ponedjeljak, 6. augusta 2007. godine objavljena Odluka o određivanju međunarodnih granicnih prijelaza za prekogranični promet stvari i biljaka iz tabele II, III i IV Popisa opojnih droga, psihotropnih stvari, biljaka iz kojih se može dobiti opojna droga i prekursora;
46. "Službeni glasnik BiH" broj 73/07, ponedjeljak, 1. oktobra 2007. godine objavljena Odluka o osnivanju i imenovanju članova Komisije za suzbijanje zloupotrebe opojnih droga;
47. Ustav Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 21/92 – prečišćeni tekst, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05);

Sudska Praksa:

1. Presuda Višeg suda u Nišu K broj 5/11 od 30. marta 2011. i presuda Apelacionog suda u Nišu Kž broj 1369/11 od 18. oktobra 2011. godine.
2. Veštačenje od dr Milana Pospišila, profesora Agronomskog fakulteta Univerziteta u Zagrebu, pribavljeno je 8. novembra 2005. u spisu Okružnog suda u Bjelovaru pod brojem KIO-MP-16/05;
3. Presuda Vrhovni Sud Republike Hrvatske, Kž-80/10 (autorov spis K-DO-33/09);